

1^a

29037

Oratio
Historiarum
liber

Vilhelm
Plan

Compendium
Historiarum

Vilhelmio.

BIBLIOTECA X
DE LA
Universidad de Salamanca.
Sala 1 Est. 20 Tab. 7 Núm. 5

12
29037

20 75

cellis
11. ad
10. 10
11. 11
10. 10
11. 11
10. 10
11. 11

11. 11
10. 10
11. 11
10. 10
11. 11
10. 10
11. 11
10. 10
11. 11

P. AVLIOROSIL,
VIRI SANE ERVDITI, HISTO-
riarum liber, è tenebrarū faucibus in lucem
æditus, ynacum indicibus tersissis
mis huic volumini, haud in-
frugaliter, adies

Num. 20. Cap. 4. num. 15.

P A R I S I I S.

In taberna libraria **IOANNIS PARVI**, via
 ad diuum **Iacobum**, sub insigni
Lilii Aurei.

de la compra de Jhs de sala y de la libreria.

SEBASTIANVS MENGIN SIBI DEVIN-

ctissimo fratri, NICOLAO MENGIN, fidelis-
simo ducis Lotharingæ secretario.

S.

Hatrū mutua illa benevolentia, quæ natura ingenta est
(frater charissime) tam arcta est: tamq̃ deuincta, vt frater
quasi fere alter, ab his qui vocabula primi fecere, dictus
sit, q̃ eorum idem fere animus, eademq̃ sit mens. Quod,
cum mecum ipse reputo beneuolentiam atq̃ amorem As-
chillis & Helenes, tam arctè colligatam; non possum non vehemēter
admirari, vt solo auditu (nam alter ad Troiam, alter vero in Aegypto
morabatur) ita sese dilexerunt, quod post obitum, eorum manes in
Leuce Ponti insula, mutua frui consuetudine, a Philostrato dicantur.
Quid de Damone & Pythia: Theseo & Pyriotho: Oreste & Pilade: &
alijs sexcentis qui inter amicorū paria referuntur, qui sane ab autori-
bus propterea commendantur, q̃ licet non essent iisdem orti parenti-
bus, ita sese dilexerunt, vt eorū benevolentia nonnullorum fratrum
amorem, an æquauerit (ne dicam superauerit) nescio. Quid igitur de
iis qui & eodem vtero editi, iisdem parentibus educati, num ne h̃ du-
plici necessitudinis vinculo coniuncti sunt: Nihil est certe fraterna
charitate præclari⁹, nihil illustrius. Si profundius cōsideremus quod
nobis natura dedit, eam certe nobis dedisse fratres comperiemus, ne
externis amicitijs indigeremus. Quid eī externis opus est amicitijs,
cui fraterna non desit: cuius arctissimum vinculum si quis contem-
pserit, haud sane intelligo quid nā laudandum putet. Quæ cum anis-
maduerterem (frater humanissime) vix, præ gaudio, me ipse coepe-
rim, qui fratrem tanta mihi cū beneuolentia, tum necessitudine cōiun-
ctū haberē vt alterum immeritū studiis & officiis, nō accumularet mo-
do, atq̃ adobruat, sed pene dixerim, exoneret: non est nunc q̃ suos,
quos mō nominauī prædicet antiquitas. A te igitur frater carissime
cādidū illum tuū & beneuolum fauorē (sine quo vita nō satis mihi iu-
cunda esse pōt) semper postulamus, quid postulamus: nā lepidus
homo sum, qui quod iam habeo, postulem. Sed ne pro istis tuis bes-
neficijs: proq̃ fraternali ista beneuolentia, nihil omnino videar repos-
nere: mitto ad te (qui bonorum autorum ac literarum, eorū maxime
historiarum studiosissimus semper fuisti) opus sane elegantissimū,
Paulum Orosium, inter historiographos non infimum, recēs e fau-
cibus tenebrarum creptum, ac suæ pristinae restitutum integritati.
Quidquid, id est, tibi nuncupatim dico, vt & tuorum erga nos offi-
ciorum: apud omnes iudicium, & fraternalis beneuolentiaē perpe-
tuum sit monumentum. VALE. PARISIIS.

Ad Cal. Decembris.

1524.

PAULI

OROSII,

Totus Pauli Orosii liber, in septē diuiditur libros, quo-
rum vt facilius memoria habeatur, & magis eluce-
cat, instar tabulæ, superscriptiones capitū-
lorum, per librorum seriem, hic
inscribimus.

Quæ in primo libro habentur.

Q ue miseria hominum, per peccatum ab initio.	Cap. primū. fo. 2
Maiores nostri, totū orbem in treis partibus diuisere.	Cap. 2. fo. 6.
De diluuii vindicta.	Cap. 3. fo. 6
De primo Assyriorum rege.	Cap. 4. fo. 7
Quomodo ignis de caelo in Pentapolis descendit.	Cap. 5. fo. 6.
In Achaia solum diluuium actum est.	ca. 6. fo. 6.
De fame quæ fuit in Aegypto.	Cap. 7. fo. 8
De Amphitryone, Deucalione, & Libero.	Cap. 8. fo. 8
Quod populus dei in Aegypto afflicus est, & decem plagis percussa est Aeg- gyptus.	Cap. 9. fo. 10.
De parricidijs actis per duos fratrum filios.	Cap. 10. fo. 10.
De regno Assyri, quod per quinquaginta reges propemodū actū est.	ca. 12. fo. 10.
De certamine inter Cretenses & Athenienses.	Cap. 13. fo. 10.
De Vesore Aegyptiorum rege, qui quidem Meridiem & Septentrionem ven- dicare sibi voluit.	Cap. 14. fo. 10.
Vbi Amazones arma sumpserunt.	Cap. 15. fo. 11
Iudicium Alexandri, & Casaris de Gothis vitandis	Cap. 16. fo. 10.
De raptu Helenæ & coniuratione Græcorum.	Cap. 17. fo. 10.
De Aenæe aduentu in Italiam.	Cap. 18. fo. 12
De Sardanapalo rege Assyriorum nouissimo	Cap. 19. fo. 10.
Quod Phalaris Siculus tyrannidem arripuit.	Cap. 20. fo. 10.
De bello Peloponnesium, & Atheniensium.	Cap. 21. fo. 10.
Quæ in 2. libro secundum superscriptionem capitum habentur.	
D e Nino rege Assyriorum occiso.	Cap. 2. fo. 14
De destructione Babylonis, & quando Roma surrexit	Cap. 3. fo. 10.
De Babylone & Roma.	Cap. 4. fo. 10.
Vrbs Roma in Italia condita.	Cap. 5. fo. 15
Brutus Romanorum primus consul.	Cap. 6. fo. 10.
De regno Persarum, & Cyro rege.	Cap. 7. fo. 16
Cyrus Scythis bellum intulit, & a Tomyri regina quæ tunc eis præerat victus & occisus est	Cap. 8. fo. 17
Darius post aliquantū tēpore, occiso Cyro rege, regnum adeptus est.	cap. 9. fo. 10.
Xerxes Dario in regnum patris successit.	cap. 10. fo. 10.
Xerxes rex, a suis occisus est.	cap. 11. fo. 13
Quod grauis pestilentia Romam inuasit.	cap. 12. fo. 10.
Post pestilentiam multa, & graua bella, sustinere Romani.	cap. 13. fo. 10.
Quod Sicilia semper fuit nutrix tyrannorum.	cap. 14. fo. 10.
Discordia Atheniensium & bella graua.	cap. 15. fo. 11
Per cōcordiā res minimas crescere, & per discordiā labi maximas.	cap. 16. fo. 12
De bellis Romanorum.	cap. 17. fo. 13
Quæ tertius liber complectitur capita.	
Q uomodo Galli Romam incenderunt.	Cap. 1. fo. 24
Terræmotus in Achaia aliquando factus.	cap. 3. fo. 26
Pestilentia urbem Romam infestat.	cap. 4. fo. 10.

A ii

INDEX

Marcus Curtius se præcipitio dedit.	Cap. 5. fo. eod.
Vbi regnum Macedonum, & vbi natus est Alexander	Cap. 6. fo. 27
Artaxerxes Iudæos captiuos duxit.	Cap. 7. fo. eod.
Initium belli Punic.	Cap. 8. fo. eodem
Quod Romani Latinis bellum intulerunt.	Cap. 9. fo. 28
Matronarum Romanarum flagitiosissimum facinus.	Cap. 10. fo. eod.
Alexander rex a Lucanis victus, & occisus est.	Cap. 11. fo. eod.
De regno Philippi patris Alexandri regis Macedonæ.	Cap. 12. fo. eod.
De Bisantio quæ Constantinopolis dicta est.	Cap. 13. fo. 10
Græcia libertatem suam amisit	Cap. 14. fo. eod.
Alexander successit Philippo in regnum.	Cap. 15. fo. 31
Initium regni Alexandri magni.	Cap. 16. fo. eod.
Alexander Darium vicit.	Cap. 17. fo. 32
Alexander Indiam ingressus est.	Cap. 18. fo. 33
Omnes prouinciæ in Babylonia ad Alexandrum terris legatos pacem petentes miserunt.	Cap. 19. fo. eod.
Papyrius consul, cõceptis auguriis, magnã consecutus est victoriã.	Cap. 20. f. 14
Alexandro Macedonæ rege mortuo, duces eius mutuis se bellis consumplerunt.	Cap. 21. fo. 35.
Quarti libri titulorum, index.	
D E Pyrrho rege, qui multa bella Romanis intulit.	Cap. 1. fo. 38
Romanorum miseria nullis cessat induciis.	Cap. 2. fo. eod.
Pyrrhi morte cõperta, Tarentini noua arma sollicitant.	Cap. 3. fo. 39
Obscœna & dira prodigia visa sunt Romæ.	Cap. 4. fo. eod.
Inter multa prodigia, sanguis e terra, lac de cœlo emanare visus est.	Cap. 5. fo. eod.
Belli Punic inritum.	Cap. 6. fo. 40
Quod Romani Siculos & Pœnos vicerunt, & Regulus haud procul a flumine	Cap. 7. fo. eod.
Bragada serpentem miræ magnitudinis interfecit	Cap. 8. f. 44
Quod Carthagin. deiciã pacẽ a Rom. petierunt, nec impetrauerunt.	Cap. 9. f. 44
Carthaginenses Romam mittunt, & pacem petunt, conditionibus quibusdam positis consequuntur.	Cap. 10. fo. eod.
Galli Cisalpini noui hostes bellum Romanis intulerunt.	Cap. 11. fo. 45
Post primũ Punicũ bellum Roma vno anno post, cccc. an. quieuit.	Cap. 12. fo. eod.
Legati Romanorũ ab Illyriis interfecti sunt, pro quibus atrocissimum bellum gestum est.	Cap. 13. fol. 48
Hannibal imperator Pœnorum, inimicitias fecit cum Ro.	Cap. 14. fo. eod.
Multa prodigia visa in cœlo.	Cap. 15. fo. 47
Apud Cannas pugnatum est cũ Hannibale, & victi sunt Rom.	Cap. 16. f. 48
Hannib. vsq; ad Anienẽ fluuiũ deuenit, tertio lapide ab vrbe Rom.	Cap. 17. fo. eod.
Scipio in Hispania imperium proconsulare sortitus est.	Cap. 18. f. 49
Hannibal reuersus est, vt fessis Carthaginensibus subueniret.	Cap. 19. f. 50
Quãdo secundũ Punicũ bellum finitum est, Macedonicũ successit.	Cap. 20. fo. 51
Bella in Hispania gesta.	Cap. 21. fo. 52
Bellum mirabile ortum in Hispania,	Cap. 22. fo. eod.
Quando tertium bellum Punicum actum est.	Cap. 23. fo. eod.
Quinti libri titulorum, index.	
P er fidem Christianam, vbiq; securum esse peregrinũ.	Cap. 1. fo. 54
Bella graua in Hispania surrexerunt.	Cap. 2. 55
Romani falsa numina sibi vsurparunt.	Cap. 3. fo. 56
In vrbe Roma puerum natum nouum monstrum, & in Sicilia mõtem Aethnã vastos ignes eructasse.	Cap. 4. fo. 57
Scipio consul creatus Numantiam deleuit.	Cap. 5. fo. eod.
Deleta Numantia cæteræ gentes pacem petierunt.	Cap. 6. fo. 58
In vrbe Roma grauis seditio oritur, & in Sicilia feruillis cõtagio.	Cap. 7. fo. eod.

PAVLI OROSII

Attalus rex Asiæ testamento Asiam reliquit Romanis	Cap. 8. fo. 58
Aethna vasto tremore igneos globos exundauit.	Cap. 9. fo. eod.
Vbi in Aphrica a bellorum excidiis cessatum est, horribilis & inusitata perditio locustarum secuta est.	Cap. 10. fo. eod.
Carthagine euerfa iterum restauratur.	Cap. 11. fo. 60
Aethna vltra solitum exarsit.	Cap. 12. fo. eod.
Galli a Fabio victi penes Rhodanum, & a Martio circa alpes.	Cap. 13. fo. eod.
Iugurthæ Numidarũ regi, bellum consensu Rom. populi, inducitur.	Cap. 14. fo. 62
Multæ gentes simul conspirauerunt, vt Romanũ nomen deleterent.	Cap. 15. fo. 62
Post triumphum Martii incredibile facinus, & nunquam antea Ro. cognitũ, perpetratum est.	Cap. 16. fo. 63
Mœstam urbem prodigia terruere.	Cap. 17. fo. 64
Bellum Mithridaticum & bella ciuilia cõpere pene simul,	Cap. 18. fo. 65
Sylla urbem intrauit multosq; interfecit & proscripsit	Cap. 19. fo. 67
Sylla dictaturam adeptus est.	Cap. 20. fo. eod.
Post bella ciuilia, sonantibus vndiq; bellorum fragoribus quatuor bella exurserunt.	Cap. 21. fo. eodem
De bello Macedonico,	Cap. 22. fo. 68
De suscepto bello Orientis,	Cap. 23. fo. eod.
Gladiatores Capuæ a ludo Gnei Lentuli diffugerunt,	Cap. 24. fo. eod.
Sexti libri, titulorum series	
E iusdem libri prologus	Folio 70
Quomodo deus ex nihilo fecit imperium Romanũ, id est, ex pastoribus	Cap. 1.
Mithridates rex Ponti atq; Armeniæ,	Folio 71
Catilina in cæsto accusatus,	Cap. 2. fo. 72
Vbi per omnia maria Piratæ se diffuderunt,	Cap. 3. fo. 73
Mithridatis finis & exitus,	Cap. 4. fo. eod.
Pompeius qum audisset mortuum Mithridatem, multa fecit bella in Oriente,	Cap. 5. fo. 74
Heluetii gẽs fortissima, & Galli, cũ quibus pugnavit Cæsar, & vicit,	Folio 75
Cæsar Gallias subiecit, & transiit in Britaniã,	Cap. 6. fo. 76
Cæsar a Britan. reuerso, iterũ Galli rebellauerunt, & victi sunt	Cap. 7. fo. 77
Quando Galli exhausti & domiti sunt,	Cap. 8. fo. 78
Victorem scilicet a Gallia Cæsarem reuersum ciuilia bella sequuntur, & Cæsarsus consul prouinciam sortitus est, in Parthos,	Cap. 9. fo. eod.
Romanus exercitus, qualiter vt Oceanus crescit & minuitur.	Cap. 10. f. 80
Bellum ciuile inter Cæsarem & Pompeiũ, & de incendio vrbis.	Cap. 11. fo. eod.
Cæsar petentibus Alexandrinis regem reddidit.	Cap. 12. fo. 82
Cæsar a senatu in curia interfectus est,	Cap. 13. fo. eod.
Augusti Cæsaris virtus & potentia,	Cap. 14. fo. 83
Antonius victus & mortuus,	Cap. 15. f. 84
Cæsar primum imperator Augustus est salutat,	Cap. 16. fo. 85
De restauratione seruatorum domini,	Cap. 17. fo. 86
Vbi Cæsar in Hispania vti gentes legibus suis prohibens Iani portas aperuit	Cap. 18.
Libri septimi, titulorum ordo.	
E iusdem libri prologus.	Folio 88
Roma graui incendio vastata est.	Cap. primum. fol. 89
Tyberius Cæsar retulit ad senatum, vt Christus Deus haberetur.	Cap. 1.
Vbi Christus passus est, & quod terræ motus factus est per orbem.	Folio 90
Petrus apostolus primum sub Claudio Romam venit.	Cap. 2. fo. 91
	Cap. 4. fo. 92

Nero primus Christianos persecutus est, qui etiam Petrum & Paulum occidit.	fo. 93.
Cap. 5.	
Hierosolyma euerfa a Vespasiano & Tito Iudæi capti, vel interfecti sunt.	fo. 94.
Cap. 6.	
Domitianus secundam persecutionem fecit in Christianos.	Cap. 7. fo. 95.
Traianus multas dominio suo subegit prouincias.	Cap. 8. fo. 96.
Antonius quartam persecutionem egit in Christianos.	Cap. 9. fo. 97.
Commodi flagitia ab eo acta.	Cap. 10. fo. 98.
Seuerus quintam persecutionem egit in Christianos.	Cap. 11. fo. 99.
Maximinus sextam fecit persecutionem in Christianos.	Cap. 12. fo. 100.
Philippus cum filio suo ambo Christiani facti sunt.	Cap. 13. fo. 98.
Decius septimam in Christianos egit persecutionem.	Cap. 14. fo. 100.
Valerianus octauam persecutionem in Christianos egit.	Cap. 15. fo. 100.
Aurelianus nonam persecutionem fecit in Christianos.	Cap. 16. fo. 99.
Decima persecutio per Diocletianum facta.	Cap. 17. fo. 100.
Quomodo populus dei, qui in Aegypto affligitur, decem plagis percussa est	
Aegyptus, & hoc modo de Romanis.	Cap. 18. fo. 101.
Constantinus imperator iussit templa Claudi.	Cap. 16. fo. 103.
Theodosius a Gratiano imperator creatus, qui quidem Constantinopolim intrauit victor.	Cap. 20. fo. 106.
Valentinianus in orientem refugiens, a Theodosio paterna pietate susceptus, mox etiam imperio restitutus est.	Cap. 21. fo. 107.
Arbogastes, Valentiniano imperatore occiso, statim Eugenium tyrannum fecit imperatorem.	Cap. 22. fo. 107.
Eugenius tyrannus captus & occisus est.	Cap. 23. fo. 108.
Arcadius & Honorius regnū imperii Romani susceperunt.	Cap. 24. fo. 100.
Gildonis interitus.	Cap. 25. fo. 100.
Rhedagaisus hostis Italiam intrauit, & occisus est cū gente sua.	Cap. 26. fo. 109.
Stilico voluit vsurpare imperium Romanum pro filio.	Cap. 27. fo. 110.
Halaricus Romam expugnauit, & deprædatus est.	Cap. 28. fo. 100.
Honorius Rempu, Constantio committit, & extincti sunt omnes tyranni.	fo. 112.
Cap. 29.	

Indicis Cap. P. Orosij
Libri, finis,

Index eorū quæ in Pauli Orosij historiarum libro habentur, per alphabeti ordinē nuperime ex tenebris in lucem æditus, multa quæ in præcedentibus codicibus nondū excerpta fuerant, explanans.

De litera. A.

A Braamus, Nini cōtemporaneus. fo. 2. pa. prima, circa initium. & folio. 89. pa. 2. circa medium.	
Abegeses legatus. fo. 72. pa. 2. post med.	
Aboriges. fo. 77. pa. 2. in fine.	
Abiuratio regum a Romanis. fo. 15. pa. 2. circa principium.	
Abundantia rerum causa malorum. fo. 7. pa. 2. an. medium.	
Achaia regio. fo. 46. pa. 1. post med. & fo. 55. pa. 1. in prin. & fo. 84. pa. 2. post med. & fo. 4. pag. 2. post initium.	
Achillas dux regius. fo. 31. pa. 1. post med.	
Acroceraunij montes. fo. 3. pa. 2. in fine. & fo. 4. pa. 2. circa initium.	
Ajami tēpora vsq; ad Ninum, & a Nino vsq; ad Cēsarem Augustū. fo. 2. pa. 1.	
Achei po. fo. 54. pa. 2. circa finem.	
Adriaticus sinus. fo. 4. pa. 2. post prin.	
Admonitio ad infideles sane pulchra. fo. 51. pa. 1. in prin.	
Aedes salutis dissoluta. fo. 18. p. 2. in prin.	
Aegades insulæ. fo. 44. pa. 1. circa finem.	
Aegyptus inferior. fo. 3. pa. 1. circa finem.	
Aegyptus superior. fo. 10. p. 2. circa med.	
Aegyptus deleta. fo. 32. pa. 2. circa prin.	
Aegyptiorum plagæ. fo. 2. pa. 1. in prin.	
Aegyptiorū numerosissimus exercitus. fo. & pa. hsdem, in medio.	
Aegypti omnis multitudo. fo. & pa. hsdem, circa finem.	
Aegyptus imperio Persarum subiicitur. fo. 27. pa. 2. circa initium.	
Aegypti prouinciæ. fo. 30. pa. 1. post med.	
Aegypti frumenta. fo. 91. pa. 2. circa med.	
Aegyptii vexati ob xpī amorem. fo. 101. pa. 1. circa finem.	
Aemilius Paulus. fo. 41. pa. 1. circa finem.	
Aemilianus. fo. 93. pa. 2. circa medium, & fo. 92. pa. 1. post med.	
Aemilius tertio dictator. fo. 10. p. 1. in prin.	
Aemilius COS. fo. 45. pa. 2. circa finem.	
Aeneas Italiā occupat. fo. 12. pa. 1. in prin.	
Aequorum oppidum. fo. 26. pa. 2. in prin.	
Aesculapii templū. fo. 72. pa. 2. post med.	
Aethna. fo. 10. pa. 1. circa med. & fo. 31. pa. 1. in prin. & fo. 57. pa. 1. in medio. & fo. 52. pa. 2. circa initium. & fo. 60. pa. 2. in med.	
Aestus solis insolitus. quē imperitia Phaetontis euenisse ab antiquis cōfabulatum est. fo. 10. pa. 1. in prin.	
Africanum imperium. folio. 98. pa. 1. in med.	
Aphricæ principium: est a finibus Aegypti. folio. 2. pa. 2. post med.	
Aphricæ terminus. fo. & pa. hsdem, in fi.	
Aphrica pacem ecclesie fouet. fo. 11. pa. 1. in prin.	
Aphricæ regionis scriptorū opinio. fo. 5. pa. 1. in prin.	
Aphricæ prouinciarum descriptio. ibidē.	
Agastinus amnis. fo. 11. pa. 1. circa med.	
Agathocles. fo. 17. pa. 1. in prin. & fo. 41. pa. 1. circa medium.	
Agestilus. fo. 4. pa. 1. in med.	
Agis Græciam infestat. fo. 32. pa. 2. circa prin. & paulopost.	
Agigentū ciuitas. fo. 42. pa. 1. circa med.	
Agrippæ bellum nauale. fo. 84. pa. 1. circa finem.	
Agrippa. fo. 97. pa. 2. in prin.	
Albania. fo. 4. pa. 1. circa finem.	
Albani po. vbi. fo. 3. pa. 2. in med.	
Albanorum pax dirupta, Tullo Hostilio duce. fo. 15. pa. 1. in fine.	
Alauricus rex. fo. 14. pa. 2. in med.	
Alcea a Macedonibus hostis pronuntiatus. folio. 35. pa. 2. circa finem.	
Alcibiades Siracusarum dux. fo. 20. pa. 2.	
Alceta. fo. 16. pa. 1. in medio. (in fine. & fo. 21. pa. 1. circa initium, fere per totum, & pa. 2. circa prin. & fo. 22. pa. 1. circa initium.)	
Alemanij po. fo. 99. pa. 1. in prin.	
Allectus. fo. 100. pa. 1. circa med.	
Alexandri regis Epiri bellum, in Lucania. fo. 12. pa. 2. circa med.	
Alexandri totius Orientis turbo nascitur. fo. 27. pa. 1. circa finē, & fo. 28. pa. 1. circa finem.	
Alexander magnus. fo. 28. pa. 2. in prin. & fo. 10. pa. 2. circa initium, & fo. 31. pa. 1. in med. & post med. & fo. 31. pa. 1. in prin. & in fine eiusdē pa. & fo. 10. pa. 2. i. pri. & fo. 12. pa. 2. circa fi. & fo. 31. pa. 1. circa med. & fo. 10. pa. 2. in prin. & circa med. & fo. 34.	

A iiii

INDEX

- pa. 1. in principi. & fo. 3. pa. 1. circa med. & fo. 36. pa. 2. post med. & circa fi. & fo. 87. pa. 2. in prin. & fo. 89. pa. 2. post med.
- Alexandrinorum rex occisus. fo. 82. pa. 1. circa medium
- Alexandria constructa. fo. 32. pa. 1. in prin.
- Amazones. fo. 11. pa. 1. circa med. & fo. 12. pa. 2. circa finem
- Ambiani fo. 78. pa. 1. in fine.
- Ambiorix fo. 77. pa. 2. circa med. & fo. eod. pa. 2. circa finem
- Ambira rex. fo. 33. pa. 2. in prin.
- Amnestia. fo. 22. pa. 2. in prin.
- fo. 32. pa. 2. circa finem.
- Amosis Aegyptiorum rex. fo. 8. pa. 2. in medio
- Amphipolitana arx. fo. 36. pa. 1. post me.
- Amphitriou fo. 9. pa. 2. in fi.
- Amyntas Alexandri consobrinus
- Ancilla iudex facinoris matronarum fo. 28. pa. 1. in medio
- Andragatius fo. 107. pa. 1. in prin
- Andro Agathoclis frater fo. 41. pa. 2. in prin.
- Androginus Romae visus. fo. 55. pa. 2. in med.
- Andrumetum Hannibal fugit. fo. 49. pa. 2. in fine
- Anienes fluuius. fo. 48. pa. 1. circa med.
- Animalia bruta ad id ad quod nata sunt, semper preparantur, hominibus esse adsumendo fo. 1. pa. 1. circa initium
- Anni vrbis Romae. fo. 15. pa. 1. circa med.
- Antigonus. folio. 35. pa. 2. circa med. & folio. sequen. pa. 1. post med. & pa. 2. in prin.
- Antistius legatus. fo. 86. pa. 2. in med.
- Antiochus. fo. 50. pa. 2. circa principi. & circa finem.
- Antiope & Menalippe sorores. fo. 11. pa. 1. in fine.
- Antipater. fo. 35. pa. 2. post med. & fo. 36. pa. 2. in prin. & in fine.
- Apamea a Lucullo vastata. fo. 73. pa. 1. circa finem.
- Antonius. fo. 84. pa. 2. post med. & fol. seq. fere per totum.
- Antonius pius. fo. 96. pa. 1. in med.
- Apellas Cyrenarum rex. fo. 41. pa. 2. circa princip.
- Apenninae alpes. fo. 4. pa. 2. post med.
- Apis Argiuorum rex. fo. 8. pa. 2. in medio
- Apostrophe in Roma. varia nomina colentes. fo. 56. pa. 2. in prin.
- Apulia fo. 4. pa. 2. ante med.
- Appius Claudius. fo. 19. pa. 2. circa prin. & fo. 42. pa. 1. circa initium. & fo. 55. pa. 2. in prin. & fo. 81. pa. 1. circa initium
- Apollonia ciuitas. fo. 85. pa. 2. in fine.
- Apollinis oraculi proprietates. fo. 81. pa. 1. post med.
- Apostrophe ad diuum Augustinum folio. 25. pa. 2. circa finem
- Aquae in sanguinem conuersae. fo. 9. pa. 2. circa initium
- Aquitania. fo. 99. pa. 1. circa finem
- Aquitanae prouincia. fo. 4. pa. 2. in fine. & fo. seq. in prin.
- Aquitanicus sinus ibidem
- Aracillum op. fo. 86. pa. 1. circa med.
- Arabis flumen. fo. 31. pa. 1. ante med.
- Arabia. ibidem. post medium
- Arabicus sinus folio eodem. pa. 2. ante med.
- Arbogastes. folio. 107. pa. 2. in prin. & fo. seq. in prin.
- Aracofia regio. folio. 3. pa. 2. in principio
- Arcadia. fo. 55. pa. 1. in prin.
- Arbactus Sardanapali praefectus fo. 12. pag. 1. circa initium. & folio. 4. pag. 1. in med.
- Arcadius Augustus. fo. 108. pa. 1. post med. & fo. 106. pa. 2. circa med.
- Archimenes Syracusanus. fo. 48. pag. 1. circa med.
- Arcana vrbis Romae. folio. 14. pag. 2. in med.
- Arcticum mare. fo. 40. pag. 2. post prin. & fo. 6. pa. 1. in medio
- Archades fo. 25. pa. 2. circa med.
- Archademus Lacedaemoniorum dux. ibi.
- Arduenna sylua. fo. 77. pa. 2. in fine
- Arcifae po. fo. 33. pa. 1. in medio.
- Ariobarzanes mons. folio. 3. pag. 2. circa finem.
- Artaxerxes folio. 21. pag. 2. circa finem. & fo. 24. pag. 1. circa finem. & fo. 25. pa. 2. circa initium
- Arthemidora regina. fo. 18. pa. 2. circa finem
- Arthope & Orithia reginae. fo. 11. pa. 2. circa finem.
- Armenia prouincia. fo. 3. pa. 1. post med.
- Armeniae prouinciae amissa. fo. 93. pa. 2. in fine.

PAVLI

- Aristoteles philosophus. fo. 33. p. 1. in prin.
- Ariaratus rex. fo. 35. pa. 2. circa med.
- Arrius fidei catholicae corrup. or. fo. 163. pa. 1. in med.
- Argyraspidae milites. fo. & pa. 1. in fi.
- Aristonicus Attali frater. fo. 56. pa. 1. circa initium. & paulo post.
- Arcus caelestis portentum. fo. 89. pa. 1. in principio.
- Ariouisti fuga in Germaniam. fo. 75. pa. 2. paulo ante med.
- Ariobazanes rex. fo. 72. pa. 1. circa finem.
- Aristobolus fo. 75. pa. 1. circa initium.
- Asia prouincia. fo. 2. pa. 2. circa initium. & circa finem. & fo. 3. pa. 1. circa finem. & pa. 2. in med. & fo. 13. pa. 2. in prin. & fo. 32. pa. 2. circa prin. & fo. 63. pa. 1. in prin.
- Asclepiodorus. fo. 100. pa. 1. ante med.
- Assiria regio. fo. 3. pa. 1. in prin.
- Astrixis mons. fo. 5. pa. 2. in fine.
- Astyages. fo. 12. pa. 1. paulo post med.
- Astura flumen. fo. 86. pa. 2. post med.
- Astures po. fo. 86. pa. 2. in prin. & fo. 86. pa. 2. post med. & fo. 5. pa. 1. ante med.
- Athenae & Athenienses. fo. 13. pa. 1. in med. & fo. 20. pa. 2. circa initium. & fo. 20. pa. 2. in prin. & circa finem. & fo. 21. pa. 1. circa initium. & fo. 20. pa. 2. in med. & circa finem. & fo. 22. pa. 1. circa med. fere per totum folium. & fo. 30. pa. 1. circa finem. & fo. 20. pa. 2. circa initium. & fo. 34. pa. 2. circa initium. & circa med.
- Athan ciuitas. fo. 73. pa. 1. circa finem.
- Athanicus Gothorum rex. fo. 105. pa. 1. in prin. & fo. 106. pa. 2. circa med.
- Attalus infelicissimus. fo. 12. pa. 2. post prin. & fo. 58. pa. 2. circa initium.
- Attalica Bethicae vrbs. fo. 68. pa. 2. in medio.
- Atthaulphus Placidiae nupsit. fo. 113. pa. 1. circa med.
- Artillius COS. fo. 42. pa. 2. in med. & fo. 46. pa. 1. circa initium. & fo. 44. pa. 1. in prin. & fo. 47. pa. 1. circa finem
- Attrebates. fo. 105. pa. 1. in prin.
- Athlas mons. fo. 2. pa. 2. in fi. & fo. 6. pa. 1. in prin.
- Athrabates. fo. 78. pa. 1. in fine.
- Atrei & Thiestis odia. & c. fo. 10. pa. 2. circa medium.
- Aulerci fo. 78. pa. 1. in fine
- Augusto regnare natus est Christus. fo. 83. pa. 1. in med.
- Augustus quinque bella ciuilia gessit

OROSII,

- ibidem circa finem
- Augusto imperate totus orbis ab omni belorum tumultu liberatus est. fo. 85. pa. 2. post med.
- Aurigones fo. 86. pa. 2. in prin.
- Aurelius Alexander imperator. fo. 97. pa. 2. circa finem
- Aurelianus imperator. fo. 99. pa. 1. in fi. & pa. 2. in prin.
- Authoris intentio fo. 2. pa. 1. Et haec de litera A

De litera B

- Babylon. folio 3. pa. 2. in med. & fo. 33. pa. 2. circa initium. & fo. 14. pa. 1. circa fi. & pa. seq. fere per totum. & fo. 16. pa. 2. in prin. & post. & fo. 89. pa. 1. circa medium.
- Bactriani po. fo. 3. pa. 2. in fine.
- Balares insulae. fo. 6. pa. 1. circa finem. & pa. 2. in prin.
- Balxus Assyriorum rex. fo. 8. pa. 2. in med.
- Barbari po. fo. 5. pa. 2. circa finem
- Barbarus dux fo. 1. pa. 1. circa fi.
- Barchilona ciuitas. fo. 6. pa. 2. in prin.
- Bassianus imperator. fo. 97. pa. 2. circa med.
- Basilus fo. 83. pa. 2. ante medium
- Bastenarum gens fo. 51. pa. 2. in fi.
- Bataui po. fo. 5. pa. 1. circa fi.
- Bebius fo. 50. pa. 1. circa med.
- Belgarum gens fo. 75. pa. 2. post med.
- Belgida ciuitas fo. 68. pa. 1. in med.
- Bellum a Pelope aduersus Dardanum. & Troianos gestum. fo. 10. pa. 2. circa prin.
- Bella ciuilia & externa a Romulo mixta. fo. 15. pa. 1. in fine
- Bellorum origo. fo. 35. pa. 2. in prin.
- Bella transmarina quae incepta fuerunt. fo. 48. pa. 1. circa initium
- Bellum Romanorum cum Carthaginiensibus. fo. 52. pa. 2. ante med.
- Belli ciuilis origo. fo. 65. pa. 2. circa initium.
- Belua mirabilis extentionis. fo. 52. pa. 2. circa medium
- Bestiae Xerxis aciem sequentes, ut mortuos deuorarent. fo. 18. pa. 2. in medio
- Bethleem ciuitas. fo. 113. pa. 1. post med
- Bibulus. fo. 81. pa. 1. circa initium
- Bisantium ciuitas. fo. 4. pa. 2. in principio & fo. 1. pa. 2. circa finem. & fo. 2. pa. 1. in fi. & fo. 24. pa. 2. post medium
- Bituitus aruernorum rex. fo. 60. pa. 2. post med.

INDEX

Boarium forum. fo. 45. pa. 2. post med.
 Bocchus Maurorum rex. fo. 61. pa. 2. in prin. & fine.
 Boetiorum imperium. fo. 13. pa. 2. circa fi. & fo. 54. pa. 2. circa fi.
 Boij populi. fo. 50. pa. 1. post med. & pa. seq. in prin.
 Boreum promontorium. fo. 4. pa. 1. in principio
 Boreum flumen ibidem
 Bosphorani po. fo. 87. pa. 2. in prin.
 Bragada flumen. fo. 41. pa. 2. post med. & in prin.
 Brennus dux. fo. 23. pag. 1. in med.
 Breuitas obscura. fo. 24. pa. 1. in med.
 Brigantia Gallie ciuitas. fo. 5. pa. 2. circa prin. & in fine.
 Britannicus oceanus. fo. 4. pa. 2. post pri.
 Britannica insula ibidem
 Britannia insula. fo. 5. pa. 1. post med.
 Britannie dimensio ibidem
 Britanni populi fo. 58. pa. 1. in prin.
 Britannica clades fo. 23. pa. 1. in fine
 Brudusium ciuitas. fo. 4. pa. 2. post prin.
 Brutus primus apud Romanos COS. 15 pa. 1. circa med. & fo. 60. pa. 1. in med. & fo. 56. pa. 2. in fine. & fo. 70. pa. 1. cir. med.
 Bucccephala ciuitas. fo. 33. pa. 1. circa med.
 Burgundiones fo. 105. pa. 1. circa med.
 Buliris tyrannus crudelissimus. fo. 10. pa. 1. pauloan med. & fo. 54. pa. 1. ante med.
 Calligiu promotorium. fo. 1. pa. 2. in fi.
 Calistenes philosophus. fo. 31. pa. 2. in fi.
 Calatinus COS. fo. 41. pa. 2. circa prin.
 Calphurnius. fo. 23. pa. 2. circa med.
 Caligula fo. 90. pa. 2. in prin. & fo. 91. pa. 1. post med. & pa. 2. pauloante med.
 Calypso insula vbi. fo. 5. pa. 2. post med.
 Cambises rex. fo. 17. pa. 1. circa med.
 Camera ciuitas. fo. 42. pa. 1. circa initium.
 Camillus dictator. fo. 23. pa. 1. in med. & fo. 26. pa. 2. circa med.
 Campania. fo. 47. pa. 2. circa med.
 Campaninus Sannitum dux. fo. 67. pa. 1. in prin.
 Cantabripo. fo. 85. pa. 1. in fi. & pa. 2. in prin. & circa fi. & fo. 87. pa. 1. post med. & fo. 5. pa. 1. ante med.
 Cannæ Apulie vicus. fo. 47. pa. 1. circa med.
 Canensis pugna ibidem
 Cappadocia fo. 31. pa. 2. circa initium & fo. 29. pa. 1. circa finem. & fo. 11. pa. 1. post prin. & fo. 3. pa. 1. in med.
 Cappadoces omnia sua concremant. fo. 14. pa. 2. circa med.
 Capparonia virgo vestalis. fo. 40. pa. 2. circa medi
 Capraria insula. fo. 108. pa. 2. circa initium.
 Capua. fo. 48. pa. 2. circa med. & fo. 69. pa. 1. in prin.
 Caranus rex. fo. 89. pa. 1. in fine.
 Carbo COS. fo. 66. pa. 2. circa med. & fo. 70. pa. 1. circa med.
 Carmellus mons. fo. 94. pa. 1. post med.
 Carnutes fo. 78. pa. 2. circa med.
 Carræ ciuitas. fo. 3. pa. 2. in fine. & fo. 80. pa. 1. in prin.
 Caralitani po. fo. 6. pa. 1. in fi.
 Carisius victor. fo. 86. pa. 2. circa finem.
 Carpatium mare. fo. 6. pa. 1. ante med.
 Carpathij po. fo. 8. pa. 1. in prin.
 Carthago & Carthaginienses. fo. 27. pa. 1. circa med. & fo. 39. p. 2. circa med. & fo. 40. pa. 1. circa finem. & pag. seq. fere per totum, & fo. 41. pa. 2. circa med. & fo. 43. pa. 1. post med. & fo. 44. pa. 1. circa prin. & pa. seq. in prin. & fo. 45. pa. 1. ante med. & fo. 52. pa. 1. circa finem, fere per totum, & fo. 53. pa. 1. in prin. & fo. 54. pa. 2. circa finem. & fo. 60. pa. 1. circa med. & fo. 89. pa. 1. circa finem
 Carthalo Herculis sacerdos. fo. 40. pa. 2. circa med.
 Carus Narbonensis imperator. fo. 99. pa. 2. post med.

De litera C

Cacilius Metellus COS. fo. 47. pa. 2. circa med.
 Cesarientes po. fo. 5. pa. 2. ad finem.
 Caesar. fo. 80. fere per totum fol. & fo. 75. pa. 2. ante med. & fo. 76. per totum. & fo. 78. pag. 1. circa med. & fo. 79. pa. 2. in med. & fo. 81. pa. 2. circa finem. & fo. 82. fere per totum, & fo. 83. pa. 2. in fi. & fo. 85. pa. 2. circa initium. & fo. 86. pa. 1. post med. & pa. 2. in prin. & fo. 98. pa. 1. post med.
 Cælum ardere visum est. fo. 46. pa. 1. circa med.
 Cadmus. fo. 10. pa. 2. paulo post prin.
 Caius Genutius fo. 38. pa. 2. in med.
 Caius Duilius fo. 42. pa. 1. in fi.
 Caius Aquilius Florus. fo. 42. pa. 1. in fi.
 Caius Iunior Claudij collega. fo. 44. pa. 1. circa med.
 Caius Toranius. fo. 83. pa. 2. circa med.
 Caldea fo. 3. pa. 1. in med.
 Calcarcius lacus. fo. 2. pa. 2. circa finem
 Caligurum ciuitas. fo. 68. pa. 2. in fine

PAVLI

OROSII.

Carausius quidem genere infimus, consilio & manu promptus. fo. 100. pa. 1. circa initium.
 Cassander Macedo. fo. 36. pa. 1. post med.
 Cassius COS. fo. 69. pa. 2. in prin. & pa. seq. post medium
 Castoris locus. fo. 97. pa. 2. in fine.
 Caspium mare. fo. 3. pa. 2. post med. & fo. seq. pa. 1. in med. & fo. 27. pa. 1. circa finem.
 Calliopa insula. fo. 4. pa. 2. circa med.
 Catilina incesti accusatus. fo. 73. pa. 2. circa initium.
 Catilinæ coniuratio quo tempore. fo. 75. pa. 1. circa med.
 Cati populi. fo. 87. pa. 1. circa med.
 Catina Aethnæ incendio vastata. fo. 60. pa. 2. in med.
 Catonis interitus. fo. 82. pa. 1. circa finem.
 Carabatynon mōies. fo. 5. pa. 2. in med.
 Cathippi oppidum. fo. 3. pa. 2. in fine.
 Catinenses po. fo. 20. pa. 1. in fine.
 Catinensium legati lugubres secū do cūr. Athenas. fo. 60. pa. 2. in prin.
 Catullus COS. fo. 45. pa. 2. circa finem.
 Catulli dictum fo. 67. pa. 1. in med.
 Catullus Sillanus. fo. 68. pa. 1. post med.
 Caucasus mons. fo. 2. pa. 2. in fine. & fo. 3. pag. 2. in med. & in fine. & fo. 4. pag. 1. post med.
 Celtiberi po. fo. 5. pa. 1. in med.
 Celia potio, & quæ vti fuerint. fo. 58. pa. 1. circa initium
 Cœlius omnes pene copias amisit. fo. 81. pa. 1. circa initium
 Cenappum op. fo. 76. pa. 1. in prin.
 Cenomani fo. 50. pa. 1. circa med.
 Cerenius Penula. fo. 47. pa. 2. post med.
 Cessana ciuitas. fo. 49. pa. 1. circa fi.
 Chananea mulier fo. 1. pa. 1. in med.
 Chaldei regnum Assyriorum post Scythas obtinuerunt. fo. 12. pa. 1. circa prin. & fo. 14. pa. 1. circa finem.
 Chariades dux. fo. 20. pa. 1. in fine.
 Charmatis copix. fo. 67. pa. 1. in prin.
 Chelia virgo flumen transmeauit. fo. 15. pa. 2. circa finem
 Cheronefi vrbes fo. 30. pa. 1. cir. in it.
 Christus seculorum iudex. fo. 7. pa. 2. post med.
 Christi gratia pacatus orbis. fo. 55. pa. 2. post prin.
 Christi nominis interpretatio. f. 86. pa. 1. post prin.
 Christo orto pax vniuersa facta est. f. 87. pa. 2. post med.
 Christus regnum tranquillissimum Cæsaribus dedit. fo. 88. pa. 1. in prin.
 Christi natiuitas. fo. 83. pa. 1. in med. & fo. 89. pa. 2. circa med. & fo. 2. pa. 1.
 Christus Cæsaris censu ciuis Romanus factus est. fo. 90. pa. 1. p. 0 si prin.
 Christi passionis & tenebrarum factarū hora. fo. 91. pa. 1. post prin.
 Christiano tuta oīa. fo. 54. pa. 2. in prin.
 Christi nomen tāquam lues habebatur. fo. 109. pa. 2. in prin.
 Christianorū necessitates. fo. 92. pa. 2. circa med.
 Christiani nominis vltio. f. 98. pa. 1. in fi.
 Christiani idololatriā abnegātes interficiuntur. fo. 60. pa. 2. circa med.
 Christi ecclesie decennio diruta. fo. 101. pa. 1. in prin.
 Cilicia. fo. 3. pa. 1. in fi. & fo. 32. pa. 2. circa initium. & fo. 69. pa. 1. post med. & fo. 94. pa. 2. post med.
 Cimbrici belli initium. fo. 69. pa. 2. in fi.
 Cimericum mare. fo. 3. pa. 1. in fine. & fo. 4. pa. 1. post med.
 Cimmerij & Amazones Asiā inuadunt. fo. 12. pa. 2. circa finem
 Cinesium op. dirutum. fo. 15. pa. 1. circa fi.
 Cipri ciuitates tres diruta. fo. 94. pa. 2. post med.
 Circium. fo. 4. pa. 2. post prin.
 Claudius Marcellus. fo. 28. pa. 1. in med.
 Ciuilia bella in Asia & Europa. fo. 22. pa. 2. in fine
 Cleopatra regina fo. 85. pa. 1. & 2.
 Claudius Marcellus Syracusas cepit. fo. 48. pa. 1. circa med.
 Claudius Vnimannus. fo. 55. pa. 1. in fi.
 Claudius prætor. fo. 69. pa. 2. in prin.
 Claudius Drusus priuignus Cæsaris. folio. 86. pa. 2. in fine
 Claudio regnante Petrus apostolus Romanā adiit. fo. 92. pa. 1. circa initium, fere per totum.
 Clades exercitus Xerxis. fo. 8. pa. 2. in med.
 Claudius COS. fo. 44. pa. 1. circa prin. & fo. 46. pa. 1. circa fi.
 Cleophilis regina. fo. 33. pa. 1. in prin.
 Climax mons. fo. 3. pa. 1. in fi.
 Clici mors moestissima. fo. 32. pa. 2. circa finem
 Clipea ciuitas. fo. 42. pa. 2. in med. & fo. 43. pa. 1. circa fi.
 Clusia fo. 23. pa. 1. in med.
 Collina porta. fo. 48. pa. 1. post med.

INDEX

- Colossa. fo. 93. pa. 2. in prin.
 Comparatio sane pulchra. fo. 37. p. 2. fere per totum.
 Conditores vrbis Romæ. fo. 15. pa. 1. circa med.
 Conon loco Alcibiadis constituitur fo. 21. pag. 2. circa med. & fol. 24. pa. 1. in med. & fo. seq. pag. 1. in prin. & circa fi.
 Constantinopolis prius Bisantium dicebatur. fo. 4. pa. 2. in prin. & fo. 30. pa. 1. in principio.
 Constantius Cæsar. fo. 100. pa. 1. circa med.
 Constantinus imp. fo. 60. pa. 2. post med.
 Constantinus christianorum imperatorum primus. folio. 101. pa. 2. circa init. & fo. seq. pa. 1. in prin.
 Constantius arrianae sectæ fautor. fo. 103. pa. 2. circa med.
 Constantius Gallum occidit. fo. 104. pa. 1. circa med.
 Constans ex monacho Cæsar factus. folio. 101. pa. 2. in med.;
 Constanlius in Galliam transfuectus. folio. 101. pa. 2. in med.
 Concordia bonorum omnium portus fo. 22. pa. 2. in med.
 Consules creati. fo. 15. pa. 2. circa med.
 Constructio Babylonis. fo. 16. pa. 2. circa principium.
 Constitutio legum. fo. 19. pa. 2. in med.
 Coniuratio Claudiana. ibidem
 Consilium mitigandæ pestis. fo. 16. pa. 2. circa finem
 Conditio pacis inter Carthaginienses & Rom. fo. 44. pa. 2. circa initium.
 Corasmi po. fo. 32. pa. 2. circa finem
 Corcyræ expugnatio. fo. 85. pa. 2. circa initium.
 Corticæ insulæ promontoria. fo. 6. pa. 1. circa fi. & fo. seq. pa. 2. in prin.
 Corcus vrbs fo. 69. pa. 1. in fine.
 Coreus dux. fo. 78. pa. 1. in fi. & fo. seq. pa. 2. circa med.
 Corinthi statio. fo. 55. pa. 1. in prin.
 Corinthia vasa. ibidem, circa med.
 Corinthi destructio. fo. 54. pa. 2. circa fi.
 Corinthi murales lapides, in cinerem cõuersi. fo. 55. pa. 1. circa med.
 Cornelius COS. fo. 46. pa. 1. circa finem, & fo. 55. pa. 1. circa med.
 Cornelius Scipio trib. fo. 47. pa. 2. cir. ini.
 Cornelius Gallus. fo. 85. pa. 1. circa initium.
 Cornelius Asina. fo. 42. pa. 1. circa finem
 Coruinus a Coruo dictus, fo. 27. pa. 1. in medio.
- Coscomus proconsul. fo. 69. pa. 1. in fine.
 Cossus dux Cæsar. fo. 87. pa. 1. circa med.
 Cotta COS. fo. 43. pa. 2. post med. & fo. 77. pa. 2. in fine.
 Crassus cum maximo exercitu Asiam proficiscitur. fo. 59. pa. 1. circa initium.
 Crassi apud Parthos interitus. fo. 79. pa. 2. in fine.
 Cretenses & Athenienses inter se præliantur. fo. 10. pa. 2. in med.
 Cremona fo. 50. pa. 1. circa med.
 Creta insula a Metello delecta. fo. 73. pa. 2. circa finem, & fo. 6. pa. 1. ante med.
 Cyprum insula. fo. 3. pa. 1. in fine, & fo. 6. pa. 1. ante med.
 Cyrus. fo. 12. pa. 1. circa principium, & fo. 16. pa. 1. in fine, & fo. 60. pa. 2. in prin. fere per totum, & fo. 17. pa. 1. in prin. & postea, & fo. 21. p. 2. in prin. & fo. 22. p. 2. circa finem, & fo. 89. pa. 1. in prin.
 Cidmus amnis. fo. 31. pa. 2. circa med.
 Cyclades insulæ. fo. 6. pa. 1. in med.
 Cyrenenses fo. 35. pa. 2. circa med.
 Curio consule cum Sabinis bellum gestum est. fo. 34. pa. 2. circa finem.
 Curio in Africam transgressus. fo. 81. pa. 1. in princip.
- De litera D
- D** Acipopuli. folio. 12. pa. 2. in fine, & fo. 87. pa. 1. circa prin.
 Dacia fo. 4. pa. 1. in fine.
 Dæmon mali author. fo. 40. pa. 1. in prin.
 Danaï, atq; Aegisti parricidia. fo. 10. pa. 1. circa prin.
 Danaus a regno expulsus. ibidem
 Danubius fluuius fo. 4. pa. 1. in fi.
 Danubii. fo. 87. pa. 1. circa prin.
 Dara alias Nuhul. fo. 3. pa. 2. circa prin.
 Dardania fo. 4. pa. 2. in med.
 Darius regnū adeptus. f. 17. p. 1. in med. & pa. 2. circa prin. & in med.
 Darius cum Lacedæmoniis pacificatur. fo. 21. pa. 1. in prin.
 Darii interitus. fo. 22. pa. 1. in prin. & fo. 32. pa. 2. circa med. & fo. 33. pa. 1. in fine.
 Dascuta ciuitas. fo. 3. pa. 1. in med.
 Decentius. fo. 104. pa. 2. circa med.
 Decius Murena. fo. 28. pa. 1. circa prin.
 Decii interitus. fo. 34. pa. 1. in med.
 Decius Iunius dictator creatus. fo. 47. pa. 2. circa prin.
 Decii Bruti cædes. fo. 83. pa. 2. circa med.
 Delmatia. fo. 4. pa. 2. circa prin.
 Delmatius Cæsar. fo. 103. pa. 2. cir. initium.

PAULI

- Delmatae fo. 87. pa. 1. circa prin.
 Decii fraus fo. 98. pa. 1. post med.
 Decii belli ciuilibus repressor ibidem
 Deciorum cursus ibidem
 Declamatio sane pulchra. fo. 42. pag. 2. in med.
 Defossati homines viui. fo. 45. pa. 2. post med.
 Demetrius fo. 36. pa. 1. post med.
 Demetrii filii preces. fol. 51. pag. 1. circa med.
 Demetrius victus. fo. 56. pa. 1. circa med.
 Demostenes fo. 26. pa. 2. circa med.
 Demostenis corruptio. fo. 31. p. 2. in prin.
 Demostenes orator, dux Atheniensium. fo. 35. pa. 2. circa med.
 Deiotarus Gallogræciæ rex fo. 73. pa. 1. in med.
 Deucalion genus humanum reparauit. fo. 9. pa. 1. in prin.
 Deus multimode punit populum suum fo. 8. pa. 1. in prin.
 Deus exoratus. fo. 26. pa. 1. circa finem
 Deus vnus & verus, cuncta moderans. fo. 71. pa. 1. & 2. per totum
 Deum apprehendere nemo potest, nisi p eum. fo. 71. pa. 2. circa initium
 Deus pro salute hominum humanitatē assumpsit fo. 91. pa. 1. in prin.
 Deus fidē tradidit. fo. 106. pag. 1. cir. med.
 Deus paganum perire permisit, Christianum vero praualeare voluit. fo. 109. pa. 2. in med.
 Dei iudicia ineffabilia sunt. fo. 112. pag. 1. circa finem
 Diana Tauricæ litatura. f. 54. p. 1. añ me.
 Dictator creatus. fo. 15. pa. 2. circa finem
 Diluuium primum & eius causa. fo. 6. pa. 2. in med.
 Didymus fo. 111. pa. 2. in prin.
 Diocles Medorum rex. fo. 12. pa. 1. in me.
 Diocletianus imperator. fo. 99. pa. 2. circa finem
 Diocletianus Achilleū interfecit. fo. 100. pa. 1. circa med.
 Dionysii Sicilia tyranni exilium. fo. 22. pa. 1. in prin.
 Dioge. Archelai filius. fo. 72. p. 2. cir. pri.
 Discessio plēbis a patribus. fo. 15. p. 2. cir. fi.
 Discordia miseræ portus. fo. 22. p. 2. im.
 Discrimen huiusce & prisæ ætatis. fo. 13. pa. 2. circa prin.
 Dolobella COS. fo. 34. pa. 2. in fine
 Domitius. fo. 34. pa. 2. in fine, & fo. 70. pa. 1. circa med.

OROSII

- Domitius ab Hirtuleio oppressus. fo. 68. pa. 1. post prin.
 Domitiani regni exordium. f. 95. p. 1. cir. m.
 Domitiani superbia ibidem
 Domitianus a suis interfectus est fo. 95. pa. 1. circa finem
 Domitianus falso triumphauit. ibi. cir. me.
 Dracæ populi fo. 32. pa. 2. circa med.
 Draptes fo. 78. pa. 2. circa finem
 Drepani portus fo. 44. pa. 1. cir. med.
 Drusus. fo. 87. p. 1. circa prin. & fo. 90. p. 2. in prin. & circa fi. & fo. 105. pa. 1. cir. med.
 Durachium fo. 81. pa. 1. in fine.
 De litera E

- E** Boreæ ciuitatis ruina. fo. 26. pa. 1. circa med.
 Eburonates. fo. 77. pa. 1. in med.
 Eburones fo. 60. pa. 2. circa fi.
 Elephanti octoginta occisi. fo. 49. pa. 2. in fine
 Eleusin emigrant tyranni. fo. 22. p. 1. in fi.
 Emachus dux fo. 72. p. 2. post med.
 Emodi montes fo. 2. pa. 2. in fi.
 Eous fo. 87. pa. 1. post med.
 Epaminundæ ducis industria. fo. 25. pa. 1. circa med. & fo. 60. pag. 2. circa med. per 10. & fo. 28. pa. 2. circa med.
 Epidaurus coluber fo. 34. p. 2. in med.
 Epilogus fo. 26. pa. 1. circa prin.
 Erecina ciuitas fo. 44. pa. 1. in fine
 Erucha Molossorū rex. fo. 28. p. 2. in med.
 Etheæ fo. 30. pa. 1. circa prin.
 Etheocles fo. 10. pa. 2. circa med.
 Euagoras Lacedæmoniorum dux. fo. 21. pa. 2. post med.
 Eubœa fo. 4. pa. 2. circa prin.
 Eugenius. fo. 107. pag. 2. fere per to. & fo. seq. in prin.
 Euergetes po. fo. 32. pa. 2. circa med.
 Eumenes victor fo. 35. pa. 2. post med.
 Eucherius fo. 10. pa. 1. in med. & in fi.
 Eumenes victus ad Antigonum protrahitur. fo. 36. pa. 1. in prin.
 Eumenes Attali filius fo. 50. pa. 2. in fi.
 Euphrates flumen. fo. 3. pa. 1. ante med. & fo. 60. pa. 2. post med. & fo. 16. pa. 1. circa fi. & pa. 1. in prin. & fo. 79. p. 2. post med.
 Euridices facinus. fo. 28. pa. 1. circa med.
 Euridice Aridei vxor. fo. 36. pag. 1. circa med.
 Eurilocus fo. 20. pa. 2. in med. & fo. 32. pa. 2. circa finem
 Eurimedontes fo. 20. pa. 2. in med.
 Europaregio fo. 1. pa. 2.
 B

INDEX

- Europæ initium. fo. & p. iisdem, circa med. & fo. 4. pa. 1. circa finem.
- Europæ fines *ibidem*
- Exclamatio de Alexandri obitu fo. 33. pa. 2. in med.
- Exclamatio miserationis plena. fo. 68. p. 1. circa med.
- De litera F
- F**Abia virgo vestalis. fo. 71. pa. 2. circa initium
- Fabius consularis occlusus. fo. 16. pa. 1. circa prin.
- Fabii veientanum bellum suscipiunt. *ibidem*
- Fabiorum familia. *ibidem*, circa med.
- Fabius COS. triumphum recusavit. *ibidem*
- Fabius COS. fol. 23. pa. 1. in med. & fo. 60. pa. 2. post med.
- Fabius Gurgis. fo. 34. pa. 2. in med. & fo. 38. pa. 2. in fine
- Fabius maximus *ibidem*
- Fabius COS. historicus fo. 45. pa. 2. in fine
- Fabius censor fo. 46. pa. 1. in fine
- Fabius Buteo, Fabii censoris filius. *ibi*.
- Fabius Tarentum expugnat. fo. 49. pa. 1. in prin.
- Fabius Lusitanos vicit fo. 55. pag. 2. in fine
- Fabius legatus fo. 78. pa. 2. circa med.
- Famæ velocitas fo. 18. pa. 2. in fine
- Fames grauissima apud Aegyptum. fo. 8. pa. 1. in med.
- Fames maxima sub Diapolito Aegyptiorum rege fo. 60. pa. 2. in med.
- Fames secuta est locustarum multitudinem fo. 59. pa. 2. circa med.
- Fannius COS. fo. 55. p. 2. circa med. & fo. 72. p. 2. post med. & fo. 73. p. 1. circa in.
- Fides Christiana poënis & cruciatibus auctior facta est fo. 71. pa. 2. circa finem
- Fidenates Romæ imminent. fo. 19. pa. 2. in fine.
- Fimbria ab Illiensibus iratus. fo. 72. pa. 2. post med.
- Firmius legatus. fo. 86. pa. 2. in med.
- Firmius Cæsarem Barbaris in prædam dedit fo. 105. pa. 2. in prin.
- Flaccorum interitus fo. 60. pa. 2. circa initium
- Flacci adolescentis interitus *ibid.*
- Flaccus COS. fo. 72. pa. 2. in med.
- Flaminius COS. in Gallos irruit. fo. 46. pa. 1. post med.
- Flaminii interitus. fo. 47. p. 1. circa med.
- Flaminius proconsul. fo. 50. pa. 1. post med.
- Florianus. fo. 99. pa. 2. circa med.
- Flumina sanguinem emanantia. fo. 101. pa. 2. circa med.
- Fluuius qui Fabios perdidit. fo. 16. pa. 2. circa med.
- Fons olei de taberna fluens. fo. 86. pag. 1. post prin.
- Fruges in arboribus natæ. fo. 57. pa. 1. circa finem.
- Fulvius Flaccus COS. fo. 46. pag. 1. circa med.
- Fulvius omnem Capuæ senatum interfecit. fo. 48. pa. 2. circa med.
- Fulvius prætor fo. 50. pa. 1. post med.
- Fulvius COS. fo. 51. pa. 1. circa prin.
- Fulvius Hadrianus. fo. 69. pa. 2. post med.
- Fulvia Antonii vxor. fo. 83. pa. 2. in fi. & fo. seq. in prin.
- Furculæ caudæ apud Romam visæ. fo. 31. pa. 1. circa prin.
- Furius COS. fo. 50. pa. 2. in prin.
- Furius Camillus. fo. 92. pa. 1. circa med.
- Futura pestis indicium. fo. 19. pag. 1. in med.
- De litera G
- G**Abii superati. fo. 15. pa. 1. in prin.
- Ades infulg vbi Hercules columna visuntur. fo. 2. pa. 1. circa med.
- Gaditanum fretum. fo. 2. pa. 2. in fi. & fo. 5. pa. 1. in med. & fo. 113. pa. 2. in prin.
- Gaius Attilius COS. fo. 45. pa. 2. post med.
- Gaius Plautinus. fo. 55. pa. 1. circa finem.
- Gaius Gracchus, Gracchi frater, reipublice pernicius. fo. 60. pa. 1. circa med.
- Gaius Cassius. fo. 69. pa. 2. circa med.
- Gaius Caninius se hosti offert. fo. 78. pa. 2. circa med.
- Gaii Cæsaris interitus. fo. 83. pa. 2. in fine
- Gaius Augusti nepos. fo. 90. p. 1. cir. prin.
- Gaii Caligulae scelus horrendum & eiusdem interitus. fo. 91. pa. 2. circa med.
- Gallatia prouincia. fo. 86. pa. 2. circa in.
- & fo. 60. pa. 2. in med.
- Galba. fo. 68. pa. 2. in med. & fo. 76. pa. 1. ante med.
- Galba impera. creatus. fo. 93. pa. 2. in prin.
- Galaulæ po. fo. 6. pa. 1. in prin.
- Galenus imperator. fo. 98. pa. 2. cir. prin.
- Galenus ex æplo dei accepto ecclesiæ pacem tribuit *ibid.* post med.

PAULI

OROSII

- Galerius Augustus. fo. 102. pag. 2. circa med.
- Gallia belgica. fo. 4. pag. 1. circa finem, & fo. 60. pa. 2. post med.
- Gallia Lugdunensis *ibidem*
- Galli Senonenses Romam irruerunt. fo. 23. pa. 1. in med.
- Gallorum impetus iuxta Anienem. fo. 26. pa. 2. in prin.
- Gallia Gaius Sulpitio superantur. fo. 27. pa. 1. circa initium.
- Gallorum aliqua diffusio. *ibid.*, in med.
- Gallorum in Romanos coniuratio. fo. 35. pa. 1. in med.
- Galli Cisalpini. fo. 45. pa. 1. in prin.
- Gallia Cisalpina a Romanis defecit. fo. 45. pa. 2. circa finem
- Gallorum cædes. fo. 46. pa. 1. circa med. & fo. 50. pa. 2. circa med.
- Galli montani repulsi. fo. 46. pag. 2. circa med.
- Gallogræcia quæ nunc Gallatia. fo. 51. pa. 1. in prin.
- Gallogræci victi *ibidem*
- Galli populi. fo. 69. pa. 2. in prin. & fo. 68. pa. 1. circa initium.
- Gallia transalpina & comata. fo. 75. pa. 1. circa finem.
- Gallia Cæsare caduntur. fo. 77. pa. 2. in prin.
- Galliarum nouæ conspirationes. fo. 78. pa. 2. in prin.
- Gangaridæ. po. fo. 4. pa. 1. in prin. & fo. 33. pa. 1. in med.
- Ganges fluuius. fo. 2. pag. 2. in fi. & fol. 4. pa. 1. in prin. & fo. 16. pa. 1. in fine
- Garamantum gætes. fo. 5. pa. 2. post med. & in fine
- Gellius COS. fo. 69. pa. 2. circa med.
- Genus. fo. 99. pa. 1. circa med.
- Gephalonia insula fo. 4. pa. 2. post prin.
- Germanorum cædes maxima. fo. 75. pa. 2. post med.
- Germaniarum populii bello superati. fo. 87. pa. 1. in prin.
- Germani po. fo. & pag. iisdem, post med. & fo. 99. pa. 1. in prin.
- Germanici & filiorum suorum interitus. fo. 90. pa. 2. circa finem.
- Gerontii cædes. fo. 111. pa. 2. circa prin.
- Gethæ po. qui & Gothi dicti sunt. fo. 111. pa. 1. circa prin.
- Gildo. fo. 108. pa. 2. circa finem, & fol. 60. p. 2. in fine.
- Gilippus Lacedæmonius. fo. 20. pa. 2. in prin.
- Getuli po. fo. 87. pa. 1. circa initium
- Gneus Cornelius. fo. 42. pa. 1. circa med.
- Gneus Fulvius. fo. 47. pa. 2. circa finem
- Gneus Lentulus fo. 69. pa. 2. in prin.
- Gneus Pompeius a Marco contemptus ad Octauium se contulit. fo. 66. pa. 1. in prin.
- Gneus Pompeius leges Minois Romanis legibus permutauit. fo. 73. pa. 2. in fine
- Gordianus imperator. fo. 98. pa. 1. circa initium
- Gothia & Gothi. fo. 4. pa. 1. in fine, & fo. 14. pa. 2. circa med. & fo. 33. pa. 2. circa finem, & fo. 23. pa. 2. in med. & fo. 79. pa. 2. in med. & fo. 89. pa. 1. in fine, & fo. 99. pag. 1. in prin. & fo. 105. pa. 2. fere per totum, & fo. seq. fere per totum, & fo. 113. pa. 2. per to.
- Gracchus in Hispania fo. 51. pa. 1. circa finem
- Gracchorum sæditio fo. 58. pag. 1. circa finem
- Gracchi interitus. fo. 58. pag. 2. circa med. & fo. 60. pa. 2. circa med.
- Grando saxea e nubibus emanare visa est. fo. 27. pa. 1. circa finem
- Gratianus Valentiniani filius imperator. fo. 105. pag. 1. in prin. & post med. & fol. 106. pa. 1. circa med.
- Gratianns tyrannus creatus & occisus est. in. pa. 2. in prin.
- Græcia ab omni bellorum tumultu liberata. fo. 24. pa. 1. circa finem
- Græcia a Philippo oppugnata. fo. 28. pa. 2. circa finem
- Græci Philippo accessum denegant. fo. 29. pa. 1. in fine
- Græciæ deperdita libertas. fo. 60. pa. 2. in med.
- Græciæ ciuitates Philippo metus Inducunt. fo. 30. pa. 1. circa finem
- Græci Lacedæmoniorum auxilio victores fo. & pa. iisdem, in fine
- Græciæ libertatis diffinitio. fo. 60. pa. 2. in prin.
- Græcia fo. 99. pa. 1. in prin.
- De litera H
- B ii

- H** Adrianus consobrinx Traiani filius. fo. 95. pa. 2. in fine
 Hadriani imperii tempus, & quid namegerit. fo. 96. pa. 1. in prin.
 Hadrumentus ciuitas. fo. 5. pa. 2. circa fi.
 Halani populi. fo. 109. pa. 1. circo med. & fo. 113. pa. 2. circa med.
 Halaricus cum Gothis saepe victus. fo. 109. pa. 1. circa med.
 Halaricus Romam deprædatur. fo. 110. pa. 2. circa initium.
 Halarici scelere vrbis diruta est. fo. 111. pa. 1. post med.
 Halaricus imperator. fo. 112. pa. 1. circa fi.
 Hamilcho Carthaginensium rex. fo. 40. pa. 2. in med.
 Hamilcho sibi mortem consciuit. ibid.
 Hamilchonis exercitus peste correptus. ibidem.
 Hamilchar dux Carthaginensium. fol. 41. pa. 1. circa med. & fo. 40. pag. 2. circa med. & fo. 43. pa. 2. circa initium, & fo. 45. pa. 2. circa med. & fo. 50. pag. 1. circa med.
 Hannibal Pœnorii imperator. fo. 42. pa. 1. in med. & circa finem, & fo. 40. pag. 2. in med. & fo. 44. pa. 1. circa med. & fo. 46. pa. 2. per 10. & fo. 47. pa. 1. fere per 10. fol. & fo. 48. pa. 1. circa med. & fo. 49. pa. 1. circa finem, & fo. 40. pa. 2. in med. & circa finem, & fo. 50. pag. 1. circa prin. & fo. 51. pa. 1. post med.
 Hanno Carthaginensium imperator. fo. 42. pa. 1. in med.
 Hanno loco Hannibalis præfectus. fo. 40. pa. 2. in prin.
 Hannonis interitus. ibidem
 Hannones duo. fo. 43. pa. 2. in prin.
 Hannonis fuga cum Pœnis. fo. 44. pa. 1. circa finem.
 Harpalus. fo. 12. pa. 1. circa finem.
 Hasdrubal. fo. 43. pa. 2. circa finem
 Hasdrubal a Scipionibus victus. fo. 47. pa. 2. post med.
 Hasdrubalis interitus. fo. 49. pag. 1. circa med.
 Hasdrubalis Pœnorum imperatoris interitus. fo. 52. pa. 2. circa med.
 Hasdrubalis vxoris virilitas. ibid.
 Hebræi ab Aegyptiis exiere. fo. 9. pa. 1. in fine.
 Hebræorum fugiendam numerus. fo. 40. pa. 2. post med.
 Hebusus insula. fo. 6. pa. 2. post prin.
 Helenæ raptus. fo. 11. pa. 2. post med.
- Helena Adiabenorum regina. fo. 92. pa. 2. circa med.
 Helices ruina. fo. 26. pa. 1. circa med.
 Heluetij omnium Gallorū fortissimi. fo. 75. pa. 1. circa finem.
 Heraclianus. fo. 112. pa. 2. post med.
 Heraclea Campaniæ ciuitas. fo. 38. pa. 1. post med.
 Herodes rex Parthorū. fo. 79. pa. 2. post med. & fo. 89. pa. 2. in fine.
 Hercinio Aegyptiorum rex. fo. 24. pa. 2. in med.
 Hercules Amalones bello oppugnat. fo. 11. pa. 1. circa finem.
 Hercules Alexandri filius. fo. 36. pa. 1. post med.
 Herdonius exulum dux. fo. 19. pag. 2. in prin.
 Herennius Pontij pater. fo. 31. pag. 2. circa med.
 Hesperius mons. fo. 6. pa. 1. in prin.
 Hetrusci in Romanos propertat. fo. 16. pa. 1. in prin.
 Hetruscorum in Romanos cōiuratio. fo. 35. pa. 1. in med.
 Hibernia insula vbi. fo. 5. pa. 1. post med.
 Hiero. fo. 42. pa. 1. circa initium
 Hieronymus p̄sbiter. fo. 113. p. 1. post med.
 Hilerda ciuitas. fo. 68. pa. 2. circa med.
 Himeria vrbis Siciliæ. fo. 20. pag. 1. in med.
 Hircani po. fo. 3. pa. 2. in fine, & fo. 32. pa. 2. circa med.
 Hircania regio. fo. 27. pag. 1. circa finem
 Hircilides dux. fo. 24. pa. 2. circa initium;
 Hirtuleij fratres interfecti. fo. 68. pa. 2. circa finem
 Hircius. fo. 83. pa. 2. in prin.
 Hispania. fo. 4. pa. 1. in fine, & fo. 5. pa. 1. in med. & fo. 46. pa. 2. circa finem, & fo. 85. pa. 2. in princip. & fo. 87. pag. 1. post med.
 Hispania per ducentos annos, sanguine suo agros suos rigabat. fo. 53. pa. 2. circa initium
 Hispaniæ termini. fo. 89. pa. 1. circa prin.
 Hispani. fo. 57. pa. 1. in prin.
 Hispaniæ diruta. fo. 111. pa. 2. circa fi.
 Hispanus Maurinus. fo. 33. pa. 2. circa fi.
 Homo infirmus & contumax. fo. 2. pa. 1. circa med.
 Honorius Augustus. fo. 108. pa. 1. post med.
 Honorius imperator. fo. 12. pa. 1. circa fi.

- nem, & fo. 113. pa. 2. post prin.
 Hortensius. fo. 90. pa. 2. circa finem.
 Humana omnia vetustate consumi. fo. 15. pa. 2. in prin.
 Hunni populi. fo. 4. pa. 1. in prin.
 Hydaspes flumen. fo. 3. pa. 1. ante med. & fo. 56. pa. 1. circa med.
 Hydaspis populi. fo. 31. pa. 2. circa med.
 Hierosolimarum templum ditissimum. fo. 79. pa. 2. post med.
 Hierosolima sancta. fo. 39. pa. 1. circa prin.
 Hierosolymæ destructio. fo. 90. p. 1. post med.
 Hierosolymæ sanctū tēplū. ibidem
 Hierosolymæ a Tito obsidio. fo. 94. pa. 1. circa finem
 Hierosolyma a Tito destructa. fo. 40. p. 2. circa prin.
 Hyerapolis. fo. 93. pa. 2. in prin.

De litera I

- I** Ani portæ. fo. 27. p. 2. circa prin.
 Iani portæ clausæ. fo. 45. p. 1. in med.
 Iani templū ducentis annis clausum. fo. 86. pa. 1. post med.
 Iani portæ apertæ. fo. 40. pa. 2. in prin.
 Iani portæ tertio clausæ. fo. 87. p. 2. cir. m.
 Ianus patefactus. fo. 90. pa. 1. circa med.
 Ignis grauissimus apud Romam, & plurimas alias ciuitates. fo. 44. p. 2. post m.
 Ilirici po. fo. 87. pa. 1. circa initium
 Illyrij populi. fo. 28. pa. 2. in med.
 Illyrij profligati ob Romanorū legatos a se occisos. fo. 45. pa. 2. circa med.
 Inimici dei inimici veritatis. fo. 41. pa. 2. circa finem.
 Imaus mons. fo. 4. pa. 1. in prin.
 Imperator in medio foro correptus. fo. 92. pa. 2. post med.
 Imperator primus christianus. fo. 98. pa. 1. post prin.
 India regio. fo. 3. pa. 1. in prin.
 Indum flumē. ibidē. & fo. 33. p. 2. cir. prin.
 Indorum legati. fo. 87. pa. 1. post med.
 Inducio marus Treuirorum princeps. fo. 77. pa. 2. circa med.
 Infubres. fo. 46. pa. 1. circa med. & fo. 50. pa. 1. circa med.
 Inomatus dux. fo. 69. pa. 2. in prin.
 Insule multæ ab Alexandro oppugnatae folio. 32. pa. 1. in princip.
 Ioannes CHRISTI IESV apostolus imperante Domitiano, in Pathmo insula fuit. fo. 95. pa. 1. post med.
- Iones po. fo. 17. pa. 2. circa prin. & fo. 18. pa. 2. in prin.
 Ionium mare. fo. 4. pa. 2. post prin.
 Ioseph propter excellens eius ingenium a fratribus venditus. fo. 8. pa. 1. in med.
 Ioseph prodigiorum & somniorū interpres sagacissimus. ibidem
 Ioseph veri dei seruus. fo. 40. p. 2. cir. prin.
 Ioseph solertia in comparandis & disparandis segetibus. ibidem, in med.
 Iouis Ammonis tēplū. f. 32. p. 1. cir. med.
 Iouinianus imperator. fo. 104. p. 2. in med.
 Iphycrates dux admodū iuuenis. fo. 25. pa. 1. circa finem
 Isauria prouincia. fol. 3. pa. 2. circa finem, ibidē.
 Ister fluuius. f. 17. p. 1. in fi. & f. 51. p. 1. in fi.
 Istria. fo. 4. pa. 2. in med.
 Italia. fo. 4. pa. 2. in med.
 Itali omnes ab Hannibale interfecti. fo. 49. pa. 2. circa med.
 Iubarex. fo. 81. pa. 1. in prin.
 Iudæi ab Artaxerxe fugati. fo. 27. pag. 1. circa finem
 Iudæi extincti. fo. 90. pa. 1. post med.
 Iudæi profligati. fo. 91. pa. 2. circa initium
 Iudæi expulsi ab vrbe. fo. 92. p. 2. post m. ibidem
 Iudæorum clades. ibidem
 Iugurthini belli initium. fo. 61. pa. 1. circa initium
 Iugurtha cohæredes suos p̄fligauit. ibi.
 Iugurtha se Bocco Maurorū regi iunxit. fo. 40. pa. 2. circa initium
 Iugurthæ interitus. fo. 62. pa. 1. circa inir.
 Iulianus Cæsar. fo. 104. pa. 1. circa med.
 Iulianus Cæsar nicitur, vt Christi fides negetur. ibidem, post med.
 Iulianus aduersus Parthos præliatur. ibidem, in fine
 Iuliani interitus. fo. 40. pa. 2. circa initium
 Iusurandum pacis Atheniensium. fo. 22. pa. 1. in prin.
 Iuenci prætoris interitus. fo. 52. pa. 2. circa med.

De litera L

- L** Abienus Induciomarū bello sterinit. fo. 77. pa. 2. circa med.
 Lacedæmonii cōtra Mefanos de bellarunt. fo. 12. pa. 2. in fi.
 Lacedæmonicum victora cōtra Athenienses. fo. 13. pa. 1. in med.
 Lacedæmoniorū & Atheniensium igras ue certamen. ibidem.

- Lacedæmonii Atheniensium malorum auctores. fo. 20. pa. 2. circa fi.
 Lacedæmonii pacem petierunt, nec affer qui valuerunt. fo. 21. pa. 1. in fine.
 Lacedæmonii totā Asiā sub ditione premunt. fo. 24. pa. 2. circa prin.
 Lacedæmonii victi contabuerunt. fo. 25. pa. 1. circa med.
 Lacedæmonii castellum Archadum perfringunt. fo. 60. pa. 2. circa med.
 Lacedæmoniorum regnandi cupiditas. fo. 26. pa. 1. in prin.
 Lacedæmoniorū senum defectus. ibidē.
 Lacedæmonii cædibus & rapinis cōfecti. fo. 29. pa. 1. circa initium.
 Lacedæmonii a Philippo superati. fo. 30. pa. 2. circa initium
 Lachetes dux fo. 10. pa. 1. in fine
 Lamachus legatus fo. 20. pa. 2. in prin.
 Lamachi cædes ibidem
 Lampedo Amazonum regina. fo. 11. pa. 1. in me d.
 Lancia oppidum. fo. 87. pa. 2. circa finem
 Lana pluuiæ admixta. fo. 105. pa. 1. in prin.
 Laphitæ & Thesali inter se præliarunt. fo. 10. pa. 2. post med.
 Larissæ oppugnatio. fo. 28. pa. 2. in med.
 Laurum ciuitas a Sertorio oppugnata. fo. 68. pa. 2. circa med.
 Lauronenses captiui. ibidem
 Legati Catinensium. fo. 20. pa. 2. in prin.
 Legati Romanorum in Gallos pugnantēs. fo. 33. pa. 2. circa med.
 Legati Rom. iniuriis reiecti. fo. 46. pa. 2. circa prin.
 Lentulus COS. fo. 9. pa. 2. circa med.
 Lentuli interitus. fo. 8. pa. 2. circa finem
 Leuinus COS. fo. 38. pa. 1. circa med. & fo. 49. pa. 2. circa finem.
 Leonati interitus. fo. 35. pa. 1. circa med.
 Leonides Spartanorum rex. fo. 17. pa. 2. circa finem.
 Leonidæ consilium. fo. 18. pa. 2. in prin.
 Leonides Lacedæmoniorum dux. fo. 19. pa. 1. circa med.
 Leostenes dux celo interit. fo. 35. pa. 2. circa med.
 Lepidus COS. fo. 51. pa. 1. in fine, & fo. 56. pa. 2. in fine, & fo. 67. pa. 1. post med. & fo. 16. p. 1. in prin. & fo. 70. pa. 2. cir. med. & fo. 84. pa. 2. circa initium.
 Leptis ciuitas vbi. fo. 5. pa. 2. post med.
 Lertorii cædes. fo. 67. pa. 1. in fine.
 Lex ab Oppio Tribuno lata. fo. 50. pa. 2. circa med.
 Liber pater multis malis Indiam repleuit. fo. 9. pa. 1. in prin.
 Libia Cirenaica, & Pentapolis. fo. 5. pa. 2. ante med.
 Libiorum gentes. ibidem, post med.
 Libicū mare. fo. 5. pa. 2. post med. & fo. 6. pa. 1. ante med.
 Liburnicus sinus. fo. 4. pa. 2. in med.
 Liburnicæ insulæ ibidem
 Licia ciuitas. fo. 69. pa. 1. post med.
 Ligures fo. 50. pa. 2. circa med. & fo. 51. pa. 1. in prin.
 Lilybeum oppidum. fo. 44. pa. 1. circa initium
 Lipara insula. fo. 42. pa. 1. circa finem, & fo. 60. pa. 2. in med. & fo. 59. p. 2. cir. init.
 Liris fluuius fo. 33. pa. 1. post med.
 Lisias Syracusanus. fo. 21. pa. 1. in med.
 Lisimachus dux. fo. 36. pa. 1. post med.
 Lisimachus focerum Antipatrum interemit fo. 60. pag. 2. in fine
 Lisimachus parricida relinquitur. fo. 37. pa. 1. in prin.
 Lisimasia ciuitas terræ motibus absorpta ibidem
 Loca a Romulo sanguine præpinqtorū dedicata. fo. 1. pa. 1. circa med.
 Locustarum nubes. fo. 9. pa. 2. circa med.
 Locustarum immensæ multitudines. fo. 59. pa. 2. circa med.
 Lolii cædes fo. 67. pa. 1. post med.
 Luceni po. fo. 34. pa. 2. in fine
 Luceni po. fo. 5. pa. 1. in fine
 Lucius Genutius. fo. 26. pa. 2. circa prin.
 Lucius Cornelius Scipio. fo. 42. p. 1. in fi.
 Lucius COS. fo. 45. pa. 2. circa fi.
 Lucius Pothumius. fo. 47. pa. 2. circa med. & fo. 51. pa. 1. circa med.
 Lucius Valerius Flaccus. fo. 50. p. 2. in prin.
 Lucius Aemilius procosul. fo. 51. pa. 2. in prin.
 Lucius Censorius. fo. 51. pa. 1. post med.
 Lucius Aelius cum vxore & filia suūmine correptus. fo. 62. pa. 1. circa initium
 Lucius Veturius ibidem
 Lucius Cassius ibidem
 Lucii Pisonis interitus ibidem
 Lucii Antonii cœnæ medi imperij tēpus, & quæ ab eo gesta sint. fo. 27. pa. 1. circa initium.
 Lucius Fursidius. fo. 57. pa. 1. in med.
 Lucius Luculus COS. fo. 69. p. 1. in prin. & fo. 72. pa. 2. post med. & fo. 73. pag. 1. circa initium, & fo. 10. pa. 2. fere p. totū.
 Lucius Luculus a Quinto obsidetur

- folio 66. pa. 2. circa finem
 Lucius Luculus Asiā occupat. fo. 80. pa. 1. post medium
 Lucatius. fo. 44. pa. 1. post med.
 Lugdunū ciuitas. fo. 87. pag. 1. post med.
 Lunæ tres viæ. fo. 46. pa. 1. circa med. & fo. 60. pa. 2. in fine.
 Lusitani po. fo. 51. pa. 1. in prin. & fo. 52. p. 1. post med.
 Lusitanorum cum Romanis congressus. fo. 55. pa. 2. in prin.
 Lusitania ciuitas. fo. 68. pa. 2. circa med.
 Lux nocturna fo. 46. pa. 1. circa med.
 Lysander Lacedæmoniorum dux. fo. 21. pa. 2. in prin. & fo. 24. pa. 2. circa finem.
 Lysandri cædes. fo. 25. pa. 1. in med.

De litera M

- Macedonia regio. fo. 4. pa. 2. in princip.
 Macedones castra amiserunt fo. 59. pa. 1. circa finem
 Macedonicū imperiū quatuordecim annis dilaniauerunt principes. fo. 35. pa. 1. circa med.
 Macedonū duces varias sortiuntur prouincias ibidem
 Macedonum cæforum numerus. fo. 50. pa. 1. post med.
 Macedonicum bellum. fo. 60. pa. 2. circa med. & fo. 51. pag. 2. circa med. & fo. 69. pa. 1. post medium
 Macedonicū imperiū. fo. 89. pa. 2. in med.
 Macedones totam Asiā occupant fo. 31. pa. 1. post med.
 Maccypsa Numidarum rex. fo. 61. pa. 1. in medio
 Magentius imperium occupat. fo. 103. pa. 1. circa med.
 Mago dux Pœnorum. fo. 46. pa. 2. circa finem, & fo. 48. pa. 2. circa finem
 Magorum audacia. fo. 17. pa. 1. circa med.
 Maguntia ciuitas. fo. 99. pa. 1. in med.
 Malua flumen. fo. 5. pa. 2. ad finem
 Mamea Aurelii Antonii mater. fo. 97. pa. 2. circa finem
 Mamertium oppidum. fo. 98. pa. 2. cir. fi.
 Mamertini populi. fo. 42. pa. 1. circa prin.
 Manlius COS. occisus. fo. 16. pa. 1. circa prin. & fo. 42. pa. 2. post med.
 Manlius Torquatus. fo. 27. pa. 1. circa prin. & fo. 28. pa. 1. in prin.
 Marcelli cōsulis cerramen cū Hannibale. folio 49. pa. 1. in princip.
- Marcus Fabius cū Gneo Manlio missus in Hetruscos. fo. 16. pa. 1. circa prin.
 Marcus Fabius COS. triumphum recusat ibidem
 Marcus Curtius se præcipitio dedit fo. 26. pa. 2. circa prin.
 Marcus Valerianus. fo. 15. pa. 2. circa finē
 Marcus Valerius COS. fo. 27. pa. 1. circa initium
 Marcus Cato. fo. 50. pa. 2. in prin.
 Marcus Asilius. ibidem, circa finem
 Marcus Manlius COS. fo. 52. pag. 1. post med.
 Marcus Marius. fo. 67. pa. 1. circa finem
 Marcus Antonius. fo. 80. p. 2. circa initium
 Marcus Agrippa. fo. 50. pa. 2. in princip.
 Marcus Aurelius imperator. fo. 57. pa. 2. circa finem
 Mardi po. fo. 33. pa. 1. circa medium
 Mardonius reliquas Xerxis copias sumit folio 18. pa. 2. circa princip.
 Mardonii fuga ibidem
 Mare rubrum fo. 3. pa. 1. in prin.
 Mariti Sabinarum virginum, pro dotibus occisi fo. 15. pa. 2. circa med.
 Marpesia Amazonum regina. fo. 11. pa. 1. in medio
 Mariani populi. fo. 72. pa. 2. in med.
 Marius fo. 65. pa. 2. circa med. & fo. 65. pa. 2. circa prin.
 Marius dux fo. 72. pa. 2. post med. & fo. 73. pa. 1. circa finem
 Martius victus a Liguribus fo. 51. pa. 1. post princip.
 Mafcezel fo. 108. pa. 2. in prin. & fo. 109. pa. 1. in prin.
 Matronæ se interimunt. fo. 69. p. 2. in prin.
 Matronarū supplicium. fo. 28. pa. 1. circa finem
 Maurorum populi. fo. 105. p. 2. circa prin.
 Mauritania regio ibidem
 Maxentius fo. 101. pa. 1. circa prin.
 Maximius fo. 107. p. 1. fere per totū
 Maximianus. fo. 101. pa. 1. in prin. & post medium.
 Medæa fabula. fo. 10. pa. 2. circa med.
 Medi regnum Assyriorum obtinuerūt. fo. 12. pa. 1. circa prin. & fo. 89. p. 1. circa fi.
 Media regio fo. 3. pa. 1. in prin.
 Mediolani captio. fo. 46. pa. 1. post med. & fo. 50. pa. 2. circa med.
 Medorum imperii finis. fo. 12. p. 2. in prin.
 Medulius mons. fo. 86. pa. 2. post med.
 Melciades. fo. 18. pa. 1. in med.
 Melita insula. fo. 42. pa. 2. in med.

INDEX

Memarmali mons. fo. 3. pa. 1. in fi.
 Mammij cades fo. 58. pa. 1. circa fi.
 Menappii. fo. 77. pa. 2. circa finem.
 Menapi po. fo. 5. pa. 1. circa med.
 Mefana expugnatur. fo. 13. pa. 1. in prin.
 Mefana ciuitas. fo. 6. pa. 1. post med. & fo. 42. p. 1. circa initium, & fo. 57. pag. 1. in fine.
 Mefanii a Lacedæmoniis expugnati. fo. 12. pag. 1. circa fi. & fo. seq. fere per totū.
 Mefii populi fo. 87. pa. 1. in prin.
 Mefopotamia. fo. 3. p. 1. ante med. & fo. 79. pa. 2. post med. & fo. 99. pa. 1. post med.
 Metaurus fluuius. fo. 49. p. 1. post med.
 Metellus. fo. 55. pag. 1. in prin. & pa. seq. & fo. 57. pa. 1. in prin. & 73. pa. 2. circa med. & fo. 43. pa. 2. circa finem. & fo. 44. pa. 2. in fi. & f. 68. pa. 2. circa med.
 Methalla incendio in vnum permixta fo. 55. pa. 1. in med.
 Metapontus ciuitas. fo. 69. pa. 2. in prin.
 Metii Suffetii supplicium. fo. 15. pa. 1. in fi.
 Metius Tufculanus. fo. 28. pa. 1. circa prin.
 Methona ciuitas. fo. 28. pa. 2. circa finem.
 Methophanes. fo. 73. pa. 1. circa initium.
 Meuania infula fo. 5. pa. 1. in fi.
 Mezeus Carthaginienfium dux. fo. 40. pa. 2. circa med.
 Mezei interitus ibidem
 Miletopolis fo. 72. pa. 2. circa med.
 Minotaurus fo. 10. pa. 2. in med.
 Minutia virgo vefialis o bruitur. fo. 28. pa. 1. circa med.
 Minutii feueritas. fo. 28. pa. 1. circa finem
 Minutius vincitur a Volfcis. fo. 19. pa. 2. circa prin.
 Minutius COS. fo. 46. pa. 2. post med.
 Miraculum ex vefigiis curruum Aegyptiorum. fo. 9. pa. 2. in fine
 Miræ interitus. fo. 99. pa. 1. circa med.
 Mifficum mare fo. 6. pa. 1. ante med.
 Mithridates cū Sylla foedus inii. fo. 72. pa. 2. circa med.
 Mithridates ira motus filium, & cōplures amicos occidit. fo. 74. pa. 1. post me.
 Mithridatis exitus ibidem
 Mithridatis dictum in exitu. fo. 60. pa. 2. circa med.
 Mithridatis in India & Babylonia res gefte fo. 55. pa. 1. post prin.
 Mithridatici belli varix fententiæ. fo. 65. pa. 2. circa initium
 Mithridatis casus. fo. 73. pa. 1. circa finem
 Mithridatica fupertitio. fo. 74. pa. 2. circa med.
 Mithridera ciuitas. fo. 109. pa. 2. cir. med.
 Morini fo. 5. pa. 1. circa med.
 Morborum diuerfa genera. fo. 27. pa. 2. in med.
 Mors Cyri fo. 17. pa. 2. circa med.
 Mofes Iofeph filius. fo. 8. pa. 1. circa finem.
 Mofes ab Aegyptiis cum ægris ab eorū partibus expulfus. fo. 9. p. 1. cir. med.
 Mofis plurima facta cōlata fuerūt. ibidē.
 Mufcæ caninæ quartam fecerunt plagā. folio 101. pa. 1. circa finem, & fo. 9. pa. 2. circa princip.
 Mutius COS. fo. 51. pa. 1. in fine

De litera N

Narbonenfis prouincia. fo. 4. pa. 2. in fine
 Narbonenfium fines ibidem
 Narfæus Perfærum rex. fo. 100. pa. 1. ante medium
 Natalis annus ab imperatore celebratus fo. 98. pa. 1. in med.
 Nauium Xerxis mersio. fo. 18. pa. 1. in fi.
 Neoptolemi cades. fo. 34. pa. 2. post med.
 Neoportianus. fo. 14. pa. 1. circa med.
 Nero Gaii Caligulæ nepos. fo. 92. pa. 2. circa finem.
 Nero Chriftianos primum perfecutus. fo. 93. pa. 1. post med.
 Neronis Augufti facinora. fo. 53. pa. 1. post prin.
 Neronis imperii tēpus. fo. 92. pa. 2. cir. fi.
 Nero viciorū Gaii Caligulæ infector. ibidem
 Neronis luxuria. fo. 93. pa. 1. circa initium.
 Neronis ad Maximianū perfecutiones. fo. 101. pa. 1. circa med.
 Nerua Trafanum in regnum adoptauit fo. 95. pa. 1. circa finem
 Neruæ obitus fo. 60. pa. 2. in prin.
 Neruij po. fo. 75. pa. 2. post med.
 Nicia ciuitas. fo. 33. pa. 1. circa med.
 Nicias legatus. fo. 20. pa. 2. in princip.
 Nicomedes Bithiniæ rex. fo. 71. p. 1. post medium
 Nilus fluuius fo. 3. pa. 1. in fine
 Ninus prin. us Affyriorum rex. fo. 89. pa. 2. circa prin.
 Ninus rex Euxinum pontum vaftauit. fo. 7. p. 1. in prin. & fo. 14. p. 1. circa prin. & fo. 15. pa. 2. circa prin.
 Nifecada ciuitas. fo. 5. pa. 2. ad finem
 Norbanus COS. fo. 66. pa. 1. in medio
 Norbani agmen oppreffum. ibidē. cir. fi.

PAVLI

Norbanus profcriptus. fo. 67. pag. 1. post med.
 Noricus. fo. 4. pa. 2. in med. & fo. 87. pa. 1. in prin.
 Nuhul fons fo. 3. pa. 2. post prin.
 Numantiſitus. fo. 57. pa. 2. circa prin. & circa finem
 Numantiorum irruptio. fo. 58. pa. 1. cir. initium
 Numæ tempus fo. 17. pa. 2. circa prin.
 Numerus exercitus Hannibalis. fo. 46. pa. 2. circa med.
 Numerus cōforum apud Trafumenum. fo. 47. pa. 1. circa med.
 Numerus regum & prouinciarum adftātium in bello Macedonico. fo. 51. pag. 2. circa initium
 Numerus militum Pompeii peste mortuorum fo. 66. pa. 1. cir. med.
 Numida ciuitas. fo. 5. pa. 2. ad finem
 Numidæ equites. fo. 50. pa. 2. circa med.
 Nurfia ciuitas fo. 104. pa. 1. circa ini.

De litera O

Oceanum mare fepties in die voluitur. fo. 80. pa. 1. circa med.
 Occidentis imperium. fo. 89. pa. 1. post med.
 Oſtorus fo. 76. pa. 1. in prin.
 Oſtorogorra flumen. fo. 3. pa. 1. in prin.
 Oſtorogorra ciuitas. fo. 4. pa. 1. in prin.
 Ochus qui & Artaxerxes fo. 27. pa. 1. circa finem
 Oricolum oppidum fo. 15. pa. 1. in fi.
 Oedipus patris interfector. fo. 10. pa. 2. cir. ca med.
 Ogigis rex Eleufinæ. fo. 8. pag. 1. in med.
 Olimpiadis interitus. fo. 36. pag. 1. circa med.
 Olimpias foror Philippi Macedonici. fo. 28. pa. 2. in med.
 Olimpias Ereuchæ foror. fo. 28. pag. 2. in med.
 Olimpus mons. fo. 51. pa. 1. in prin. & fo. 3. pa. 1. in fine
 Olintum Græciæ oppidum expugnatū. fo. 8. pa. 2. circa finem
 Olintius. fo. 19. pa. 1. circa med.
 Omnia eſſe ſummi frigoris, quam caloris patientiora. fo. 50. pa. 2. post prin.
 Omnia omnibus coia. fo. 54. p. 2. in prin.
 Oppidus Claudius. fo. 67. p. 1. in med.
 Opimius COS. fo. 66. pa. 2. circa med.
 Orbis partitio fo. 35. pa. 1. circa fi.

OROSII

Orbis totius terræ in treis parteis diuiditur. fo. 2. pa. 2. in prin.
 Orcadæ infulæ fo. 5. pa. 1. circa fi.
 Orcades infulæ fo. 92. pa. 1. in prin.
 Oreatatij populi fo. 5. pa. 1. in med.
 Orethia Marpeſiæ filia. fo. 11. pa. 1. post med.
 Orgetorix fo. 75. pa. 1. circa finem
 Orientis prouinciæ a Romanis deficiūt. fo. 89. pa. 1. in prin.
 Oriētis imperium. fo. 89. pa. 1. post med.
 Oriens totus in poteſtate imperii Macedoniaici fol. 32. pa. 1. post med.
 Ofcobares mons. fo. 3. pa. 1. in fine
 Othofibi mortē intulit. fo. 93. pa. 2. in fi.

De litera P

Pacis cauſa CHRISTVS, non Auguſtus. fo. 27. pa. 2. circa med.
 Paganus dux. fo. 109. p. 1. circa med.
 Palæſtina prouincia. fo. 3. pa. 1. in fine, & fo. 79. pa. 2. post med.
 Palinuri promontorium. fo. 43. pa. 2. cir. medium.
 Pamphilia prouincia. fol. 69. pag. 1. post med.
 Pandionis Athenienfium regis fuga. fo. 10. pa. 2. circa medium
 Pannonia prouincia. fol. 4. pa. 2. in med.
 Pannonij populi fo. 87. pa. 1. in prin.
 Papyrius COS. fo. 31. pa. 1. post med. & fo. 34. pa. 2. circa med.
 Parmenio. fo. 32. pa. 2. circa finē, & fo. 42. pa. 1. circa med.
 Paropaniſadæ montani vbi. fo. 4. p. 1. in prin.
 Parchoatras mons. fo. 3. pa. 2. post med.
 Parethonium ciuitas. fo. 2. p. 2. post med. & fo. 5. pa. 2. in med.
 Parricidium a Progne adiunctum in caſu ſui Teræj & Philomene. fo. 10. pag. 1. in medio
 Parthau mons fo. 3. pa. 2. in fine
 Parthi populi fo. 87. pa. 2. in prin.
 Parthienæ populi ibidem
 Parthorum pugna. fo. 31. pa. 2. circa med.
 Parymæ po. fo. 32. pa. 2. circa med.
 Paſſidæ po. fo. 33. pa. 1. in medio.
 Parapamentij populi. fol. 32. p. 2. circa medium
 Pauli Oroſij excuſatio. fo. 12. pa. 2. in med.
 Pauli Oroſij excuſatio, de deſcribendis Romanorum facinoribus. fo. 40. pa. 1. circa medium

INDEX

Pauli Orosii declamatio de pace vnus
anni Romanorum & Carthaginiensium
fo. 45. pa. 1. post med. per to. & pa. seq.
Pausanias Lacedæmoniorum dux. fo. 25.
pa. 1. in med. & fo. 32. pa. 2. circa finem, &
fo. 30. pa. 2. circa finem
Pax sub Casare Augusto. fo. 27. pa. 2. in
medio
Pecorum & iumentorum repentina fra-
ges fo. 9. pa. 2. ante med.
Pentefilea fo. 11. pa. 2. in prin.
Peloponnesium & Atheniensium con-
gressus fo. 12. pa. 2. circa fi.
Pentapolis regio fo. 7. pa. 1. in med.
Perdica fo. 36. pa. 2. in med.
Pericles fo. 13. pa. 2. in prin.
Perillus æris opifex disertissimus fo. 12.
pa. 2. circa prin.
Perpenna COS. fo. 59. pa. 2. circa med.
Perpennæ interitus fo. 68. pa. 1. post
med.
Perseus a Græcia in Asiam transfuectus
fo. 10. pa. 1. in med.
Perseæ populi a Perseo dicti ibidem
Perseæ apud Marathonem capum victi.
fo. 17. pa. 2. in medio
Perseæ cum Xerxe pugnaverunt. fo. 8. p.
1. in fine
Perseæ sub Asia delati. fo. 18. pa. 2. in fine
Perfarum bellum civile. fo. 22. pa. 2. in m.
Perfarum clades. ibidem, & fo. 31. pa. 2. cir-
ca finem, & fo. 32. pa. 2. in prin.
Perseæ bellum nouale conferunt. fo. 17. pa.
1. circa initium
Perfarum captiuus fo. 31. pa. 1. in fi.
Perseæ in seruitutem subacti. fo. 32. pag. 1.
post med.
Perseæ Philippi filius. fo. 51. pa. 1. in fine
Perseæ in Romanos victoria. fo. 51. pag. 2.
circa med.
Perseæ captio ibidem
Perseæ filii iunioris fortuna ibidem
Perseæ rex fo. 89. pa. 1. in fine
Persepolis oppugnatio. fo. 32. pag. 1. post
med.
Perseida regio fo. 3. pa. 1. in prin.
Pestis grauissima totâ Italianam vastauit.
fo. 95. pa. 2. circa initium
Pestes plurimæ in Aethiopia. fo. 9. pa. 1.
in prin.
Pestilentiaæ sæuitia. fo. 55. pa. 2. post med.
Pestilentia grauis apud Carthaginienses.
fo. 40. pa. 1. circa finem
Pestis totum Hamilchonis exercitum cor-
ripuit fo. 60. pa. 2. circa med.

Pestilentia ingens apud Romanos. fo. 60.
pa. 1. circa prin.
Petri apostoli vasa. Barbaro per quandam
virginem presentata. fo. 100. p. 1. in me.
Phalaris Siculus tyrannidem arripuit.
fo. 12. pa. 2. post prin.
Phaliscorum oppidum. fo. 16. p. 2. in me.
Pharnabatus fo. 24. pa. 2. cir. med.
Pharnaces Mithridatis filius. fo. 74. pag.
1. circa finem
Pharaates Parthorum rex. fo. 59. pa. 1. post
med.
Pharaatis interitus ibidem
Philene castellum ab exulibus captum. fo.
22. pa. 1. in med.
Philenorum aræ. fo. 5. pa. 2. in med. & cir-
ca finem
Philotas fo. 31. pa. 2. circa finem
Philippus Amyntæ filius. fo. 28. pa. 2. in
prin.
Philippus Athenas oppugnat ibid.
Philippus pyratam exercet ibid.
Philippi dolus ibidem
Philippi facta promissio. fo. 60. pag. 2. in
prin.
Philippi in suos crudelitas ibidem
Philippi interitus fo. 30. pa. 2. in prin.
Philippus rex legatos Ro. interfecit. fo.
51. pag. 1. circa med.
Philippus imperator fo. 98. pa. 1. post
prin.
Philomenes fo. 39. pa. 1. circa prin.
Philomenis cædes ibidem
Philomenes Achiuorum dux. fol. 51. p. 1.
post med.
Phitius Apollo fo. 8. pa. 1. post med.
Phito serpens ibidem
Phocenses fo. 29. pa. 1. in prin.
Phocenses Philippi p̄sidia fraudati. ibid.
Phœnicia prouincia fo. 3. pa. 1. in fi.
Pirata a Gneo Pompeio compressi. fo.
73. pa. 2. circa finem
Pireus Atheniensis portus. fol. 72. pa. 2.
in prin.
Pilati ad Tyberium relatio. fo. 90. pag. 2.
post prin.
Pictones fo. 78. pa. 2. circa med.
Pilati p̄sidis interitus ibidem
Pirenei saltus fo. 5. pa. 1. ante med.
Pirrhus rex Epiri fo. 36. pa. 2. in fine
& fo. 41. pag. 2. circa med. & fol. 27. pa.
2. in prin. & in fine
Pirrhus Tarentinis auxiliatur. fo. 38. pa. 1.
circa med.
Pirrhi scriptum fo. 60. pa. 2. in prin

PAVLI

Pirrhii interitus. fo. 39. pa. 1. circa med.
Piso. fo. 93. pa. 2. post med. & fo. 58. pag. 2.
circa finem
Pithon a Macedonibus hostis denuncia-
tus fo. 35. pa. 2. circa finem
Placidia Theodosii filia. fo. 111. pag. 1. circa
finem
Placidia probitas. fo. 113. pa. 1. circa fi.
Plagæ decem quæ ceciderunt super Aeg-
gyptum ob populum dei afflictum. fo.
100. pa. 2. circa prin. per to. & fo. seq. fere
per to.
Poeni a Claudio vincuntur. fo. 42. pa. 1. fe-
re per totum
Ponorum irruptio. fo. 49. pa. 2. circa ini.
Polibius Achiuus fo. 54. pa. 2. in fine
Polentia fo. 68. pa. 2. circa med.
Polinices fo. 10. pa. 2. ante med.
Polipercon. fo. 35. pa. 2. post med. & fo. 36.
pa. 1. in med.
Pomeria capta fo. 15. pa. 2. in prin.
Pompeius Nicopolim condidit. fo. 74.
pa. 1. circa med.
Pompeius Ithyreos & Arabes deuicit.
fo. 75. pa. 1. in prin.
Pompeius Crassi collega. fo. 79. pa. 2. cir-
ca med.
Pompeius Hispaniam occupat. fo. 80. pa.
1. post med.
Pompeius a Casare frustra obsessus. fo.
81. pa. 1. in fine, & pa. seq.
Pompeius Casarem fugientem insegur-
tus est. fo. 60. pa. 2. circa initium
Pompeii exercitus & castra diruta. ibid.
circa med.
Pompeii cædes ibidem
Pompeius Bithinicus ibidem
Pompeii interfectores occisi. fo. 82. pa. 1.
ante med.
Pompeius legiones recipit. fo. 86. pag. 1.
in prin.
Pompeius peste afflictus, pene totus, in-
terit fo. 66. pa. 1. circa finem
Pompeius a Numantinorum finibus pro-
fligatur fo. 56. pa. 1. in prin.
Pompeius fulmine interiit. fo. 66. pag. 1.
circa finem
Pompeii consobrini fo. 68. pa. 2. post
med.
Pontius dux fo. 31. pa. 1. post med.
Popilia virgo fo. 17. pa. 2. in med.
Populus Auentinum montem occupat.
fo. 9. pa. 2. in fine
Porosena Hetruscorum rex, Tarquinius
suauior fo. 15. pa. 2. in med.

OROSII

Porus Indorum rex. fo. 33. pa. 1. circa ini-
tium
Posthumius dolo suorum militum occis-
ditur fo. 99. pa. 2. in medio
Posthumius COS. fo. 31. pa. 1. circa med.
Prænestis urbis discessus. fo. 67. pag. 2. in
prin.
Prænestini vincuntur. fo. 29. pa. 2. in prin.
Prima virtutis Græciæ corruptio. fo. 18.
pa. 2. in fine
Probus imperator. fo. 99. pa. 2. circa med.
Prodamatio in Mancini deditioem. fo.
56. pa. 2. circa med.
Prodigia multa ac mirabilia visa sunt. f.
39. pa. 2. circa med. & fo. 46. pa. 1. in me.
& fo. 60. pa. 2. in fine. & fo. 60. pa. 1. circa
med. & fo. 26. pa. 1. circa med.
Prusia Bithinix rex. fo. 51. pa. 1. post med.
Pseudotirus fo. 92. pa. 2. circa finem
Ptolemæus Perdica bello aggreditur.
fo. 35. pa. 2. post med.
Ptolemæus Aphricam, Arabiam, Aeg-
gyptumq; fortitur fo. 35. pag. 1. post
med.
Ptolemæus Demetriū vicit. f. 36. p. 2. in fi.
Ptolemæus Alexandrinorum rex. fol.
59. pa. 1. post med.
Publius Caninius. fo. 85. pag. 2. circa
med.
Publius Crassus. fo. 76. pag. 1. circa
med.
Publius Cassius tribunus plebis. fo. 80. p.
2. circa initium
Pub. Seruilius. fo. 67. pag. 2. in med. & fo.
69. pa. 1. post medium
Pub. Cornelius Scipio. fo. 46. pa. 2. in fi.
& fo. 50. pa. 2. post med.
Pub. Sempronius ibid.
Pub. Africanus Scipio COS. fo. 50. pa. 2.
circa med.
Pub. Digitus prætor. omnem pene exer-
citum amisit fo. 50. pa. 2. in medio
Pub. Scipio COS. fo. 51. pa. 2. circa med.
Punici belli exordium. fo. 52. pag. 2. circa
finem
Punicum bellum fo. 17. pag. 2. circa
principium
Putei sanguinem emanantes. fo. 101. pa. 2.
circa med.

De litera Q

QVæ regna præcipua fuerint. fo.
13. pa. 1. in fine
Quæ temporibus Cyri gesta sint.
fo. 40. pa. 2. circa initium

C ii

INDEX

Quæ temporibus Darii acta fuere. fo. & pa. iisdem, circa med.
 Quæ regnante Philippo facta fuerint. f. 41. pa. 1. circa initium
 Quæstio de potentia supernaturali. fo. 88. pa. 2. circa med.
 Quare Babylon sine rege, deletaq; sit. f. 14. pa. 1. in fine
 Quare Roma cum imperatore non deleta sit fo. eo. pa. 2. in fine
 Qui non crediderunt Dei euangelio perierunt fo. 111. pa. 1. ante med.
 Quintus Cincinnatus. fo. 19. pa. 1. cir. pñ.
 Quintus Seruilius. fo. 26. pa. 2. circa pñ.
 Quintus Fabius fo. 42. pa. 1. circa init.
 Quintus Lutatius. fo. 44. pag. 2. in med.
 Quintus Fabius Labeo COS. fo. 51. pa. 2. circa medium
 Quintus Fulvius Flaccus prætor. fo. eo. pa. 1. circa finem
 Quintus Calphurnius COS. fo. 57. pa. 1. in medio
 Quintus Martius COS. fo. 61. p. 1. in pñ.
 Quintus Sceuola. fo. 66. pa. 2. post med. ibidem
 Quintus Metellus fo. 87. pa. 1. in fi.
 Quintilius Varus fo. 99. pa. 1. circa fi.
 Quintilius fo. 99. pa. 1. circa fi.
 Quo tempore Proca regnare cœperit. f. 14. pa. 1. in med.
 Quo tempore Babylō defecit. f. & p. iisdē
 Quot annis Babylon a morte Nini instaurata sit fo. & pa. iisdē, post med.
 Quot annis ab instauratiōe Babylonis Romulus regnare cœpit. fo. & pa. iisd.
 Quot annis Ninus regnavit. fo. eo. pa. 2. circa med.
 Quot annis secūdam bellum Punicum gestum est fo. 50. pa. 1. circa med.
 Quot annis bella ciuilia exercuit Pompeius fo. 66. pa. 1. circa fi.

De litera R

RAnarum horridi squalores fo. 9. pa. 1. circa prin.
 Rauenna oppidū. fo. 99. p. 1. in pñ.
 Reconsiliatio plēbis fo. 15. pa. 2. in fi.
 Rectores Atheniensium triginta. fo. 22. pa. 1. in prin.
 Regnorū vicissitudines. fo. 14. pa. 2. i pñ.
 Regulus. fo. 42. pa. 2. post med. & fo. 43. pa. 1. circa med.
 Remus a fratre Romulo occisus. fo. 15. pa. 2. circa medium

Remorum Romanis auxiliantium clades. fo. 78. pa. 1. in prin.
 Rhea Sylua Numitoris filia. fo. 14. pa. 2. in med.
 Rhedagasi decretū. fo. 109. pa. 1. circa fi.
 Rhedagasi fuga & interitus. fo. 110. pa. 1. in prin.
 Rhegini populi fo. 20. pa. 1. in med.
 Rheginorū oppugnatio. f. 39. pa. 1. cir. m.
 Rhenum flumen fo. 4. pa. 1. in fine
 Rhetia regio. fo. eo. pa. 2. in med. & fo. 87. pa. 1. in prin. & fo. 98. pa. 2. circa med.
 Rhodos insula, quæ Ophiusa antea dicebatur, a Thecise & Carfathiis capta. f. 8. pag. 1. ante med. & fo. 46. pag. 1. circa med. & fo. 94. pa. 2. post medium
 Rhetuportus fo. 5. pa. 1. circa fi.
 Riphei montes Tanaim fundunt fluuiū. fo. 2. pa. 2. ante med. & fo. 4. pa. 1. in fine, & fo. 89. pa. 1. post med.
 Romani se nihil passos dixerunt vbi Circus illis redderetur fo. 7. pa. 2. post m.
 Romani petunt Circenses sibi subiti. fo. eo. pa. 2. in fine
 Roma a Targniis liberata. f. 14. p. 1. c. pñ.
 Roma hæres imperii Babylonæ ibid.
 Romæ & Baby. æqualitas. f. eo. p. 2. i med.
 Roma Christianissima ibidem, in fine
 Roma pestilentia capitur. f. 16. p. 1. in med.
 Romanorum facinus. fo. 23. pa. 1. in med.
 Romæ incendium ibidem
 Romana iuuentus capitolino monte inclusa fo. eo. pa. 2. in prin.
 Romæ fortunæ tenuitas ibidem
 Roma pestilentia tabefacta. f. 26. p. 2. in pñ.
 Romani in Latinos irruerunt. fo. 28. pa. 2. in prin.
 Romanorum impedimēta a Sannitibus erepta fo. 31. p. 1. in med.
 Romanorum ignominia ibidem
 Romani fidem Sannitibus datam infringunt. ibidem
 Rom. Alex. formidant ibid. in fi.
 Romanorum hostium clades. fo. 34. pa. 2. in fine
 Romæ intolerabilis pestilentia. fo. 34. pa. 2. circa med.
 Romanorum interfectorum numerus. fo. 38. pa. 1. in fine.
 Romani aguntur in supplicium. fo. 39. p. 1. circa med.
 Romana portenta. fo. eo. pa. 2. in prin.
 Romæ repentina subuersio. fo. 44. pa. 2. circa med.
 Roma inūdatione Tiberis vastata. ibid.

PAVLI

OROSII

Romani cū Phaliscis bellauere. ibid. in fi.
 Romanorū legati ab Illyriis occisi. fo. 45. pa. 2. in med.
 Romanorum numerosissimus exercitus ibidem, circa finem
 Romanorū turpis fuga. fo. 46. p. 1. cir. in.
 Romana clades apud Cannas. fo. 47. pa. 1. circa med. & fo. 56. pa. 2. in fine
 Romanæ militiæ penuria. fo. eo. pa. 2. circa initium
 Romanorum miseria. ibidem, circa finē.
 Romani, diuino auxilio, ab Hannibalis oppressione tutantur. fo. 48. p. 2. in prin.
 Romani celis cōtriti. fo. 51. pa. 1. in prin.
 Roma infelicitate aliorum aucta est. fo. 53. pa. 1. post med.
 Romanorum fugientiū & Numantinoꝝ vicissitudo. fo. 57. pa. 2. circa med.
 Romanis sitiētibus insperata pluuia subuenit. fo. 61. pa. 2. post med.
 Romanorum irruptio. fo. 66. p. 2. in med.
 Romanorū anōsitas. fo. 77. p. 1. post me.
 Romæ bellorum ciuiliū clades. fo. 80. pa. 1. circa finem
 Romanorum signa sublata. fo. 87. p. 2. in prin.
 Roma incēdio correpta. fo. 89. p. 2. in pñ.
 Romæ grauissima fames. fo. 90. pa. 2. circa med. & fo. 92. pa. 2. post med.
 Romanorum seruorum expulsio. ibid.
 Romanæ legiones sub iugum Parthicū. fo. 23. pa. 1. in fine
 Romæ orrum incendium. fo. 94. pa. 2. circa finem.
 Romani a multis prouinciis profligati. fo. 95. pa. 2. circa med.
 Romani sua fide per dei clementiā a Barbaris gentibus liberantur. ibidem.
 Romanos fines hostis vndiq; circumstat. fo. 99. pa. 1. in prin.
 Romulus Latinorū rex. fo. 12. pa. 2. in me.
 Romulus parricidium fecit. fo. 15. p. 1. circa med.
 Romulus regnum solum occupat. ibid.
 Rosolanorum fines. fo. 2. pa. 2. circa med.
 Rostris affixa mortuorum capita. fo. 66. pa. 2. circa med.
 Rufinus. fo. 109. pa. 1. circa princip.

De litera S

SAbini Romanos inuadunt. fo. 15. p. 2. circa finem.
 Sabinus legatus. fo. 77. pa. 1. in fine
 Sacri portus fo. 66. pa. 2. post med.

Sagittæ veneno illitæ. fo. 33. pa. 2. in prin.
 Sanguis in Piceno flumine effluxit fo. 46. pa. 1. circa med.
 Saguntum oppidum. fo. 46. pa. 2. cir. pñ.
 Salinarum lacus fo. pa. 2. circa finem.
 Samarum promontoriū. fo. 2. pa. 2. in fi.
 Samos insula fo. 94. pa. 2. post med.
 Sandrocottus fo. 36. pa. 2. circa med.
 Sannites bellum in Romanos restaurant fo. 34. pa. 2. circa med.
 Sanniticū bellum. fo. 27. pa. 2. circa prin.
 Sannitum in Romanos coniuratio. fo. 34. pa. 1. in med.
 Sannitū bellum in Romanos restauratū. fo. eo. pa. 2. circa med.
 Sannitum clades ibidem
 Sapor Persarum rex. fo. 98. pa. 2. post me.
 Sardanapalus Assyriorum rex. fo. 12. pa. 2. circa initium
 Sardanapalus ab Arbæto præfecto expulsus. fo. 14. pa. 1. in med.
 Sardi populi. fo. 72. pa. 2. post prin.
 Sardini imperio Romano rebelles. fo. 45. pa. 1. circa initium.
 Sarmatæ po. fo. 105. pa. 2. post med.
 Sarus dux. fo. 109. pa. 2. post med.
 Sceleratus campus. fo. 18. pa. 1. circa med.
 Scipio prætextatus. fo. 46. pag. 2. circa fi.
 Scipio COS. ibidem
 Scipio, frater consulis Scipionis. ibidem
 Scipionum interitus. fo. 48. p. 2. cir. med.
 Scipio adulescens ibidem
 Scipio COS. creatus. fo. 49. pa. 2. cir. init.
 Scipio legatus ad Anthiolum. fo. 50. pa. 2. post med.
 Scipio africanus, Hannibalem in fugam vertit ibidem, circa finem
 Scipionis Africanæ exilium. fo. 51. pa. 2. circa med.
 Scipionis Africanæ interitus ibid.
 Scipionis Nasicæ de non cōstruēdo theatro lapideo oratio. ibidem
 Scipio Africanus COS. creatus. fo. 57. pa. 2. circa initium.
 Scipio Africanus milites suos ad prælium docet ibidem, circa med.
 Scipionis interitus. fo. 68. pa. 1. in fi.
 Scipio semetipsum iugulauit. fo. 82. pa. 2. in princip.
 Scithæ populi. fo. 4. pa. 1. in prin.
 Scithæ Asiam perdomuerunt. fo. 11. pa. 1. in prin.
 Scithæ post Medos regnū Assyriorū obtinuerunt. fo. 12. pa. 1. circa prin.
 Scithia regio. fo. 30. pa. 1. circa med.

INDEX

Scolophitus & Plinius regii iuvenes apud Scithas fuere. fo. 11. pa. 1. circa princip; Scribonius. fo. 69. pa. 1. in med. Scriptorum diuersa intentio. fo. 24. pa. 1. circa med. Seianus praefectus. fo. 90. pa. 2. post med. Seleuci interitus. fo. 37. pa. 1. post med. Seleucus. fo. 16. pa. 1. post med. Seleucus in Oriente plurima bella gessit. fo. 60. pa. 2. circa med. Seleucus Alexandri praefectos caedit. fo. 36. pa. 2. circa med. Seleucus archipirata. fo. 73. p. 2. circa init. Semiramis Babylonem infaurat. fo. 14. pa. 1. in med. Semiramis Nino in regnū successit. fo. 7. pa. 2. post prin. Semiramis Aethyopiā sibi subiecit. ibid. Semiramidis flagitiosa libido. ibidem, in medio Sempronius. fo. 38. pa. 2. circa med. Sempronius COS. fo. 46. pa. 2. post med. & fo. 47. pa. 2. circa finem, & fo. 49. p. 2. circa initium Senatorum mortis proscriptio. fo. 90. p. 2. post med. Senatorum caedes. fo. 12. pa. 2. in fine Senae fluminis ostium fo. 50. pa. 1. in fi. Sergii Galbae in Lusitanos bellum. fo. 52. pa. 1. circa med. Sergius Galba. fo. 51. pa. 1. circa med. Sertorii mors. fo. 68. pa. 1. circa finem Sertorius proscriptus. fo. 67. p. 1. post. m. Sertorius Hispaniā ferro sollicitat. fo. 68. pa. 2. in prin. & fo. 70. pa. 1. circa med. Seruilius peste interiit. fo. 9. pa. 1. in fine. Seruilius Caepio COS. fo. 43. pa. 2. cir. m. Seruius Fuluius COS. fo. 57. pa. 1. in med. Seruorū dñis restitutio. fo. 8. pa. 1. cir. pñ. Seruorum fugitiuorū supplicium. fo. 86. pa. 1. post med. & fo. 57. pa. 1. circa finem Seuerus imperator. fo. 97. pa. 2. cir. med. Seueri obitus ibidem. Sextilia virgo vestalis. fo. 39. pa. 1. cir. me. Sextus Pompeius totam Italiam furtis, & caedibus occupat. fo. 84. pa. 1. cir. init. Sextus Pompeius Romā fame affecit. ibid. Sicambri populi. fo. 87. pa. 1. circa med. Sicilia insula. fo. 50. pa. 2. ad fi. Sicilia tyrannos & Cyclopes educauit. fo. 20. pa. 1. in prin. Siciliae bellum ciuile. fo. 57. pa. 1. circa fi. Siciliae miseria. fo. 57. pa. 1. in fine Siculum mare. fo. 5. pa. 2. circa finem Siphax. fo. 49. pa. 2. circa med. Siracufarum ciuitas. fo. 4. p. 1. circa med. & fo. 6. pa. 1. post med. Siria regio fo. 93. pa. 1. in fine Siriam grauissima fames corripit. fo. 92. pa. 2. circa med. Siciphoneses populi. fo. 5. pa. 2. ad finē. Smirnei populi. fo. 72. pa. 2. post med. Socrates veneno periit. fo. 21. p. 2. in me. Sodomæ destructio, cum cæteris ciuitatibus. fo. 7. pa. 1. circa prin; Solis diminutio. fo. 46. pa. 2. in fine Sophocles fo. 13. pa. 2. in prin. Spartacus dux. fo. 69. pa. 2. in prin; Sparta quæ & Lacedæmonia dicitur fo. 13. pa. 1. circa finem. Spartani contempti. fo. 60. pa. 2. cir. med. Spartani apud Græc. propter longū bellum contempti fo. 13. pa. 2. cir. med. Spartani timore circumstantium tabuerunt fo. 15. pa. 1. circa finem Spartanorum animus in cōsequenda victoria fo. 13. pa. 1. in fine Spartanorum ruinae. fo. 21. pa. 1. circa med. Spartanorū pertinacia. fo. 60. pa. 2. cir. fi. Specus quærens sepulchrum hominis fo. 26. pa. 2. circa finem. Stilico. fo. 10. pa. 1. in med. Subuentani po. fo. 6. pa. 1. circa finem Sucena fo. 79. pa. 2. in fine Suetones fo. 75. p. 2. post mediū Sueui po. fo. 87. pa. 1. circa med. Sumessa oppidum. fo. 15. pa. 1. in prin. Sumessanus ager. fo. 48. pa. 1. circa med. Sylla quot milites ante Collinam portā fudit fo. 67. pa. 1. in prin. Sylla dictator creatur. ibidem Sylla dictatura priuatur. fo. 67. p. 1. in me. Sylla Archelao obfistit. fo. 72. pa. 2. in pñ. Sylla cum maxima clade urbem ingressus fo. 67. pa. 1. circa med. Syllacea praefectus. fo. 79. pa. 2. fine Syllanæ partis interfecti numerus. fo. 66. pa. 1. post med. Syllani belli spacium, & pernicies. fo. 67. pa. 2. in med. Syrtes minores. fo. 6. pa. 1. circa finem Syrtes populi. fo. 43. pa. 2. circa med.

Delitera T

TAbula proscriptionis. fo. 67. pa. 1. in medio. Tanais fluuius. fo. 2. p. 2. ante med. & fo. 32. pa. 2. circa medium Tantali pudētissima flagitia. fo. 10. p. 1. in fi.

PAVLI

Taproban e insula fo. 2. pa. 2. in fine. Tarentini belli origo. fo. 28. p. 1. circa prin. Tarentini Romanam classem inuadunt fo. 38. pa. 2. circa prin. Tarquinius Superbus regnum occiso cerebro occupauit. fo. 15. pa. 2. in fine Tarquinius Priscus. fo. 87. p. 1. circa med. & fo. 15. pa. 1. in fine Tarracon Hispaniæ ciuitas. fo. 6. pa. 2. circa prin. Tarsus insula. fo. 72. pa. 2. circa finē. Taurus mons. fo. 3. pa. 1. circa med. & in fi. & fo. 4. pa. 1. in pñ. & fo. 3. pa. 2. in med. Taurus Cæsaris praefectus. fo. 84. pag. 2. ante med. Tefagæ ciuitatis irruptio. fo. 51. pa. 2. ante medium Temistocles, Carthaginiensium dux. fo. 18. pa. 2. in princip. Templa & cerymoniae Aegyptiorū destructa. fo. 17. pa. 2. circa med. Tempus quo primum creati consules fo. 16. pa. 1. circa prin. Tempus regum Romanorum. ibidē. Tempus translationis Assyriorū. fo. 14. pa. 1. in med. Temporis praeteriti lamentatio. fo. 26. pa. 1. in fine Tencateri po. fo. 87. pa. 1. circa med. Termophilas Antiochus occupat. fo. 50. pa. 2. circa med. Terræ motus apud Romanos ob bellum male susceptum. fo. 58. pa. 2. circa med. Terræ excussio. fo. 46. pa. 2. circa med. Terræ motus in Sicilia. fo. 23. pa. 1. in prin. Terræ motus in Achaia. fo. 26. pa. 2. circa medium Terræ hiatus fo. 60. pa. 2. circa finem Terræ motus in Syria. fo. 100. pa. 2. ante me. Termophilæ victi. fo. 54. pa. 1. circa finē. Thebani po. fo. 25. pa. 1. circa prin. Thebani ab Alexandro diruti. fo. 31. p. 2. circa prin. Thebastes ciuitas. fo. 102. pa. 2. circa med. Thebcistes in Phorenæum praeliū parat. fo. 8. pa. 1. in principio Theodosij ad Deum deprecatio. fo. 107. pa. 2. circa med. Theodosij obitus. fo. 108. pa. 1. in medio Theodosius a Valente missus. fo. 105. pa. 2. circa prin. Theodosius nititur, vt Christi fides restitueretur fo. 106. pa. 2. in principio Theodosius Constantinopolim ingreditur. ibidem

OROSII.

Theodosius imperator effectus. ibidem circa finem Theodosius Alpes transiit. fo. 107. pa. 1. ante med. Theodosius victoria potitus. fo. 107. pa. 2. circa medium Theramenis interitus. fo. 22. pa. 1. cir. pñ. Theseus fo. 11. pa. 1. in fine Thessalia Palephato centauri dicti. fo. 10. pa. 2. post med. Thessali po. fo. 28. pa. 2. in medio Thracæ populi. fo. 10. pa. 1. circa princip. & fo. 87. pa. 2. post princip. & fo. 12. pa. 1. circa principium Thraciæ sacra crudelia. fo. 54. p. 1. cir. me. Thracia regio fo. 4. pa. 2. in prin. Thrasibulus ibidem, in medio Thrasibuli adhortatio. fo. 22. pa. 2. circa finem. Thirei responsum. fo. 50. pa. 1. circa finē Thuscæ po. fo. 15. pa. 1. in fine Thuscorum pugna. fo. 27. pa. 1. circa init. Tiberius priuignus Cæsaris. fo. 87. pa. 2. circa finem Tiberius Cæsar imperiū adeptus. fo. 90. pa. 1. in fine Tiberius Cæsar ex māsuetō in crudelem versus. fo. 90. pa. 2. circa finem Tiberius filius adoptiuus. fo. 105. pa. 1. circa medium Ticinum fo. 46. pa. 2. circa medium Tigris flumen. fo. 3. pa. 1. in princip. Tissifarnes Lydiæ praefectus. fo. 21. pa. 1. circa initium. & fo. 24. pag. 2. circa med. Titi Torquati interitus. fo. 82. pa. 2. in pñ. Titi de diruendo templo consiliū. fo. 94. pa. 2. post medium Titi regnum ibidem, circa finem Tito & Gellono consulibus fames, & pestilentia Ro. inuadūt. fo. 16. pa. 1. in prin. Titus Tacius fo. 15. pa. 1. circa med. Titus fo. 90. pa. 1. post medium Tobiae humanitas. fo. 1. pa. 1. circa finem Tolossa a Scipione oppugnata. fo. 62. p. 1. circa finem Tomyris regina. fo. 17. pa. 1. in prin. Tomyris insidiatur ibidem Trabali Philippū femore lædunt. fo. 30. pa. 1. circa medium Tracum ciuitas. fo. 99. pa. 1. post prin. Traiani imperii exordium. fo. 95. pa. 1. in fine, & pa. 2. in principio Traianus imperator multas imperio suo prouincias iunxit. ibidem Traumenus lacus. fo. 47. pa. 2. circa me;

INDEX

Trebia. fo. 46. pa. 2. post med.
Tributum primum pacis. fo. 52. p. 1. post medium
Tullus Hostilius in bello exercitæ iuventutis. fo. 17. pa. 1. circa finem
Tyranni rursus in Athenienses conuersi fo. 22. pa. 1. circa finem
Tyrus ciuitas fo. 32. pa. 1. post prin.

De litera V

VAccei populi. fo. 5. pa. 1. in med. & fo. 56. pa. 2. circa med. & fo. 85. p. 2. in prin.
Valens imperii Valentiniani particeps. fo. 104. pa. 2. circa med.
Valēs Arriani dogmatis sectator. fo. 60. pa. 2. circa med.
Valens bellum cum Gothis gessit. fo. 105. pa. 2. circa initium
Valentinianus imperator. fo. 104. pa. 2. circa med.
Valentianus imperator. fo. 105. pa. 1. in prin.
Valentiani interitus ibidem.
Valentiniani iunioris interitus. fo. 107. pa. 1. in fine
Vallia electus a Gothis. fo. 113. p. 2. in prin.
Valerii COS. interitus. fo. 12. p. 1. in prin.
Valerius Faccus. fo. 28. pa. 1. in medio
Valerius COS. fo. 45. pa. 1. circa initium.
Valerianus fo. 92. pa. 2. in medio
Valerianus apud Persas seruitute conuenit fo. 98. pa. 2. post medium
Varro COS. fo. 56. pa. 2. circa med.
Vfulani populi. fo. 87. p. 1. circa medium
Vecilius fo. 55. pa. 1. circa finem
Vecturius COS. fo. 31. pa. 1. circa med.
Velabri populi. fo. 5. pa. 1. in fine
Veientes superati. fo. 17. pa. 2. in prin.
Veiorum decennale obsidium. fo. 23. p. 1. in med.
Velites a volitando dicti. fo. 49. pa. 1. circa medium
Vellocaffes fo. 78. pa. 1. in fine
Ventidius Persas & Parthos Bello oppugnauit. fo. 84. pa. 1. circa medium
Venuleius triuuir. fo. 67. p. 1. circa finem.
Vergentorix dux. fo. 78. pa. 1. in princip.
Vermis rigore spinæ caret. fo. 43. pa. 1. in principio
Verianianus & Didymus fratres. fo. 112. pa. 2. circa initium
Vesores bellum Scithis primus intulit. fo. 10. pa. 2. circa finem
Vesores a Scithis fugatus. f. 11. p. 1. in prin.
Vespasianus imperator fo. 20. p. 1. in me.

Vespasianus victor, Iani portas claudit. ibidem, circa finem
Vespasiani imperii tranquillitas. fo. 94. pa. 1. post initium
Vespasiani & Titi triumphus. fo. 60. pa. 2. circa medium
Vespasiani interitus. fo. 60. pa. 2. circa fi.
Vestæ ædes diruta. fo. 44. pa. 2. circa finem.
Vesuuius mons. fo. 69. pa. 2. circa prin. & fo. 94. pa. 2. circa finem
Virgines Sabinæ raptæ. fo. 15. pa. 1. circa medium
Viridomari interitus. f. 46. p. 1. post me.
Viriatius fo. 55. pa. 1. circa finem
Viriatii interitus dolofus. fo. 56. pa. 1. post principium
Viriatius suorum dolis interfectus. fo. 63. pa. 1. circa finem
Vitellii sæuitia. fo. 93. pa. 1. in fine.
Vitellii graue supplicium. fo. 94. pa. 1. in principio
Vlbienfes po. fo. 6. pa. 1. in fine
Vlcinenses pa. fo. 39. pa. 2. circa finem
Vldinus dux fo. 109. pa. 2. post med.
Vmbrorum in Romanos coniuratio. fo. 34. pa. 1. in med.
Vminius mons. fo. 86. pa. 2. circa med.
Volsci populi. fo. 16. pa. 2. in prin.
Volusianus Christianorum persecutor. fo. 98. pa. 1. in fine
Vtica regio. fo. 66. pa. 2. in me.
Vulcani insula. fo. 5. pa. 1. circa finem
Vuandali populi. fo. 113. pa. 1. circa med.
Vximia ciuitas. fo. 68. pa. 2. in fine

De litera X

XAntippus Lacedæmoniorū dux. fo. 43. pa. 1. post med.
Xerxes successor regni paterni. fo. 17. pa. 2. in med.
Xerxis bellum in Græcos. ibidem.
Xerxis fuga. fo. 18. pa. 1. in principio
Xerxis fortunæ varietas. f. 18. p. 2. in prin.

De litera Z

ZEugis alicuius prouinciæ generale nomen. fo. 5. pa. 2. circa finem
Zopironis præfecti bellum in Scithia. fo. 32. pa. 2. circa med.
Zoroastes Bactianorum (qui & magicæ artis repertor dicitur) rex. f. 7. p. 1. in prin.

FINIS PAULI OROSII INDICIS.

Bonum est infimi gradus bonum, cum supremo conferre.

LIBER PRIMVS.

Folio. I.

PAULI OROSII VIRI DOCTISSIMI HISTORIARVM INITIVM, AD AVRELIVM AVGVSTINVM.

PRAECEPTIST VIS PARVI beatissime pater Augustine, atq; utinam tam efficaciter q̄ libenter, q̄ ego in vtrāuis partem parum de explicito mouear, recte ne, an secus egerim. Tu enim iam isto iudicio laborasti, vtrum ne hoc, quod præcipere possem. Ego autem solius obedientiæ, si tamen eam voluntate conatuq; decorauī, testimonio contētus sum. Nam & in magna magni patris familias domo, cū

sint multadiuersi generis animalia, adiumento familiaris rei cōmoda, non est tamē canum cura postrema, quibus solis natura insitum est, voluntarie ad id quo præparantur vrgeri, & per ingenitā quandam obedientiæ formulam sola disciplinā tremoris expectatione suspendi, donec ad peragendi licentiā nutu signove mittatur. Habent enim proprios appetitus q̄ tum brutis excellentiores, tantum rationabilibus propinquātes, hoc est discernere / amare / seruire. Nam discernentes inter dominos atq; extraneos non eos quos insectantur, oderūt. sed pro his quos amant, zelant, & amantes dominum ac domum nō quasi ex natura apti corporis vigilant, sed ex conscientia solliciti amoris inuigilant, vnde etiā mystico sacramento in Euangelijs, quod edant micas catelli sub mensa dominorum, & Chananea mulier nō erubuit dicere, & dominus non fastidiuit audire. Beatus etiam Tobias ducem angelum sequens canem comitem habere non spreuit. Igitur generalī amorī tuo specialī amore cōnexus voluntati tuę volēs parui. Nā cum subiectio mea præcepto paternitatis tuæ factum debeat, totumq; tuum sit, quod ex te ad te redit, opus meum hoc solo cumulatius reddidi, q̄ libens feci. Præceperas mihi vtī aduersis vaniloquam prauitatem eorum, qui alieni a ciuitate dei ex locorum agrestium compitis & pagis pagani vocantur siue gentiles, quia terrena sapiunt, qui cum futura non querant, præterita aut obliuiscantur, aut nesciant. præsentia tamen tempora veluti malis extra solitum infestatissima, ob hoc solum, quod creditur xp̄s, & colitur deus, idola autem minus coluntur, infamant. Præceperas ergo vt ex omnibus quę haberi ad præsens possunt historiārum atq; annalium fastis, quęcunq; aut bellis grauiā, aut corrupta morbis, aut fame tristitia, aut terrarum motibus terribilia, aut inundationibus

A

quarum insolita, aut eruptionibus ignium metuenda, aut ictibus fulminum, plagisque gradinū sēua, vel etiam parricidiis flagitiisque misera pertransacta retro sēcula reperissem, ordinato breuiter voluminis textu explicarem, maxime cum reuerentiam tuam perficiendo aduersum hos ipsos paganos. xi. libros insistentem, quorū iam decem orientes radii mox ut de specula ecclesiasticæ claritatis elati sunt, toto orbe fulserunt leui opusculo occupari non oportet, & sanctus filius tuus Iulianus Carthaginēsis seruus Dei satis fieri super hac re petitioni suę eadem fiducia, quę poposcit exigeret, dedi operam, & me ipsum in primis confusione pressi, cui plerūque reputanti supra modum exēstauisse presentium clades temporū videbantur. Nactus sum enim præteritos dies nō solum æquæ ut hos graues, verum etiam tanto atrocius miseros, quanto longius a remedio verę religiōis alienos ut merito hac scrutatiōe claruerit regnasse mortem auidam sanguis dum ignoratur religio quę prohiberet a sanguine. Ista illucescente illam cōstupuisse, illam concludi cum ista iam præualet, illam penitus nullam futuram cū hæc sola regnauit, exceptis videlicet semotisque illis diebus nouissimis sub fine sēculi & sub apparitione Antichristi vel etiam sub conuisione iudicii, quibus futuras angustias quales ante non fuerant dominus xps per scripturas sacras sua etiam contestatione predict. cum secundum ipsum quidem, qui & nunc & semper est, modum verum apertiore ac grauiore discrimine, per intollerabiles tribulationes temporum illorū, sanctos probatio, impios perditio, sequeretur. Et quoniam omnes propemodum tam apud grecos quę apud latinos studiosi ad scribendum viri qui res gestas rerum populorumque ob diuturnam memoriam verbis propagauerūt. initium scribēdi a Nino Beli filio rege assyriorum fecerunt, qui cum opinione cęca mundi originem creaturamque hominum sine initio credi velint cępisse tamen ab hoc regna bellaque definiunt, quasi vere eatenus humanum genus ritu pecudum vixerit, & tunc primum veluti ad nouam prouidentiam concussum suscitaturumque vigilauerit.

¶ De miseria hominum per peccatum ab initio.
Caput. I.

IN INITIVM MISERIAE hominum ab initio peccantis hominis ducere institui, paucis duntaxat, iisdemque breuiter deliberatis. Sunt autem ab Adam primo homine usque ad Ninum magnum, ut dicunt regem, quando natus est Abraam anni tria milia. xxxiii. j. quę ab omnibus historiographis vel omitti vel ignorati sunt. A Nino autem vel Abraam usque ad Cæsarem augustum, id est, usque ad natiuitatem Christi, qui fuit anno imperii Cæsaris. xlii. cū facta pace cū Parthis Iani portę clausę sunt, & bella toto orbe cessarunt, colliguntur anni duo milia. xv. in quibus inter se autores scriptoresque omnium ocia negotiaque triuerunt, quapropter res ipsa exigit ex his libris quę breuissime vel pauca attingere, qui originem mundi loquētes præteritorum fidem annūciatione futurorum, & post subsequa probatione fecerunt, non quo auctoritatem eorum cuique videamur ingerere, sed quod opere præcium sit de opinione vulgata, quę nobis cum omnibus communis est commonere. primum quia si diuina prouidentia, quę sicut bona, ita pia & iusta est, agitur homo & mundus, hominem autem qui conuertibilitate nature & libertate licentię infirmus & cōtumax est, sicut pie gubernare egenum opis oportet, ita iuste corrigi immoderate libertatis necesse est, iure ab initio hominis per bona malaque alternantia, exerceri hunc mundum sentit quisquis per se atque in se humanum genus videt, deinde cum ab ipso primo homine peccatum punitioque peccati cępisse doceamur, porro autem cum etiam isti de medijs temporibus inchoantes, quibus superiorum nusquam meminerint, nihil nisi bella cladesque descripserint, quę bella quid aliud dicenda sunt, nisi vrgentia in alterutrum mala, mala autem hmoi quę tunc erant, sicut & nunc sunt, in quantum sunt sine dubio, aut manifesta peccata sunt aut occultę punitiōes peccatorum, quod impedimenti est non eius rei caput pandere, cuius illi corpus expresserint, & priora illa sēcula quę multo numerosiora monstrabimus, vel tenuissimo testari relatu similes miseras pertulisse. Dicturus igitur ab orbe condito usque ad urbem conditam, dehinc usque ad Cæsaris principatum natiuitatemque Christi, ex quo sub potestate vrbis, orbis mansit imperium, vel etiam usque ad dies nostros in quantum ad cognitionem vacare suffecero, conflictationes generis humani & veluti per diuersas partes ardentem malis mundum, face cupiditatis incensum e specula ostentaturus, necessarium reor, ut primum ipsum terrarum orbem, quem inhabitabat humanum

A. ii.

Annorum a temporibus Adami usque ad Ninum & a Nino usque ad Cæsarem augustum suppeditatio.

Abraamus contemporaneus Nini.

Quoto anno imperij sit natus Christus.

Homo infirmus & contumax.

Quę sit scripturus pollicetur.

genus, sicut est a maioribus trifarie distributus, deinde regionibus prouinciisq; determinatus expediam, quo facilius cum locales bellorum morborumq; clades ostentabuntur, studiosi quiq; non solū rerum ac temporum, sed etiam locorum scientiam consequantur.

¶ Maiores nostri in tres partes mundum totum diuississe. Caput. II.

MAiores nostri orbem totius terræ oceani libo circumseptum triquadrum statuere, eiusq; tres partes Asiā / Europam & Aphricam / vocauerunt, quibus aliqui duas hoc est asiā, ac deinde Aphricam in Europam accipiendam putauerint. Asia tribus partibus oceano circuncincta per totam transuersi plagam orientis extenditur. Hæc occasum versus a dextra sui sub axe septentrionis incipiente contingit. Europam, a sinistra Aphricam dimittit, sub Aegypto vero & Syria mare nostrum, quod magnum generaliter dicimus, habet. Europa incipit septentrionalis in flumine Tanai, qua Rhiphei montes Sarmatico auersi oceano Tanaim fundit fluiuium, quæ præteriens aras ac terminos Alexandri magni in Roxolanorum finibus sitos Mæotidas auget paludes, quarum immensa exundatio iuxta Theodosiam urbem, Euxinum pontū late ingreditur, in iuxta Constantinopolim longe mittuntur angustie, donec eas mare, hoc quod dicimus nostrum, accipiat. Europæ in hispania occidentalis oceanus terminus est, maxime ubi apud Gades insulas Herculis columnæ visuntur, & Tyrreni maris faucibus oceani æstus immittitur. Aphricæ principium est a finibus Aegypti vrbisq; Alexandria ubi Parethonium ciuitas sita est super hoc mare magnum, quod omnes plagas terrasq; medias interluit, inde per loca quæ ac colæ catabathmon vocant, haud procul a castris Alexandri magni, & super lacum Caleartium, deinde iuxta superiorum fines Anasitarum missa in transuersum per Aethiopica deserta meridiana cōtingit oceanum. Terminū Aphricæ ad occidentem iidē sunt qui & Europæ, id est, fauces Gaditani freti, vltimus autem finis eius est mons Athlas, & insulæ quas fortunatas vocant. Et quia breuiter generales tripartiti orbis diuisiones dedi, ipsarum quoque partium regiones, sicut sollicitus sum, significare curabo. Asia ad mediam frontem orientis habet in oceano Eoo ostia fluminis Gægis, a sinistra promontorium Calligicum cui submanet ad Eurum insula Taprobane, ex qua oceanus Indicus vocari incipit, a dextra habens Emodos montes, ubi Caucasus deficit, promontorium

Asia.
Europa,
Tanais fluuius,

Aphricæ terminus

Asiæ promontoria fluuij & insulæ.

Samaram, cui ad aquilonem ostia fluminis subiacent Octorogoræ, ex quo oceanus sericus appellatur. In his finibus India est, quæ habet ab occidente flumen Indum, quod rubro mari accipitur, a septentrione montem Caucasum, reliqua, vt dixi, Eoo & Indico oceano terminatur. Hæc habet gentes quadraginta quatuor, absq; insula Taprobane, quæ habet decem ciuitates, absque reliquis insulis habitantibus plurimis, a flumine Indo, quod est ab oriente vsq; ad flumen Tigrim, quod est ad occasum, regiones sunt istæ. Aracosia, Parthia, Assyria, Persida & Media, situ terrarum montoso & aspero. Hæc a septentrione habent montem Caucasum, a meridie mare rubrum & sinum Persicum, in medio autem sui flumina præcipua Hydaspem & Arabim. In his sunt gentes trigintaduæ. Sed generaliter Parthia dicitur, quamuis scripturæ sanctæ vniuersam sæpe Mediam vocent. A flumine Tigri, vsq; ad flumen Euphratem Mesopotamia est, incipiens a septentrione inter montem Taurum & Caucasum, cui ad meridiem succedit Babilonia, deinde Caldea, nouissime Arabia, ea demum inter sinum Persicum & sinum Arabicum, angusto terræ tractu orientem versus extenditur. In his sunt gentes vigintiocto a flumine Euphrate, quod est ab oriente vsq; ad mare nostrum, quod est ab occasu, deinde a septentrione, id est a ciuitate Dascuta, quæ in confinio Capadociæ, & Armeniæ sita est, haud procul a loco ubi Euphrates nascitur, vsque ad Aegyptum & ad extremum sinum Arabiæ, qui est ad meridiem longo angustoque sulco saxis insulifq; creberrimo, a rubro mari, id est, ab oceano occasum versus extenditur, Syria generaliter nominatur, habens maximas prouincias Comagenem, Phœniciam & Palestinam absq; Saracenis & Nabathæis, quorum gentes duodecim sunt, in capite Syriæ Capadocia est, quæ habet ab oriente Armeniam, ab occasu Asiam, ab Aquilone Themiscirios campos, & mare Cimericum, a meridie taurum montem, cui subiacet Cilicia & Isauria vsque ad Ificus sinum, qui spectat contra insulam Cyprum. Asia regio, vel, vt proprie dicam, Asia minor, absque orientali parte, qua ad Capadociam Syriamque progreditur, vndique circumdata est mari. a Septentrione ponto euxino. ab occasu Propontide, atque Helesponto, a Meridie mari nostro ubi est mons Olympus. Aegyptus inferior ab Oriente habet Syriam Palestinam, ab Occasu Libyam, a Septentrione mare nostrum, a Meridie montem, qui appellatur Climax, & Aegyptum superiorem, fluuiumque Nilum, qui de littore incipientis maris rubri, videtur emergere in loco qui dicitur Mofylon,

India.

Taprobane insula.

A flumine Indo vsq; ad Tigrim regiones intermedie.

Parthia.

Mesopotamia

Syria.

Asia minor.

Aegyptus inferior.

Nilus.

deinde diu ad occasum profluens, facies infulam nomine Meroem in medio sui, nouissime ad septentrionem inflexus, tempestiuusque auctus incrementis plana Aegypti rigat. Hunc aliqui auctores asserunt haud procul ab Atlante habere fontem, & continuo harenis mergi, inde interiecto breui spatio vastissimo lacu exundare, atque hinc oceano tenus, orientem versus, per Aethiopica deserta prolabi, rursusque inflexum ad sinistram ad Aegyptum descendere. Quod quidem verum est esse huiusmodi fluuium magnum, qui tali ortu taliq; cursu sit, & re vera tot tantaq; monstragignat, quem utiq; prope fontem barbari Dara nominant, ceteri vero accolae Nuhul vocant. Sed hic in regione gentium quae Libya Aegyptique vocantur, haud procul ab illo fluuiio, quem a litore maris rubri prorumpere diximus, immenso lacu acceptus assumit, nisi forte occulto meatu in alueum eius, qui ab oriente descendit, eructet. Aegyptus superior in orientem per longum extenditur, cui est a septentrione sinus Arabicus, a meridie oceanus, Nam ab occasu ex inferiori Aegypto, incipit ad orientem, mari rubro terminatur, ubi sunt gentes viginti quatuor. Et quoniam meridiam partem vniuersae Asiae descripsimus, superest ut ab oriente ad septentrionem, pars quae restat expediatur. Mons Caucasus inter Colchos, qui sunt super Cimericum mare, & inter Albanos qui sunt ad mare Caspium primum attollitur, cuiusquidem usque in vltimum orientem, vnum videtur iugum. Sed multa sunt nomina. Et multi hoc ipsum iugum Tauri montes credi volunt, quia re vera Parchoatras mons Armeniae inter Taurum & Caucasum, medius continuare Taurum cum Caucafo putatur, sed hoc non ita se habere posse discernit fluuius Euphrates, qui de radice Parchoatris montis effusus tendens in partem meridionalem ipsum ad sinistram Taurum montem excludit. Ad dexteram itaque ipse Caucasus inter Colchos & Albanos ubi & portas habere mos Caucasus dicitur, a portis Caspijs usque ad Armenias pylas, vel usque ad fontem Tigris illius fluminis inter Armeniam & Iberiam, montes Acroceraunij dicuntur, a fonte Tigris usque ad Carras ciuitatem, inter Massagetas & Parthos Mons Ariobarzones. A Carris ciuitate usque ad oppidum quod dicitur Cathippi, inter Hyrcanos & Bactrianos mons Memarmali, ubi amomum nascitur a quo proximum iugum mons Parthau appellatur. Ab oppido quod vocatur Cathippi usque ad vicum dictum Saphrum, inter Daharsaraucas & Parthyenas mons Oscobares, ubi Ganges fluuius oritur, &

Aegyptus superior.

Altera Asiae descriptio.

Lafer nascitur. Ganges Mediam interluit oriens a Sacarum montibus, versusque meridiem in sinum Indici maris, qui Gangeticus appellatur, quinque ostijs erumpit, vti & Nilus exuperat campis. Ex hoc vniuersa diuiditur India, altera intra altera extra Gangem appellata. A fonte fluminis Gangis usque ad fontes fluminis Octorogorae, qui sunt in partibus septentrionis, ubi sunt montani Paropanisdæ & mons Taurus. A fontibus Octorogorae usque ad ciuitatem Octorogoram, inter Hunnos & Scythas & Gangaridas mons Caucasus. Vltimus autem inter Eofas & Pasiadras mons Imaus, ubi flumen Chrisoroas & promontorium Samara orientali excipitur oceano. Igitur a monte Imauo, hoc est ab imo Caucafo & dextra orientis parte, qua oceanus sericus tenditur usque ad promontorium Boreum & flumen Boreum, & inde tenus Scythico mari, quod est a septentrione usque ad mare Caspium, quod est ab occasu, & usque ad extremum Caucafi iugum, quod est a meridie. Hircanorum & Scytarum gentes sunt quadragintaduæ, propter terrarum infœcundam diffusionem late oberrantes. Mare Caspium sub aquilonis plaga ab oceano oritur, cuius vtraque circa oceanum littora, loca deserta incultaque habentur. inde meridiem versus per longas angustias tenditur, donec per magna spatia dilatatum Caucafi montis radicibus terminetur. Itaque a mari Caspio quod est ad orientem, per ora oceani septentrionalis usque ad Tanaim fluuium & Mœoticas paludes, quae sunt ad occasum per littus Cimmerici maris, quod est ab Aphrico usque ad caput & portas Caucafi, quae sunt ad meridiem, gentes sunt trigintaquatuor, sed generaliter regio proxima Albania vltior sub mari & monte Caspio Amazonum nuncupatur. Expliciti autem sunt quambreuissime fines ac termini partis Asiae. Nunc autem partes regionis Europae, in quantum cognitioni hominis conceditur, totis viribus stilo peruagabor. A montibus Rhiphaeis ac flumine Tanai Mœotisque paludibus, quae sunt ad orientem per littus septentrionalis oceani usque ad Galliam Belgicam & flumen Rhenum, quod est in partibus occasus, deinde usque ad danubium fluuium, quem & Istrum vocant, qui est a meridie ad orientem directus ponto accipitur, ab oriente Alania est in medio Dacia, ubi & Gotia, deinde Germania est, ubi plurimam partem Sueui obtinent, quorum oim gentes sunt LI IIII. Nunc quicquid Danubius a barbarico ad mare nostrum secludit expediã. Mœsia ab oriente habet ostia fluminis

Mare Caspiū

Danubius.

A IIII

Constantino-
polis prius
Bizantinum
Macedonia.
Achaia,

Delmatia.

Pannonia.
Noricus,
Rhetia.

Italia.

gallia belgica

Gallia Lugdu-
nensis.
Narbonensis
prouincia.

nis Danubij, ab Euro Thraciam, a meridie Macedoniam ab aphri-
co Delmatiam, ab Occasu Istriam, a Circio Pannoniam, a septen-
trione Danubium. Thracia habet ab Oriente Propontidis sinum
& ciuitatem Constantinopoli, quæ Bizantium prius dicta est, a se-
ptentrione partem Delmatie, & sinum Euxini ponti, ab Occasu &
Aphrico Macedoniã, a Meridie Aegeum mare. Macedonia habet
ab Oriete Aegeum mare, a Borea Thraciam, ab Euro Euboeã & Ma-
cedonicum sinum, a meridie Achaïam, a Fauonio montes Acro-
ceraunios in angustiis adriatici sinus, qui montes sunt contra apu-
liam & Brundisium, ab occasu Delmatiam, a Circio Dardaniã,
a septentrione Mœsiã. Achaia vndiq; propemodum cincta
est mari, nam ab Oriente habet Myrtoum mare, ab Euro arcticum
mare, a Meridie Ionium mare, ab Aphrico & Occasu Gephalonïã
& Cassiopam insulas, a Septentrione sinum Corithium, ab Aphi-
lone angustum terre deorsum, quo Macedonie coniungitur, vel po-
tius Atticę, qui locus Isthmos vocatur, vbi est Corinthus habens i
Atticam, a Borea non longe Athenas ciuitatem. Delmatia ha-
bet ab Oriente Macedoniam, ab Aquilone Dardaniã, a Septen-
trione Mœsiã, ab Occasu Istriã & sinum Liburnicum, & insu-
las Liburnicas, & a Meridie adriaticum sinum. Pannonia Noricus
& Rhetia habet, ab Oriente Mœsiã, a meridie Istriã, ab aphri-
cam alpes apenninas, ab Occasu, Galliam belgicam, a Circio Da-
nubij fontem & limitem, qui Germaniam a Gallia inter Danubiũ
Galliamque discernit, a septentrione Danubium & Germaniam.
Italiae situs a Circio in eorum tenditur habens ab aphrico Tirrhe-
num mare, a borea Adriaticum sinum cuius ea pars quæ continet
terre communi & contigua est, alpium obicibus obstruitur.
Quæ a gallico mari per Ligusticũ sinum exurgentes primum Nar-
bonensiu fines, deinde Galliam Rhetiamque secludunt, donec in si-
nu Liburnico defigantur. Gallia belgica habet ab oriente flumi-
nis Rheni & germaniam, ab euro alpes Apennias, a meridie pro-
uinciam Narbonensem, ab occasu prouinciam Lugdunensem, a cir-
cio oceanum britannicum. a septentrione Britannicam insulam.
Gallia Lugdunensis ducta per longum, & per angustum infle-
xa Aquitanicam prouinciam semicingit. Hæc ab oriente habet
Belgicam, a meridie partem prouinciæ Narbonensis qua Arela-
tum ciuitas sita est, & mari gallico Rhodani flumen accipitur Nar-
bonensis prouincia pars galliarum habet ab oriente alpes Cocti-
as, ab occidente Hispaniam, a circio Aquitaniam, a septen-
trione Galliam Lugdunensem, a partibus Aquilonis Belgi-

cam galliam, a meridie mare gallicum quod est inter Sardiniam,
& insulas baleares, habens in fronte qua Rhodanus fluuius in ma-
re exit, insulas Sthecadas. Aquitanica prouincia obliquo cursu
Ligeris fluminis qui ex plurima parte terminus eius est, in orbem
agitur. Hæc a Circio habet oceanum, qui Aquitanicus sinus dici-
tur, ab occasu Hispanias habet, a septentrione & oriente Lugdunẽ
sem, ab Euro & meridie Narbonensem prouinciam contingit. Hi-
spania vniuerso terrarum situ trigona est, & circumfusione ocea-
ni Tirrhenique pelagi peninsula efficitur. Huius angulus prior spe-
ctans ad orientẽ, a dextris Aquitanica prouincia, a sinistris Balea-
rico mari coartatus Narbonensium finibus inseritur. Secundus an-
gulus circũintendit, vbi Brigantia gallicę ciuitas sita altissimum
Pharum & inter pauca memorandi operis ad speculam Britannie
exiit. Tertius eius angulus est, quo gades insulæ intentæ in aphri-
cum Atlantem montem interiecto sinu oceani prospiciunt. Hispa-
niam citeriorem ab oriente incipientem Pyrenei saltus a parte se-
ptentriõis vsq; ad cantabros Asturesq; deducit, atq; inde per vacce-
os & Oreatanos quos ab occasu habet, Posi tam in nostri maris lit-
tore Carthaginem determinat. Hispania vltior habet ab oriente
vacceos, celtiberos & Oreatanos, a septentrione oceanum ab occa-
su oceanũ, a meridie Gaditanum oceani fretũ. Inde mare nostrũ,
quod Tyrrhenum vocatur, immittitur. Et quoniam oceanus ha-
bet insulas quas Britanniam & Hiberniam vocant, quæ in aduer-
sa galliarum parte ad prospectum Hispaniæ sitæ sunt, breuiter ex-
plicabuntur. Britannia oceani insula per longum in boream extẽ-
ditur, a meridie gallias habet, cuius proximum littus trasmean-
tibus ciuitas aperit, quæ dicitur Rhutupi portus, vnde haud procul
a Morynis in austro positos menapos Bataiosq; prospectat. Hæc
insula habet, in longum milia passuum octingenta, in latum mi-
lia ducenta, a tergo autem, vnde oceano infinito patet, Orchadas
insulas habet quarum viginti desertæ sunt, tredecim incoluntur.
Deinde insula Tyle quæ per infinitum a cæteris separata, circium
versus medio sita oceano, vix paucis nota habetur. Hybernia in-
sula inter Britanniam & Hispaniam sita est, quæ longiore ab A-
phrico in Boream spatio porrigitur. Huius partes priores intente
Cantabrico oceano Brigantiã gallicę ciuitatem, ab aphrico si-
bi in circium occurrente spatioso interuallo procul spectant, ab eo
præcipue promotorio vbi Senę fluminis ostium est, & velabri
Lucenique consistunt. Hæc propior Britannia spatium terrarum
angustior, sed calis solisq; temperie magis utilis a Scotorum
gentibus colitur. Huic etiam Meuania insula proxima est,

Aquitanica
prouincia

Hispania

Britannia.

Britannia di-
mensio,

Hibernia.

Omnia esse
summi frigo-
ris patientio-
ra q̄ calor
Prouinciā
descriptio
Aphricę

zeugis

Mauritania

& ipsa spatio non paruo solo commoda æque a Scotorum gentibus habitatur. Hi sunt fines totius Europæ. Aphricam, vt dixi, cum tertiam orbis partem maiores nostri accipiendam descripserint, non spatiorum mensuras, sed diuisionum ratiões secuti sūt. Mare hoc siquidem magnum, quod ab occasu ex oceano oritur in meridiem magis vergens angustioꝛem inter se & oceanum coartatæ Aphricæ limitem fecit, vnde etiam aliqui quibus eam longitudine parem, tamen multo angustioꝛem intelligentes, inuerecū dum arbitrati, tertiam partem vocare. sed potius in Europa Aphricam deputantes, ad secundam portionem appellare maluerūt. P̄terea cum multo amplius terrę in Aphrica ardore, solis, q̄ in Europa rigore frigoris incultum atq; incognitum sit, quippe cum omnia pene animantia vel germinantia patientius & tollerabilius ad summum frigoris quam ad summum caloris accedant, ea scilicet causa est. Aphricam per omnia situ & populis minorem videri. Et quia natura sui minus habet spatii, & cęli inclementia, plus deserti cuius descriptio per prouincias & gentes hæc est. Libya cyreniaca & pētapolis post Aegyptum in parte Aphricę prima est. Hęc incipit a ciuitate Parethonio & montibus Catabatynō, inde secundo mari vsq; ad aras Philenorum extēditur. Post se habet vsq; ad oceanum meridianum gentes Libyorum Aethiopū & Garamantum. Huic est ab oriente Aegyptus, a septentrione mare Libycum, ab occasu Syrtes maiores & Trogloditæ. contra quos insula Calipso est, a meridie Aethiopicus oceanus. Tripolitana prouincia, quę & subuentana, vel regio Arzugum dicitur, vbi Leptis magna ciuitas est, quibus arzuges per longum Aphricę limitem generaliter vocētur, habet ab oriente aras Philenorum inter Syrtes maiores & Trogloditas, a septentrione mare Siculum, vel potius Adriaticum, & Syrtes minores, ab occasu Byzantium vsq; ad lacū Salinarum, a meridie barbaros getulos Nathabres & garamantas vsq; ad oceanum Aethiopicum pertingentes Byzantium, zeugis autem ortus non vnus conuentus, sed totius prouincię generale nomen fuisse inuenimus. Bizantium ergo, vbi Hadrumentus ciuitas. zeugis vbi Carthago magna. Numicida vbi Hypos regius & Nisiccada ciuitates sunt, habent ab oriente syrtes minores & lacum salinarum, a septentrione mare nostrum, quod spectat ad Siciliam & Sardiniam insulas, ab occasu mauritaniam sithiphensem, a meridie fontes vzarę & post eos Aethiopum gentes peruagantes vsq; ad oceanum Aethiopicum Sitiphenses & Cæsarienses. Mauritania habet ab oriēte Numidiam, a septentrione mare nostrum, ab occasu flumē Maluam, a meridie montem Astringim qui

diuidit iter viua terrā & harenas iacētes vsq; ad oceanū & oberrāt Gangines æthiopes. Tingitana mauritania vltima est aphricæ. Hęc habet ab oriente flumen Maluam, a septentrione mare nostrum vsq; ad fretum Gaditanum, quod inter Hauēnem & Calpendo contraria sibi promontoria coartatur, ab occidente Atlantem montem & oceanum Atlanticū sub Aphrico Hesperium montē, a meridie gentes Aulolum, quas nunc Galaules vocāt vsq; ad oceanum Hesperium contingētēs. Hic est terminus vniuersę Aphricę. Nunc insularum quę in nostro mari sunt, loca nomia & spatia dimetiā. Insula Cypros ab oriēte mari Syrio quod Missicū vocāt, ab occidente mari pamphilico, a septentrione Vulone Cilicię, a meridie Syrię & phœnicis pelago cingitur, cuius spatium in longum tenet milia passuum centum septuaginta quinq; in latum milia passuum centum viginti quinq;. Insula creta finitur ab oriente Carphatio mari, ab occasu & septentrione mari cretico, a meridie mari libyco, qđ & adriaticū vocant. habet in longū milia passuum centum septuaginta duo, & in latum quinquaginta. Insule Cyclades, quarum est ab oriente prima Rhodos, a septentrione Tenedos, a meridie Carpatos, ab occasu Cythera, ab oriēte finiuntur littoribus Asię, ab occidente mari Icario, a septentrione mari ægeo, a meridie mari Carpatio. Sunt autem omnes Cyclades numero quinquaginta tres. Hęc tenent a septentrione in meridiem milia passuum quinquaginta, ab oriente in occasum milia. cc. Sicilia insula tria habet promontoria, vnū quod dicitur Pelorus & aspicit ad aquilonem, cui Messana ciuitas proxima est, secundum quod, dicitur Pachinus sub quo, ciuitas Siracusana respicit ad Euronotum tertium quod appellatur Lilybæus. vbi & ciuitas eiusdem nominis sita est, dirigiturq; in occasum. Hęc habet a Peloro in pachinum milia passuum centum quinquaginta nouem, a Pachino in Lilybæum centū septuaginta septem milia. Hęc ab oriente cingitur mari Adriatico, a meridie mari Aphrico, quod est contra Subuentanos & Syrtes minores. ab occidente & septentrione habet mare Tyrrhenum, a borea vsq; ad subsolanum fretum Adriaticum quod diuidit Tauronimitanos Sicilię & Brutios italię. Sardinia & Corsica insulę paruo freto hoc est milium viginti passuum diuiduntur, ex quibus Sardinia habet a meridie contra Numidiam Caralitanos, contra Corsicam insulā, hoc est septentrionem versus, habet vbiēses, cuius in longum spatium tenet milia passuum. ccxxx. in latum milia centum octuaginta. Hęc habet ab oriente & borea Tyrrhenicum mare, uod spectat ad portum vrbis Romę. ab occasu mare Sardum. ab Aphrico insulas Baleares Longę positas, a meridie Nu-

Tyrrheni maris
Insulæ.

midicum sinum, a septentrione vt dixi Corsicam. Corsica insula multis promontoriis angulosa est. Hęc habet ab oriente Tyrrenum mare & portum vr̄bis, a meridie Sardiniam, ab occasu insulas Baleares, a circio & septentrione Ligusticum sinū. Tenet autē in lōgū milia passuū. c. lx. in latū milia. xx. & vi. Insulę Baleares duę sunt, maior & minor, quibus insunt bina oppida, maior Tarraconem Hispanie ciuitatem, minor Barchilonam septentrionem versus contra se habet. Maiori subiacet insula Hebusus, deinde ab oriente Sardinia, ab aquilone mare Gallicum, a meridie & a phrico Mauritanicum pelagus, ab occasu Ibericum spectat pelagus. Hęc sunt insulę ab Hellesponto vsq; ad oceanum per totū magnum pelagus cōstitutę, quę & cultu & memoria magis cęlebres habentur. Percensui breuiter, vt potui, prouincias & insulas orbis vniuersi, nūc locales gentiū singulę miserias, sicut ab initio incessabiliter extiterunt & qualiter quibusq; exortę sint in quantum suffecero proferam.

Genesis. vi.

Hic ponitur diluuii vindicta.

Cap. III.

Cum post fabricam ornatūq; mundi huius homo, quem rectū atq; immaculatum fecerat deus morti se subtrauisset, ac perinde humanum genus libidinis deprauatū peccatis funditus obsorberetur, continuo iniustam licentiam punitio iusta consecuta est. Sententiam creatoris dei & iudicis peccanti homini ac terrę propter hominem destinata, semperq; dum homines terram habitauerint, duraturam omnes videlicet aut probamus negando, aut confitendo toleramus, obstinatisq; mentibus testes sibi infirmitas sua inurit, quibus fidelis scriptura non suaserit. Deinde refuso sub Noe in omnem terram mari immissoq; diluuiō, cum toto orbe coniecto vnum spatium cęli esset, ac pelagi, deletum fuisse vniuersum humanum genus paucis in arca fidei suę merito ad substituendam originem reseruatīs, euidentissime veracissimi scriptores. docent fuisse tñ etiam illi contestati sunt, qui pręterita quidē tēpora ipsūq; auctorē temporum nescientes tamen ex indicio & coniectura lapidum, quos in remotis montibus conchis & ostreis scabros etiam sepe cauatos aquis visere solemus, coniciendo didicerūt. Et quis huiusmodi adhuc & relatu digna fideq; certa proferri a nobis queant tñ hęc veluti principalia duo de pręuaricatione primi hominis & condēnatione generationis vitęq; eius, ac deinde perditiōe totius generis humani dicta sufficiāt, tñ vt si qua gētiles historici de nostris aliquo ordine contigerint, hęc plenius cū cęteris ip̄o quo icurrerit ordine proferāt.

Genesis. vii.
Ecclesiastes
xliiij.

Primus Ninus rex Assyriorum. CAPVT. IIII.

Nte annos vr̄bis conditę mille. ccc. Ninus rex Assyriorum primus vt ipsi volunt, propagandę dominatōnis libidine arma foras extulit, cruētamque vitam quinquaginta per annos totam Asiam bellis egit a meridie atque rubro mari surgens sub vltimo septentrione. Euxinum pontum vastando perdomuit. Scythicamque barbariem adhuc tunc imbellem & innocentem torpentemque excitare sęuiciam, vires suas nosse, & nō lac iam pecudum, sed sanguinem hominum bibere, ad postremum vicere, dum vincit edocuit. Nouissime Zoroastrem Bactianorum regem, eundemque magicę artis, vt ferunt reportorem, pugna oppressum interfecit, post ipse dum deficientem a se oppugnant vr̄bem, sagittę ictu interiit. Huic mortuo Semiramis vxor successit, virum animo & habitu gerens, auidosque iam vsu sanguinis populos per quadraginta duos annos cędibus gentiū exercuit. Non contenta terminis mulier, quos a viro suo tunc solo bellatore quinquaginta annis acquisitos suscepit. Aethiopiam bello pressam, sanguine illitam imperio adiecit. Indis quoque bellum intulit: quos pręter illum & Alexandrum magnum nullus intrauit, quod eo tēpore ideo crudelius grauiusq; erat, quam nunc est persequi & trucidare populos in pace viuentes, quia tunc apud illos nec foris erant vlla incendia bellorum, nec domi tanta exercitia cupiditatum. Hęc libidine ardens, sanguinem sitiens inter incessabilia stupra & homicidia cum omnes, quos regie accersitos meretricie habitos concubitu oblectasset, occideret, tandem filio flagitiose concępto, impie exposito, inceste cognito priuatā ignominiam publico scelere obtexit. Pręcepit enim vt inter parentes ac filios nulla delata reuerentia naturę de coniugijs appetendis, quod cuiq; libitum esset, libitum fieret.

Ninus Rex primus regni propagandi cupiditate illęctus bellis externos populos infestauit zoroastes magicę reperor. Semiramis mēta virū.

Flagitiosa Semiramidis libido.

Quod ignis de cęlo descendit in Pentapolim

CAPVT.

v.

Nte annos vr̄bis conditę. M. c. lx. confinem Arabię regionem, quę tunc Pentapolis vocabatur, arsisse penitus igne cęlesti, inter alia etiam Cornelius tacitus refert qui sic ait. Haud procul inde campos, quos ferunt olim vberes, magnisque vr̄bibus habitos fluminum factu arsisse, sed manere vestigia, terramque ipsam specie solida vim frugiferam perdidisse. Et cum hoc loco nihil de incensis propter peccata hominum ciuitatibus, quasi ignarus expresserit, paulo post velut oblitus consilii, subiicit & ait. Ego sicut inclitas quondam vr̄bes igne cęlesti fragrasse concesserim, ita halitu lacus infici terram & corrumpi reor.

b

Gene. xix.
Esaia. xiii.

De destructi
one Sodomæ
cum aliis. iiii
ciuitatibus.

Abundantia
rerum causa
malorum.

Quo dicto inuitus licet de exustis vrbibus que proculdubio peccatorum noxa conflagrauerant, & scisse se & concessisse confessus, palam prodidit, non sibi cognitionis fidem defuisse, sed exprimendæ fidei voluntatem, quod nunc a me plenius profertur. In confinio Arabiæ & Palæstinæ, qua dimissi altrinsecus montes subiectis campis excipiuntur quinque ciuitates fuisse referuntur Sodoma, Gomora, Adama, Seboim, & Segor. sed Segor ex his parua, illæ magnæ & amplæ, quippe quibus & soli fecunditas suberat, & Iordanis fluuius per plana diffusus, ac per opportuna diuisus augmentis vbertatis impēdebat. Huic vniuersæ regioni bonis male vtēti abundantia rerum causa malorum fuit, Ex abundantia enim luxuria, ex luxuria foedæ libidines adoleuere, adeo vt masculi in masculos operantes turpitudinem, nec consideratis quidem locis conditionibus ætatibusque prouerent. Itaque iratus deus pluit super hanc terram ignem & sulphur, totaque regionem cum populis atque vrbibus exustam testem iudicij sui futuram æterna dānatione dānauit, vt nūc quoque appareat quidē forma regionis, sed inueniatur regio cineris, mediāque conuallem, quam iordanis irrigauerat, nunc mare superfusum tegat, tantumque de rebus, vt putatur, paruis diuinæ indignationis iudicium accensum est, vt propter hoc illi male vtētes bonis, fructus miseriarū, nutrimenta libidinum fecerant, terra quoque ipsa que has habuerat ciuitates primum exusta ignibus, post oppressa aquis in æternam dānationē cōmuni periret aspectui.

¶ Vbi Romani nihil mali se passos esse dixerunt, si circus illis redderetur. CAPVT. VI.

TAque nunc si placet, hi, qui in Christū, quem nos iudicem sæculorum ostendimus; quantum in ipsis est spūta coniciunt, inter Sodomā & Romā discernant causas, & conferant pœnas, que a me vel maxime ob hoc retrahendæ non sunt, quia omnibus notæ sunt. Et tamen quālibenter eorum sententias acciperem, si illi fideliter, ita vt sentiunt faterentur. quamquam quod de temporibus christianis rati & hoc in angulis murmurent, non vsque adeo moleste accipiendum putem, cum totius populi Romani consona voce parique iudicio sensus ac sermo sit cognitus. Adeo quodam autem paruo & leui motu hæsitasse erga se parum per consuetudinem voluptatum indubitatisse contestatus est, vt libere conclamaret, si reciperet circum nihil esse sibi factum, hoc est, nihil egisse Romæ Gothorum enses, si concederetur spectare Romanis circenses, Nisi forte vt se habet apud plerosque hoc præcipue tempore, qui ex longa requie, vel

Circus.

paruam obortam sollicitudinem intolerabilem laborem putant, has clemētissimas admonitiones quibus omnes aliquādo restringimur, alienis punitionibus auditis lectisque præponunt. Quos saltem de hoc ipso exitu Sodomorum & Gomorreorum moneo, vt discere atque intelligere quæant, qualiter deus peccatores punierit, qualiter punire possit, qualiter puniturus sit. Ante annos vrbis conditæ mille, septuaginta dum Thelcises & Carfathij peruicax prælium aduersus Phorençum regem Argiuorum, & Parapasios accipiunt, spem sine fructu victoriæ gesserūt, Idemque Thelcises & Carfathij post paululum bello victi, patria profugi, ignari que rerum, credentes quia se penitus a congressu totius humanæ habitationis abstraherēt, Rhodum insulam quæ Ophiusa antea vocabatur, quasi tuta possessione ceperunt.

¶ Vbi in Achia sæuum diluuium actum est.

CAPVT.

VII.

Nte annos vrbis conditæ mille. xl. in Achia sæuum diluuium vastatione plurima totius pene prouinciæ fuit. Quod quia Ogygis, qui tunc Eleusina conditor & rex erat temporibus effusum est, nomē loco ac tēpori dedit.

¶ De fame, quæ fuit in Aegypto. CAPVT. VIII.

Nte annos conditæ vrbis mille. xlviii. fuisse apud Aegyptum primum in solitam fastidiendamque vbertatem, deinde iugem atque intolerabilem famē legimus, cui Ioseph vir iustus & sapiens diuina prouisione subuenierit,

vt Pompeius historicus refert, eiusque breuiator Iustinus docet, qui inter cætera sic ait. Minimus ætate inter fratres Ioseph fuit, cuius excellens ingenium fratres veriti interceptum peregrinis mercatoribus vendiderunt. A quibus deportatum in Aegyptum, cum magicas sibi artes solerti ingenio percepisset, breui ipsi regi percharus fuit. Nam & prodigiorum sagacissimus erat, & somniorū primus intelligentium condidit. Nihilque diuini iuris, humanique ei incognitum videbatur, adeo vt etiam agrorum sterilitatem futuram ante multos annos prospiciens, fruges cōgregasset. Tantaque eius experimenta fuerunt, vt non ab homine, sed a deo responsa accepisse videretur. Filius Ioseph Moses fuit, quem præter paternæ scientiæ hæreditatem etiam formæ pulchritudo commendabat. Sed Aegyptii cum scabiem & vitiliginem paterentur, responsō moniti eum cum ægris, ne pestis ad plures serperet, terraminis Aegypti pellunt. hæc Iustinus. Sed quoniam hæc idem Moses, quem isti sapientem scientemque fuisse attestantur, plenus veriusque tanquam per se suosque gesta conscripsit, prius

b. ii.

Felix quicūque dolore alterius disces posse carere tuo.

Rhodos insula prius vocata Ophiusa.

Ogygis.

Genesis. xli.
Iosephus i. c. iiii. antiquitatis iudaicæ.

A vera hystoria dissentit Pompeius & qui cum imitatus est Iustinus, Si quædæ prius desideras lege cap. exo.

secundum lege. Item Iosephum in anti quitatibus. ca put. vi.

Prouerbialis sententia.

Fames septennis.

Ioseph solertia in comparandis & dispartiendis se nectibus.

Exodi. i.

Antiquitatū

Ioseph. vi. c.

num fide eius atque autoritate, quam etiam isti probant, horum ignorantia est supplenda, de hinc sacerdotum Aegyptiorum fallax malitia confutanda est, qui vel astu, quod manifestius est, euidentem iram misericordiamque veri dei memoriae subtrahere conati sunt, particulatim expositione confusa ne in contumeliā idolorum suorum eum colendum merito ostenderent, cuius consilio annunciata hæc mala, & auxilio euitata docuissent, vel forte ut indulgentius accipiamus oblitum sunt. Illius enim nostri Ioseph, qui fuit veri dei seruus, & pro creatura domini sui pie intenteque sollicitus, prouisione ipsi habundabant frugibus, quasi sacerdotes, sed quia falsi sacerdotes erant, cum cæteris esurientibus non dolebāt. Enimvero, cui placet, obliuiscitur cui dolet, meminit, quamquam huius temporis argumentum historijs factisque reticentibus ipsa sibi terra Aegypti testis pronunciat, quæ tunc redactu in potestatem regiam, restitutaque cultoribus suis ex omni fructu suo usque ad nunc quintæ partis incessabile vectigal persoluit. Fuit itaque hæc fames magna sub rege Aegyptiorum Diapolito, cui nomen erat Amosis, quo tempore Balæus Assyrios, Argiuos Apis regebat, Fuerunt autem ante annos famis septem præcedentes alij septem uertatis anni, quorum affluentiam tanto negligentius periturā, quanto uerius natam Ioseph noster solertia sua collegit, & condidit, totamque Aegyptum conseruauit. Acquisiuit uniuersam Pharaoni pecuniam & deo gloriam reddens dispensatione iustissima, cui vectigal, cui honorem honore omnium, pecora, terras, censusque collegit, ipsos autem qui semetipsos cum terris suis accipiendæ stipis taxatione vendiderant statuta quintæ partis pactione taxauit. Hunc Ioseph quem constituit deus Aegyptiis conseruata salutis autorem, quis credat ita in breui eorum excidisse memoria, ut filios eius atque uniuersam cognationē paulo post seruitio addixerit, laboribus affecerint, internitionibus profligauerint. Quamobrem non est mirandum, si nunc quoque aliqui reperiuntur, qui cum a ceruicibus suis impendentem gladium prætentato christiano nomine auerterint ipsum nomen christi, quo solo salui sunt, aut dissimulent, aut infamēt, grauarique se eorum temporibus asserant, quorum meritis liberantur.

De Amphitryone Deucalione & Libero.

C A P V T,

IX.

Nno, decc. decimo ante urbem conditam Amphitryon Athenis tertius a Cecrope regnauit, cuius temporibus a quarum illuies maiorem partem populorum Thesaliam absumpsit, paucis per refugia montium libera-

tis maxime in monte Parnaso, in cuius circuitu Deucalion tunc regno potiebatur, qui tunc ad se ratibus confugiētes susceptos per gemina Parnasi iuga fouit aluitque, a quo propterea genus humanum reparatū ferūt. Tunc etiam in Aethiopia pestes plurimas dirosque morbos pene usque ad desolationem exastuauisse Plato testatus est. Et ne forte diuisa tempora esse credantur iræ dei furorisque bellici, ea tempestate subactam Indiam Liber pater sanguine madefecit, cædibus oppleuit, libidinibus polluit, gētem utique nulli hominū unquam obnoxia, vernacula tantū quiete contenta.

Hic dicitur quod populus dei in Aegypto afflictus est, & decem plagis percussa est Aegypcus.

C A P V T.

X.

Nno ante urbem conditam octingentesimo quinto, infanda Aegyptijs mala, atque intolerabiles plagas incubuisse, Pompeius Corneliusque testatur, qui quidem cum hæc ambo de Iudæis referenda proponantur, aliquantulum me pro sua diuersitate mouerunt, ait enim Pompeius siue eius abbreviator Iustinus, hoc modo, Aegyptij cum scabiem atque vitiligine pateretur, responso moniti, Mosencū agris ne pestes ad plures serperet terminis Aegypti, pellunt. dux igitur exulum factus, sacra Aegyptiorum furto abstulit, quæ armis repetentes Aegyptii domum redire tempestatibus compulsi sunt. At uero Cornelius de eadem re sic ait, Plurimi autores consentiunt, cum orta per Aegyptum tabes, corpora scædaret regem Boccorum adyto Ammonis oraculo, remedium petentem purgare regnum, & id genus hominum, ut inuisum diis alias in terras uehere iussum, sit conquisitum collectumque vulgus, postquam vastis in locis relictum sit, cæteris per lachrymas torpentibus Mosē unum exulum monuisse, ne quam deorum templorū hominum uel opē expectarent, sed sibi met duci cœlesti crederent primo, cuius auxilio præsentis miserias pepulissent. Itaque Cornelius dicit, quod ipsis Aegyptiis cogentibus in deserta propulsi sunt Iudæi, & postea subiungit incaute quod ope Mosi ducis in Aegypto miserias pepulissent, quare ostenditur quædam quæ per Mosē strenue acta sunt fuisse cæcata. Item Iustinus asserit pulsum æque cum populo Mosē sacra Aegyptiorū fuisse furatum, quæ Aegyptios armis recipere molientes coactos tempestatibus ac repulso domū redisse. Et hic aliquid amplius & si nō totū prodidit quod ille cælauit, quapropter quia Mosi magno illi duci testimoniū ambo dixerunt, ab ipso sicut quæ per eū & gesta dicta sunt proferantur, cum populū dei-

Deucalionē genus humanum reparasse antiqui consabulati sunt.

Hebræi ab Aegyptiis Exodi. v. & aliis multis quæ illic subscribuntur

b iiii

Aegyptiorū
plaga.

Exercitus æ-
gyptiorum
numerosissi-
mus. Fugien-
tium hebræo-
rū numerus.
Attende mira-
culum ex ve-
stigiis curruū
Aegyptiorū ī
marī adhuc
apparantibus

hoc est genus Ioseph Aegyptij cuius ope salui erant, seruitio op-
pressum labore cruciant, insuper etiam ad necandam sobolem
suam crudeli imperio cogent, dimitti deus populum suum libe-
rum ad seruiendum sibi per Moysen nuncium iubet, contemptus
que durissimis contumaces supplicijs agit, qui decem plagis one-
rati ac protriti tandem quos dimittere noluerant, etiam festinare
coegerunt post aquas in sanguinem conuersas ardentibus siti gra-
uiores afferentes poenarum remedia quam poenas, Post horridos ra-
narum squalores per omnia munda immundaque reptantes, post
ignitos simphes & nunquam se toto aere vibrantes pene ineuita-
biles, post muscas caninas etiam per interiora membrorum horri-
dis motibus cursitantes acerbeque inferentes tam graui torma-
ta quam turpia post grandem omnium pecorum & iumentorum
repentinam ruinam, stragemque generalem, post vesicas efferuesce-
tes, vlceraque manantia, & vt ipsi dicere maluerunt scabiem ac vi-
tiliginem totis corporibus erumpentem, post grandinē cum igne
permixtam passim homines, armēta, atque arbores proterentem,
post locustarum nubes exhaustis omnibus ipsas quoque radices se-
minum persequētes, post tenebras imaginibus diras, crassitudine
palpabiles, diuturnitate ferales, postremo post vniformē in tota
Aegypto primitiuae sobolis necem parēque per vniuersos orbita-
tum tempestatem qui iubenti deo non cessere punienti. sed mox
pessime poenitentes dimissos persequi ausi vltima nefandae perfu-
caciae expendere supplicia, nam rex eorum vniuersum Aegypti
exercitum curribus atque equitibus instructum, circumerrantes
egit, cuius numerum hoc solo vel maxime argumento conijcere
possumus quod eum. dc. milia virorum timuerunt atque fugerūt.
Sed protector de pressorum & vltor contumacium deus, diuisit su-
bito rubrum mare, ac dilatatis vtrinque marginibus rigentiū vn-
darum in montis faciem latera erecta suspendit, vt in offensis pe-
lagi viis prouocatis, pii viam desperatae salutis, impii foueā inspe-
ratae mortis intrarent. Itaque Hebræis tuto per sicca gradientibus
refusis a tergo aquarum astātium molibus obruta est & interfecta
cum rege suo vniuersa Aegypti multitudo, tota prouincia plagis
ante cruciata ac postremo interfectione vacuata est. Extāt etiam
nunc certissima horum monumēta gestorum, nam tractus curruū
que rotarum orbitae non solum in littore, sed etiam in profundo
quousque visus admittitur, peruidentur, & si forte ad tempus vel,
casu, vel curiositate turbantur, continuo diuinitus in pristinam fa-
ciem ventis fluctibusque reparantur, vt si quis timore dei non do-
ceatur vel propalate religionis studio, irae eius transactae vltionis

terreatur exemplo. His etiam temporibus a deo iugis & grauis estus
icanduit, vt sol per deuia transuectus, vniuersum orbem non ca-
lore affecisse, sed igne torruisse dicatur, impressumque feruorem &
Aethiops plus solitum & insolitum Scythia non tulerit, ex quo
etiam quidam, dum non cōcedunt deo ineffabilem potentiam su-
as inanes ratiunculas conquirentes ridiculam Phatontis fabulā
teruerunt.

¶ De duobus fratrum filijs. Cap. xi.

Tem anno ante urbem conditam septingentesi-
mo septuagesimo quinto inter Danaī atque Aegi-
sthi fratrum filios quinquaginta parricidia vna no-
te commissa sunt. Ipse deinde tātorum scelerū
fabricator Danaus regno, quod tot flagitijs acqui-
sierat, pulsus, Argos concessit, ibique indigne per-
suasus in facinus argiuis Sthelenum, qui cum profugum egentēque
susceperat, regno expulit atque ipse regnauit. Busiridis in Aegypto
cruentissimi tyranni crudelis hospitalitas, & crudelior tunc reli-
gio fuit, qui innocentem hospitem sanguinem diis scelerum suo-
rū participibus propiabat, quod execrabile sine dubio hominibus
ipsis ne dum etiam diis uideri potest. Tūc etiam a Progne Terai
& philomenę incestui parricidium adiunctum est, execrabilius
vtrique conuiuium per infandos cibos, additum est, cum propter so-
roris pudicitiam ereptam, precisamque linguam filium paruulum
mater occidit, pater comedit. Iisdem temporibus Perseus a Grae-
cia in Asiam transuectus est, ibi barbaras gētes graui diuturnoque
bello domuit & nouissime victor nomen subiectae genti dedit, nā-
que a Perseo Perse vocati sunt. At ego nunc cogor fateri me prospici-
endi finis, quō de tanta malorum saeculi circumstantia preterire
plurima, cuncta breuiare, nequaquam enim tam densam aliquan-
do siluam praetergredi possem nisi etiā crebris interdum saltibus
iubuolarem. ¶ De regno Assyriorum, quod per quinquagin-
ta reges propemodum actum est. Cap. xii.

Am cum regnum assyriorum per mille centum sexa-
ginta annos vsque ad Sardanapalum per quinquaginta pe-
propemodum reges actum sit, & nunquam pene vel inferendis
vel excipiēdis vsque in id tēpus bellis quieuerit, quis finis
reperietur si ea commemorare numerando, ne dicam describēdo
conemur, praesertim cum & Graecorū pretereunda non sint, & Ro-
manorum vel maxime recensenda sint. Nec mihi nunc enume-
rare opus est. Tantalī & Pelopis facta turpia & fabulas turpiores,
quorum Tantalus rex phrighiorū Ganimedem Trois Dardanio
rum regis filium cum flagitiosissime rapuisset, maiori conserti cer-

B iiii

Aestus solis ī
solitus quem
impericia
Phetontis e-
uenisse ab an-
tiquis confa-
bulatum est.
Danaī. l. filij
ipsius da. pa-
tris mandato
totidem suos
patruales Ae-
gisthi filios pa-
tria nocte nu-
ptiarum iugu
lauere praeter
vnam Hyper-
mastram
quae Lino seu
linco peper-
cit poenam ve-
ro qua dan-
natę fuerunt
filij describit
Ouidius lib.
iiii. meta.

Busiridis cru-
enta hospita-
litas
Prognēs vxo-
ris terai seu-
tia quae ob a-
blatam philo-
menę sorori

pudicitiam
Itym commu-
nem filiū ma-
rito epulandū
apposuit Ovi-
di. vi. meta.
fabulā scribit
Perse populū
a Persea nū-
cupati. Puden-
tissima Tāta
li flagitia. Bel-
lum a Pelope
aduersus Dar-
danū & tro-
ianos gestum
Attende mul-
torū flagitia
que per occu-
pationem de-
scribuntur.
Perseus Cad-
mus Lennia
despandion
Atrēus Thie-
stes Oedipus

taminis foeditate detinuit, sicut Panocles poeta confirmat, qui maximum bellum excitatum ad hoc fuisse commemorat, siue quia hunc ipsum Tantalum, ut puta a seclam deorum videri vult raprum puerum ad libidinem Iouis, familiari lenocinio preparasse, qui ipsum quoque filium Pelopem epulis eius non dubitavit impendere. Tædet etiam ipsius Pelopis contra Dardanum atque troianos, quælibet magna referre certamina, quæ quia in fabulis celebrari solita sunt, negligenter audiantur. Illa quoque prætereo quæ de Perseo & Cadmo thebanis Spartanisque per inextricabiles alternantium malorum recursus Palephato scribente referuntur. Taceo flagitia Lenniadum. Prætermitto Pandionis Atheniensium regis flebilem fugam. Atræi & Thieste odia stupra & parricidia celo quoque inuisa dissimulo. Omitto Oedipum interfectorem patris, matris maritum. Filiorum fratrem victicum suum sileri malo. Etheoclem atque Polinicum mutuis laborasse concursibus, ne quis eorum parricida non esset. Nolo meminisse Medæ amore suo fauce, & pignorum parulorum cede gaudentis, & quicquid temporibus illis prope tractum committitur, qualiter homines sustinuerint, quod etiam astra fugisse dicuntur.

¶ De certamine inter Cretenses & Athenienses. Cap. xiiii.

Anno ante urbem conditam quingentesimo. lx. atrocissimum inter Cretenses & Athenienses certamen fuit, ubi utriusque populis infeliciter profligatis, cruentiorem victoriam Cretenses exercuerunt, qui nobilium Atheniensium filios Minotauro, utrum fero homini an humanæ bestię aptius dicam nescio, deuorandos crudeliter addicebant, atque informe prodigium effosis Græcię luminibus saginabant. Iisdem diebus Laphitæ & Thesali famosis nimium certauere conflictibus, sed thesalos Palephatus in li. i. incredibilem prodit, ipsos a Laphitis creditos dictosque fuisse centauros, eo quod discurrerent in bello equites, veluti vnum corpus equorum & hominem viderentur.

¶ Vbi vesores rex Aegypti meridiem & septentrionem vendicare sibi voluit. Cap. xiiii.

Anno ante urbem conditam. cccc. lxxx. Vesores rex Aegypti meridiem & septentrionem diuisas pene toto celo ac pelago plagas aut miscere bello, aut regno iungere studens, Scythias bellum primus indixit, missis prius legatis, qui hostibus parendi leges dicerent, ad quæ Scithę legatis responderunt, stolidè opulentissimum regem aduersus inopes sumpsisse bellum, quod timendum ipsi magis versa vice fuerit, propter incertos bellici euentus, nulla præmia, & damna manifesta, porro sibi non expectandum, dum ad se veniatur, sed vltro prædę obuiam ituros. Nec

Vexores bel-
lum Scythias
primus indu-
xit Scytharū
dictum.

mora, nam dicta factis insequuntur, primum ipsum Vesorem tertium refugere in regnum cogunt, destitutum vero exercitum inuadunt, omnemque belli apparatus capeffunt. Vniuersam quoque Aegyptum populassent, nisi paludibus impediti repulsi fuissent. Inde continuo reuersi perdomitā cedibus infinitis Asiā uectigalem fecere, ubi per. xv. annos sine pace immorati tandem vxorum flagitione reuocantur denunciantium, nisi redeant, sobolē se a finitimis quesituras. Medio autem tempore apud Scythas duorum regum iuuenes Plinos & Scholopythus per factionem optimatum domo pulsi ingentem iuuentutem secum traxere, & in Cappadocię Ponticę ora iuxta amnem Thermodoontem confederunt capis Themiseireis sibi subiectis, ubi diu proxima quęque populati conspiratione finitimorum per insidias trucidantur. Horum vxores exilio acuiditate permotæ arma sumunt, & ut omnibus par ex simili conditione animus fieret, viros, qui supererant, interficiunt, atque accensæ in hostem sanguine suo vltionem caesorum coniugum finitimorum excidio consequuntur.

¶ Vbi amazones arma sumpserunt. Cap. xv.

Vnc pace armis quesita externos concubitus ineunt, quos mares mox necant, sceminas studiose nutriunt, inuistis infantium dexteribus mamillis, ne sagittarum iactu impedirentur, vnde Amazones dictæ. Harum duarum reginę. Marpesia & Lapedo, quę agmine diuiso in duas partes vicissim curam belli & domus custodiam fortiebantur. Igitur cum Europam maxima parte domuissent. Asię vero aliquantibus ciuitatibus captis, ipse autem Ephesum aliasque vrbes condidissent, præcipuam exercitus sui partem onustam opulentissima præda domum reuocant, reliquę ad tuendum Asię imperium relicte, cum Marpesia regina concursu hostium trucidantur. Huius locum capeffit Orethia filia, quę singularem virtutibus gloriam perpetua virginitate cumulauit. Hac fama excitas gentes tanta admiratione & formido iuaserat, ut Hercules quoque cum iussus fuisset a domino suo exhibere arma reginę, quasi ad inuitabile periculum destinatus, vniuersam Græcię lectam ac nobilem iuuentutem contraxerit, nouem longas naues preparauerit, nec tantum contextu examine uirium ex improviso aggredi, & insperatas circumuenire maluerit. Duę tunc sorores regno preerant Arthiope & Orethia. Hercules mari aduectus incautas inermesque pacis incuria desides oppressit, interceffas captasque quam plurimas. Duę sorores Antiope & Menalippe ab hercule, & Hyppolite a Theseo retentę sunt, sed Theseus Hippolytem matrimonio asciiuit. Her

Fugatus a sci-
this Vesores.
Scythę asiã
perdomue-
runt, quos ta-
men a iusti-
cia & abstinē-
tia laudat Iu-
stinus. l. ii.
Plinos & sco-
lopytus post
diutinam finiti-
morū popula-
tionē cedunt

Attende
Amazonum
successus
Marpesia
Lapedo ama-
zonū reginę
Marpesie ce-
des. Laus
Orethiæ. In-
cautes Ama-
zones bello
Hercules op-
pugnat.

Thesens hip
polytem du-
xit vxorem.

cules Menalippē sorori reddidit, & arma reginē precio redēptio-
nis accepit. Post Orithyā Penthesilea regno potita est, cuius Tro-
iano bello clarissimo inter viros documenta virtutis accepimus.

Hic dicitur de Gothis, quos Alexander & Cæsar
esse vitandos iudicarunt. Cap. xvi.

Rohdolor pudet terroris humani. Mulieres patria pro
fugæ, Europam atque Asiam .i. plurimas fortissimas
que mundi partes intrauerunt, peruagatę sunt, deleue-
runt, & .c. pene annis euertendo vrbes plurimas, atque
alias in cōstruendo tenuerunt, nec tamen miserię hominum pre-
sura temporum deputata est. Modo autem Gethę illi, qui & nūc
Gothi, quos Alexander euitandos pronunciauit, Pyrrhus exhor-
ruit, Cæsar etiam declinauit, relictis vacuefactisque sedibus, ac to-
tis viribus tuti Romanas ingressi prouincias, simulque ad terrorē
diu ostentati societatem Romani fœderis precibus sperant, quam
armis vendicare potuissent. Exiguę habitationis sedē non ex sua
electione, sed ex nostro iudicio rogant, quibus subiecta & parente
vniuersa terra, presumere, quod esset libitum, liberum fuit, semet-
ipsos ad tuitionem Romani regni offerunt, quos solos inuicta re-
gna timuerunt, & tamen cęca gentilitas cum hęc Romana virtu-
te gesta non videat, fide Romanorum impetrata non credit, nec
acquiescit cum intelligat, confiteri beneficio christianę religiōis,
que cognatam per omnes populos fidem iūgit, eos viros sine pre-
lio sibi esse subiectos, quorum fœminę maiorem terrarum partē
immems cædibus deleuerunt.

De raptu Helenę, & coniuratione Gręcorū. Cap. xvii.

T vero ante urbem conditam. ccc. tricesimo & amplius
anno raptus Helenę, coniuratio Gręcorum, & concur-
sus mille nauium, dehinc decēnalis obsidio, ac postremo
famosum Troiæ excidium prædicatur, in quo bello per
decem annos cruentissime gesto, quas nationes, quantosque popu-
los idem turbo inuoluerit, atque afflixerit. Homerus poeta in pri-
mis clarus luculentissimo carmine palam fecit, nec per ordinem
nunc retexere nostrum est, quia & operi longum & omnibus notū
videtur. Verū tamen qui diuturnitatem illius obsidionis, euer-
sionis atrocitatem, cędem captiuitatemque didicerunt, videant, si re-
cte isto, qualiscunque est presentis tēporis statu offenduntur, quos
hostes occulta misericordia dei cum per omnes terras istructis co-
pulis persequi possent, pacis gratia præsentis obsidibus per omnia
maria sequunt, & ne forte hęc quietis amore facere credant, se ipsos
ac pericula suapto Romanorū pace aduersus alias gētes offerunt,

Helenę ra-
ptus, Oppu-
gnatio troiæ.

Italiam occu-
pat Aeneas.

Diuersa illo-
rū temporum
calamitates.

Aeneæ in Italiam aduentus. Cap. xviii.

Aucis præterea annis interuenientibus Aeneæ profugi
ex Troia aduentus in Italiam quæ arma commouerit,
qualia per triennium bella excitauerit, quātos populos
implicauerit, odio excidique afflixerit, ludi litterarii di-
sciplina nostrę quoque memorię insitum est. Horum præterea tē-
porum medio interiacent exilia naufragiaque Græcorum Pelopon-
pensium clades Chodro moriente, fatorum ignari Thracēs noua
in bella surgentes, & generalis tunc per totam Asiam Græciam
que commotio.

De Sardanapalo rege Assyriorum nouissimo. Cap. xix.

Nno ante urbem conditam. lxxiii. nouissimus apud As-
syrios regnauit Sardanapalus, vir muliere corruptior,
qui inter scortorum greges fœmineo habitu purpuram
collo tractans a præfecto suo Arbacto, qui tunc Medis
preerat visus atque execrationi habitus, mox etiam excitis Me-
dorum populis ad bellum prouocatus & vincit ardētī pyrę se in-
iecit. Exhinc regnū Assyriorum in Medos concessit. Deinde
multis præliis vndique scitentibus, que per ordinē disserere nequa-
quam aptum videtur, per varios prouentus ad Scytas Chaldęos-
que & rursus ad Medos parili via rediit. In qua breuitate pen-
sandum est, quantæ ruinae cladesque gentium fuere, quanta bella flu-
xerunt, vbi totiens tot & talia regna mutata sunt. Post hęc Medis
Phraortes imperitauit, qui creberrimis Persarum Assyriorūque
bellis viginti & duos regni sui annos consumpsit. Post hunc Dio-
cles regnauit, vir armis expertissimus semperque bellis immora-
tus, qui auctum late imperium moriens Astyagi dedit. Astyages
virili prole vacuus Cyrum nepotem apud Persas genitū habuit.
Sed Cyrus mox vt adoleuit, congregata Persarum manu auro cer-
tamen indixit. Porro Astyages oblitus sceleris sui, quod in Har-
palum dudum admiserat, cum filium eius vnicum & paruulum in-
terfecit, epulandumque patri apposuit, ac ne quid infelicissimæ or-
bitati felix ignorantia subtraheret, infames epulas ostensis patri
cum capite manibus improperauit. Huius ergo facti imemor ipsi
Harpalo summam belli commisit, qui acceptum exercitum sta-
tū Cyro per prodicionem tradidit, quo comperto Astyages raptis
secum copiis in Persas ipse proficiscitur, acriusque certamen istau-
rat, proposito suis metu, si quis de prælio cedere moliretur ferro ex-
ciperetur, qua necessitate instanter Medis pugnantibus, pulsa ite-
rum Persarum acies cum paulatim cederet, matres & vxores eo-
rum obuiam occurrunt, orant in prælium reuertatur. Cunctanti-

Regum assy-
riorum nouis-
simus Sarda-
napali exitus.
assyriorum re-
gnum in Me-
dos cōmigra-
tio.

Diocles
Astyages
Cyrus Astya-
gem armis in-
festat. Harpa-
lus veteris in-
iurię non im-
memor vici-
scitur atten-
de quod fece-
rit. Fœminę i-
persas aufer-
gientes Cy-
rus nepotem
i Astyage de-
uicto magis
quam victo-
rem se gessit.
Finis Medo-
rum imperii.
Phalaris ty-
rannus

bus sublata veste obscœna corporis ostendunt, quærentes, num in vteros matrum vel vxorum vellent refugere: Quo facto erubescētes in prælium redeunt, & facta impressione, quos fugiebant, fugere compellunt. Ibi tunc Astyages capitur, cui Cyrus nihil aliud quam regnum abstulit, eumque maxime Hyrcanorum genti præposuit. In Medos vero ipse reuerti noluit. Is finis imperii Medorū fuit, sed ciuitates quæ tributariæ Medorum erant, a Cyro defece- rant, quæ res Cyro multorū bellorum causa & origo extitit.

¶ Quod Phalaris Siculus tyrannidem arripuit. Cap. xx.

A tempestate Phalaris Siculus Agrigentinos arrepta tyrannide depopulabatur, qui crudelis mente, commentis crudelior, omnia nefarie in innocentes agens, inuenit aliquando quem iuste puniret iniustus, nam Perillus quidam æris opifex affectans tyrāni amicitiam aptum munus crudelitati illius ratus, taurum æneū fecit, cui fabre ianuam e latere composuit, quæ ad contrudendos damnatos receptui foret, vt cum inclusis ibidem subiectis ignibus torrere tur, sonum vocis extortæ capacitas concaui æris augetet, pulsuque ferali competens imagini murmur emitteret, nefarioque spectaculo mugitus pecudis, non gemitus videretur. Sed Phalaris factū amplexus factorem execratus, & vltioni materiam præbuit & crudelitati, nam ipsum opificem sua inuentiōe puniuit. Fuerat etiam paulo superiori tempore apud Latinos rex Romulus, qui per annos. xviii. flagitiis impietatibusque crescens ad postremum diuino iudicio flumine interceptus matura supplicia immatura ætate exoluit. Eligant nunc, si videtur, Latini & Siculi, vtrum in diebus Romuli & Phalaris esse maluissent, innocētium vitas pœnis extorquentium, an his temporibus christianis cum imperatores Romani ipsa in primis religione compositi post communitas reipublice bono tyranni des, ne ipsorū quidē iniurias exigūt tyrānorū.

¶ De bello Peloponnesiū & Atheniensium. Cap. xxi.

Anno ante urbem conditam. xiii. Peloponnesiū Atheniensiumque maximum bellum totis viribus animisque commissum est, in quo cœdibus mutuis ad hoc coacti sunt, vt velut victi se ab alterutro subtraherent, belloque discederent. Tunc etiam Amazonum gentis & Cimæriorum in Asiam repentinus incursus, plurimam diu lateque vastationem stragēque edidit. Anno vicesimo ante urbem conditā Lacedæmonii contra Mefanios propter spretas virgines suas in solenni Mefaniorum sacrificio per ānos. xx. indefesso furore bel-

Perillus de quo Oui. in li. de arte. Et phalaris tauro violenti mēbra Perilli, Torruit infelix iūuit author opus.

Peloponnesium & Atheniensium cōgressus. Amazones, & Cimæriorum in Asiam iua dunt. Lacedæmonii Mefanios

lantes ruinae suæ totas Græciæ vires implicuerunt, qui cum se magnis execrationibus deuouissent, sacramentisque obstrinxissent, domum nisi Mefana expugnata nunquam esse redituros, ac per decem annos longa fatigati obsidione, nec tamen aliquem vincēdi fructum adepti, porro autem & querelis vxorum super longa vidualitate, & periculo sterilitatis contestantium permoti reuocarentur, consulatione habita veriti, ne intercæpta spe sobolis sibi magis hac perseuerantia, quam Mefanios perditio nutriretur, selectos in exercitu eos, qui post iusiurandum in supplementum militiæ venerant, Spartam remittunt, quibus promiscuos omnium fœminarum concubitus, permiscere, infami satis nec tamen vtili, licentia. Ipsi autem proposito insistentes expugnant, fraudeque Mefanios victos seruitio premunt. At illi cruentam diu dominationē inter vbera & vincula perpeffi iugum excutiunt, arma sumūt, bellum instaurant, Lacedæmonii Tyrteum poetā Atheniensem duces proelio legum, qui tribus conflictibus fusi amissum exercitū, vocata in libertatem seruorum manu, suppleuerunt. Sed cum sic quoque desistendum certamen propter metum periculi arbitrarētur, Tyrtei poetæ & ducis composito carmine, & pro cōtione recitato, rursus accensi mox in certamen ruunt, tantaque vi animorū concursus est, vt raro vnquam cruentius proelium exarserit. At postremum tamen victoria Lacedæmoniorum fuit, Tertio Mefanios reparauere certamen, nec Lacedæmonios mora in auxilium copias multas vtrinque duxerunt. Athenienses vero Lacedæmonios alibi intentos diuerso aggredi parant. Nec Lacedæmonii quieuerent, nam ipsi in Mefanios occupati Peloponneses immiserunt, qui Athenienses bello exciperent. Athenienses autem missa in Aegyptum parua classe impares viribus nauali congressu facile vincuntur. Dehinc recæpta classe aucti etiā militum robore victores in proeliū vocant. Lacedæmonii quoque ommissis Mefanios in Athenienses cōuertunt. Diu graues & variæ pugnae & anceps victoriae status, quare ad postremum pendente euentu vtrinque discessum est. Sciendum tamen est, ipsam esse Spartam, quam Lacedæmoniam ciuitatem dicunt, atque inde Lacedæmonios Spartanos dici. Igitur inde reuocati Lacedæmonii ad Mefaniorum bellum, ne medium tempus ociosum Atheniensibus relinquerent, cum Thebanis paciscuntur, vt Boetiorum imperiū eis restituerent, quod temporibus belli Persici amiserant si illi Atheniensium bella susciperent. Tantis furor Spartanorū erat, vt duobus bellis impliciti suscipere terminum non recusarent, dummodo inimicis suis hostes acquirerēt. Athenienses tanta bellorū tempestate permoti duos dies

nii laude oppugnantur.

Tyrteus poeta Atheniensis dux Lacedæmoniorū effectus. Attēde quantum virum iniicerit mentibus. Lacedæmoniorum concinitas. Athenienses nauali prælio vincuntur. Instaurant prælium Athe. Sparta idē dici quod & Lacedæmonia.

Pericles & Sophocles in duces electi. Lacedæmonii oppugnantur. Discrimē in geniorum illius atq; istius tempestatis. Quę pollicitus est repetit Orosius.

deligunt. Periclem spectatę virtutis virum & Sophoclem scripto rem tragœdiarum, qui diuiso exercitu & Spartanorū fines populati sunt & multas Asię ciuitates Atheniensium imperio adiecerunt. Hinc porro per annos. l. incerta semper victoria terra marique pugnatū est, donec Spartani & opibus imminutis, & fide profligata sociis quoque p̄bro fuere. Sed hæc per totę etatum volumina incubuisse Gracię paruipenditur. Nūc autem interpellari interdū voluptates & impediri parumque libidines non sustinetur, quāquam inter illius temporis homines atque istius hoc interest, quod illi æquo animo, hæc intoleranda tolerabant, quia in his nati vel enutriti erāt, & meliora non nouerant. Isti autem perpetuo in vita sua tranquillitatem & deliciarum sereno assuefacti, ad omne vel modicum obductę sollicitudinis nubilum commouentur. Atque vtinam ipsum depulsorem huius vel modicę inquietudinis precarentur, cuius munere hanc ignoratam aliis temporibus iugitatem pacis habuerunt. Et quoniam spopondisse me meminī, cum veluti articulis quibus dicendi ordinem definirem, dicturum me esse ab orbe condito vsque ad urbem conditam, huic volumini, quod ab orbe condito explicuimus, finis hic sit, vt ab vrbe condita sequens libellus incipiat, qui contextiora illorum temporum mala exercitationibus quippe ad nequitiam atque eruditioribus hominibus continebit.

¶ Pauli Orosii historiarum secundi libri initium. Cap. I.

Nunc enim iam esse hominum arbitror, quę latere possit, quod hominem in hoc mūdo Deus fecerit, vnde etiam peccate homine mundus arguitur, ac propter nostrā intemperantiam cōprimendam terra hæc, in qua viuimus, defectu ceterorum aialium & sterilitate suorū fructuū castigatur. Itaq; si creatura dei merito, & dispensatio dei sumus, quis magis diligit eam, quā ille qui fecit?

Quis autem ordinatius regit, quam is, qui & fecit & diligit? Quis vero sapientius & fortius ordinari & regere facta potest, quā qui & faciendā p̄uidit, & prouisa perfecit. Quapropter omnē potestatem a Deo esse, omnēq; ordinationē, & qui non legunt sentiunt, & qui legunt cognoscunt. Quod si ptates a Deo sunt, quāto magis regna, a quibus reliquę ptates progrediunt? Si autē regna diuersa, quanto equius regnum aliquod maximū, cui reliquorū regnorum potestas vniuersa subiicitur? Quale a principio Babylonicum, & dein de Macedonicum fuit postea etiam Africicum, atq; in fine Ro-

Epistola pulcherrima memoratuque dignissima,

manū, quod vsque ad nunc manet, eadēque ineffabili ordinatione per quatuor mundi cardines. iiii. regnorū principatus fuere distinctis gradibus eminentes, vt Babylonicū regnum ab oriente, a meridie Carthaginense, a septentrione Macedonicum, ab occidente Romanum, quorum inter primum & nouissimum, id est inter Babylonicum & Romanū, quasi inter patrem senē ac filium paruū, Africicum & Macedonicum breuia & media, quasi tutor cura torque venerunt, potestate temporis nō iure hereditatis admissa. Quod vtrum ita sit, apertissime expedire curabo.

¶ De Nino rege Assiriorum occiso. Cap. II.

Nunc ex primis Assiriorū, qui eminere ceteris, potuit, Ninus fuit. Occiso Nino Semiramis vxor eius totius Asię regina Babyloniā urbem instaurauit, caputque regni Assirii, vt esset, instituit. Regnū Assiriorum diu inconcussa potentia stetit. Sed cum Arbactus, quem alii Arbacem vocant, præfectus Medorum, idēque natione Medus Sardanapalum regem suum apud Babyloniā interfecisset, regni nomen & summā ad Medos transtulit. Ita Nini & Babylonis regnum eo anno in Medos deriuatum est, quo anno apud Latinos Procas Amulii & Numitoris pater, auus autem Rheę Siluię, quę mater Romuli fuit, regnare cœpit. Vt autē omnia hæc ineffabilibus mysteriis & profundissimis dei iudicis disposita, non aut humanis viribus aut incertis casibus accidisse perdoceam, omnes historię antiquę a Nino incipiunt, omnes historię Romanę a Proca exoriuntur. Deinde a primo anno imperii Nini vsquequo Babylon a Semiramide instaurari cœpta est, interueniunt anni. lxxiiii. Et a primo anno Procę cum regnare cœpit vsque ad conditionem vrbis factam a Romulo, intersunt anni eque lxxiiii. Ita regnante Proca futurę Romę semētis iacta est, & si nō dum germen apparet. Eodem anno ipsius Procę regni Babylonis regnum defecit, etsi adhuc Babylon ipsa consistit. Discedente autem Arbacto in Medos partem regni penes se retinere Chaldei, qui Babyloniā sibi aduersum Medos vendicauerunt. Ita Babylonię potestas apud Medos, proprietas apud Chaldaeos fuit. Chaldaei autem propter antiquam regię vrbis dignitatem non illā suam, sed se illius vocari maluerunt, vnde factum est, vt Nabuchodonosor ceterique post eum vsque ad Cyrum reges quamuis Chaldecorum viribus potentes, & Babylonię nomine clari legantur, in numero tamen & ordine regum non habentur illustrium.

¶ Quando Babylon illa cecidit, & Roma surrexit. CAPVT. III

c ii

Babyloniā cōdidit Semiramis. Regni assiriorū diu turnitas, occiso Sardanapalo, tandē in Medos trās lata est. Tēpus translationis illius. Procas Rheę filia.

Historię antiquę a Nino sumptere initium. Romanę vero a Proca. Annum nūerus a Nino ad Babyloniā cōditam, & a Proca vsque ad urbem a Romulo extructam.

Videregno-
rum vicissi-
tudines.

Ninus regna-
uit annis. lii.
Babylonis &
Romę conue-
niētia, in For-
tuna tamen
disputatio.

Arbactus
Attalus.

Dei clemētię
esse quod vi-
uimus, quod
aut misere vi-
uimus, intēpe-
rantię nostrę.
Dictorum re-
petitio.

Babylon itaque eo anno sub Arbactō præfecto deho-
norata est, quo Roma sub Proca rege, vt pprie dixerī,
feminata est. Babylon nouissime eo tempore a Cyro
rege subuersa, quo primum Roma a Tarquiniorum re-
gum dominatione liberata est, siquidem sub vna eademque cōue-
nientia temporum illa cecidit, ista surrexit, illa tunc primum alie-
nigenarum perpeffa dominatum, hæc tunc primum etiam suorū
aspēnata fastidium, illa tunc quasi moriens dimisit hereditatem,
hæc vero pubescens tunc se agnouit hæredem, tunc orientis occi-
dit imperium, & ortum est occidentis. Et ne diutius verbis morer,
committo me dentibus insanientium, sed veritatis præsidio libe-
randum. Regnavit Ninus annis. lii. Medio imperii sui tempore
Babyloniam caput regni condidit.

De Babylone & Roma.

Cap. iiii.

Tem Babylon post annos. M. c. lxiiii. quam condita
erat a Medis & Arbactorege eorum, præfecto autem
suo spoliata opibus & regno, atq; ipso rege priuata est,
ipsa tamen post aliquandiu mansit incolumis. Simili-
ter & Roma post annos totidem, hoc est. M. lxiiii. a Gothis & ab
Alarico rege eorum, comite autē suo irrupta, & opibus spoliata,
non regno, manet adhuc, & regnat incolumis, quanuis intantum
arcanis statutis in vtranque urbem conuenientia totius ordo ser-
uatus sit, vt & ibi præfectus eius Arbactus regnum inuasit, & hic
huius præfectus Attalus regnare tentauerit, tamen si apud hanc so-
lam merito cristiani imperatoris Honorii attētatio prophana va-
cuata sit. Itaque hæc ob hoc præcipue commemoranda credidi,
vt tãto arcano ineffabilium iudiciorum dei ex parte patefacto in-
telligant hi, qui insipienter vtique de temporibus christianis mur-
murant, vnum deum disposuisse tempora, & in principio Babylo-
niis & in Romanis, illius clemētię esse, quod viuimus, quod au-
tem misere viuimus intēperantię nostrę. Ecce similis Babylonię
ortus, & Romę similis potentia, similis magnitudo, similia tem-
pora, similia bona, similia mala? tamen si nō similis exitus similis-
ue defectus, illa enim regnū amisit, hæc retinet, illa interfectione
regis orbata, hæc incolumi i peratore secura est. Et hoc quare? quo-
niam ibi in rege libidinum punita turpitudine, hic cristianę religio-
nis continentissima equitas in rege seruata est, ibi absque religio-
nis reuerentia auaritia voluptatis, licentia furoris impleuit, hic
& christiani fuerunt, qui parcerent, & propter quorum memoriã,
& in quorū memoria parceretur. Quapropter desinant religionē

lacerare, & laceffere patientiam dei propter quam habent quod
habent, & vtinam hoc quoque impunitum habeant, si aliquando
desistant. Recolant sane mecum maiorū suorum tempora bellis
inquietissima, sceleribus execrabilia, dissensioibus fœda, miseris
continuatissima, quæ & merito possunt horrere, qui affuere, & ne-
cessario debent rogare, ne sint, cum sane rogare solum deum, qui
& tunc occulta iusticia permisit vt fierent, & nunc aperta miseri-
cordia præstat, vt non sint, quę modo a me plenius ab ipsovrbis ex-
ordio peruolutis per ordinem historicis proferentur.

Urbs Roma Italia condita.

Cap. v.

Anno igitur post euersionem Troiæ circiter. ccc. xxxv.
Olympiade autem sexta, quæ quinto demum anno qua-
tuor in medio expletis apud Elidem Græciæ ciuitatem
agone & ludis exercere solet, urbs Roma in Italia a Remo & Ro-
mulo geminis autoribus condita est, cuius regnum continuo Ro-
mulus parricidio imbuat pariq; successu crudelitatis sinemore ra-
ptas fabinas improbis nuptiis confederatas maritorum & paren-
tum cruore dotauit. Itaque Romulus interfecto primum auo Nu-
mitore, de hinc Remo fratre, arripuit imperium, urbemque cōsti-
tuit, Regnum auī, muros fratris, templum focerī sanguine dedica-
uit, sceleratorum manū promiscua impunitate collegit. Primus il-
li campus ad bellum forū vrbis fuit, mixta simul externa ciuilia-
que bella nunquam defutura significans. Sabinorum, quos fœde-
re ludisque pellexerat, fœminas tam inhoneste præsumpsit, quam
nefarie defendit. Ducem eorum Titum Tatium senem honestis
pietatis causis insistentem, diu armis propulsatum, mox vt in so-
cietatem regni assumpsit, occidit. Cum Veientibus prælium ad-
huc paruo nomine magnis viribus agitatum est. Cenninēsum ca-
ptum ac dirutum oppidum, assumptis semel armis nunquā quies-
cunt, quippe quibus egestas turpis atque obscœna fames domi-
meretur si vnquam paci acquieuisent. Iam hinc incessabilia cer-
tamina, & iuxta quantitatem virium semper grauiam quambreuis-
sime struxero. Tullum Hostilium militaris rei institutorem fida-
cia bene exercitata iuuentutis Albanis intulisse bellum, & diu al-
trinsecus spe incerta certa que clade, tãdem pessimos exitus & du-
bios euentus cōpendiosa tergemina congressione fuisse. Rur-
sus pace dirupta Metium Suffetium Fidēnate bello meditata etiã
proditiōe suspensum, curribus in diuersa raptantibus duplicis
animi noxam pœna diuisi corporis expendisse. Latinos Anco
Martio duce sæpe congressos, aliquando superatos, Tarquinium
Priscum omnes finitimos & potentes tunc, xii. Tuscię populos

c iiii

Documentū
saluberrimū.

Anni cōstruc-
tionis Ro-
mæ,

Dos romæ.
Romuli acta
flagitiosa.

Tullus hosti-
lius.

Metii suppli-
cium.

Seruius Tullus. Tarquinius superbus. innumeris cōcidisse cōflictibus, Veientes Seruio Tullo insitēte victos fuisse nec domitos, Tarquiniū superbi regnū occiso socero scelere assumptū, habita in ciues crudelitate detentū flagitio adulteratę Lucretię amissum, & intus domestica vicia virtutesque forinsecus emicantes. i. oppida valida in Latio per eū capta Ardeā Oricolum Sinuessam Pometiamque, & quicquid in Gabios vel fraude propria vel poena filii vel Romanis viribus perpetravit. Sed Romani quanta mala per. cc. xl. & .iiii. ānos continua illa regum dominatione pertulerint non solum vnius regis expulsio, verum etiam abiuratio regii nois & potestatis ostendit, nam si vnius tantum superbia fuisset in culpa ipsum solū oportuisset expelli seruata regia dignitate. Melioribus igitur regibus vrbe propulsis Romani consulendum sibi quam cuiquā suę libertati dominandū rati, consules creauerunt, quibus veluti adulta reipublicę crescentis etas robustioribus ausis exercebatur. Cap. vi.

Regibus expulsis cōsules creauerunt Romani. Brutus primus romano consul. Brutus filios percussit. Porfenna Tarquinius reducebat. Mutium Scouolam intelli git qui patientia aduſte manus Porfennę exterruit Chlcelię audacia Dictator creatur. Discessio plębis a patribus

Nno post vrbe cōditam. cc. xliiii. Brutus primus apud Romanos consul, primū conditorem regēque Romę nō solum exequare parricidio, sed & vincere studuit, quippe duos filios adolescentes totidēque vxoris suę fratres Vitellios iuvenes reuocandorū in vrbe regum placitos insimulatos in concionē protraxit, virgis cecidit, securique percussit. Ipse deinde Veientum Tarquiniensium bello, cum Arunte superbi filio congressu sibi commortuoque procubuit. Porfenna rex Hetruscorum grauis simus regii nominis suffragator Tarquiniensium manum ingerēs, tribus continuis annis trepidam vrbe terruit, cōclusit, obsedit, & nisi hostem vel mutuis constanti vrendę manus patientia, vel virgo Chlcelia admirabili trāsmeati fluminis audacia permouisset, profecto Romani compulsi fuissent perpeti aut captiuitatem hoste insistente superati, aut seruitutem recapto rege subiecti. Post hęc Sabini corrosis vndique copiis magno apparatu belli Romę contendunt, quo metu consternati Romani dictatorem creant, cuius autoritas & potentia consulem preiret, quę res in illo tunc bello plurimum emolumentū tulit. Sequitur discessio plębis a patribus, cum Marco Valeriano dictatore delectum militum agente variis populis stimulatū iniuriis sacrum montem insedit armatus, qua pernicio quid atrocius, cum corpus a capite defectum perditionem eius, per quod spirabat, meditaretur actumque de Romano nomine intestina pernicio foret, nisi maturata reconciliatio subreplisse prius, quam se discessio ipsa cognosceret, vrget enim se atque imminet sibi extra illas apertas bellorum clades successu misero clandestina pernicio, quippe Tito Gessonio &

Publio Numitio consulibus duo vel maxima omnium malorum abhominamenta fames & pestilentia, fessam vrbe corripuere. Cessatum est paulisper a pręliis, cessatum tamen a mortibus non est. Veientes & Hetrusci graues hostes adiuctis sibi finitimorum copiis in bella surgentes obuiss Marco Fabio & Gneo Manlio cōsulibus excipiuntur, vbi post sacramentum iurationis, quo se Romani deuouerāt, non nisi post victoriam ad castra redituros: adeo atrox certamē fuit, vt victis victoribusque par forma esset, & amissio plurimo exercitu, occisisque in pugna Manlio consule & Fabio consulari, Marcus Fabius cōsul oblatum sibi a senatu triumphum suscipere recusaret, quia tantis reipublicę detrimētis luctus potius dedebatur. Gloriosissima illa numero & viribus Fabiorum familia, Veientanum sortita certamen quantam reipublicę orbitem occasu suo intulerit, infamibus vsq; nunc vocabulis testes sunt, fluuius qui perdidit, & porta quę emisit, nam cum sex & .ccc. Fabij vere clarissima Romani status lumina speciale sibi aduersum Veientes decerni bellum expetiuisent, spem temere sumptę expeditionis primis successibus firmauerunt, dehinc inducti in insidias circunuetique ab hostibus omnes ibidem trucidati sunt, vno tantum ad enunciandam cladem reseruato, vt miserius audiret patria perditos, quam perdidisset. Ad hęc non Romę tantum talia gerebantur, sed quę prouincia suis ignibus aestuabat, & quod poeta præcipuus in vna vrbe descripsit, ego de toto orbe descripsim. Crudelis vbiq; luctus, vbiq; pauor, & plurima mortis imago.

De regno Persarum & Cyro rege.

C A P V T. VII.

Digitur eodem tempore Cyrus rex Persarum, quę superius explicandę historię causa commemoraueram, qui tunc Asiam, Scythiam, totūque orientem armis peruagabatur, cum Tarquinius superbus vrbe vel rex, vel hostis aut seruitio præmebat, aut bello. Cyrus, vt dixi, cunctis, aduersum quos ierat, perdomitis, Assyrios & Babyloniam petiit gentem, vrbeque tunc cunctis opulentiorē, sed impetum eius Ganges fluuius secundę post Euphratem magnitudinis intercæpit. Nam cū vnum regiorum equorū candore formaque præcipuum cum equite transmeandi fiducia persuasum, qua per rapacem alueum offensa vada vorticis attollebantur abreptum præcipitatumque mersisset, rex iratus vlcisi in amnem statuit contestans eum qui tam præclarum equum equitemque vorasset, sceminis vix genua tangētib; a se permeabilem relinquendum. Nec in peragendo segnior

c iiii

Fames & pestilentia
Tito Gessonio & Publio Numitio cōsulibus.
Veientes Hetrusci Marcus Fabius & Gneus Manlius C O S S.
Marcus Fabius oblatum sibi triūphū recusauit.
Fabiorum familię occasus

Cyrus cōtemporaneus Tarquiniū.
Ganges.

Cyrus in Gan-
gē vlcificitur.
Euphrates
fossorum ope
ra meabil.

Babylonia a
Nebroth con-
dita quam Ni-
nus vel Semi-
ramis amplia-
uit.

Babylonis
conditio.

Cræsus ca-
pitur
Humana o-
mnia vetusta
te consumi.

totis copiis perpete anno Gangem fluuium per magnas concisum
deductumque fossas in. cccc. & .lx. alueos comminuit. Eo opere
perdoctis fossoribus etiam Euphratem longe validissimū & me-
diam Babyloniā interfluentem deriuauit, Ac si meabilibus va-
dis siccum, etiam patentibus aluci partibus iter fecit: cæpitque vrbem,
quam vel opere humano extrui potuisse, vel humana virtute
destrui posse, vtrūque pene incredibile apud mortales erat. Nā
que Babyloniā a Nembroth gygante fundatam, a Nino vel Se-
miramide reparatam multi prodidere. Hæc campi planicie vndi-
que conspicua, natura loci latissima, castrorum facie mœnibus pa-
ribus per quadrum disposita, murorum eius vix credibili relatu fir-
mitas & magnitudo, id est latitudo cubitorum. I. altitudo quater
tanta. Cæterum ambitus eius. cccc. lxxx. stadijs circumuenitur.
Murus coctili latere atq; interfuso bitumine compactus, fossa ex-
trinsecus late patens vice amnis circūfluit. A fronte murorum. c.
portæ aræ. Ipsa autem latitudo in consummatione pinnarum
vtrouque latere habitaculis defensorum æque dispositis media in-
tercapedine actas quadrigas capit, domus intrinsecus quater gemi-
næ, habitationes minaci proceritate mirabiles. Et tamen magna
illa Babylon prima post reparationem humani generis condita,
nunc pene etiam minima mora victa, capta, ac subuersa est. Ibi
tunc Cræsus rex Lydorum famosus opibus, cum ad auxiliandum
Babylonijs venisset, victus sollicitusque in regnum refugit. Cy-
rus autem postea quam Babyloniā vt hostis inuasit, vt victor e-
uertit, vt rex disposuit, bellum transtulit in Lydiā, vbi conterri-
tum superiore iam prælio exercitum nullo negotio superauit. Ip-
sum etiam Cræsum cæpit, captūque vita & patrimonio donauit.
Exaggerare hoc loco mutabilium rerū instabiles status non opus
est, quicquid enim est opere & manu factum labi & consumi vetu-
state Babylon capta confirmat, cuius vt primum imperium ac po-
tentissimum extitit, ita primum cessit, & veluti quodam iure suc-
cedentis ætatis debita posteris traderetur hæreditas, ipsis quoque
eandem tradendi formulam seruaturis, ita ad proxima aduentan-
tis Cyri tantamenta succubuit magna Babylon, & ingens Lydiā,
amplissima orientis cum capite suo brachia, vnus prælii expedi-
tione ceciderunt, & nostri in circumspecta anxietate causantur, si
potentissimæ illæ quondam Romanæ rei publicæ moles nunc ma-
gis imbecillitate propriæ senectutis, quam alienis concussæ viri-
bus contremiscunt.

¶ Cyrus scythis bellum intulit, & a Tomyri regina quæ
tunc eis preerat, victus & occisus est. CAPVT VIII.

Gitur Cyrus proximi temporis successu Scythis
bellum intulit, quem Tomyris regina, quæ tunc
genti preerat cum prohibere trāsitum Araxis flu-
minis posset, transire permisit, primum propter
fiduciam sui, dehinc propter opportunitatem ex-
obiectu fluminis hostis inclusi. Cyrus itaq; Scy-
thiam ingressus procul a transmissio flumine castra metatus, insu-
per astu eadem instructa vino epulisque deseruit, quasi territus re-
fugisset. Hoc cōperto regina tertiam partem copiarum & filium
adulescentulum ad persequendum Cyrum mittit. Barbari veluti
ad epulas inuitati primum ebrietate vincuntur, mox reuertente Cy-
ro vniuersi cum adulescente obruncantur. Tomyris exercitu ac
filio amisso vel matris, vel reginæ dolorem sanguine hostium di-
luere promptius, quam suis lachrymis parat. Simulat diffidētiā
desperatione cladis illatæ, paulatimque cedendo superbum hostē
in insidias vocat. Ibi quippe compositis inter montes insidijs. cc.
M. Persarum cum ipso rege deleuit, adiecta super omnia illius rei
admiratione, quod nec nūcius quidem tantæ cladis superfuit. Re-
gina caput Cyri amputari: atque in virem humano sanguine op-
pletum conijci iubet, non muliebriter increpitans, satia te sangui-
ne, quem sitisti, cuius per annos triginta insatiabilis perseuerasti.

¶ Darius post aliquantum temporis, occiso Cyro rege
regnum suscepit. CAPVT IX

Nno ab vrbe condita. cc. xl. quinto Darius, Cyro apud
Scythas interfecto, post aliquantulum interuallum for-
te regnum adeptus est. Regnavit enim medijs eorum
Cambises Cyri filius, qui deuicta Aegypto cūctam Aeg-
gypti religionem abominatus ceremonias & tēpla eius deposuit.
Post hunc etiam magi duo sub nomine quem occiderant, regis re-
gno obrepere ausi, qui quidem mox deprehensi & oppressi sunt.
Darius itaque vnus ex his qui magorum audaciam ferro coercue-
rant, consensu omnium rex creatus est, qui postquam Assirios ac
Babyloniā persarum regno deficiente bello recuperauit, Atty-
ro rege Scytharum hac vel maxime causa bellum intulit, quod fi-
liæ eius petitas sibi nuptias non obtinisset. Magna scilicet neces-
sitas pro vnus libidine hominis. dvii. M. virorum periculo mor-
tis exponi incredibili quippe apparatu cum. dvii. M. armatorum
Scythiam ingressus, non facientibus hostibus iustæ pugnæ pote-
statem, insuper repentinis in curribus extrema copiarum dilacerā-
tibus, metuens ne sibi reditus interrupto ponte Istri fluminis nega-
retur, amissis. lxxx. M. bellatorum trepidus refugit, quamuis hūc

Cyrus
Tomyris

Cyri astucia
in capiēdo
hoste.

Ebrietate vi-
cuntur barbari

Magorum
ausus.

Darius rex
eligitur.
Attyrus.
Libidine vni-
us hominis
dvii. M. viro-
rū mortī ex-
ponuntur.

Ionas vicitur

amifforum numerum inter damna non duxerit, & quem habendum vix quisquam ambire aufus esset, perditum ille non sensit. In de Asiam Macedoniamque aggressus perdomuit, Ionas quoque nauali congressione superauit. Deinde in Athenienses, quod Ionas aduersum se auxilio iuuissent, impetum fecit, atque arma direxit. Porro Athenienses vbi aduentare Darium compererunt, quamuis auxilium a Lacedaemonijs poposcissent tamen cum detineri Persas quatrduanæ religionis otio compertum haberent, spem occasione sumentes instructis tantū. x. M. armatorum ciuium. & Plataensibus auxiliariibus. M. aduersum. dc. milia hostium campis Marathonis proruperunt. Melciades ei tunc bello præfuit, qui celeritate magis quā virtute fræctus alacri satis expeditione prius hosti cominus inhæsit, quam posset expedito sagittarum iactu propulsari. Tanta in eo bello diuersitas certandi fuit, vt ex alia parte viri ad occidendum parati, ex alia pecudes ad moriendum præparate putarentur. cc. M. Persarum apud campos Marathonios ea tempestate ceciderunt. Sensit Darius hoc damnum, nam victus fugatusque arreptis nauibus refugit in Persas. Cum autem instauraret bellum, & vlcisci in victores moliretur, in ipso apparatu concidit olympiade septuagesima quarta, hoc est post urbem conditam anno, cc. lxx. quinto, quo tempore Romæ Popilia virgo ob crimen stupri viua defossa est. Xerxes Dario patri in regno succedens bellum aduersus Græciam a patre susceptum, per quinquenium instruxit, quod Demaratus Lacedaemonijs, qui tunc forte apud Xerxen exulabat, per tabellas primum scriptas, deinde cæratas suis prodidit.

¶ Xerxes Dario in regnum patris successit.

C A P V T. X,

Xerxis apparatus nūciat lacedaemoniis Demaratus. Numerosissima Xerxis copia. Leonides Xerxi obstitit.

Migitur Xerxes. dcc. M. armatorum de regno, & ccc. M. de auxiliis, rostratas etiam naues. M. cc. onerarias autem tria. M. numero habuisse narratur, vt merito inopinato exercitui immensa que classi vix ad portū flumina, vix ad ingressum terras, vix maria ad cursum suffecisse memoratum sit. Huic tam incredibili temporibus nostris agmini, cuius numerum nunc difficilius est astrui, quam tunc fuit vinci. Leonides rex Spartanorum cum. iiii. M. hominum angustiis Thermopylarum obstitit. Xerxes autem contemptu paucitatis obiecte iniri pugnam, conseri manum imperat. Porro illi, quorum cognati & commanipulares in campis Marathonis occubuerat, & certaminis simul & cladis extitere principium. Deinde succedens sibi turba maior ac segnior, cum iam neque ad procurrendum libera, neque ad pugnam

dum expedita, neque ad fugiendum prompta solis mortibus subiaceret, triduo continuo non duorum pugna, sed cedes vnus populi fuit. Quarto autem die cum videret Leonides vndique hostem circumfundi, hortatur auxiliares socios, vt subtrahentes se pugnae in cacumen montis euadant, ac se ad meliora tempora reseruent, sibi vero cum Spartanis suis aliam sortem esse subeundam, plus se patriæ debere quam vitæ. Dimissis socijs Spartanos admonet de gloria plurimum, de vita nihil sperandum, neque expectandum vel hostem vel diem, sed occasione noctis prorumpenda castra commiscenda arma, conturbanda agmina esse. Nusquam victores honestius, quam in castris hostium esse perituros. Persuasi igitur mori, male in vltionem futuræ mortis armantur, tanquam ipsi interitum suum & exigent & vindicarent. Mirum dictu sexcenti viri castra, dc. M. irrumpunt, tumultus castris totis oritur. Persæ quoque ipsi Spartanos adiuuant mutuis cædibus suis. Spartani quærentes regem, nec inuenientes cædunt sternuntque omnia castra, per uagantur vniuersa, & inter densas strues corporum raros homines vix sequuntur. Victores sine dubio non essent, nisi mori elegissent. Proelium a principio noctis in maiorem partem diei tractum, ad postremum vincendo fatigati, vbi quisque eorum deficientibus mæbris visus est sibi mortis suæ vltionem satiatus, ibi inter impedimenta cadauerum campumque crassum & semigelatum sanguine palpitando lapsus & mortuus est. Xerxes bis victus in terra nauale proelium parat. Sed Themistocles dux Atheniensium cum intellexisset Iones, quibus dum auxilium superiori bello præbet, in se Persarum impetum verterat, in exilium Xerxis instructam classem deducere, sollicitare eos partem suæ hostique subtrahere statuit. Et quia colloquendi facultas negabatur, locis ad quæ Iones accessuri nauibus videbantur, proponi symbola, saxiisque affigi iubet, socios quondam & participes periculorum, nunc autem iniuste agentes apta increpatione corripiens, atque ad antiquorum iura foederum religiosa adhortatione persuadens, præcipueque admonens, vt commissio proelio cædentium vice inhibeant remos, seseque bello auferant. Igitur rex partem nauium sibi detinens spectator pugnae in littore manet. Contra autem Artemidora regina Halicarnasi, quæ in auxilium Xerxi venerat, inter duces primos acerrime bello immiscetur, ita vt versa vice in viro foemina virilis audacia spectaretur. Cum autem anceps pugna esset, Iones iuxta præceptum Themistoclis paulatim se certamini subtrahere cœperunt, quorum defectio Persas iam fugam circumspectantes aperte fugere persuasit, in qua trepidatione multæ naues captæmersæque sunt. Plures

Leonidæ consilium.

Insignis spartanorum virtus i hoste opugnando.

Xerxes terrestrem ruinam bello nauali refarcire studet. Themistocles Iones scripta adhortatione increpat.

Iones a perſis
deficiunt
Mardonii,
ad Xerxem
ſuaſio.
Xerxis fuga.
Attende in
Xerxe Fortu-
ne varietatē.

Mardonius
aufugere com-
pulfus.

Fame velo-
citas.

tamen ſauitiam regis, velut immanitatē hoſtis timentes domum dilabuntur. Anxium tot malis regē Mardonius aggreditur, ſuadēs regem in regnū redire oportere, prius quā aduerſa fama nouas res domi moliretur. Se autem ſi reſiduæ ſibi copiæ traderentur & vltionem ab hoſte exacturum & ignominiā domesticā propulſaturum, aut ſi aduerſa belli perſeueraffēt, ceſſurum ſe quidē hoſti, ſed tamen ſine regis infamia probata conſilio exercitus Mardonio traditur. Rex Abydum vbi pōtem veluti victor maris cōſeruerat cū paucis proficiſcitur, ſed cum pontē hybernīs tempeſtatibus diſſolutū offendiffet, piſcatoria ſcapha trepidus trāſiit. Erat ſane quod ſpectare humanū genus & dolere debuerat, mutationes rerū hac vel maxime varietate permetiens, exiguo contentum latere nauigio, ſub quo ipſum pelagus ante latuiſſet, & iugum captiuitatis ſugvinctū ponte portaffet, viliffimo vnus ſeruuli egere miniſterio, cuius potentia dum montes exciduntur, valles replentur, amnes exhauriuntur, ipſa & rerum natura ceſſiſſet, pedreſtes quoque copia, quæ ducibus, commiſſæ fuerant, labore, fame, ac metu tabuerunt, & crudelente morbo, tanta peſtis, tantaque foeditas morientium exorta eſt, vt viæ cadaueribus replerentur, diræ etiam alites, improbæ beſtiæ, eſcarum illecebris ſollicitatē moribundum ſequerentur exercitū. At vero Mardonius cui reliqua belli Xerxes cōmiſerat, afflatus primū ſucceſſu breui, mox in extrema deiectus eſt. Olynthum ſiquidem Græciæ oppidū expugnauit. Athenienſes varia ſollicitatiōe adducere in ſpem pacis aggreſſus eſt, vbi inexpugnabilem eorum libertatem videt, incēſa vrbis parte in omnem Boetiam belli apparatū deducit. Illic quoque eum, c. M. Græcorum inſecuta ſunt & commiſſo ſine mora prælio Mardonii de letis copiis ipſius velut e naufragio nudum cum paucis fugere cōpulerunt, caſtra regijs opibus reſerta cæperunt, non paruo quidem antiquæ indiſtriæ damno, nam poſt iſtius prædæ diuiſionem aurum Perſicum prima virtutis Græciæ corruptio fuit. Urget igitur incepuſ miſeros extrema perditio, nam forte eodem die quo in Boetiam Mardonii copie deletæ ſunt, pars Perſici exercitus in Aſia ſub moenibus Mychales nauali prælio dimicabat. Ibi nouus repente rumor vtriuſque claſſis & populi impleuit aures Mardonii, extinctas copias, Græcos extitiſſe victores. Mira diuini iudicii ordinatio. In Boetia oriēte ſole bellum fuiſſe cōmiſſum. In Aſia meridianaſ horis ſub eadē die, tantis ſpatiis maris terreque interiacentibus, nunciatū, cui rumor vel maxime aſtipulatū eſt, quod Perſas audita clade ſociorū primū dolore dehinc deſperatione correptos, nec bello expeditos, nec fugę habiles reddidit. Atque ita conſterna

tos pſligatoſque cōſtātor factus hoſtis ſucceſſu felicitatis inuaſit.

¶ Xerxes rex a ſuis occiſus eſt. CAPVT. XI.

Xerxes bello in Græcia infeliciter geſto, cōtemptibilis ſuis factus per Artabanum præfectum ſuum in regia circunuentus occiditur. O tēpora deſiderio & recordatione digniſſima. O dies illos inoffenſæ ſerenitatis, qui nobis veluti e tenebris reſpiciendi proponuntur, quibus breuiſſimo interuallo de viſceribus vnus regni decies nouies centena milia virorū, tribus proximis regibus, tria bella rapuerunt, vt taceam de infeliciffima tunc Græcia, quæ totū hunc, de quo nunc hebeſcimus, numerū moriendo ſuperauit. Leonides ille clariſſimus dux Lacedæmoniorum in bello iſto aduerſus Xerxem, quod ſupremū ipſi atque hoſtibus fuit, cum ſexcētis famoſiſſima illa incitāmēta dixiſſent, prandete, tanquā apud inferos cœnaturi, auxiliariſ tamen, quos excedere bello iubebat miſericorditer ſuaſi, vt ſe ad meliora tempora reſeruarent. Ecce cum ille promiſerit futura meliora, iſtisque aſſerant meliora præterita, quid aliud colligi datur, vtroque in ſuis deſeſtate præſentia, niſi aut ſemper bona eſſe, ſed ingrata, aut nunquā omnino futura meliora? At Romæ, vt ad id tempus redeā, vnde digreſſus ſum, neque enim interuallo miſeriarum ad alios tranſire cōpellor, ſed ſicut ſe quondam efferueſcentia mala vbi que ipſis actibus colligarunt, ita etiā permiſſa referuntur, nobis quippe cōferre inter ſe tempora vrbis, non cuiuſquam partis eius laboribus inſultare proſiſtitum eſt.

Quod grauis peſtilentia Romam inuaſit.

CAPVT. XII.

Roma ergo poſt urbem cōditam anno. cc. ſexageſimo ſuſpēſo ad modicum bello grauis peſtilentia, quæ ſemper ibi raras inducias aut factas intercæpit, aut vt fierēt coegit, per vniuerſam ciuitatem violenter incanduit, vt merito præcedente prodigio cœlum ardere viſum ſit, quando caput gētium tanto morborum igne flagrauit. Nam eo anno Ebutium & Seruiliū ambos conſules peſtilentia conſumpſit, militares copias plurima ex parte cōfecit, multos nobis præcipueque præbem foeda tabe deleuit, quamuis iam ſuperiori etiā quarto anno oborta lues eundē populū depopulata ſit.

¶ Poſt peſtilentiam multa & grauiſ bella ſuſtinuerunt Romani.

CAPVT. XIII.

¶ Roximodehinc anno ciues exules ſeruique fugitiui duce Hernodio viro Sabino inuaſerunt, incenderuntque

Xerxis interitus.

Leonides
De quo vale-
rius li. iiii. ca.
de fortitudie.

Roma peſtilentia corripit.
Futura peſtilentia iudicium.
Ebutius & Seruilius conſules peſte correpti iteriere.

Herdonius Capitolium, ubi fortissime quidē Valerio consule & imperatore
exulum dux. obstitere iuniores, sed adeo atrox & graue discrimen proelii fuit,
Valerii consu- ut ipse quoque consul Valerius ibi fuerit occisus, & indignā de ser
lis interitus. uis victoriā in super etiā sua morte foedauerit. Sequitur annus in
Minutius vi- quo coniuncto exercitu cōsul obsessus est, nam Minutiū consulem
citur. congressum proelio Aequi Volsciq; superarunt, & fugientē in Algi
Quintius dum, fame ferroq; cinxerunt, actūque infeliciter foret ni Quintius
Cincinnatus. Cincinnatus, praecipuus ille dictator artam obsidionē oppresso ho
 ste soluisset, qui repertus ruri ab aratro accersitus ad imperij fasces
 sumpto honore, instructoq; exercitu, mox victor effectus iugum
 boum equis imposuit, victoriāq; quasi stiuā tenens subiugatos ho
 stes praese egit primus. Anno qui ab vrbe cōdita proximus trecen
 tesimo fuit, dum legati ad Athenienses propter Solonis leges defe
 rendas missi expectātur, arma Romana fames pestilentiaq; cōpe
 scuit. Ipso autem trecentesimo anno hoc est olympiade nonagesi
 ma quinta potestas cōsulum decē viris tradita cōstituēdarum legū
 Atticarum gratia magnā reipublicae perniciē inuexit, nā primus
 ex decem viris, cedentibus ceteris solus Appius Claudius sibi cōti
 nuauit imperiū, statimq; aliorum cōiuratio subsecuta est, ut more
 contempto, quo insigne imperii penes vnum, potestas autē cōmu
 nis erat, omnes oīa propriis libidinibus agitabāt. Itaq; inter cetera,
 quae insolentissime cūcti praesumebāt, repēte singuli cum duo
 denis fascibus ceterisque imperii insignibus processerūt, de nouo
 improbe ordinationis incepto ablegata religione cōsulū emicuit
 agmen tyrannorū, duabus tabulis legū ad decē priores additis, au
 gentesq; insolentissimo fastu plurima, die quo deponere magistra
 tum mos erat, cū isdem insignibus processerunt. Maxima Appii
 Claudii libido auxit inuidiā, qui ut Virginiae virgini stuprum in
 ferret, prius seruitutis causam intulit, quā obrē adactus Virginiius
 pater dolore libertatis, & pudore dedecoris, protractam ad seruitu
 tem filiam in conspectu populū prius parricida prostrauit, qua po
 pulus necessitate atrocitatis p̄motus, & periculo libertatis admo
 nitus montem Auētinum occupauit armatus. Nec tueri armis li
 bertatem destitit, nisi postquam se coniuratorum cōspiratio ipsis
 quoque honoribus abdicauit. Tertia & quinta post centesimam
Terremotus. olympiadem per totum fere annum tam crebri tamque etiam gra
 ues in Italia terrae motus fuerunt, ut de innumeris quassationibus
 ac ruinis villarum oppidorumq; assiduis Roma intus fatigaretur.
 Deinde ita iugis & torrida siccitas fuit, ut praesentis tunc futuri
 que anni spem gignendis terrae fructibus abnegarit. His denique
 temporibus cum Fidēnates hostes maximorum auxiliorū manu

stipante terribiles Romanis arcibus immīnerent. Aemilius tertio
 dictator magnā malī molē ipsis Fidēnatis vix captis depulit, & sa
 nauit, tanta in ipsis erat malorum animorū contētio, ut vel dome
 sticae clades superfusa forinsecus bella oblitterarent, vel post dāna
 bellorum inducias relaxatas diuersae pestes caelo terraque excan
 descentes, incessabili infestatione corrumperent.

¶ Quod Sicilia semper fuit nutritrix tyrannorū. CAPVT. XIII

Sicilia ab initio patria Ciclopum, & post eos semper nu
 tritrix tyrannorum fuit. Saepe etiam captiua seruorum, quo
 rum primi carnibus hominum mediae cruciatibus, po
 stremi mortibus pascebantur, excepto eo, quod externis
 bellis aut praeda habebatur, aut praemium. Haec ut quam breuissi
 me absoluam, requiem malorum, nisi nunc nescit, immo ut euidē
 tius diuersitates temporum declarentur, sicut antea vel intestinos
 vel externos tumultus p̄pressa est inter omnes sola semper, ita nūc
 ex omnibus sola nunq̄ patitur, nam etiā ut fileam de diuturnitate
 vel illius calamitatis, qua pressa est, vel istius e contrario qua frui
 tur pacis. Aetna ipsa, quae tunc cum excidio vrbium atq; agrorum
 crebris eruptionibus aestuabat, nunc tātum innoxia specie, ad pra
 teritorum fidem fumat. Igitur ut praetermittā interim de tyran
 nis, quorum mos qui fuit vltor successor effectus est medio tēpore,
 hoc est anno ab vrbe cōdita. ccc. xxxv. cum Rhegyni apud Siciliā
 discordia laborarent, ciuitasq; per dissentionem diuisa in duas par
 tes esset, pars vna veteranos ab Himera vrbe Sicilię in auxiliū vo
 cauit. Porro illi pulsas ciuitate primū his contra quos imploraban
 tur, deinde mox caesis etiam illis, quibus ad auxiliandū conuene
 rant vrbem cum cōiugibus & liberis sociorum occupauere, ausi fa
 cinus nulli tyranno comparandum, quippe cum Rhegynis quic
 quid vis perpeti satius fuerit, quam ut vltro inuitarent, quibus pa
 triam, coniuges, liberos, ac penates ipsi extorres ad praedā relinque
 rent. At etiam Catinenses, cum Syracusanos graues infestosque pa
 terentur ab Atheniensibus auxilia poposcerunt. Sed Athenienses
 suo magis quam sociorū studio instructā classē in Siciliam mi
 sere, cum & sibi propagare molirentur imperiū, & Syracusanam
 classē nuper instructam Lacedaemoniis proficere vererētur. Et
 quoniam Athenienses, qui missi erant, caesis hostibus prospera ini
 tia sumpserant, maiores copias robustioremque exercitum cum La
 chete & Chariade ducibus in Siciliam reduxerunt. Sed Catinē
 ses belli tædio permoti, cum Syracusanis foedus ineunt, auxilia
 Atheniensium spernunt. Post autem Syracusanis conditiones
 pacis meditatione dominationis transgredientibus denuo lega
 d ii

Sicilia tyran
 nos educauit.

Aetna.

Rhegyni.

Catinenses.
 Ath. classis i
 Siciliam mita
 titur.

Legati Catinē siū lugubres secūdo eunt Athenas. Nicias, Lamachus Athen. tos Athenas mittunt, qui capillo barbaque squalidi, de lugubribus pannis induti, misericordiā atq; auxiliū & sermone & habitu precarentur. Igitur magna classis instruitur ducibus Nicia & Lamacho, tantisq; viribus Sicilia reperitur, vt suffragia sua & hi timerēt qui impetrauissent. Athenienses duas illico pedestres pugnas secundis successibus faciūt, cōfertosq; in vrbe hostes, & obiecta classe circumdatos terra mariq; concludunt. At Syracusani fractis fessiq; rebus auxilium a Lacedæmoniis petunt, a quibus mox mittitur Gilippus solus quidem, sed in quo omniū presidiorū instar præferebatur, qui veniēs vt audiuit inclinatum iam belli stratum, auxilijs partim in Græcia, partim in Sicilia cōtractis, opportuna bello loca occupauit. Deinde duobus præliis victus, nec territus, tertio congressu Lamachum occidit, hostes in fugā vertit, socios obsidione liberauit. Hic Athenienses terrestri prælio victi, experimēta maris ineunt & nauali certamine parāt cōgredi, quo cognito Gilippus classē instructā a Lacedæmoniis accersit, æque Athenienses in locū amissi duce Demosthenē & Eurimedontē cum supplemento copiarū mittunt. Peloponessī quoq; cum multarū vrbiū consensum & decreto ingētia Syracusanis auxilia misere. Ita sub specie socialis belli domesticos motus exequentur, & quasi de Græcia translātū certamen in Siciliā fuerit, sic ex vtraq; parte summis viribus dimicatur. Igitur Athenienses prima congressione vincuntur, castra quoq; cū omni pecunia vel publica, vel priuata, & cum vniuerso instructu diurnæ expeditionis amittūt. Fractis opibus & in angustū redactis suadet Demosthenes, dū nondū omnino res perditæ sunt, q̄tumlibet videantur afflictæ, domū redeāt, Siciliaq; decedant. Nicias autē pudore male gestarum rerū ab initio desperatior redditus manere cōtendit. Reparāt nauale certamē & mox per insitiā in angustias Syracusāi maris deducti insidijs hostiū circunueniūtur. Eurilocus dux primus occidit. xi. naues incendit. Demosthenes & Nicias classē dimittūt, quasi tutius terrena expeditione fugituri. Gilippus autē primū naues eorū relictas. cxxx. inuadit, dehinc ipsos fugiētes psequi aggressus capit, ceditq; q̄ plurimos. Demosthenes dedecus seruitutis voluntaria morte declinat. Nicias vero indignā turpēq; vitā dedecore captiuitatis accumulat. Igitur Athenienses biennio apud Siciliā nō sine Lacedæmoniōrū dāno cōfliktati, alijs domi malis circunueniūt. Alcibiades eī dux pridē aduersus Syracusas pnunciatus, mox ad iudiciū pro quadam insimulatione detētus, voluntario exilio Lacedæmoniā se cōtulit, impulitque Spartanos, vt turbatis Atheniēsibus nouo rursus bello insisterent, neque eis respirādī spatiū, qui opprimerentur rela-

Demosthenes. Eurimedontes. Athenienses vincuntur.

Eurilocus Clades Athe.

xarent, cui incepto ita Græcia omnis astipulata est, quasi ad commune incendiū restinguendū, bono publico congestis viribus confuleretur. Darius etiam rex Persarū memor paterni auitiq; in hāc urbem odiū, per Thissaphernē præfectum Lydiæ cum Lacedæmoniis fœdus paciscitur, eisq; sumptus belli & copias pollicetur. Mirum dictū, Atheniensium tantas ea tēpestate opes fuisse, vt cum aduersus eos, hoc est aduersus vnam urbē Græciæ, Asiæ totiusq; orientis viribus incursum sit, pugnando sæpe nec vnquam cedendo, consumpti magis videātur fuisse, quam victi. Principio enim Alcibiades omnes socios deficere ab his ad Lacedæmonios coegit, sed & ab his quoq; per inuidiā insidias appetitus aufugit, & ad Thissaphernem in Mediā cōcessit, cui statim accōmodato ingenio & apti eloquiū gratia familiarior factus, persuadet, ne Lacedæmonios tā profusis opibus adiuuaret, iubet eum potius istius certaminis arbitrum spectatoreq; fieri debere, integrasque Lydię vires aduersus victorem reseruadas. Quamobrem Thissaphernes partem classis cum aliquanta manu deduci Lacedæmonem iubet, ne vel abundantes suffragiis, alieno tuti periculo dimicarent, vel in totum destituti, susceptum certamen omitterent.

Discordia Atheniensium & bella grauiā. CAPVT. XV
 Pud Athenienses vero cum diu domestica discordia ageretur, imminēte periculo sūma impii ad senatum populū voluntate transfertur, quippe odio discordię nutriūtur. At vbi necessitas incubuit postpositis priuatis causis atq; odiis in cōmunione consulitur. Sed hoc ipsum cum propter insitam genti superbiam & tyrannicas libidines perniciosum foret, tandem Alcibiades exul ab exercitu reuocatur, & dux classis constituitur. Quo comperto principes primo Spartanis urbem prodere moliti sunt, deinde cum id frustra cogitassent, in exilium sponte cesserunt. Igitur Alcibiades patria liberata classē in hostes dirigit. Commisso prælio victoriam Athenienses capeffunt. Porro autem maior pars Spartani exercitus cæsa, duces quoque pene omnes interfecti, & lxxx. naues captæ absque his quæ in conflictu incensæ demersæque perierunt. Rursum bellum in terram translātum Spartanis æque infeliciter cessit, quibus rebus fracti Lacedæmonii petere pacem, nec tamen impetrare potuerunt. Præterea Syracusana presidia in Siciliam audita Carthaginensis belli infestatione reuocata sunt. Quamobrem Alcibiades classe victrici totam Asiā peruagatur, bellis, incendiis, cædibus, rapit, sternitque omnia. Vrbes quæ dudum a societate defecerant capit, recipitque quamplurimas. Sic Alcibiades magni nominis factus Athenas

Reuocatur ab exilio Alcibiades. Athe. victoria. Spartano rum ruine.

Asiam oppugnat Alcibiades.

Alcibiadis successus. cum admiratione & gaudio omnium victor ingreditur. Paruo post interuallo auget vires, exercitum classemque numero prouehit, rursusque Asiam petit. Lacedæmonii vero Lyfandrum ducem classis belloque præficiunt. Cyrus autem frater Darii in locum Thissapher nis Ioniam Lydiæque præpositus, magnis eos opibus auxiliisque confirmat. Lyfander itaque Alcibiadis exercitum prædæ intentum, ac per hoc vbiq; dispersum ac vagum repentino incurfu opprimit, sine conflictu aliquo vincit, cæditque fugientes. Magna hæc clades Atheniensibus, & multo atrocius vulnus, quam dudum inflixerant, susceperunt, quo comperto Athenienses opinati sunt Alcibiadem antiquum exilii sui dolorem, isto scelere proditiõnis vindicare curasse, ideo in locum eius Cononem constituunt, cui residuam manum & summam belli committunt, qui supplere salutem numero exaustas copias volens senes & pueros legit, exercitumque conscripsit. Sed huiusmodi manus moram bello non attulit, quippe quod robore, non numero confici solet. Itaque statim imbellis manus vel capta vel cæsa est, tantaque strages occisorum illo proelio facta est, vt deletum non solum regnum, sed etiam nomen Atheniensium videretur. At illi desperatis rebus statuunt vrbem peregrinis dare, vt qui per totam Asiam pauloatè dominati sunt, nunc ex hac coluuiæ muros saltè libertatèq; tueantur, & quauis vel suo iudicio ad hæc tuenda etiã obiectis muris non sufficiat, iterum tamen experiri nauale proelium parant. Expers consilii furor dolorem virtutem putat, quantumque meditatur ira, tantum promittit audacia. Itaque omnibus partim captis, partim interfectis de ipsis quoque reliquijs nihil reliqui factum est. Solus dux Conon superstes bello & populo, timens ciuium crudelitatem ad Cyrum regem concessit. Euagoras autem dux Lacedæmoniorum adeptis omnibus ciuitatibus nihil Atheniensibus præter inanem vrbem reliquit, nec hoc diu, nam & ipsam vrbem postea obsidione circundat, angebat intrinsecus fames, desolatio, & morbus obsessos. Et cum post omnia miseriarum abominamenta, quæ etiã dicere horroris est, nihil spei præteritè præter mortem occurreret, pacem petiuere. Magna hinc inter Spartanos & socios fuit deliberatio, & cum plurimi inquietissimam ciuitatem sternendam solo, populumque infestissimum cum ipso nomine abolendum pronunciarent, Spartani negauerunt se permissuros, nisi vt e duobus Græciæ oculis vnus erueretur, in super etiã pacem promiserunt, si Pyraei portus ducentia in vrbem munimina verteretur, nauesque reliquas vltro traderent. Huic conditioni addictis & succumbentibus Lacedæmonii Lyfandrum ad componendas in vrbe parendi leges constituerunt.

Quod robore non numero confici solet. Profligati.

Euagoras.

De euertendis Athenis consilium.

Insignis hic annus & expugnatione Athenarum, & morte Darii Persarum regis, & exilio Dionisii Siciliæ tyranni fuit. Igitur. xxx. rectores Atheniensibus ordinati. xxx. tyranni exoruntur, qui primo se tribus. M. satellitum stipant, mox etiam. dcc. milites victoris exercitus lateribus suis circumponunt, cædem omnium passim futuram, occiso Alcibiade auspicantur, qui fugiens in itinere clausus cubiculo viuus incensus est, quo interfecto, vltore quasi sublato, securi miseris vrbis reliquias cædibus rapinisque exhauriunt. Theramenè quoque vnus ex numero suo, cui hæc displicere senserunt, in exemplumque reliquorum trucidat. Itaque omnes passim ex vrbe diffugiunt sed iterdictu Lacedæmoniorum, cum per totam Græciam exulibus negare hospitiū, omnes se ad Argos ac Thebas contulerunt, vbi ita hospitalitatis obsequio fracti sunt, vt non solum dolorem amissæ patriæ lenirent, verum etiam spem recuperandæ meditarentur. Erat inter exules Thrasylbulus vir strenuus, & generis nobilitate inter suos clarus, qui autor audendi pro patria fuit. Itaque castellum Philenem Atticorum finium collecti exules capiunt, multarumque ciuitatum opibus adiuti vires capeffunt, quibus quoque Lysias Syracusanus orator, quasi in auxilium vrbis que esset patriæ cõmunis eloquentiæ. d. milites cum stipendijs suis misit, atrox id proelium fuit, sed his pro patria, pro libertate, illis pro aliena dominatione certantibus animorum atque caularum ipsa quoque tulit pugna iudicium, nam victi tyranni in vrbem refugerunt, omnesque quos ex Atheniensibus prius sibi satellites legerat tunc suspectos proditiõnis ab vrbis custodia remouerunt. Thrasylbulum quoque ipsum tentare corruptione ausi sunt, quod vbi frustra spartum est, accersitis a Lacedæmonia auxilijs, rursus in bellum ruunt, vbi duo seuisissimi omnium longe tyrannorum trucidantur. Ceteros & in victos fugam versos. Thrasylbulus vbi vel maxime Athenienses esse intelligit clamore consequitur, oratione retinet, precibus ligat, proponens ante oculos eorum, quos fugere vel ad quos refugerent, sibi aduersus. xxx. dominos, non aduersus ciues miseros bellum esse susceptum. Qui potius, omnes qui se meminerint esse Athenienses sequi oportere Atheniensium libertatis vltores. Itaque hæc exhortatio tantum apud eos valuit, vt mox reuersi in ciuitatem tyrannos arce decedere atque Eleusin emigrare compulerint, qui postquam in societatem vrbis ciues suos eatenus exules exceperunt tyrannos in bellum emulatione suscitāt, quibus libertas aliorum quasi ipsorum seruitus videbatur. Tunc in dicta pugna cum prius quasi ad colloquium conuenirent circunuenti insidijs veluti pacis victimæ trucidantur. Ita reuocati in vnum post in ex

d. iiii

Athenienses in Lacedæmoniorum potestatem cessere. Annus insignis. Rectores xxx, qui in Athenienses tyrannidem exercuerunt. Cæditur Alcibiades Theramenis interitus. Thrasylbuli strenuum facinus.

Tyrannorum cedes,

Thrasylbuli adhortatio.

Ceduntur tyranni.

Libertas
Athe. recuperata.
Amnestia
quid.
Socrates veneno iterem-
ptus.
Atheniensium
sub Philippo
seruitus.
Concordia
Athe.

Bellum civile
apud Per-
sas.

Artaxerxes.
Cyrus.

Se excusat
Orosius a de-
scribenda
Perfarum cla-

plebiles magnorum lachrymas gaudiorū, hæc patriæ fundamina recuperatæ libertatis instaurant, proposita iusiurandi contestatione uti discordiæ animositateque præteritæ in obliuionem perpetuam atque in immortale silentium deducantur. Quod pactio- nis genus quasi nouam vitæ institutionem nouaque felicitatem status sui informantes Amnestiam vocauerunt, idem abolitionem ma- lorum. Sapientissima fuit hæc Atheniensium presertim post tan- ta miseriarum documenta prouisio, si quo pacto res humanæ ma- nente consensu hominum ut ordinantur, valerent. Sed adeo hoc idem placitum inter ipsa pene placiti verba corruptum est, ut vix intercedente biennio Socrates ille clarissimus philosophorum, ad actus malis veneno sibi apud eos vitæ extorserit. Deinde vix. xl. annis interuenientibus, ut alia fileam, iidem Athenienses adem- pta sibi penitus libertate sub Philippo Macedonū rege seruerit.

¶ Per concordiam res minimas crescere, & per discor- diam labi maximas. CAPVT. XVI.

Verū tamen sapientissimi omnium Athenienses, etiam suis malis satis docti, concordia minimas res crescere, discordia maximas labi, cunctaque vel bona vel etiam mala que foris geruntur internis esse radicata & emissa principiis, doni absterferent odia & foris bella præferunt, relique- runtque posteris suis de ruina sua exemplum, de reparatione con- silium, si tamen ob infirmisimam humanæ mentis mutabilitatē, quod in afflictis rebus consulitur, in prosperis seruetur. Iisdem fere diebus bellum civile etiam plusquā civile vix parricidio ter- minatum apud Persas gerebatur, mortuo enim rege Dario cum Artaxerxes & Cyrus filii eius de regno ambigerent, tandem ma- gnis apparatus, magnis prouinciarum ac populorum ruinis, est utrinque certatum, in quo conflictu cum e diuerso concurrentes sibi ambo fratres mutuo casus obiectionem, prior Artaxerxes vul- neratus a fratre equi velocitate morti exemptus euasit. Cyrus au- tem mox a cohorte regia oppressus finem certamini dedit. Artaxerxes ergo & præda fraternæ expeditionis & exercitu potitus, po- testatem regni parricidio firmavit, sic vniuersa Asia atque Euro- pa partim in se singule, partim inter se inuicem funeribus & flagi- tiis permiscebatur. Esse paruissima pagina verbisque paucissimis quantos de tot prouinciis, populis atque urbibus non magis expli- cui actus operum quam implicui globos miseriarum. Quis enim cladem illius temporis, quis fando funera explicet aut æquare la- chrymis posset dolores? Verū tamen hæc ipsa quia multo interie- ctu seculorum exoluerunt, facta sunt nobis exercitia ingeniorum

& oblectamenta fabularum, quanquam si quis intentius adhibe- bat animum, seseque toto mentis affectu, ipsis pene causis bellisq; permisceat, ac rursus veluti in arce spectaculi constitutus utrunq; in suis qualitatibus tempus permetiatur, facile dixerim eum iudi- caturum, neque illa nisi irato atque auersato Deo posse tam infeli- citer perturbari ac permisceri, neque ista sic nisi propitio & mise- rante componi. His deinde temporibus grauissimo motu terræ cō- cussa Sicilia, insuper & estuantibus Aetnæ montis ignibus fauil- lisque grandibus & calidis cum detrimento plurimo agrorum vil- larumque vastata est. Tunc etiam Athalente ciuitas Locris ad- herens terræ contigua repētino maris impetu abscissa atque in in- sulam desolata est: Atheniensium quoque miserabiles reliquias pestis inuasit, diuque populata est.

¶ De bellis Romanorum.

Cap. XVII.

Nno ab vrbe condita. cccly. obsidio Veiorum x. continuis annis obsessores magis quam ob- sessos detriuit, nam Romani repentinis sæpe hostium eruptiōibus comminuti, præterea in hibernis bella fortiti, hyemare sub pellibus, po- stremum famem ac frigus in conspectu hostiū perpeti coacti sunt, urbem nouissime sine vlllo digno Romanæ virtutis testimonio, cuniculis & clandestina obre- ptione cœperunt. Hanc vtilem magis quam nobilem victoriam, primo dictatoris Camilli, qui eam de Veientibus patrauit, exiliū, dehinc irruptio Gallorum & incendium urbis insequitur, cui cla- di audeat quisquam, si potest aliquos motus t̄pis huius cōparare, quāuis non eque pendeat præteriti mali fabulam præsentis iniu- ria. Igitur Galli Senones duce Brēno exercitu copioso & robusto nimis, cum urbem Clusiam, que nunc Dusia dicitur, obsiderēt, le- gatos Romanorum, qui tunc componēde inter eos pacis gratia ve- nerant, in acie aduersum se viderunt pugnantem, qua indignatione permoti Clusini, oppidi obsidione dimissa totis viribus Romam contendunt. Hos ita ruentes Fabius cum exercitu cōsul excæpit, nec tamen obstetit, immo potius hostilis ille impetus quasi aridā segetem succidit, strauit & transit. Testatur hæc Fabii cladem flu- uius Alia, sicut Cremera Fabiorum. Num enim facile aliquis si- milem ruinam Romanæ militiæ recenseret, etiam si Roma insu- per incensa non esset? patentem galli urbem penetrant, trucidant rigentes simulacrorum modo in suis edibus senatores, eosque in- cendio domorum crematos lapsu culminum suorum sepeliunt, vni- uersam reliquam iuuentutem, quam constat vix mille hominum

de ciuili.
Terremotus
in Sicilia

Aetnæ incen-
dium multa
deuastans.
Athalente in
ruinā lapsa.
Athe. pestis

Veiorū decē
nis obsidio.
Attende Ro-
manorū faci-
nus i obsidio-
ne Veiorum.

Galli Senonē
ses in Romā
irruerunt.
Brēnus dux
seno.
Clusia qua &
nunc Dusia
Fabius cōsul.
Alia fluuius.
Cremera.

Senatorum
cædes.

Paſſio diſceſſus.
Attende Romanę fortitudinem tenuitatem.

Gothi Romã vaſtauere, quorum impetum Gallis Seno. cõparat

tunc fuiſſe in arce Capitoliũ montis latitantem obſidione concludunt, ibique infelices reliquias fame, peſte, deſperatione, formidine terunt, ſubigunt, vendunt, nam mille libris auri diſceſſionis precium paciſcuntur, non quod apud Gallos Roma parui nominis fuit, ſed quod illam ſic iam ante detriuerant, vt amplius tũc valere non poſſet. Exeuntibus Gallis remanſerat in illo quõdam vrbe ambitu informium ruinarum obſcœna congeries, & vndique per impedita errantium, & inter ſua ignotorum offenſa vocis imago, reſpondentis trepidos ſuspendebat auditus, horrore quatiebat animos, ſilentioque ipſo terrebat. Siquidem materia pauoris eſt raritas ipſa vocis. Hinc illis mutare ſedes, aliud incolere oppidũ, altero etiã cenſeri nomine cogitatum placitum atque tẽtatum eſt. En tempora, quorum comparatione præſentia ponderantur: en quibus recordatio ſuſpirat: en quę incutiũt de eiecta, vel potius de neglecta religione pœnitentiam? Reuera pares ſunt & confeſſuntur inter ſe hęc duę captiuitates, illa ſex menſibus deſeruens, & tribus diebus iſta tranſcurrens. Galli extincto populo, vrbe deleta, ipſius quoque Romę nomen in extremis cineribus perſequentes, & Gothi relicta intentione prædandi ad confugia ſalutis, hoc eſt ſanctorum locorum agmina ignara cogentes. Ibi vix quenque inuentum ſenatorem, qui vel abſens euaserit, hic vix quenque requiri, qui forte vel latens perierit recte ſane poſſet comparari, hũc fuiſſe ibi ſenatorum numerum, qui fuerit perditorum. Plane quod re proditur fatendum eſt, in hac clade præſenti plus deum ſæuiſſe, homines minus, tum peragendo ipſe, quod illi non impleuiſſent cur eos miſerit demonſtrauit, quippe cum ſupra humanas vires eſſet incendere enneas trabes, & ſubruere magnarum moles ſtructurarum, ictu fulminum ſotum cum imaginibus vanis, quę ſuperſtitione miſerabili, vel deum vel hominem mentiuntur abiectum eſt, horumque omnium abominatorum quod immiſſa per hoſtẽ flamma non adiit, miſſus e celo ignis euertit. Et quoniam vber dicendi materia eſt, quę nequaquam hoc concludi libro poſſeſt, hic præſentis voluminis finis ſit, vt in ſubſequentibus cœtera proſequamur.

¶ Finis Secundi Libri.

¶ Pauli Oroſii Tertii Libri initium.

Cap. I.

T in ſuperiori iam libro conſeſtatus ſum, etiã nunc neceſſarie repeto ſecundũ præceptum tuum de anteaſtis conflictationibus ſæculi, & me nec omnia poſſe quę geſta ſunt, & ſicut geſta ſunt explicare, quoniam magna atque innumera copioſiſſime a plurimis ſcripta ſunt. Scriptores autẽ & ſi non eaſdem cauſas tamen res habere ppoſitas, quippe cum illi bella, nos bellorũ miſerias euoluamus. Præterea ex hac ipſa de qua queror, abundantia anguſtia oritur mihi, & cõcludit me ſollicitudo nodosior. Si. n. aliqua ſtudio breuitatis omitto, putabuntur aut mihi nunc deſuiſſe, aut in illo tunc tempore non fuiſſe. Si vero ſignificare cuncta, nec exprimere cuncta, nec exprimere ſtudentis compendioſa breuitate ſuccingo obſcure faciam, & ita apud pleroſque erunt dubia, vt nec dicta videantur maxime, cum e cõtrario nos vim rerum, non imaginem commẽdare curemus. Breuitas autem atque obſcuritas, immo vt eſt ſemper obſcure breuitas, etſi cognoscendi imaginem præfert, aufert tamen intelligendi vigorem. Sed ego cum vtrunque vitandum ſciam, vtrũque faciã, vt quocunque modo alterutra temperetur, nec multa prætermiſſa, nec multum conſtricta videantur.

¶ Quomodo Galli romam incenderunt. Cap. II.

Nno ab vrbe condita. ccc. lxxiii. quem annum ſicut grauiffimum propter ignoratam ſibi captiuitatem Roma præſenſit, ita magnificũ propter inſolitam pacem Græcia habuit. Eo ſiquidem tempore quo Galli Romam captam incenſamque tenuerunt ac vendiderunt. Artaxerxes Rex Perſarum diſcedere ab armis & quieſcere in pace vniuerſam Græciam per legatos præcepit, denũcians contradicteorem pacis bello impetendum, quem ita iubentẽ potuiſſent vti que Græci tam conſtanter contemnere, quam fortiter ſæpe vicerunt, niſi porrectam vndecũque occaſionem, quam auide deſiderauerant tam libenter hauſiſſent. Oſtẽderunt. n. quã agre & miſere illa eatenus geſſerint, quã tam facile indigna etiã conditione depoſuerunt, nam quid tam indignum liberis & fortibus viris quam lõge remoti, ſæpe etiã victi hoſtis, & deinde minitantis imperio arma deponere, paci que ſeruire, ſi non ipſo tan-

Scriptorũ diuerſa intẽtio.

Breuitas obſcure i ſcribẽdo, ſe mediocritatẽ obſeruatorem.

Doctorum p tẽporis collationem repetitio.

Artaxerxes.

Lacedæmonii.

Hircilides.

Pharnabazus
Thiffapher
nes.Conon ab exilio
reuocatur.
Hercinio
Aegyp. rex
Lacedæmonii
auxiliat.Agefilaus.
Claudicare
mallunt
Regem quã
regnum.
Cononis im-
petus.

Lyfander.

tum annūciatę pacis sono per corda cunctorū egra bellī tabuisset intentio, & post diuturnas laborum vigilias oscitantes ac stupefactos quies inopinata laxasset, prius quam ipsam quietem volūtas pacta componeret. Vnde autem tanta fatigatio omnium per totā Gręciam populorū corda corporaque opprefferit, quę efferos animos ignoto acquiescere ocio tam facile persuasit, quā breuissime ostēdam. Lacedæmonii vtpote homines & Gręci homines, quo plura habebant, eo ampliora cupientes, postquam auxilio Atheniensium potiti sunt, vniuersam Asiam spe dominationis hauserunt. Itaque toto orienti bellum mouentes. Hircilidem ducem in hanc militiam legunt, qui cum sibi aduersus duos potentissimos Artaxerxis Persarū regis præfectos Pharnabazū & Thiffaphernem pugnandum videret, prouiso ad tempus consilio, vt pōdus geminæ congressionis eluderet, denunciato bello vnum appetit, alterum pacta pace suspendit. Pharnabazus, Thiffaphernem apud Artaxerxem communem tunc regem defert, vt proditorem præfertim qui cum hoste belli tempore de fœderis conditione pepigisset, hortaturque regem vt in locum eius Cononem Atheniensem virum, qui tunc forte apud Cyprum exulabat, ducem nauali bello constituat. Acceptis igitur quingentis argenti talenti Conon per Pharnabazum euocatur, classique præficitur, quibus comperitis Lacedæmonii & ipsi auxilia naualis belli a rege Aegypti Hercinione per legatos petunt, a quo centum instructas triremes & sexcenta millia modia frumenti acceperunt, a sociis etiam vndique magna contraxere subsidia. Cui militiæ consensu omnium Agefilaum ducem decreuerunt, virum pede claudum, sed qui in difficillimo rerum statu mallent sibi regem claudicare quam regnum. Raro nunquam ita pares omni industria duces in vnū coniere bellum, qui acerbissimis inuicem proeliis fatigati, & multo sanguine oblitī, velut inuicti ab alterutro recesserunt. Igitur Conon accepto iterum a rege Persę magno stipēdio, reuersus ad classem inuadit hostiles agros, turres, castella, cęteraque præsidia expugnat, & veluti effusa tempestas quacūque incūbit, cuncta prostermit. Lacedæmonii vero domesticis malis circunuēti, externis inhiare desistunt, abiiciuntque spem dominationis, imminente periculo seruitutis. Agefilaum autem, quem cum exercitu in Asiã miserant, ad subsidiū patrię reuocant. Interea Lyfander dux apud Spartam per Hagefilaum regem relictus maximam munitaque classem tunc instruxerat, motus emulatiōe virtutis Hagefilai, vt illo pedestrem expeditionem agitante, ipse quoque nauali discursu ora maritima peruagaretur. Conon vero suscepto omni nego-

cio, duplicem curam impendebat, debēs sociis sollicitudinem, patrię fidem, vt huic exhiberet naturam, illis præberet industriam, in hoc propensior ciuibus, quod quieti libertatique eorū alicui sanguinis discrimen impenderet, pugnare aduersus insolentissimos hostes periculo regis, præmio patrię. Conserunt itaque nauale certamen Persę, Cononæ, & Spartani Lyfandro duce, milites & remiges ipsique ductores vno pariter in mutuam cædem ardore rapiuntur. Magnitudine atque atrocitate belli istius inclinatus ex hoc semper est in posterum Lacedæmoniorum status, prona namque ex illo fluere ac sublapsa retro referri spes Spartanorū visa, donec assurgendo egre ac misere recidendo confecta & potestate careret & nomine. Atheniensibus vero hæc eadem pugna initium recuperandę potentię, sicut Lacedæmoniiis amittendę fuit. Primi igitur Thebani auxilio Atheniensium fulti superiore clade faucios ac trepidos aggrediuntur, multa animati fiducia propter virtutem & industriam Epaminūde ducis sui, cum quo sibi facile obtinere posse imperium totius Gręcię videbantur. Fit itaque terrestre prælium Thebanis minimo negotio vincentibus. Vicitur enim etiam hoc conflictu Lyfander & occiditur. Pausanias quoque dux alter Lacedæmoniorum insimulatus prodicionis in exilium truditur. Thebani autē victoria potiti, collecta vniuersi exercitus manu Spartā contēdunt putantes se vacuā ciuitatē præsidio, nullo intraturos negotio, cuius iam oēs pene copias cum ipso rege delessent, atq; ab oibus sociis destitutos viderent. Lacedæmonii periculo ciuitatis impulsī habito in exercitū militis qualicūq; delectu obuiā hosti procedunt. Sed victi semel aduersus victores consistendi nec virtus nec animus erat. Cū igitur cædes vnus tantū pene partis ageretur, repente rex Agefilaus accersitus ex Asia in prouisus bello superuenit, Thebanosq; iã successu duplicis victorię lætiores, segrioresque aggreditur, nec difficile superat, maxie cū adhuc apud ipsum pene itegre vires haberent. Ipse tamē Agefilaus grauiter vulneratus est. At vero Athenienses cum comperissent insperata Lacedæmonios victoria subleuatos pristina seruitutis, de qua tunc respirare vix cœperant, trepidi metu exercitū cōtrahunt, eūq; Boetiis in auxiliū adiungunt cōmissu Iphicratis ducis, qui adolescēs admodū vix dū viginti annos natus, infirmitate ætatis maturitate animi nutriebat. Conon quoq; vir quidem Atheniēsis, dux autē Persici exercitus audito Agefilai reditu, ad populandos Lacedæmoniorū agros reuertitur. Ita Spartani exercitu circunsonatiū vndiq; hostiū clausi atq; exterriti vltima prope modū desperatiōe tabuerūt. Sed Conon postquã vasta hostilis so-

Cononis sollicitudo & fides

Vide quantū detrimenti attulerit Spartanis, hæc mutua cædes.

Thebani.

Epaminūdas.

Lyfandri interitus.
Pausanias in exilium truditur.

Victi Lacedæmonij contabuerunt.

Iphycrates adolescens.

Attende Co-
nonis industri-
am i restaura-
tione Athena-
rum.

Archades.

Archademus.

Signum tradi-
te victorie in
ter graecos.
Epaminudas.

li populatione satiatus est, Athenas pergit in maximo gaudio ci-
uium, ipse quippe tristis cum videret urbem populo quondam cul-
tuque ornatissimam, tunc miserabili ruinarum ac desolationis squa-
lore confectam. Itaque magnum pietatis miserationisque monu-
mentum in reparationem eius operatus est, namque eam a Laceda-
emoniis exinanitam Lacedaemoniorum praesidiis repleuit. Persis in-
cendentibus concrematam, Persis edificantibus reformauit. Inter
ea Artaxerxes rex Persarum, sicut in principio dictum est, vniuersis
Graeciae populis per legatos, ut ab armis discederent, & paci acquie-
scerent imperauit, non quod misericorditer fessis consulere, sed ne
illo in Aegypto bellis occupato, aliqua in regnum suum taretur
irruptio. Cunctis igitur Graecis optatissima quiete resolutis, do-
mesticoque ocio torpentibus Lacedaemonii inquieti magisquam
strenui, & furore potius quam virtute intolerabiles post bella de-
posita tentant furta bellorum, nam speculati absentiam Archadum
castellum eorum repentina irruptione perfringunt. Archades vero
excitati iniuria iuncto sibi Thebanorum auxilio amisso furto bel-
lum repetunt. In eo proelio Archademus dux Lacedaemoniorum
vulneratus, cum etiam caedi suos victos videret, occisorum corpo-
ra per praconem ad sepulturam poposcit, quod signum victoriae
traditum inter Graecos haberi solet. Thebani autem hac confessio-
ne contenti, dato parcendi signo, finem dedere certamini. Paucis
deinde interuenientibus induciarum diebus, Lacedaemoniis ad
alia bella conuersis, Thebani cum Epaminunda duce de inuaden-
da Lacedaemonia quasi secunda & destituta capere fiduciam. Taci-
ti intempesta nocte Lacedaemonem veniunt, sed non ita incautam
vel indefensam, ut rebantur, offendunt. Armati enim senes cum
reliqua turba imbellis aetatis, praecognito aduentu hostium, in ip-
sis se portarum angustiis obiecerunt, & aduersus quindecim millia
militum vix centum confecti quo homines proruperunt. His ita
que tantam belli molem sustinentibus, iuuentus superueniens con-
gredi aduersus Thebanos aperto certamine incunctanter decreuit.
Comisso proelio cum Lacedaemonii vincuntur, repete Epaminudas
dux Thebanorum incautius dimicans vulneratur, qua re dum his ex
doloze metus, illis ex gaudio stupor nascitur, veluti ex consensu ta-
cito vtrinque discessum est. Epaminudas autem grauitate sauiatus cum
de victoria suorum cooperisset, scutumque deosculatus esset, remota ma-
nu qua vulnus occluserat, egressu sanguinis ad mortem patefecit
introitum, cuius mortem sic Thebanorum perditio subsequuta est,
ut non perdidisse ducem, sed ipsi cum eo tunc perisse viderentur. Con-
textui indigeste historiae, inextricabilem cladem atque incertos bellorum

orbes huc atque illuc lymphatico furore gestorum verbis e vestigio
secutus implicui, quoniam tanto ut video inordinatius scripsi quam
to magis ordinem custodiui. Improbam dominandi Lacedaemonio-
rum cupiditas, quantis populis, qualibus urbibus, quibus provin-
ciis, cuiusmodi odiorum motus, quantas causas certaminum susci-
tarit, quas vel numero, vel ordine, vel ratione disponat, cum ipsi
quoque non plus afflictis bellis quam bellorum confusione referantur,
siquidem tracto per aliquot aetates continuo hoc bello Athenienses,
Lacedaemonii, Archades, Boetii, Thebani, postremo Graecia, Asia,
Persis atque Aegyptiis cum Libya, in insulisque maximis nauales
simul pedestresque conflictus indiscretis egere discursibus, referre
cessa hominum millia non possem, etiam si bella numerarem, At nunc
increpet haec tempora, atque illa collaudet quicumque nescit hosce
omnes istarum urbium provinciarumque populos, ita nunc in solis ludis
ac theatris consenescere, sicuti tunc in castris maxime proeliisque
tabuisse, florentissima illa & totius tunc imperium orientis affectans
Lacedaemoniorum ciuitas vix centum habere potuit senes, ita incessabilibus
circunuenta malis immaturas expendebat misere aetates. Et quaerunt
nunc homines, quorum refertae pueris & senibus ciuitates secunda
iuuenum peregrinatione ditantur, pacificisque exercitiis stipendia
domesticae voluptatis acquirunt, nisi forte ut assolent humanae
mutabilitati foderere omni praesentia nouitate rerum actu
audituque prurientibus etiam ipsa vita fastidio est.

Epilogus.

¶ Tremotus in Achaia aliquando factus.

CAPVT III

Nno ab urbe condita. ccc. lxxvi. seuiissimo terremoto Achaia vniuersa concussa est, & duae tunc ciuitates, id est, Eborae & Helice abruptis locorum hiatis deuorate. At ego nunc e contrario poteram similia in diebus nostris apud Constantinopolim aequo modo principem gentium, praedicta & facta, sed non perfecta narrare, cum post terribilem denunciationem conscientiamque mali sui conscientiam subter commota, funditus terra tremere, & desuper fusa caelitus flamma penderet, donec oratione Archadii principis & populi christiani, praesentem perditionem Deus exoratus auerteret, probans se solum esse & conseruatorem humilium, & punitorem malorum. Sed haec ut commemorata sint magis quam explicata, verecundiae concesserim, ut & qui scit recolat, & qui nescit in-

Tremotus in Achaia. Eborae & Helices ciuitatum, ruinae. Prodigia in Constantino- poli.

Vincuntur
Prænestini
Roma peste
tabefacta.

quirat. Interea Romani, qui per .lxx. annos ab vrbe Volcorū, præterea Phaliscorum, Aequorum & Sutrinorū subacti & attriti a fiduis bellis conficiebantur, tādē in supra scriptis diebus Camillo duce cæpere easdem ciuitates, & rediūuo finem dedere certamini. Prænestinos autem eodem tempore, qui vsque ad portā Romæ bellando & cædendo venerant, ad flumen Aliam Tito Quintio pugnante vicerunt.

¶ Dicit Romam graui pestilentia laborasse.

CAPVT. IIII.

Lucius Genutius
Quintus Seruilius. Pestis grauitas.

ANno ab vrbe cōdita .ccc. lxxxiiii. Lucio Genutio & Quinto Seruilio consulibus ingens vniuersam Romam pestilentia corripuit, nō vt assolet plus minusve solito temporum turbata temperies, hoc est aut intēpestiua siccitas hyemis, aut repentinus calor veris, aut incongruus humor æstatis, vel autumnū diuitis indigesta illecebra, insuper etiam expirata de Calabria salibus aura corrumpens, repentinos acutarum infirmitatum afferre trāscursus, sed grauia & diuturna, quæ in nullō dispar sexu, in nulla dissimilis ætate generaliter cunctos per biennium iugiter tabefecit, vt etiam quos non egit in mortem, turpi macie exinanitos afflictosque dimiserit. Conquerentur hoc, vt arbitror loco obtretractores temporis christiani, si forte silentio præterierim, quibus tunc cærimoniis Romani placauerint deos, & sedauerint morbos, cum pestilentia in dies crudesceret, autores suasere pontifices, vt ludi scenici diis expetentibus æderentur, & ita pro depellenda temporali peste corporum accersitus est perpetuus morbus animorum. Vber nunc quidem mihi locus iste doloris atque increpationis est, sed in quo iam reuerentia tua studium sapientiæ & veritatis exercuit, mihi super eo audere fas non est. Commonuisse me satis sit & ex qualibet intentione lectorem ad illius lectionis plenitudinem remisisse.

¶ Marcus Curtius se præcipitio dedit. Cap. v.

Terre prærupte hiatu
Marcus Curtius se præcipitio dedit.

Sequitur hanc miseram lucē, miseriorēque eius expiationem pximo anno satis triste prodigium. Repente siquidem medio vrbis terra dissiluit, vastoque præruptu hiantia subito interna patuerunt. Manebat diu ad spectaculum terroremque cunctorū patenti voragine impudens specus, nefariamque viui hominis sepulturam diis interpretibus expectabat. Satisfecit improbis faucibus præcipitio sui Marcus Curtius, vir eques armatus, iniecitque crudeli terræ inopinatam satietatē, cui parum esset, quod ex tanta pestilentia mortuos per sepulchra susciperet, nisi etiam viuos scissa sorberet.

¶ Vbi regnum Macedonū, & vbi natus est Alexāder. Cap. vi.

ANno ab vrbe condita .ccc. lxxxviii. iterum terribilis Gallorum inundatio iuxta Anienē fluvium ad quartum ab vrbe lapidē confedit, facile sine dubio pondere multitudinis & alacritate virtutis perturbatā occupatura ciuitatem, nisi ocio & lētitudine torpuisset. Vbi atrocissimā pugnam Manlius Torquatus singulariter ichocavit, Titus Quintius dictator cruentissima congressione cōfecit, fugati ex hoc proelio plurimi Galli, instauratis iterū copiis in bellū ruentes, a Gaio Sulpitio dictatore superati sunt. Post paululū quoque Thuscorum pugna sub Gaio Martio consecuta est, vbi conici datur, quanta hominum multitudo cæsa sit, quando octo. M. sunt capta Thuscorū. Tertio autē in iisdem diebus Galli se in prædam per maritima loca, subiectosque campos Albanis motibus diffuderunt, aduersum quos nouo militum delectu habito, conscriptisque legionibus decem. lx. milia Romanorū, negatis sibi auxiliis Latinorum processerunt. Confecit hanc pugnam Marcus Valerius, auxiliante Coruo alite, vnde postea Coruinus est dictus. Occiso enim prouocatore Gallo, hostes territi, sparsimque fugientes grauius trucidati sunt. Numerandum etiā inter cætera mala censeo primum illud ictum cum Carthaginensibus foedus, quod iisdem temporibus fuit, præsertim ex quo tā grauia orta sunt mala, vt ex hinc cœpisse videantur. Anno siquidem ab vrbe condita quadringentesimo secundo legati a Carthagine Romam missi sunt, foedusque pepigerunt. Quam ex ingressu Carthaginensium in Italiā malorum grauedinem secuturam, continuarūque miseriarum tenebras iuge historiarum fides, locorum infamia, & abominatio dierū quibus ea gesta sunt protestantur. Tunc etiam nox vsque ad plurimā diei partem tendi visa est, & saxea de nubibus grando descendens veris terram lapidibus verberauit. Quibus diebus etiam Alexander magnus, magnus vere ille gurgis miseriarum atque atrocissimus turbo totius orientis est natus.

¶ Artaxerxes iudæos captiuos ducit. Cap. vii.

Cum etiā Ochus qui & Artaxerxes, post transactū in Aegypto maximū diuturnūque bellum, plurimos Iudæorum in transmigratōne egit, atque in Hyrcania ad Caspium mare habitare præcepit, quos ibi vsque in hodiernum diem amplissimis generis sui incrementis extat consistere, atque exinde quandoque erupturos opinio

e iiii

Gallorū irruptio iuxta Anienem Manlius Torquatus.

Titus Quintius Galli a Gaio Sulpitio superantur.

Thuscorum pugna.

Numerus captiuorum. Gallorum alia diffusio.

Coruinus a coruo dictus. Carthaginensium & Romanorum foedus.

Grado saxea

Alexāder totius orientis turbo nascitur.

Ochus qui & Artaxerxes. Iudæi ab Artaxerxe captiui.

Sidō deleta. est, cuius etiam bellī tempestatem transcurrens, & Sidona opulen-
Aegyptus sus- tiffimam Phoenicis prouinciā urbem deleuit, & Aegyptum quā-
peratur. uis Pyrrhus victus tunc tamen subactam, comminutamque ferro
Persarum subiecit imperio. Iam hinc statim a Romanis aduersus

Samniticū bel-
lum.

Pyrrhus.
Punicum bel-
lū sequitur sā-
niticum.

Samnites gentem opibus armisque validam, pro Campanis & Si-
dicinis bella suscepta sunt. Samniticum bellum ancipiti statu ge-
stum, Pyrrhus vel maximus Romani nominis hostis excepit. Pyr-
rhi bellum, mox Punicum consecutum est. Et quāuis nunquā post
mortem Numæ a bellorum cladibus fuisse cessatum Iani patētes
semper portē iudicent, ex eo tamen veluti per meridiem toto im-
pressus cœlo malorum feruor incanduit.

¶ Inītiū belli punici. Cap. VIII.

Orro autem ichoato semel bello punico, vtrū
aliquando bella, cedes atque ruinae, omniūque
infandarum mortium genera, nisi Cæsare au-
gusto imperante cessauerint, inquirat, iueniat,
prodat, quisquis infamanda christiana tempo-
ra putat. Absque illo tamen inter bella punica
vnius anni, veluti alitis præteruolantis excur-

Pax sub Cæsa-
re Augusto.

Pacis causa
CHRISTVS,
nō Augustus.
Dignū siqui-
dem erat vt Is-
qui vniuerso
orbi pacem ef-
set allaturus,
tempore paca-
to & ab omni
bellorū tumul-
tu alieno, naf-
ceretur.

su Romani propter Iani portas claufas inter febres morbosque Rei
pu. adhuc breuissimo pacis signo, velut tenuissimo aquæ gelidæ
haustu illecti sunt, vt in peius recalescentes, multo grauius vehe-
mentiusque afflicterentur. At vero si indubitatissime constat sub
Augusto primum Cæsare, post partam pacem vniuersum terrarum
orbem positis armis, abolitisque discordiis generali pace & noua
quiete cōpositum, Romanis paruisse legibus, Romana iura, quā
propria arma maluisse, spretisque ducibus suis iudices elegisse Ro-
manos. Postremo omnibus gentibus cunctisque prouinciis innu-
meris ciuitatibus, infinitis populis, totis terris vnam fuisse volun-
tatem, libero honestoque studio inseruire paci, atque in commune
consulere, quod prius ne vna quidem ciuitas, vnusue populus ciui-
um, vel quod maius est, vna domus fratrum iugiter habere potuis-
set. Quod si etiam cum imperante Cæsare ista prouenerint, in ip-
so imperio cæsaris illuxisse ortum in hoc mundo dominī nostri Ie-
su Christi liquidissima probatione manifestum est, inuiti licet il-
li, quos in blasphemiam vrget inuidia, cognoscere faterique cogū-
tur, pacem istam totius mundi & tranquillissimam serenitatē non
magnitudine Cæsaris, sed potestate filii Dei, qui in diebus Cæsa-
ris apparuit extitisse, nec vnius vrbis imperatori, sed creatori or-
bis vniuersi orbem ipsum generalī cognitiōe paruisse, qui sicut sol
oriens diem luce perfundit, ita misericorditer adueniens extenta

mundum pace vestierit. Quod plenius cū ad idipsum, perficiente
domino ventum fuerit, proferemus.

¶ Quod Romani Latinis bellum intulerunt.

CAPVT IX.

Gitur. ccccix. ab vrbe cōdita Romani bellum La-
tinis rebellantibus intulerunt, Manlio Torqua-
to, & Decio Murena consulibus, in quo bello vnus
consul interfectus est, alter extitit parricida. Man-
lius enim Torquatus filium suum peremit, iuue-
nem victorem interfectoremque Metii Thuscu-
lani nobilis militis, & tum præcipue prouocantis atque insultan-
tis hostis. Alius vero consul, cum iterato conflictu illud cornu cui
præerat cædi atque affligi videret, in confertissimos hostes spon-
te prolapsus occubuit. Manlius quāuis victor, occursum tamē no-
bilitium iuuenum Romanorum, qui legitime exhiberi solet trium-
phans parricida non meruit. Anno autem post hunc subsequēte,
Mintia virgo vestalis ob admissum incestum damnata est, viua
que obruta in campo, qui nunc Sceleratus vocatur.

¶ Scelus matronarum hic refertur.

CAPVT X

T vero paruo ex in tempore interiecto, horre-
sco referre, quod gestum est, nam Claudio Mar-
cello & Valerio Flacco consulibus incredibili
rabie & amore scelerum Romanæ matronæ
exarserunt. Erat vtique scædus ille ac pestilēs
annus, inflictaque iā vndique cateruatim stra-
ges egerebantur, & adhuc penes omnes de cor-
rupto aere simplex credulitas erat, cum existente quadam ancilla
indice & conuincente, primum multæ matronæ vt biberent, quæ
coxerant venena, compulsæ, deinde simul vt hausere consumptæ
sunt. Tāta autem multitudo fuit matronarum in his facinoribus
consciarum vt. ccc. lxxx. damnatæ ex illis simul fuisse referantur.

¶ Alexander rex a Lucanis victus & occisus.

CAPVT XI.

Nno ab vrbe condita. ccc. xxii. Alexander rex Epirota
rum Alexandri illius Magni auunculus traiectis in Ita-
liam copiis, cū bellum aduersus Romanos pararet, & cir-
ca finitimas Romæ vrbes firmaret vires exercitus sui, au-
xilique vel sibi acquirere vel hostibus subtrahere studens bel-
lis exerceretur, a Samnitis qui Lucanæ genti suffragabantur
e iiii

Romani in La-
tinis irruerūt
Decius Mure-
na.
Mālij Torqua-
ti crudelitas,
in filium.

Mintia virgo
vestalis viua
obruitur.

Claudius Mar-
cellus.
Valerius Flac-
cus.

Flagitiosissi-
mum matro-
narum Ro-
facinus.
Matronarum
supplicium.

Alexandri
Epirotarū re-
gis bellum in
Romanos,
& interitus.

Ortus Alexan-
dri magni.

Philippi ma-
cedonici pro-
positio.

Philippus
Amyntæ fili-
us in Macedo-
nia. xxx. ānis
regnavit
Philippus
Epaminun-
dam habuit
eruditorem
Eurydices
facinus.

Athe. deuī-
cit Philippus,
Larissæ oppu-
gnatio.

Olympias.
Euruchæ ex-
ilium.

Græcia a Phi-
lippo oppu-
gnata.

maximo bello in Lucania victus atque occisus est. Sed quoniā ali-
quantum Romanas clades recensendo progressus sum, vel Alexan-
dri istius mētionē commonitus, de Philippo Macedonum rege qui
Olympiadem huius Alexandri Epīrotæ sororē vxorem habuit, ex
qua Alexandrum magnum genuit, paucissimis annis retro repe-
titis, magna paruis, inquam potero colligam.

De regno Philippi patris Alexandri regis Macedoniae.

CAPVT. XII.

ANno ab vrbe cōdita. cccc Philippus Amyntæ filius Ale-
xandri pater regnū Macedonum adeptus. xxv. annis te-
nuit, quibus hos omnes acerbū acruos cunctasq;
malorum moles struxit. Hic primum ab Alexandro fratre obles
Thebanis datus, per triennium apud Epaminundam strenuissimū
imperatorem & summum philosophum, eruditus est. Ipso autem
Alexandro interfecto scelere Eurydices matris, quamuis ea com-
missio adulterio, & altero primum filio occiso, filiaq; viduata ge-
neri nuptias mariti morte pepigisset compulsus a populo regnū,
quod paruo occisi fratris filio tuebatur, suscepit, qui cum foris con-
cursu exurgentium vndique hostium, domi autem deprehensarum
sæue insidiarum metu fatigaretur, primum bellum cum Atheniē-
sibus gessit. Quibus victis arma ad Illyrios transtulit, multisq; mi-
libus hostium trucidatis Larissam urbē nobilissimam cepit. Inde
Thessaliam non magis amore victoriæ, quam ambitione habēdo-
rum equitum Thessalorum, quorum robur exercitui suo admisce-
ret, inuasit. Ita Thessalis ex improviso præoccupatis atque in pote-
statem redactis, iungendo equitum peditūque fortissimas turmas
& copias inuictissimum fecit exercitum. Igitur victis Atheniē-
sibus subiectisque Thessalis Olympiadem Euruchæ regis Molosorū
sororem duxit vxorem. Qui Eurucha cum per hoc quod societa-
tem Macedonum affinitate regis paciscebatur, imperium suum se
dilatatum putaret, per hoc decæptus amisit, priuatusque in exilio
consenuit. Deinde Philippus cum Methonam urbem oppugnaret,
ictu sagittæ oculum perdidit. Ipsam vero urbem mox expugna-
uit & cepit. Exin Græciam totam prope consiliis præuentam vi-
ribus domuit. Quippe Græciæ ciuitates dum imperare singulæ cu-
piunt, imperium omnes perdidit. Et dum in mutuū exitium
sine modo ruunt, ab omnibus victæ periere, quod singulæ amit-
terent, oppressæ demum seruiētesque senserunt, quarum dum
insanas conuersationes Philippus veluti e specula obseruaret, au-
xiliumque semper inferioribus suggerendo, contentiones, bello-
rum fomites, callidus, doli artifex foueret, victos sibi pariterq; vi-

ctores subiecit. Huic autem ad obtinendam totius Græciæ domi-
nationē, dominatio immoderata Thebanorū dedit facultatē, qui
victos Lacedæmonios ac Phocenses, cædibus etiam rapinisq; cō-
fectos, cum insuper in communi Græciæ concilio tanta pecuniæ
mulcta onerauissent, quantam illi soluere nullo modo possent ad
arma fugere coegerunt. Itaque Phocenses & Philomene, duce &
auxiliis Lacedæmoniorū Atheniensiumque fulti, cōmissa pugna
hostibusque fugatis, Thebanorū castra ceperunt. Sequenti proelio
inter immensas vtriusq; populi strages Philomenes occisus est, in
cuius locum Phocenses Oenomanum ducem creauerunt. Porro Oenomanus
autem Thebani & Thessali omisso delectu ciuium, Philippum Attende phi-
Macedonię regem, quem hostem prius repellere laborabāt, vltro lippi hostilē
sibi ducem expetiuerunt. Commisso proelio & Phocensibus pe-
ne ad internitionē cæsis victoria ad Philippū concessit. Sed Athe-
nenses audito belli euentu, ne Philippus transiret in Græciā an-
gustias Thermopylarum pari ratione, sicut aduentibus antea lus.
Persis occupauere. Igitur Philippus, vbi exclusum se ab ingressu
Græciæ perstructis Thermopylis videt, paratum in hostes bellū,
vertit in socios, nam ciuitates quarū paulo ante dux fuerat, sibi gra-
tiantes ac se excipientes parentes hostiliter inuadit, crudeliter di-
ripit, omniq; societatis conscientia penitus abolita, coniuges libe-
rosque omnium sub corona vendidit, templa quoq; vniuersa sub-
uertit, spoliauitque, nec tamen vnquam per. xxv. annos quasi ira-
tus diis victus est. Post hæc in Cappadociam transiit, ibique bellū
pari perfidia gessit, captos per dolum finitimos reges interfecit, to-
tāque Cappadociam imperio Macedonię subdidit. Inde post cæ-
des & incendia depredatiōesque in socias vrbes gestas, parricidia
in fratres conuertit, quos patri ex nouerca genitos cum coheredes
regni vereretur, interficere aggressus est. Cum autem vnū ex his
occidisset, duo in Olynthum confugerunt, quā mox Philippus ho-
stiliter aggressus urbem antiquissimam & florentissimā, cædibus
ac sanguine repletam opibus hominibusque vacauit, abstractos
etiam fratres supplicio & neci dedit. Dehinc cum excidio socio-
rum & parricidio fratrum elatus, licere sibi omnia, quæ cogitauis-
set putaret, auraria loca in Thessalia & argenti metalla in Thra-
cia inuasit, ac ne aliquo diu vel fas inuiolatū prætermitteret, præ-
occupato mari & classe dispersa, piraticam quoque exercere insti-
tuit. Præterea cum eum fratres duo Thraciæ reges de regni termi-
nis ambigentes, iudicē ex consensu præoptauissent, Philippus mo-
re ingenii sui ad iudicium tanquam ad bellum cum instructo exer-
citu ingressus incios iuuenes vita regnoque priuauit. Atheniēses cōtrouersia.

Lacedæmo-
nii. Phocēses.
Philomenes

Philippi do-
lus.
Eiusdem &
parricidia &
direptiones.

Olynthus.

Direptio
Philippi pira-
ta efficitur.

Attende ipsi
us iniustitiā i

rum fratrum
cōtrouersia.

vero qui prius Philippi ingressum Thermopylarum munitioe re-
 pulerant, vltro pacem eius expetentes fraudulētissimum hostem
 de neglecta introitus custodia commouerunt. Cetera etiam Grae-
 cia ciuitates vt intentius ciuilibus bellis vacarent, sub specie pacis
 & foederis sponte se externae damnationi subiecerunt, maxime cū
 Thessali Boetique poscerent Philippum, vt professum se aduer-
 sum Phocenses ducem exhiberet, susceptumque bellum gereret
 contra Phocenses, adhibitis secum Atheniensibus & Lacedemo-
 niis, vel differri bellum, vel auferri precio & precibus laborabant.
 Philippus tacite vtrisque diuersa promisit, Phocensibus pacem &
 veniam se daturum sacramento confirmans, Thessalis vero affu-
 turum se mox cum exercitu spōdet, bellum tamen ab vtrisque pa-
 rari vetat. Igitur Philippus instructis copiis angustias Thermopy-
 larū securus ingreditur, easque occupatas, dispositis praesidiis emu-
 nit, tuncque primum se non Phocenses soli sed & omnis Graecia ca-
 ptam esse pensit, siquidem primo Phocenses Philippus rupta fi-
 de calcatoque sacramento infandae dilacerationi dedit. Inde om-
 nium vrbes finesque populatus cruenta praesentia effecit, vt etiam
 absens timeretur. Vbi vero in regnum rediit more pastorū qui pe-
 cora sua nunc per aestiuos, nunc per hybernos saltus circuducunt,
 populos & turbas vt illi replenda, vel relinquenda quaeque loca vi-
 debantur, ad libidinem suam transfert Miserāda vbiue facies, &
 atrocissimum miseriarum genus obuersabatur, perpeti excidium
 sine irruptione, sine bello captiuitatem, sine crimine exilium, sine
 victore dominatum, premit miseros inter iniuriarum stimulos su-
 perfusus pavor, ipsaque dissimulatione dolor crescit, hoc altius de-
 missus, quo minus profiteri licet timētibus ne ipse quoque lachry-
 me pro contumacia accipiantur, alios populos auulsos a sedibus su-
 is finibus hostiū opponit, alios in extremis regni terminis statuit,
 quosdam emulatione virium ne possent quod posse credebatur in-
 supplementa exhaustarum urbium diuidit. Ita gloriosissimum il-
 lud quondam florentis Graeciae corpus in multas laceratas particu-
 las extincta primum libertate concidit. Sed haec cum per aliquan-
 tas Graeciae ciuitates exercuisset, & tamen omnes metu premeret
 coniciens ex praeda paucorum opes omnium ad perficiendam equa-
 lem in vniuersis vastationem vtili emolumento necessariam ma-
 ritimam urbem ratus Byzantium nobilem ciuitatem aptissimam
 iudicauit vt receptaculum sibi terra marique fieret, eamque obli-
 stentem ilico obsidione cinxit.
 ¶ De ciuitate Bizantio quae Constantinopolis
 dicta est.

CAPVT XIII.

Acc autem Byzantium quōdam a Pausania rege Spartanorum condita, post autem a Con-
 stantino christiano principe in maius aucta &
 Constantinopolis dicta gloriosissimi nūc im-
 perii sedes & totius caput orientis est. Philip-
 pus vero post longam & irritam obsidionem,
 vt pecuniam quam obsidendo exhauserat pre-
 dando repararet piraticam aggressus est. Captas itaque. clxx. na-
 ues mercibus confertas distraxit, & anhelanti inopie parua recrea-
 tione subuenit. Inde propter agendam praedam & curandam obsi-
 dionem diuisit exercitum. Ipse autem cum fortissimis profectus
 multas Cherronesi vrbes suscepit, profligatisque populis opes ab-
 stulit. Ad Scythiam quoque cum Alexandro praedandi intentio-
 ne pertransiit. Scythas tūc Etheas regebat, qui cum Istriarorū bel-
 lo premeretur, auxilia a Philippo per Apollonienses petiit, sed cō-
 tinuo Istriarorum rege mortuo, & belli metu & auxiliorū necessi-
 tate liberatus pactioem foederis cum Philippo habitam dissol-
 uit. Philippus dimissa obsidione Bizantii Scyticum bellum totis
 viribus aggreditur. Commissioque proelio cum Scythae & nume-
 ro & virtute praestarent. Philippi fraude vincuntur. In ea pugna
 xx. M. virorum ac foeminarum Scythicae gentis capta, pecorum
 magna copia abducta, auri atque argenti nihil repertum, nam &
 ea res primo fidem inopiae Scythicae dedit. Viginti milia nobi-
 lium equorum sufficiendo generi in Macedonia missi sunt, sed
 reuertenti Philippo Traballi bello obuiant, in quo ita Philippus
 in femore vulneratus est, vt per corpus eius equus interficeretur.
 Cūque eum omnes occisum putarent in fugam versi praedam ami-
 serunt. Aliquantula deinde mora dum cōualefcit a vulnere, in pa-
 ce conqueiuit. Statim vero vt conualuit, Atheniensibus bellum in-
 tulit, qui in tanto discrimine positi Lacedaemonios quondam ho-
 stes, tunc socios asciscunt, totiusque Graeciae ciuitates legationibus
 fatigant, vt communem hostem communibus viribus petāt. Ita-
 que aliquantae vrbes Atheniensibus sese coniungere, quosdam ve-
 ro ad Philippum belli metus traxit. Proelio commissio cum Athe-
 nienses longe maiori numero militum praestarent, assiduis tamen
 bellis indurata Macedonum virtute vincuntur, quam pugnam lon-
 ge omnibus anterioribus bellis atrociolem fuisse ipse rerum exi-
 tus docuit.

¶ Graecia libertatem suam amisit.
 CAPVT XIII.

Bizantium a
 Constantino
 qui illā auxit
 dicta Cōstan-
 tinopolis.
 Philippus.
 Obsidiōis de-
 trimentum
 Piratica.

Etheas

Captiuorum
numerus.

A Traballis
 vulnus i femo-
 re accēpit.

Græce liber/
tatis defini-
tio.
Phi. sauitia
in superatos,
Athe. &
Lace.

Am & hic dies apud vniuersam Græciæ acquisi-
tæ dominationis gloriam, & vetustissimæ liber-
tatis statum finiuit. Postea Philip pus cruentissi-
mam victoriã in Thebanos & Lacedæmonios
exercuit, siquidem principes ciuitatũ alios securi
percussit, alios in exiliũ egit, & omnibus bonis
priuauit. Pulsos quidẽ a ciuibus in patriã restituit, ex quibus. ccc.
exules iudices rectoresq; præfecit, qui vt antiquum dolorem noua
potestate curarẽt, pressos infeliciter populos in spem libertatis re-
spirare nõ sinerent. Præterea magno delectu militum in subsidiũ
regiæ dispositionis ex tota Græciã habito. cc. M. peditum & xv.
M. equitum absque exercitu Macedonum & infinita gētium bar-
bariæ Persicę expeditioni in Asiam missurus instruxit. Tres du-
ces, hoc est Parmenionẽ, Amyntam & Attalũ præmittendos in
Persas legit. Et dum superscriptę copię de Græciã congregaren-
tur, Alexandri qui erat Olympiadis vxoris suę frater, & post a Sa-
binis in Lucania prostratus est, quem Epiri regem ob mercedem
stupri perpetrati, in eum constituerat nuptias in copulando ei filiã
suam Cleopatram, celebrare decreuit, qui cum pridie quam occi-
deretur interrogatus fuisset, quis finis homini esset magis optãdus
respondisse fertur, eum esse optimum, qui viro forti post virtutum
suarum gloriã in pace regnanti, sine conflictatione corporis & de-
decore animi subitus & celer inopinato ferro potuisset accidere,
quod ipsi mox contigit. Nec ab iratis diis quos semper paruipede-
rat, quorũq; aras, tẽpla simulacraq; subuerterat, quin lectissimã vt
ipsi videbat̃ mortẽ adipiscere, potuit impediri, nã die nuptiarũ, cũ
ad ludos magnifice apparatus inter duos Alexandros generum fi-
liumq; contederet, a Pausania nobili Macedonum adolescente in
angustiis sine custodibus circumuẽtus occisus est. Asserãt nũc mul-
tisq; hæc vocibus efferant quasi virorũ fortium laudes & facta feli-
cia, quibus amarissime aliorum calamitates in dulces fabulas ce-
dunt, si tamen nunquã ipsi iniurias quibus aliquando vexantur, re-
latu tristiori deplorent. Si vero de propriis querimoniis tantũ ali-
os audientes affici volunt quantũ ipsi perpetiẽdo senserunt, prius
ipsi non præsentibus præterita, sed gestis gesta comparent, & vtra-
que ex auditu, velut certi alienorum arbitri iudicent per. xxv. an-
nos incendia ciuitatum, excidia bellorum, subiectiones prouincia-
rum, cædes hominum, opum rapinas, prædas pecorum, mortuorũ
venditiones, captiuitatesque virorum vnus regis fraus effera, &
dominatus agitauit.

Alexander successit Philippo in regnum. Cap. xv.

Philippi inte-
ritus.

Vfficerent ista ad exemplum miseriarum infi-
nuata memoriæ nostræ gesta per Philippum,
etiã si Alexander ei nõ successisset in regnũ. Cu-
ius bella, imo sub cuius belli mundi mala ordi-
ne sequentia suspẽdo paulisper, vt in hoc loco
pro cõuenientia tẽporum Romana subiiciam.
Anno ab vrbe cõdita. ccccxxvi. Caudinas fur-
culas satis celebres & famosas, insignis Romanorũ fecit infamia,
nã cum superiore bello viginti milia Sãnitũ Fabio magistro equi-
tum pugna conferente cecidissent, circumspectiore cura Sãnites ac
magis instructo apparatu apud Caudinas furculas cõsederunt, vbi
cum Vecturium & Posthumium consules oēsque copias Romano-
rum angustiis locorũ armisq; clausissent, Pontius dux eorum intã-
tum abusus est victorię securitate, vt Herenium patrẽ cõsulẽdum
putaret, vtrum occideret clausos, an parceret subiugatis? vt viuos
tamen dedecori reseruaret, elegit. Romanos eni antea sæpissime
vinci & occidi, nunquã aut capĩ, aut ad deditiõnẽ cogi potuisse cõ-
stabat. Itaque Sãnites victoriã potiti vniuersum exercitum Roma-
num turpiter captum, armis etiã vestimētisq; nudatum, tãtum sin-
gulis vilioribus operimētis ob verecunda corporum tegẽda cõces-
sis, sub iugo missum seruitioq; subiectũ, lōgum agere pōpẽ ordinẽ
preceperunt. Sexcētis autẽ equitibus Romanis in obsidatum rece-
ptis oneratos ignominia, ceteris rebus vacuos cõsules remiserunt.
Quid de exaggeranda huius fœdissimi fœderis macula verbis la-
borem, qui tacere maluissẽm? Hodie enim Romani aut omnino
non essent, aut Samnio dominante seruirent, si fidem fœderis, quã
sibi seruari a subiectis volunt, ipsi subiecti Sãnitibus seruauissent.
Posteriore anno infringunt Romani firmatam cum Samnitibus
pactionem, eosque in bellum cogunt, quod Papyrio consule infi-
stẽte commissum magnas strages vtriusque populi dedit, Quinq;
hinc ira recentis infamiæ, inde gloria proximæ victorię pugnan-
tes stimulare, tandem Romani pertinaciter moriendo vicerunt,
nec cædi pariter vel cedere destiterunt, nisi postquam victis Sãni-
tibus, & capto duce eorum iugum reposuerunt. Idem deinde Papy-
rius Satricum, expulso inde Samnitico præsidio, expugnauit, & cæ-
pit. Hic autẽ Papyrius adeo tunc apud Romanos bellicosissimus
habebatur, vt cum Alexander magnus disponere diceretur ab ori-
ente descendens obtinere viribus Africam, atque inde in Italiã
transuehi, Romani inter cæteros duces tunc in republica sua opti-
mos, hunc præcipuum fore, qui Alexandri impetum sustinere pos-
set, meditentur.

Caudinæ fur-
culæ.

Impedimẽta
Ro. a Samniti-
bus erepta.

Ro. ignomi-
nia.
Fidem sãniti-
bus datam in-
fringunt Ro.

Initium regni Alexandri magni. Cap. XVI.

Alexander Philippo successit.

Prima Alexandri virtus. Demosthenis corruptio.

igitur Alexander anno ab urbe condita. ccccxxvi. patri Philippo successit in regnum, qui primam experientiam animi & virtutis suae compressis celeriter Graecorum motibus dedit, quibus autor ut ab imperio Macedonum deficerent, Demosthenes orator auro Persarum corruptus extiterat.

Itaque Atheniensibus bellum deprecantibus remisit, quos insuper etiam multo metu soluit. Thebanos diruta ciuitate deleuit, reliquos sub corona vendidit, caeteras vero vrbes Achaiae & Thessaliae vectigales fecit. Illyricos quoque & Thracas translato mox ab hinc bello domuit. Inde profectus ad Persicum bellum, omnes cognatos ac proximos suos interfecit. In exercitu eius fuisse tantum modo peditum. xxxii. milia, equitum. iiii. M. d. naues. c. lxxx. referuntur, hac tam parua manu vniuersum terrarum orbem vtrum mirabilius sit quod vicerit, an quod aggredi ausus fuerit, incertum est. Primo eius cum Dario rege congressu. dc. M. persarum in acie fuerunt, quae non minus arte Alexandri superata, quam virtute Macedonum terga verterunt, magna igitur caedes Persarum fuit. In exercitu autem Alexandri. cxx. equites & nouem tantum pedites defuere. Deinde Gordien Phrygiae ciuitatem, que nunc Sardis vocatur, obsessam expugnatamque cepit, ac direptioni dedit. Inde nunciato sibi Darii cum magnis copiis aduentu, timens angustias quibus inerat locorum, Taurum montem mira celeritate transcedit, & d. stadiis sub vna die cursu transmissis Tharsum venit, ibique cum sudans in Cydnum perfrigidum amnem descendisset, obrigit, con tractu neruorum proximus morti fuit. Interea Darius cum. ccc. M. peditum & c. M. equitum in aciem procedit, mouebat haec multitudo hostium etiam Alexandrum maxime respectu paucitatis suae, quamuis iam pridem. dc. M. hostium eadem paucitate superatis non solum non timere pugnam, sed etiam victoriam sperare didicisset. itaque cum intra iactum telis vterque constitisset exercitus & intentos in signum belli populos discurrentes principes variis incitamentis acurrerent, ingentibus vtrinque animis pugna committitur. In qua abo reges Alexander & Darius vulnerantur, ac tandiu certamen anceps, quoad usque fugeret Darius. Exinde caedes Persarum secuta est. Ibi tunc peditum octoginta. M. equitum, decem milia caesa, capta autem quadraginta. M. fuere. Ex Macedonibus vero cecidere centum triginta pedites, equites. cl. In castris Persarum multum auri caeterarumque opum repertum est. Inter captiuos castrorum mater & vxor eademque soror & filiae duae Darii fuere. Quarum

Sudat Alexander & aquarum contractu fere periclitatur.

redemptionem Darius cum etiam oblata regni dimidia parte non impetrauisset, tertio cunctis Persarum viribus sociorumque auxiliis contractis bellum instaurat. Sed dum haec Darius agit, Alexander Parmenionem ad inuadendam Persicam classem cum copiis mittens ipse in Syriam proficiscitur, ibique ex multis sibi regibus cum insulis vltro occurrentibus alios elegit, alios mutauit, alios perdidit, Tyrum urbem antiquissimam & florentissimam, fiducia Garthaginensium cognatorum sibi obsistentem oppressit & cepit. Exin Ciliciam, Rhodum atque Aegyptum pertinaci furore peruadit. Inde ad templum Iouis Ammonis pergit, ut mendacio ad tempus composito ignominiam sibi patris incerti & infamiam adulterae matris aboleret, nam accersitum ad se phani ipsius antistitem ex occulto monuit, quid sibi tanquam consulenti responderi velit, sicut historici eorum dicunt. Ita certus Alexander fuit nobilissimisque prodidit, diis ipsis mutis & surdis vel in potestate esse antistitis quid velit fingere, vel in voluntate consulentis, quid malit audire, reuertens ab Ammone ad tertium Persicum bellum Alexandriam in Aegypto condidit. Darius vero spe pacis amissa. ccciiii. M. peditum, & c. M. equitum Alexander ab Aegypto reuertendi apud Tharsum bello se opponit. Nec pugnae mora, omnes caeca rabie in ferrum ruunt. Macedones toties a se victis hostibus animosi, Persae, nisi vincant, mori praepoantes. Raro in villo proelio tantum sanguinis fusum est. Sed Darius cum vinci suos videret, mori in bello paratus, persuasum suorum fugere compulsus est. Hoc proelio Asiae vires & regna ceciderunt, totusque oriens in potestatem Macedonici cessit imperii, atque ita attrita est in hoc Persarum omnis fiducia, ut post hoc nullus rebellare ausus sit, patienterque Persae post imperium tot annorum iugum seruitutis acciperunt.

Insulas multas oppugnat Alexander.

Alexandriam construxit.

Alexander Darium vicit.

Cap. XVII.

Alexander namque triginta quatuor continuis diebus castrorum praedam percensuit, ac Persepolim caput Persici regni, urbem famosissimam, conferatissimamque opibus totius orbis, inuasit. Darium vero cum a propinquis suis vinctum compedibus aureis teneri comperisset, persequi statuit. Itaque iussit se sequeretur exercitu, ipse cum M. militum profectus iuenit in itinere solum relictum, multis confossum vulneribus, & extrema vite pervulnera efflantem. Huc mortuum inani misericordia referri, & in sepulchris maiorum sepeliri praecipit, cuius non dicam matrem vel vxorem, sed etiam paruulas filias crudeli captiuitate detinebat, in tanta malorum multitudine difficillima dictis fides

Persepolis oppugnatio.

Attende Per-
farum nūero-
fissimā cladē.

Agis Græciā
infestabat.

Alexandri in
suos crudeli-
tas. u

tribus præliis totidemque annis quinquies decies centena. M. peditum equitumque consumpta sunt. Et hæc quidē ex eo regno illisq; populis, vnde iā ante annos non multo plures decies nouies centena. M. profligata referuntur, quamquā extra has clades per eosdem tres annos & Asię ciuitates plurimę oppressę sunt, & Syria tota vastata, Tyrus excisa, Cilicia exinanita, Cappadocia subacta, Aegyptus addicta sit, Rhodus quoq; insula vltro ad seruitutem tremefacta successerit, plurimęq; subiectę Tauro prouincię, atq; ipse mons Taurus diu detrectatum iugum domitus & victus accæperit, & ne forte quisquā opinetur vel orientem solum Alexandri viribus subactum, vel Italiā tātummodo Romana inquitudine fatigatā. Tunc etiā bellum Agidis Spartanorum regis in Græcia, Alexandri regis Epiri in Lucania. zopironis præfecti in Scythia gerebatur, quorum Agis Lacedæmonius excitata & rebelante secum vniuersa Græcia cum Antipatri fortissimis copiis cōgressus, inter magnas vtrorumq; strages & ipse procubuit. Alexander autē in Italia affectans occidētis imperium emulans Alexandrū magnum, post numerosa & grauiā bella ibidem gesta, a Brutiis Lucanisq; superatus est, corpusq; eius ad sepulturā venditum. zopirio vero præfectus Ponti adunato. xxx. M. exercitu, Scythias bellum inferre ausus est, & vsq; ad internitionē cæsus funditus cum omnibus copiis suis abrasus est. Igitur Alexander magnus post Darii mortem Hyrcanos & Mardos subegit, vbi etiā illum adhuc bello intentum Thalestris, siue Minothea excita suscipiendæ ab eo sobolis gratia cum. ccc. mulieribus Procax Amazon inuenit. Post hæc Parthorum pugnam aggressus, quos diu obnitentes deleuit, propemodum antequam vicit. Inde Dracas Euergetes Parymas, Patapamēnos, Hydaspios, ceterosque populos qui in radice, Caucasi morabantur, subegit. vrbe ibi Alexandria super amnem Tanaim constituta. Sed nec minor eius in suos crudelitas, quam in hostē rabies fuit. Docēt hoc Amyntas cōsobrinus occisus, nouerca fratresque eius necati, Parmenio & Philiothas trucidati, Attalus, Eurylocus, Pausanias, multique Macedoniae principes extincti, Clitus quoq; annis grauis, amicitia vetus nefarie interfectus. Qui quū in cōuiuio fiducia regiæ amicitia aduersus regē opa sua Philippo præponentem memoriam patris tueretur, ab offenso frustra rege venabulo transfossus, cōmune conuiuium moriens cruciatauit. Sed Alexander humani sanguinis insaturabilis siue hostiū siue etiā sociorum, recentē tamē semper sitiebat cruorē. Itaq; pertinaci ipetu in bella procurres Chorasmos & Dacos, indomitā gētē in deditiōnē accepit, Callisthenē philosophū, sibiq; apud Aristo-

telem condiscipulum cum plurimis aliis principibus, quod eū de-
posito salutandi more, vt deum nō adoraret, occidit. Post hæc In-
diam petit, vt oceano vltimoque oriente finiret imperium. Ny-
sam urbem adiit. Dedalos montes regnaque Cleophilis reginae
expugnauit, quę cum se dedidisset, concubitu regnum redemit.

Indiam ingressus est Alexander,
CAPVT XVIII.

Dragrata perdomitaque Alexander India, cū Herculem præ
ad saxum miræ asperitatis, miręque magnitudinis & altitudinis, in quod multi populi con-
fugerant, peruenisset, cognoscit Herculem ab ne saxi.
expugnatione eiusdem saxi terræmotu prohibi-
bitū, æmulatione permotus, vt Hercules acta
superaret, cum summo labore ac periculo saxo
potitus omnes loci eius gentes in deditiōnē accepit, cum Poro Porus Indorū
fortissimo Indorum rege cruentissimum bellum gessit, in quo Ale-
xander cum ipso Poro singulariter congressus, occisoque deiectus
equo, concursu satellitum presentiam mortis euasit, Poro multis
vulneribus confossus retentus & captus est, quo ob testimoniū vir-
tutis in regnum restituto, duas sibi condidit ciuitates Niciam &
Bucephalam, quam de nomine equi sui ita vocari præcepit. In-
de Arctas Stathenos Passidas & Gangaridas cęsis eorum exerci-
tibus Macedones expugnauere. Quunque ad cōfines ventum es-
set, ibi contra. cc. milia equitum hostium pugnam conseruerunt.
Et cum ætate detriti, animo ægrī, viribus lassī, difficile vicissent,
castra ob memoriam plus solito magnifica cōdiderunt. Exin Ale-
xander ad amnem Agasnum pergīt. Per hunc in oceanum deue-
hitur, ibi Gessonas Sybosque, quos Hercules condidit, oppressit.
Hinc Mardos & Subagras nauigat, quę gētes cum armatis. lxxx.
milibus peditum excipiunt. Commissoque prælio diu anceps &
cruenta pugna, tandem tristem pene omnem victoriā Macedo-
nibus dedit, nam fuis hostium copiis Alexander exercitū ad urbē
duxit. Et cum murū ascendisset primus, vacuā ciuitatē ratus solus
introrsum desiliuit, quē cum vndiq; infesti hostes circūdedissent,
incredibile dictū est, vt eum nō multitudo hostiū, non vis magna
telorum, nō tātus laceffentium clamor terruerit, solus tot milia cę-
ciderit, ac fugarit. At vbi se obrui a circumfusa multitudine persen-
sit, muri obice posteriora tutatus, contrarios facilius eo vsque susti-
nuit, donec ad periculum eius clamorēq; hostiū perfractis muris
exercitus oīs irrūperet. In eo prælio sagitta sub māmā traiectus,

f iiii

Ambira rex.
Alexander p
quietē visus
est herbam vi
dere, quæ epo
ta, venenatis
vulneribus
mederetur.

Alexandri in
teritus.

fixo genu eatenus pugnavit, donec eum a quo vulneratus esset, occideret. Inde conscensus nauibus cum oceanī littora peragraret, ad urbem quandam, cui Ambira rex erat, peruenit. Sed in expugnatione ciuitatis magnam partem exercitus, sagittis hostium veneno illitis, amisit, ac post herba per somnium sibi ostensa, & in potū fauciis data, cum reliquis subueniretur, urbē expugnauit & cepit.

Omnes prouincię in Babylonia ad Alexandrum terrę legatos pacem petentes miserunt. Cap. XIX.

Ost quasi circūacta meta de oceano Indū flumen ingressus, Babylona celeriter rediit, ubi eum exterritarum totius orbis prouinciārum legati operiebantur, hoc est Carthaginensium & totius Africę ciuitatum, sed & Hispanorum, Gallorum, Sycilię sardiniaęque. Plurimę præterea partis Italię tantus rumor in summo oriente constituti ducis populos, vltimique occidentis inuaserat, vt inde peregrinam toto mundo cerneret legationem quovix crederes peruenisse rumorem. Alexander vero apud Babyloniā cum adhuc sanguinē sitiens male castigata auuiditate ministri insidiis venenū potasset, interiit. O dura mens hominū, & cor semper inhumanum. Ego ipse qui hæc pro asserenda omnium tēporū alternata calamitate percenseo, in relatu tantī mali, quo vel ipsa morte vel formidine mortis accepta totus mundus intremuit, nunquid non lachrymaui oculis? nunquid non corde cōdolui? nunquid non reuoluens hæc, propter cōmunem viuendī statum maiorū miserias meas feci? cum tamen si quādo de me ipso refero, vt ignotos primum Barbaros viderim, vt infestos declinauerim, vt dominantibus eblanditus sim, vt infideles præcauerim, vt insidiātes subterfugerim, postremo vt persequentes in mari saxis, spiculisque appetentes, manibus etiam pene iam apprehendentes repentina nebula circumfusis euaserim, cunctos audientes me in lachrymas commoueri velim, & tacitus de non dolentibus doleam, reputās duriciem eorū, qui, quod non sustinere, non credunt. Hispanus Maurinus ad supplicandum Alexandro Babylona adiit, cruentumque dominiū vltro ne hostem exciperet, per Asyriam Indiāque quæsiuit, terrarū metas lustrans, & vtrique infeliciter notus oceano, & tamen tam violentę necessitatis memoria vel obliuio defecit, vel viluit vetustate. Et nos perpetuę recordatiōi hæsurum putamus, quod plurima orbis parte securo, vnum angulum fugax latro violauit, quasi vero Gothorum & Sueuorum pacē, vt non dicam versa vice Indus vel Asyrius, sed etiam, vel ipse qui hostē patitur, Hispa-

num orauerit. At vero si illa Alexandri tempora laudāda potius propter virtutem, qua totus orbis obtentus est, quā detestanda propter ruinam, qua totus orbis effusus est, iudicantur, inuenientur & modo plurimi, qui hæc laudanda censeant, quod multa vicerunt, & miserias aliorum felicitatē suam reputent. Sed dicet quispiam. Isti hostes Romani sunt. Respondebitur. Hoc & tunc toto orienti de Alexandro videbatur, talesque & Romani aliis visi sunt, dū bellis quietos ignotosque petiuerunt. Sed illi acquirere regna, isti euertere student. Separata sunt hostis excidia & iudicia victoris, siquidem & illi prius eos bellis afflixerūt, quos postea legibus suis ordinarunt, & hi nunc hostiliter turbant, quæ quod nō permiserit Deus, si edomita obtinerent, ritu suo cōponere molirētur dicendi posterī reges magni, qui nunc nouissimi hostes adiudicātur. Quo libet hæc gesta talia nomine censeantur, hoc est siue dicantur miseriarū siue virtutes, vtraque prioribus comparata hoc tēpore minora sunt, atque pro nobis ita vtraque faciunt in comparatione Alexandri atque Persarum, si virtus nunc vocanda est, minor est hostium, si miseria minor est Romanorum.

Papyrius consul contemptis auguriis magnam consecutus est victoriam. CAPVT XX.

Nno ab vrbe cōdita. ccl. Fabio Maximo quinquies, Decio Muræna quater consulibus, quatuor fortissimi florentissimique populi Italię in vnum agmen foedusque coierunt, namque Hetrusci & Vmbri Sānites & Galli vno agmine conspirantes Romanos delere conati sunt. Tre mēfacti hoc bello Romanorum animi, & labefacta fiducia est, nec ausi sunt tantū sperare de vrbibus, dolo diuide re hostes potius rati pluribus se bellis implicuere quam grauibus. Itaque cum quibusdam suis ad populandos hostiles agros in Vmbriam Hetruriamque præmissis Vmbrorum Hetruscorumque exercitum redire ad tuitionem suorum coegissent, cum Samnitibus & Gallis bellum inire properarunt, in quo bello cum Gallorum impetu premerentur Romani, Decius consul occisus est. Fabius tamen post magnam Decianę partis stragem, tandem vicit. Eo proelio. xl. M. Samnitum, siue Gallorum cæsa sunt. Romanorum vero septem. M. ex Decii tantūmodo parte qui occisus est, referuntur. Fuisse autem absque Hetruscis & Vmbriis, quos astu Romani bello auocauerunt, Gallorum & Samnitum. xl. M. peditum &. x. M. equitum. At vero septem. M. Liuius refert, & carpētarios. M. in armis cōtra aciem stetitisse Romanam. Sed vt sæpe dictum est,

f iiii

Gestorum A
lexandri & Ro
manorum re
petitio.

Hetruscorum
& Vmbrorū
Samnitum &
Gallorum in
Romanos con
iuratio.

Decij iteritus

Samnites bellum in Ro. restaurant.

Pestis Romę.

Fabius Gurges Samnitibus superatus.

Samnitū clades belli.

semper Romanorum aut domesticam quietē extraneis bellis interpellatam, aut externos euentus morbis interioribus aggrauatos tantum, vt omnimode ingentes animi vndeūque premerentur. Hanc cruentam tristemque victoriam pestilentia ciuitatis oneravit, & triumphales pompas obuię mortuorum exequię polluerūt. Nec erat cui de triumpho gaudia suaderētur, cum tota ciuitas aut agris suspiraret, aut mortuis. Sequitur annus quo Romani instaurato a Samnitibus bello victi sunt, atque in castra fugerunt. Postea vero Sānites nouum habitum animūque sumentes hoc est deargētatis armis ac vestibus, paratq; aīo, nisi vicāt, mori bello sese offerunt. Aduersum quos Papyrius cōsul cum exercitu missus cum apullariis auguribus vana cōiectātibus cōgredi prohibere, irridēs eos tam feliciter confecit bellum, quā cōstanter arripuit, nā in hoc proelio. xii. M. hostium caesa, tria. M. capta referuntur, sed hanc quoque istius vere laudandam historiam, quam vani aruspices impedire non potuerunt, oborti subito corrumpere morbi. Nam tanta ac tam intolerabilis pestilentia tunc corripuit ciuitatē, vt propter eam quacūque ratione sedandam, libros Sibyllinos consulendos putarint, horrendumque illum Epidaurium colubrum cum ipso Aesculapii lapide aduexerint, quasi vero pestilentia aut ante sedata non sit, aut post orta non fuerit. Præterea altero ab hinc aīo Fabius Gurges consul male aduersus Samnites pugnavit, nanq; commisso exercitu victus in urbem refugit. Itaq; cum senatus de imouendo eo deliberaret pater eius Fabius Maximus ignominiam filii deprecatus legatum se filio iturum vltro obtulit, si illi depellendæ ignominia & gerendi iterum belli facultas daretur. Qua impetrata, proelioque conferto, cum subito pugnantem filium cōsulem insistente Pontio Samnitum duce, & infestis hostium telis cōclusum videret, in medium se agmen pius senex equovectus ingessit. Quo facto permoti Romani tota ibi incubuere acie, donec ipsum ducem Pontium deleti hostili exercitu, victū oppressumque ceperunt. Cesa sunt in eo proelio Sānitum. xx. M. Capta autē. iiii. M. cum rege suo, tandēque Samniticum bellū quod per. xlix. annos multa Romanorū clade trahebatur, capti ducis destitutione finitum est. Anno subsequente cum Sabinis Curio consule bellū gestum est, vbi quot milia hominum interfecta, quot capta sint, ipse consul ostendit, qui cum in senatu magnitudinē acquisiti agri Sabinii & multitudinem capti populī referre vellet, numerum explicare nō potuit. Anno ab vrbe cōdita. cccc. lxxiii. Dolobella & Domitio consulibus, Lucani Brutii Samnites quoque cum Hetruscis & senonibus Gallis facta societate, cum rediuiuum contra Roma

ni ad exorandos Gallos misere legatos, quos cum Galli interfecissent, Cæcilius prætor ob vlciscendam legatorum necem & cōprimendum multorum hostium agmen, cum exercitu missus ab Hetruscis Gallisque oppressus interiit, septem præterea tribunū militum in ea pugna occisi, multi nobiles trucidati. xiiii. M. etiam militum Romanorum illo bello prostrata sunt. Ita autem quotiescūque Galli exarserunt, totis opibus suis Roma detrita est, vt sub præfenti nūc cōcursatiōe Gothorū magis debeat meminisse Gallorū.

¶ Mortuo Alexandro rege Macedoniae duces eius mutuis se bellis consumpserunt. Cap. xxi.

T ego nunc reuocor vt hæc eadem tēpora quibus Romani ista perpeffi sunt, & quæ inter se bella gesserunt Macedonum duces reuoluam, qui mortuo Alexandro sortiti diuersas prouincias, mutuis se bellis cōsumpserunt, quorū ego tumultuosum tempus ita mihi expectare videor, quasi aliqua immensa castra per noctē de spectaculo montis aspectans nihil in magni campī spatio præter innumeros focos cernam, ita per totum Macedoniae regnum hoc est per vniuersam Asiam & plurimam Europæ partē Lybięque vel maximā horrendi subito bellorum globi colluxerunt, qui cum ea præcipue loca, in quibus exarsere, populati sunt, reliqua omnia terrore rumoris, quasi fumī caligine turbauerunt. Sed nequaquā tantorum regum ac regnorū bella excidiaque explicabo, nisi prius ipsa cum regibus regna prodidero. Igitur Alexander per duodecim annos tremētē sub se orbē ferro pressit. Principes vero eius. xiiii. annis dilaniauerunt, & veluti optimam prædā a magno leone prostratam auidi discerpere catuli, seque ipsos in rixam inuicem irratatos prædæ emulatiōe fregerunt. Itaque prima Ptolemeo Aegypti & Aphricę Arabiaque pars sorte prouenit. Confinē huic prouincię Syriam Laomedon, Mitylenę Ciliciam, Philotas & Philo Illyrios accipiunt. Mediæ maiori Acropatus, minori socer Perdicę præponitur, Susania gēs Scyno, Phrigeria maior Antigono Philippi filio assignatur. Lyciam & Paphliam Learchus Caria Cassander, Lydiā Menander fortiuntur. Leonatus minorem Phrygiæ accæpit. Thracia & regiones pontici maris Lysimacho, Cappadocia cum Paphlagonia Eumedī data, summa castrorum Seleuco Antiochi filio cessit. Stipatoribus regis satellitibusque Cassander filius Antipatri præficitur. In Braçtiana vltiore & Indiae regionibus præfecti priore qui sub Alexandro esse cœperant, permanserunt, Seras inter duos aīes Hydaspem & Indū cōstitutos Taxil

Cæcilius prætor ob vlciscendam Romano legatorū cladem, interemptus est.

Alexandro mortuo, varij bellorum tumultus euenerunt.

Alexander ab omni bellorum tumultu totum orbē XII. annis, liberauit.

Attende orbis partitionem.

Origo bello-

rum.

Athenienses.

Neoptolemus
Eumenes.

las habuit. In colonias in Indis cōditas Pithon Agenoris filius mit-
titur. Parapomenos fines Caucaſi mōtis Axiarches accepit. Dra-
cas & Argeos Statanor, Baſtrianos Amintas fortiſ, Sagilianos Scy-
theus, Nicanor Parthos, Philippus Hyrcanios, Phrataphrates Ar-
menios. Neopholemus Perſas, Peuteſtes Babylonios, Arthomus,
Pelafgos, Archeſilaus Meſapotāmiam adepti ſunt. Igitur cauſa &
origo bellorum epiſtola Alexandri regis fuit, qua iuſſit omnes ex-
ules patriæ libertatique reſtitui, potentes. n. ciuitatum Græcię, ti-
mentes ne exules recæpta libertate vltionem meditarētur, a rege
Macedonū defecerunt. Primi Athenienſes cōtracto. xxx. M. ex-
ercitu & .cc. nauibus bellum cū Antipatro, cui Græcia forte obue-
nerat, gerunt, per Demotheſen quoq; oratorem Sicyona Argos &
Corinthum ceteraſq; ſibi ſocias adiungunt, Antipatrum obſidio-
ne cingunt. Ibi dux eorum Leſthenes telo ex muris iacto perſo-
ſus occiditur. Athenienſes Leonato, qui Antipatro auxilium fere-
bat, occurrūt, eiufq; copiis cōminutis ipſum interficiunt. Perdica
vero bellū Ariarato Cappadocum regi itulit, eumq; vicit, in qua
victoria nil præter vulnera & pericula cōquiſiuit, nā oēs ante irru-
ptionem vr̄bis ſue, ſuccenſis domibus ſuis, ſe ſuaq; oīa concremaue-
rant. Poſt hæc bellū iter Antigonum & Perdica oritur, grauiffime
multis prouiciis & inſulis ob auxiliavel negata, vel præſtita dilace-
ratis Diu, deliberatū, vtrū i Macedoniā bellū trāſſerret, an in Aſia
gereretur, nouiffime ipſe perdica Aegyptum cū ingenti exercitu
petit. Sic Macedoniā in duas partes diſcurrentibus ducibus in ſua
viſcera armatur. Ptolemæus Aegypti viribus & Cyrenenſibus co-
piis inſtructus occurrere bello Perdica parat. Inter hæc Neopto-
lemus & Eumenes cruētiffimo inter ſe prælio digladiati ſunt. Vi-
ctus Neoptolemus ad Antipatrū fugit, quēvt Eumenē de inſpera-
to opprimat, perurget, quod Eumenes futurū ratus, iſidiātes iſidiis
capit, in eo bello Polypercon occidit. Neoptolemus & Eumenes
mutuis ſunt vulneribus confoſſi, ſed Neoptolemus interiit, Eume-
nes victor euasit, Perdica cū Ptolemæo acerbiffime bello congreſ-
ſus, amiſſis copiis ipſe quoq; interfectus eſt. Eumenes Pithō & Illi-
rius & Alcea frater Perdica a Macedonibus hoſtes p̄nūcianē, bel-
lūq; aduerſū eos ab Antigono decernit. Itaq; Eumenes & Antigo-
nus collatis aduerſū ſe maximis copiis cōflixerūt, Eumenes victus
i quoddā caſtellū munitiffimū fugit, vnde auxilia Antipatri tunc
potētiffimi p̄ legatos popoſcit, quo nūcio territus Antigonus ab ob-
ſidioe diſceſſit. Sed nec ſic Eumeni ſpes firma aut ſalus certa. Qua-
re vltimo cōſilio Argyraſpidas ob arma deargētata ſic dictos, hoc
eſt milites qui ſub Alexādro militauerāt, in auxiliū rogat. Qui fa-

ſtudioſe ducem in diſponendo bello adeuntes ab Antigono victi,
caſtrisq; priuati & vxores & liberos, ſimulque omnia quę ſub Ale-
xandro acquiſiuerant, perdiderunt, quā poſtea turpiter perlegatos
reddi ſibi quę perdiderant, victorem rogant. Antigonus autem ſe
redditurum pollicetur, ſi ſibi vinctum Eumenem pertraheret. Ita
illi ſpe recuperationis illecti dedecoriſſima proditione ducē ſuum,
cuius ſigna pauloante ſecuti fuerant, captiui ipſi captum catena-
tumque duxerunt, & mox cum ſœdiſſima ignominia in exercitu
Antigoni diſperſi ſunt. Interea Eurydice Aridei regis Macedonū
vxor multa ſub nomine viri nefaria egit per Caſſandrum, quē fla-
gitioſe cognitum ad ſummum faſtigium per omnes honorum gra-
dus prouexerat, qui ex libidine mulieris multas Græciæ ciuitates
affixit. Tunc Olympias mater Alexandri regis ortante Poly-
perconte cum ab Epiro in Macedoniā proſequire Eacida rege
Molofforum veniret & ab Eurydice finibus prohiberetur, adniten-
tibus Macedonibus Arideum regem & Eurydicem iuſſit occidi,
quāquam & ipſa Olympias continuo meritas crudelitatis pœnas
luit, nam cum muliebri audacia multas principum cædes ageret,
audito aduētū Caſſandri diſſiſa Macedonibus cum Rhoxane nu-
ru ſua & nepote Hercule in vr̄bem Piethium concedit, ibique cō-
tinuo per Caſſandrum capta interfecta eſt. Filius Alexandri ma-
gni cum matre in arcem Amphipolytanam cuſtodiendus eſt miſ-
ſus. Perdica Alceta & Polyperconte cæteriſque ducibus, quos com-
memorare longum eſt, diuerſę partis occiſis, finita bella inter ſuc-
ceſſores videbantur, cum Antigonus ardens cupiditate dominan-
di liberare bello Herculem regis filium ab obſidione ſimulat. His
cognitis Ptolemæus & Caſſander inita cum Lyſimaco & Seleuco
ſocietate bellum terra marique enixe inſtruunt. Antigonus in eo
bello cum filio Demetrio vincitur. Caſſander Ptolemæo in victo-
ria particeps factus, cum Apolloniā rediret, incidit in Abderi-
tas, qui propter intolerandæ multitudinis ranas & mures relicto
patrio ſolo & antiquis habitaculis emigrantes nouas ſedes præten-
ta interim pace requirebant. Sed Caſſander & virtutem & multi-
tudinem gentis agnoſcens ne adacti neceſſitate Macedoniā bel-
lo quaterent atque inuaderent, recæptos in ſocietatem in vltimis
Macedoniæ finibus collocat. Inde cum iam Hercules Alexandri
filius. xiiii. eſſet annorum timens ne eum Macedones quaſi legi-
timum regem præoptarent occidendum tacite cum matre curauit.
Ptolemæus iterum cum Demetrio nauali prælio cōflixit, & cum
pene omnem claſſem atq; exercitum perdidiffet, victus in Aegy-
ptum reſugit. Hac victoria elatus Antigonū regem ſe cum De-

Victus Eume-
nes ad Anti-
gonū protra-
hitur.Olympiadis
interitus.Antigoni cu-
piditas.

metrio filio appellari iubet, quod exemplum omnes secuti, regium nomen sibi dignitatemque sumpserunt. Igitur Ptolemæus & Cassander cæterique factionis duces, cum decipi se ab Antigono sigillatim viderent, per epistolas seinuicem confirmantes coeundi in vnum tempus locumque condicunt, & bellum aduersus Antigonum communibus viribus instruunt. Cassander finitimorum bellis implicatus Lyfimachum clarissimum inter omnes ducem, cum ingenti manu pro se sociis in auxilium misit. Seleucus quoque ex Asia maiore descendens nouus Antigono hostis accessit. Hic siquidem Seleucus plurima per orientem inter socios regni Macedonici bella gessit. Principio Babylonem bello expugnauit & cepit. Bractianos nouis motibus assurgentes perdomuit. Transiitum deinde in Indiam fecit, quæ post mortem Alexandri, veluti detracto excussoque a ceruicibus iugo prefectos eius occiderat, Sandro cotto quodam ad vindicandam libertatem duce, qui postea crudeliter in ciues agens, quos de extrema damnatione defenderat ipse seruitio premebat. Cum hoc ergo Sandro cotto Seleucus quauis multa & grauius bella gessisset nouissime firmatis regni conditionibus, & pacta pace discessit. Adunatis itaque copiis Ptolemæi sociorumque eius pugna committitur, cuius quanto potentior apparatus tanto grauior ruina fuit, nam in ea tunc totius pene Macedonici regni vires conciderunt. In ipso bello Antigonus occisus est, sed finis belli huius initium alterius fuit, nam cum victoribus de præda non conuenisset, iterum in duas factiones deducuntur. Seleucus Demetrio, Ptolemæus Lyfimachum iungitur. Cassandro defuncto filius Philippus succedit. Sic quasi ex integro noua Macedonia bella nascuntur. Antipater Thefalonicem matrem suam Cassandri uxorem, quamuis miserabiliter pro vita precantem, manu sua transfuerberauit. Alexander frater eius dum bellum aduersum fratrem ob vltionem matris instruit a Demetrio, cuius auxilium petierat, circumuentus occiditur. Lyfimachus cum Doricæ regis Thracum infestissimo bello vrgeretur, aduersus Demetrium pugnare non potuit. Demetrius argumento Græciæ & totius Macedoniae elatus in Asiam transire disposuit. Ptolemæus autem & Seleucus & Lyfimachus experti priore certamine, quantæ vires essent concordie, iterum societate facta, adunatisque exercitibus bellum in Europam transferunt aduersus Demetrium. His se cõitem & belli socium Pyrrhus rex Epiri iungit, sperans Demetrium Macedonia posse depelli, nec spe frustratus fuit, quippe exercitum eius corrupto, ipsoque in fugam acto regnum Macedoniae Pyrrhus inuasit. Deinde Lyfimachus generum suum Antipatrum

In Antigonum
coniuratio.

Seleucus.

Sandro cotto

Antigonus
occiditur.

Antipater ma-
trẽ interimit.

Demetrius.

insidiantem sibi interfecit, filiumque suum Agatoclem humanum morem perofus occidit, quibus quidem diebus Lyfimasia ciuitas formidolosis terræmotibus euerfa, oppressoque populo suo crudele sepulchrum fuit. Lyfimachum autem assiduis se parricidiis cruentantem omnes socii deseruerunt, & ad Seleucum se deferentes primum iam emulatione regni, vt bellum Lyfimacho inferret hortati sunt. Res foedissimi spectaculi erat, duos reges, quorum Lyfimachus annos natus. lxxxiiii. Seleucus autem. lxxvii. de eripiendis regnis alterutrum concurrere, in acie stare, arma gerere. Vltimum hoc quidem bellum Alexandri commilitonum fuit, sed quod ad exemplum miseriæ humanæ fuerit reseruatam, quippe cum orbem terrarum extinctis iam. xxxiiii. ducibus Alexandri soli possiderent, angustissimos senectutis acvite suæ terminos non aspiciens angustos esse imperio suo totius mundi terminos arbitrabantur. In eo bello Lyfimachus vel amissis vel interfectis prius ante hanc pugnam. xv. liberis postremus occisus est. Sic Lyfimachus solutio pugnae Macedoniae fuit. Sed nec Seleucus quidem tanta victoria impune est letatus, nam neque ipse post. lxxvii. annos quietem naturalis mortis inuenit, sed extortam sibi infelicitate vitam, velut immatura morte finiuit, quippe insistente Ptolemæo, cuius sororem Lyfimachus in matrimonio habuerat insidiis circumuentus occisus est. Hæc sunt inter parentes & filios fratres & socios consanguinitatis societatisque commercia. Tanti apud illos diuina atque humana religio pendebatur. Erubescant sane de recordatione præteritorum, qui nunc interuentu solius fidei christianæ, ac medio tantum iurationis sacramento viuere se cum hostibus, nec pati hostilia sciunt, quibus indubitatis probatur, quod non sicut illi antea cæsa iungebant foedera porca, sed quia nunc inter Barbaros ac Romanos creatorem eis dominum suum contestantes, tantum fide adhibita in sacramentum seruant euangelia, quantum tunc nec inter parentes ac filios potuit seruare natura. Nunc autem finis Macedoniae belli, finis etiam libri fiat, præsertim cum iam abhinc Pyrrhi bella incipiant, & mox Punica consequantur.

Bellum Macedonicum sua morte soluit Lyfimachus. Seleuci interitus.

¶ Finis tertii libri.

g

¶ Pauli Orosii in quartum librum prefatio.

Sētētia Verg.

Præsentibus
mouemur ma-
gisquam futu-
ris.

Attende sci-
tissimam cō-
parationem i
delicatos me-
tulosiores.

Quixisse Aeneam Virgilius refert, quum post peri-
cula sua suorumque naufragia residuos ægre so-
cios solaret. Forsitā & hæc oli meminisse iuua-
bit. Hæc sententia semel apte ficta semper vim
suā triplicē diuersissimis effectibus refert, cum
& præterita tanto gratiora habentur in verbis,
quāto grauiora referunt in gestis, & futura dū
desiderabilia fastidio presentium fiunt, semper meliora credunt, ipsis
autē presentibus ob hoc in nulla parte miseriarū iusta cōparatio
adhiberi potest, quia multo maiore molestia afficiunt, quātulacūque
sint ista, quæ sunt, quā illa quæ siue transacta siue ventura & si magna
dicuntur interim oīno non sunt, veluti si quis nocturnis pulicibus
titilatus atque ex eo vigiliis anxius alias forte quas ex ardentissimis
febris diu sustinuit vigilias recorderet, pculdubio impatientius fe-
ret istorū inquietudinē, quā illarum recordationē. Sed quāuis apud
oīum sensus per captu tēporum ita videri queat, nunquid tñ aliquis
existet qui vel in ipsa anxietate pronunciet grauiores pulices esse quā
febres, aut acerbius accipiat se vigilare sanum quā dormire potuisse
moriturū? Quæ cū ita sint delicatis istis & quæculis nostris ut cūque cō-
cedo ut hæc quibus nūc quia sic expedit iterdū mouemur sentiens
do grauiā putet. Nō tñ cōnieo, ut etiā asserat cōparādo grauiora,
quæ admodū si quis molissimis estratis cubiculoque per cōmodo ma-
tutinis egrediens nocturno gelu lacunariū dorsa obriguisset herbas-
que incanuisse prospiceret, & iopinato visu admonitus diceret, frigus
est hodie, hic mihi nequaquā reprehendendus videret, quia vel cō-
muni vsu vel proprio sensu locutus esset. At si trepidus in cubiculū
recurrēs stratisque sese adoperiens vel magis abdens clamaret tan-
tum oīno frigus esse quātum nec in Apennino aliquando fuerit, cū
Hānibal elephantos equos plurimāque exercitus sui partē, niuibus
clausus atque oppressus amisit, hunc ego puerilibus licētis nausean-
tationem in tem, non mō dicentē ista non ferrem, sed etiam ab ipsis stratis ocii
sui testibus in pplm publicum ptraherē, eique foras producto infan-
tes in eo atque ex eo gelu ludentes, iocundantes, sudantesque monstra-
rem, ut verbosa nugacitas delicatis viciata nutrimentis, non in tē-
pore violentiā, sed in se esse segniciem doceretur, & in cōparatio-
ne rerum diiudicanda non maiores parua tolerasse, sed se nec par-
ua tolerare sufficienter probarent. Quod euidentius ipsis in memo-
riam reuolutis præteritorum cladibus approbabo. Pyrrhi bello in
primis sicut ordo est prodito, cuius causa & origo hæc fuit.

¶ De Pyrrho rege qui multa bella intulit Romanis. Cap. I.

Anno ab vrbe cōdita. cccc. lxxiiii. Tarentini Ro-
manā classē forte prætereūtem e spectaculo
theatri pspēctā hostiliter iuaferūt, quinq; tñ
nauibus vix per fugā elapsis, cetera retracta in
portū classis & pfligata est, præfecti nauīū tru-
cidati, oēs bello vtiles cęsi, reliqui precio ven-
diti sunt. Cōtinuo missi Tarentū a Romanis le-
gati vt de illatis quererent iniuriis, pulsati ab eisdem auctas insup
iniurias retulerunt. His causis bellum ingens exortum est. Roma-
nos qui quantique hostes circumstrepent permetientes, vltima
adegit necessitas Proletarios quoque in arma cogere, hoc est eos
qui in vrbe sufficiendæ semper prolis causa, vacabant militię ascri-
bere, quippe cum frustra de prole cura sit nisi rebus presentibus cō-
fulatur. Itaque irruit in vniuersos Tarentinorum fines cum Leui
no consule Romanus exercitus, igni ferroque vastat omnia, pluris
ma expugnat oppida iniuriā insolenter acceptam crudeliter vin-
dicat. Continuo Tarentinos plurimis finitimorū præsidis fultos
maxime Pyrrhus auxit, qui etiā in se ob magnitudinē virium cōsi-
liorumque summā bellī nomēque traduxit, nā Tarētum vtpote ex La-
cedæmoniis conditā cognatāque Græciæ ciuitatem vindicaturus to-
tas vires Epiri Thessalię & Macedonię elephantē vsque in id tem-
pus inuisos Romanis numero. xx. in Italiam primus inuexit, terra,
marī, viris, equis, armis, belluis, ad postremum viribus suis dolisque
terribilis, sed Delphici illius vanissimi spiritus & mendacissimi
nebulonis, quem vatem magnum ipsi ferunt, responso circunuen-
tus ambiguo, exitum fecit qualem non putabat illum cōsuluisse.
Itaque apud Heracleam Campaniæ urbē fluuiūque Lirim prima iter
Pyrrhum regē & Leuinū cōsulem pugna cōmissa est. Cōsumptus
est grauiissimo certamine dies vtrinque oibus mori intentis, fugere
nesciis. Introductos autē inter concurrentiā agmina elephantos,
forma truces, odore graues, molle terribiles, ut videre Romani no-
uo pugnandi genere circūuenti & territi, equis maxime pauitanti-
bus diffugerunt. Sed postquam Minutius quartæ legionis primus
hastatus protētam in se manum bellæ gladio defecuit, & contur-
batam dolore vulneris auerti bello, atque in suos sæuire compulit,
eiusque immoderato discursu perturbari, ac permisceri cœperunt,
finis pugnæ etiam beneficio noctis impositus est. Victos fuisse Ro-
manos turpis fuga prodidit, quorum tunc cecidisse peditū referun-
tur. xi. M. dcccc. lxxx. capti autem. ccc. &. x. Equites vero cęsi. cc.
xlv. capti. dcccii. signaque amissa. xii. nam quantus e diuerso nu-
merus sociorum Pyrrhi fuerit extinctus, memorię non est traditū.

g ii

Romanorum
classē inuas-
dunt Tarētini
Bellī Tarētini
norum origo.

Pyrrhus Ta-
rentinis auxi-
lio venit.

Interfectorū
numerus.

Attende Pyrrhi scriptum.

Multi Romanorum oborta cæli tempestate pericli atur.

Pyrrhus vulneratur.

Connumerantur occisi.

maxime quia scriptorū veterum mos est ex ea pte quæ vicerit, occisorum nō cōmemorare numerum, ne victoriæ gloriā maculent dāna victoris, nisi forte cū adeo pauci cadūt, vt admirationem terroremq; virtutis augeat paucitas pditorū, sicut in prima belli pernici congressione apud Alexandrum Magnū fuit, cui inter. cccc. fere milia hostium interfecta, nouē tñmodo in exercitu eius pedes defuisse referunt. Sed Pyrrhus atrocitatē cladis, quā hoc bello exceperat, diis suis hoibusq; testatus est, affigens titulū in tēplo Tarentini Iouis, in quo hæc scripsit. Qui ante hac fuere iuicti viri pater optime Olympi, hos ego ipugna vici, victusq; sum ab eis dē. Et cū a sociis increparet, cur se victum diceret, qui vicisset, respōdiffe fert. Ne ego si iterum eodē modo vicerō, sine vllō milite Epirū reuertar. Interea Romanus exercitus postq̄ victus clā fugit e castris, miserabilē belli cladem grauioribus monstis auctā accumulataque p̄sensit, nā pabulatores forte p̄gressos, velut hostilis quædam oborta tēpestatas cum horribili fragore cœli correptos diris fulminibus exusit, quippe. xxxiiii. eorum quidā turbo p̄strauit. xxii. semineces relictī, iumēta exanimata & capta q̄ plurima, vt merito cōtigisse non in signum vastationis futuræ, sed vastatio ipsa referat. Secunda inter Pyrrhū & Romanos cōsules pugna in Apulię finibus fuit, vbi clades bellī adytrosq; sed maxime ad Pyrrhum, victoria ad Romanos cōcessit, nā cum diu obnixē cūctis in mutuā cedēruentibus anceps illi penderet euentus. Pyrrhus transfixo brachio faucibus prior cessit e proelio. Sed & Fabritius legatus tunc vulneratus est. Elephantī prima pugna vulnerati, atque in fugam cogi posse deprehensi, deinde subiectis inter posteriora ac mollia ignibus exagitati, ardentes insuper machinas furore trepido circumferētes exitio suis fuere. Cæsa sunt in ea pugna. iiii. M. Romanorū, de exercitu vero Pyrrhi viginti millia prostrata sunt. Regis signa ablata quadraginta tria, Romanorum vndecim amissa sunt.

¶ Romanorum miseria nullis cessat induciis. Cap. II.

Pyrhus bello fractus Agathocle mortuo rege Syracusano ad Siciliæ accersitus imperium Syracusas cōcessit, sed & Romanorū miseria nullis cessat induciis. Cōsumit morborum malis intercapedo bellorum, & cum foris cessatur a proelio, agitur introrsum ira de cœlo, nam Fabio Gurgite iterum Gaio Genutio Clepsina cōsulibus pestilentia grauis vrbe ac fines eius iuasit, quæ omnes tum precipue mulieres pecudesq; corripiens, necatis i vtero foetibus futura ple vacauit, & imaturis partibus cū piculo matrū extortit

abortus proiciiebantur, adeo vt defectura successio, & defuturum animantium genus adēpto vitalis partus legitimo ordine credere tur. Interea reuersum ex Sicilia Pyrrhum Curius consul excæpit, tertiumque id bellum contra Epirotas apud Lucaniam in Aurufinis campis gestum est. Itaque primo concursu, cum Pyrrhi milites Romanorum impressione trepidarent, circumspectantesq; fugā bello cedere molirentur, Pyrrhus elephantos ex subsidiis iussit induci. Romani assueti iam pugnare cum belluis, cum malleolos stupa inuolutos, ac pice oblitos, vncis i super & aculeis tenaces præparauissent, eosque flammatos in terga belluarum turreseq; vibrarent, non difficile furentes ardentesque belluas in eorum excidia, quorum subsidia fuerant, retorserunt. Octoginta nanq; milia pedum in illo proelio habuisse regem dicunt, equitū vero sex, M. Ex his cæsa referuntur. xxx. M. capti autem. ccc. Pyrrhus quinto decimo anno, quo venerat, ab Italia victus aufugerat, qui post multa grauisissimaque bella que gessit in Græcia apud Argos Achaia: florantissimam urbem Spartani regni auiditate seductus saxo ictus interiit. Tunc quoque apud Romanos sextilia virgo vestalis cōuicta, dānataq; incesti ad portam Collinam viua defossa est.

¶ Comperta morte pyrrhi Tarentini noua arma sollicitant. CAPVT III.

Nno ab vrbe condita. cccclxxvi. Tarentini Pyrrhi morte comperta iterum noua aduersus Romanos arma sollicitant. Carthaginienliū auxilia poscunt per legatos atque accipiunt. Conferto proelio vicere Romani, vbi iā tunc Carthaginenses quāuis nondum hostes adiudicati, vinci tamen a Romanis se posse senserunt. Sequenti anno magnam viscerum suorum partem feueritas Romana concidit, nam aduentante dudum Pyrrho octaua legio diffidens Romanæ spei, nouum scelus auxit. Rhegynos omnes, quibus subsidio præerat, interfecit, prædam sibi omnem atque ipsam oppidum vendicauit. Hoc facinus in tam sceleratos defectores puniendum Genutio consulivisum est, qui obsessa Rhegynorū vrbe captisque omnibus ipse quidem in reliquos perfugas, & latrones exercuit digna supplicia. Romanos vero milites integræ legionis Romam misit, qui populi iussu medio foro virgis cæsi, securiq; percussi sunt. Visum sibi est tunc Romam vincere cum legionem suam integram occidit, quæ sine dubio victa fuisset, si eam hostili proelio prodidisset.

¶ Obscena & dira prodigia visa sunt Romæ. Cap. III. g iiii

Attende Romanorum apparatus, Pyrrhi iteritus

Rheginorū oppugnatio.

Romani aguntur in supplicium. Romana portenta.

Romana portenta.
Aedes salutis dissipatur.
Muri fulmine corruunt.

Nno ab vrbe condita. cccclxxvii. obscena & dira prodigia vel visa Romę, vel nūciata sunt. Aedes salutis ictu fulminis dissoluta, pars muri sub eodem loco de cœlo vt dicunt tacta est. Lupi tres ante lucem ingressi urbem semesum cadauer itulerunt sparsumque membratim in foro ipsi strepitu hominum exterriti reliquerunt. Apud Phormias multis ictibus fulminum moenia vndique ambusta & dissoluta sunt. Apud agrum Calcenum repente flamma scisso hiatu terrę eructata tribus diebus & tribus noctibus terribiliter exestuans quinque agri iugera exhausto penitus succoverbatis in cinerem extorruit, ita, vt non fruges solum, sed & arbores cum imis stirpibus assumpsisse referatur. Sequenti abhinc anno Sempronius consul aduersus Picentes duxit exercitum. Et cum directe intra iactum teli vtraque acies constitisset, repete ita cum horrendo fragore terra tremuit, vt stupore miraculi vtrunque pauefactum agmen hebesceret. Diu attoniti vtrinque populi hesitauerunt. Præiudicata incesti conscientia tandem procurfu concito iniere certamen. Triste adeo id bellum fuit, vt merito dicatur, tantum sanguinem humanum suscepturam etiam cum gemitu horrisimo tunc terram tremuisse. Romani qui pauci admodum coprelio euasere vicerunt.

Tremotus.

Inter multa prodigia sanguis e terra, lac visum est emanare de cœlo. Cap. v.

Nno ab vrbe condita. cccclxxx. inter prodigia, sanguis e terra, lac visum manare de cœlo, nam & plurimis locis scaturiens e fontibus cruor fluxit, & de nubibus guttatim in speciem pluuię lacte demisso, diris, vt ipsis visum est, terram imbribus irrigauerunt. Eo tempore Carthaginenses dato aduersum Romanos auxilio Tarentinis, cum a senatu per legatos arguerentur, turpissimam rupti foederis labem præsumptam accumulauere periurio. Tunc etiam Vulcinius Hetruscorum florentissimi, luxuria pene periere, nam cum licentia in consuetudine prorogata, seruos suos passim liberos facerent, conuiuuis alligarent, coniugiis honestarent, libertini in partem potestatis recepti plenitudinem per scelus vsurpare moliti sunt, & liberati seruitutis iugo ambitu dominationis arserunt, & quos dominos subditi equanimiter dilexerunt, eos iam liberi quos dominos fuisse meminerant, execrati sunt. Itaque conspirantes in facinus libertini, quorum tanta manus fuit, vt sine controuersia ausu potirentur, corruptam urbem suo tantum generi vendicant patrimoniam coniugiam

A fide Ro. deficiunt Carthaginenses.

que dominorum sibi per scelus vsurpant, extorres dominos procul abigunt, qui miseri, exules egētesque Romam deferuntur, vbi ostentata miseria, querelaque defleta per Romanorum seueritatē & vindicati sunt & restituti. Anno ab vrbe condita. cccc. lxxx. primo pestilentia ingens apud Romam conflagrauit, cuius atrocitatem significare contentus sum, quia verbis implere non possum. Si enim spatium temporis, quo mansit inquiritur, vltra biennium vastando porrecta est, si depopulatio quam egerit, cœsus indictus est, qui non quantum hominum deperisset, sed quantum superfuisset inquireret, si violentia qua id fecerit, sibyllini libri testes sunt, qui eam cœlesti ira impositam responderunt. Sed ne quęquam quasi tentatio cauillationis offendat, quod cum sibylla iratos deos dixerit, nos iram cœlestem dixisse videamur, audiat & intelligat, quod hæc & si plarunque per aereas potestates fiunt, tamen sine arbitrio omnipotentis dei omnino non fiunt. Eodem tempore Capparonia virgovestalis incesti rea suspensio perit, corruptor eius consciique serui supplicio afflicti sunt. Ecce continuatim quę & quanta numeramus, accidisse annis singulis plurima, inter quos certe raro aut penullo nihil triste gestum est, Et hoc cum iidem scriptores proposito sibi magis laudandi negocio cauerent numerositates miserationum, nec eisdem quibus hæc & de quibus scribebantur ostenderent, auditoresque suos exemplis præteritorum terrere potius, quam instruere viderentur. Porro autem nos in vltimo temporum positi mala Romanorum scire non possumus, nisi per eos, qui laudauere Romanos. Ex quo intelligi datur, quanta illa fuerint, quę studio propter horrorem impressa sunt, cum tanta inueniantur que tenuiter inter laudes emanare potuerunt.

Bella Punica successerunt. Cap. vi.

Quoniam ex hoc iam Punica bella succedunt res ipsa exigunt vt de Carthagine quę ante urbem Romam duos & lxx. annos ab Elisa condita inuenitur, deque eius cladibus ac domesticis malis sicut Pompeius Trogus, & Iustinus exprimunt, vel pauca referantur. Carthaginenses velut vernaculum atque intestinum semper inter se malum habuere discordiam, qua infeliciter exagitata, nulla vnumquam tempora vel foris prospera vel domi quieta duxerunt. Sed cum inter cætera mala etiam pestilentia laborarent, homicidiis pro remediis vsi sunt, quippe homines vt victimas imolabant, ætatę que impuberę, quę etiam hostium misericordiam prouocaret, aris admouebat. De quo sacrorum, imo sacrilegiorum genere quid potissimum

g iiii

Attende pestem non sine Dei arbitrio fieri. Capparonia, & eius supplicium.

Carthago ante Romam condita. Carthaginenses Elisa condidit.

Sua pietate
Carthaginien-
ses bella infe-
liciter gesse-
runt.
In exilium ius-
sus.
Mezeus Char-
talonē filium
suspendit.
Mezei iteritus

Mortem sibi
consciuit Ha-
milco.
Hannonis opu-
lentissimi vi-
ri factio.

num discutiendum sit, nō inuenio. Si enī huiusmodi ritus aliqui demones precipere ausi sunt, vt mortibus hoīm occisione hoīm satisfieret, intelligendum fuit se operarios atque adiutores pestilentie conduci, vt ipsi, quos illa non corripuisset, occiderent, fanas enī atque incorruptas offerri hostias mos est, itavt illi non sedarent morbos, sed preuenirent. Itaq; Carthaginienſes aduersis diis ppter istiusmodi sacra, sicut Pōpeius Trogus & Iustinus fatent, sicut etiam apud nos constat ppter presumptionem impietatemq; ipsorum irato deo cum in Sicilia diu infeliciter dimicassent, translato in Sardinia bello iterum infeliciter victi sunt, ppter quod ducē suum Mezeum & paucos qui supfuerant milites exulare iusserunt. Exules veniā per legatos petentes repulsi patriā bello & obsidione cinxerunt, ibi tunc Mezeus dux exulum Chartalonem filium suū facerdotem Herculis, q̄ sibi velut insultans purpuratus occurrerat, i cruce sub oculis patrię vt erat dignus, cum purpuris infulsq; suspendit. Post paucos autem dies urbem ipsam cepit qui cum interfectis plurimis senatorum cruenta dominare, occisus est. Hęc temporibus Cyri Persarum regis gesta sunt. Post hęc vero Hamilcho rex Carthaginienſium cum in Sicilia bellum gereret, repete horribili peste exercitum amisit. Mec mora, morbis populo cateruatim cadente, cito quisque correptus mox mortuus iam nec sepeliebatur, cuius mali nunciū cum attonitam tam repentino luctu Carthaginem repleuisset, non secus, ac si capta esset, turbata ciuitas fuit. Omnia vlulatibus personabant clausę vbique ianue, cuncta priuata publicaue officia damnata, vniuersi ad portum currunt, egredientesq; de nauibus paucos qui cladi superfuerant de suis percunctabantur. Postq̄ de clade suorum dicentibus illis vel gementibus miseri intelligunt, tunc toto littore plangentium voces, tunc infelicitium matrum vlulatus & flebiles querelę audiebantur. Inter hęc exiens procedit & ipse de nauī sua imperator sordida & seruilitunica discinctus, ad cuius conspectum plangentia iunguntur agmina. Ipse quoque manus ad cœlum tendens nunc suam, nunc publicam infelicitatem accusat & deflet, ad postremum vociferans per urbem, tandem ingressus domum cunctos qui lachrimantes persequebantur, vltimo dimisit alloquio, ac deinde obseratis ianuis exclusis etiam filiis gladio dolorem vitamque finiuit. Hęc Darii temporibus gesta sunt. Post hęc Hanno vir quidam Carthaginienſis priuatis opibus Reipu. vires superans, inuadendę dominationis hausit cupiditatem. Cui rei consilium vtile ratus est, vt simulatis vnicę filię nuptiis oēs senatores quorū dignitatem obstitutā iceptis suis arbitrabat, inter pocula veneno necaret. Que res

per ministros pdita, sine vltione vitata est ne in viro potenti plus negocii res faceret cognita, quā cogitata. Hoc consilio clusus Hanno alio machinamento facinus aggredi parat. Seruitia concitat, quibus repente incautam urbē opprimeret. Sed cum ante statutam cędibus diē proditum se preuentūque intellexisset, castellū quoddam cū viginti milibus seruorū armatus occupat, ibi dū Aphros regēque Maurorū concitat, captus est, ac primo virgis cęsus, dein de effossis oculis & manibus cruribusque fractis, cū a singulis membris pœna exigeretur, in conspectu populi necatus est. Corpus verberibus laceratum crucifixū est, filii cognatique omnes supplicio traditi, ne quis eum eiusdē familię vnquam aut imitari, aut vlcisci meditaretur. Hęc temporibus Philippi gesta sunt. Post hęc Carthaginienſes cum Tyrum urbem autorem originis suę, ab Alexandro magno captam euersamque didicissent, timētes transitū eius in Africam futurum, Hamilcharē quendam cognomento Rhodanum virū facundia solertiaque precipuū ad perscrutandos Alexandri actus direxerunt, qui per Parmenionem quasi trāsuga ex captus, dehinc in militiam regis admissus omnia ciuibus suis per tabellas scriptas, & post cęra superlitas enunciabat. Hunc mortuo Alexandro Carthaginē reuersum, quasi urbem regi vendicasset, non ingrato tantū animo, verū etiam crudeli inuidia necauerunt. Deinde cum assidua, nec vnquā satis prospera aduersus Siculos bella gererēt, & Syracusas urbem Sicilia tunc florentissimā obsidione cinxissent, per Agatoclē Sicilia regem miro circunuenti ingenio vsque ad extrema desperationis addacti sunt, nanque Agatocles cum apud Syracusas a Carthaginienſibus obsideretur, ac se neque bello parem instructu copiarum, neque obsidionis patientem stipendiorū sufficientia videret, bene prouiso, ac melius dissimulato consilio in Africam cum exercitu trāsit, ibi suis quid moliat, aperit, deinde quid facto opus sit, docet. Illico vnanimiter naues primum, in quibus venere incēdunt ne qua spes refugiendi foret. Deinde cum omnia in quę direxisset, prosterneret, villas castella que incenderet, Hannonem quendam cum, xxx. M. Pœnorū obuium habuit, quem cū duobus, M. suorū interfecit. Ipse autem duos in eo bello tantum perdidit. Qua pugna & Aphrorū animis incredibiliter fractis & suorum in immēsum auctis vrbes castellaq; expugnat, prædas ingentes agit, hostium multa milia trucidat, Castra deinde ad quintum lapidem a Carthagine statuit, vt damnarum opulentissimarum vastationemque agrorū & incendia villarum de muris ipsius vrbis specularentur. Adicitur præsentibus malis tristior fama, nam & apud Siciliam deletus cum imperato-

Attende Hannonis exitum

Attende Syracusanorū magnanimitatē in comburendis nauibus. Vincuntur pœni.

Andro Appel
las foedus cū
Agatocle inuit
Apellæ inte-
ritus.
Agatocles Pœ-
nos superat.

Inimici dei
inimici veri-
tatis

re Aphrorum exercitus nunciatur, quem reuera incautum ac pene ociosum Andro Agatoclis frater opprefferat. Hoc per totā Aphricam rumore disperso non tributaria tantum vrbes ab his, verum etiam socii reges deficiebant, inter quos rex quoque Cyrenarum Apellas pactus est cum Agathocle communionem belli, dum regnum Aphricę ardenter affectat. Sed postquam in unum exercitus & castra iunxerunt, per Agatocle blandimentis & insidiis circumuentus occisus est. Carthaginenses contractis vndique copiis in bellum exarsere. Quibus Agatocles habens secum Apellæ copias congregitur, eosque magno vtriusque exercitus sanguine & graui proelio superat. Hoc certaminis discrimine tāta desperatio pene illata est, vt nisi in exercitu Agatoclis orta seditio fuisset, transfugiturus ad eum Hamilchar dux Pœnorum cum exercitu fuerit. Ob quam noxam in medio foro iussu Carthaginensium patibulo affixus crudele spectaculum suis prebuit. Deinde cum post mortem Agatoclis Carthaginenses Siciliam instructa classe vastarent, a Pyrrho rege Epiri ab Italia accersito, terrestri naualiq; certamine sæpe superati, nouissime ad Romana bella conuersi sunt. Proh dolor, legunt ne ista de veteribus, qui de recentibus conqueruntur, imo legunt, & ea non equitate sed emulatione coniciunt. Maximo enim illo & ineffabili, quem nec ipsi discernunt, stimulo compunguntur, non propter tempora mala, sed propter tempora christiana, & deriuatio est inuidi vlcis, vt quicquid agitur sub execrabili, atrocius esse videatur, sicut etiam inter nos sæpe inimicorum oculis videri solet eos, quos execrantur, nihil non paruum, nihil non turpe, nihil non obscenum nihil non vulnerosum dicto factoue agere, & hoc tamen simpliciter, in tantum enim captum cor obliquat inuidia, vt rectum natura non videat, de quorum numero sunt isti. Sed multo miseriore, quia inimici dei ac perinde inimici veritatis, de quibus flentes hæc dicimus, & quos misericorditer, si patiantur arguimus, vt sanemus, qui vitioso oculo hæc vident, atque ideo duplicia illius videntur, quæ vident, & confusi caligine nequitie in id cadunt, vt minus videndo plus videant, cū tamen id quod est, ita vt est videre non possint, qui grauiora arbitrantur flagella patris quā hostis incendia, qui acerbiorē vocant blandientem, admonentem, & redimentem deum, quam per sequentem, dominantem trucidantemque diabolum, quāquam si de parte intelligerent, de castigatione gauderent, & si præuideretur fructus eruditionis, esset disciplina tolerabilis, ac propter spem, que nunc gentibus data est, ante vero non fuerat, leuiora ducerent, & si grauiora paterentur, quam quam contemptus miseriarum possunt

etiā a suis discere, apud quos summa mala pro summis bonis existimata sunt tantum, vt gloriam famæ cœlebrem atque illustrem consequerentur, per quos colligi datur, quanta nobis, quibus æternitas beata promittitur, sint toleranda pro vita, cum illi tanta potuerint tolerare pro fama.

¶ Quod Romani Siculos & Pœnos vicerunt, & Regulus haud percul a flumine Bragada serpentem miræ magnitudinis interfecit.

CAPVT VII.

Nno ab vrbe cōdita. cccc. lxxxiii. Appio Claudio & Quinto Fabio consulibus, Mamertinis, quorum Messana nobilis Sicilię ciuitas erat, auxilio contra Hieronem Syracusanum regem, & Pœnorum copias Hieroni iunctas Appium Claudium consulem cum exercitu misere Romani, qui tam celeriter Syracusanos Pœnosque superauit, vt ipse quoque rex rerū magnitudine perterritus ante se victum quam congressum fuisse prodiderit, qui ex infractis viribus amissaque fiducia, quum pacem supplex rogaret. cc. argentī talentis iussu consulum multatus, accepit. Consules itaq; Agrigentum Sicilię ciuitatem adeuntes, ibi præsidia Pœnorum operibus valloque cinxerunt. Quumque ea obsidione senior Hannibal imperator Pœnorum ad summam egestatem redactus esset, Hanno imperator nouus Carthaginensium cum equitibus. M. d. & xxx. peditum milibus. xxx. etiam elephantis ex improviso intercessit, expugnationemque ciuitatis paulisper distulit, sed continuo ciuitas capta est. Pœni maximo bello victi & profligati. xi. elephantū in potestate redacti. Agrigentini sub corona omnes venditi sunt. Hannibal senior facta cum paucis eruptione diffugit. Gneo Cornelio Asina, & Gaio Duilio consulibus, quum Hannibal senior orā Italiae maritimam instructa. lxx. nauium classe vastaret, Romani & ipsi classem fabricari atque instrui præcipiunt, quod Duilius consul celeriter impleuit, nam intra. lxx. diem qua arbores cæsæ erant. c. xxx. nauium classis deducta in ancoris stetit. Cornelius Asina consul alter cum. xvi. nauibus Liparam insulā petit, vbi ab Hannibale, quasi ad colloquium pacis euocato, Punica fraude captus, atque in vinculis necatus est. Quod vbi Duilius alter consul audiuit, cum. xxx. nauibus aduersus Hannibalem profectus est. Commisso nauali proelio Hannibal amissa nauī, qua vehebatur scapha subductus aufugit. xxx. naues eius & vna capte. xiii. mensē. iiii. M. hoium occisa. vii. M. capta referunt. Postea Carthaginenses Gaio Aquilio Floro & Lucio Cornelio Scipione consulibus, Hannone

Appius Clau-
dius
Quintus Fa-
bius.
Messana

Pœni a clau-
dio vincuntur.

Asina punico
dolo interem-
ptus
Hannibal is fu-
ga.

Hannonis qui in locum Hannibalis subrogatum pro Sardis Corsis defendendis, loco Hannonis Carthagi. praefectus fuerat interitus. in locum Hannibalis subrogatum pro Sardis Corsis defendendis, nauali proelio praefecerunt, qui a Scipione consule victus, amisso exercitu ipse confertissimis hostibus se immiscuit, ibique interfectus est. Eodem anno. iiii. M. seruorum & iiii. M. naualium sociorum in vrbe Romae excidium coniurarunt, & nisi maturata proditio consilium preuenisset, destituta praesidio ciuitas seruili manu periisset. Anno ab hoc proximo Calatinus consul Cameram Siciliae urbem petens temere in angustias duxit exercitum, quas Pœnorū copiae iam dudum praestruxerāt. Cui quum oīno nullavel obsistēdi vel euadēdi facultas esset, Calphurnii flammę virtute & ope liberatus est, qui lecta. ccc. virorum manu in se ipsum ab hostibus tumultu occupauit, & in se Pœnos omnes pugnando conuertit, donec Romanus exercitus obsessas angustias hoste non urgente transiret. Cęsi sunt in eo proelio omnes. ccc. solus Calphurnius quauis multis confossus vulneribus & cadaueribus obiectus euasit. Hannibal senior a Carthaginensibus iterum classi prepositus infeliciter cum Romanis nauali proelio congressus & victus est, ab exercitu suo seditione orta lapidibus coopertus interiit. Attilius consul Liparam Melitāque insulas Siciliae nobiles peruagatus euertit. Cōsules in Africam iussi transferre bellum cum. ccccxxx. nauibus Siciliae petierunt, quibus Hamilchar Pœnorū imperator & Hanno classi praefectus occurrit. Conferto nauali proelio Carthaginenses in fugam versi. lxi. naues perdiderunt. Victores consules in Africam conuersi sunt, primamque omnium Clipeam urbem in deditiōnem recaperunt. Inde Carthaginem petentes. ccc. aut eo amplius castella populati sunt, infestaque carthagini signa circumtulerunt. Manilius consul ab Africa cum victorici classe decedens. xxvii. M. captiuorum cum ingentibus spoliis Romam reuexit. Regulus bellum Carthaginense sortitus, iter cū exercitu faciens haud procul a flumine Bragada castra constituit, vbi cū plurimos militum aquandi necessitate ad flumen descendentes serpens mirae magnitudinis deuoraret, Regulus ad expugnandam bestiam cum exercitu profectus est, sed nihil in tergo eius proficientibus iaculis atque omni telorum ictu irritum, quę per horrendam squamarum cratem quasi per obliquam scutorum testudinem labebatur, mirumque modum ne corpus læderent ab ipso corpore pellebantur, cum insuper magnam multitudinem morsu comminui, impetu poteri, halitu etiam pestifero exanimari videret, ballistas deferri imperauit, per quas saxum murale spinę eius incussum compagem totius corporis dissoluit. Talis siquidem est natura serpentis, vt cum pedibus carere videatur, costis tamen & squamis quas a

Manilius captiuos ducit Romam.

summo gutture vsque ad imam aluum parili modo dispositas habet, ita instruat ut squamis, quasi vnguibus, costis quasi cruribus innitatur. Non. n. vt vermīs, cui spinę rigor nō est, & in directum corpusculi sui partes gradatim porrigendo contractas, contrahendo porrectas motum explicat, sed alternis intenta conatibus latera sinuosa circumfert, vt per exteriorem spinę curuaturam rigentē costarū aciem tēdat, costis autem natura ad summum rectis squamarum vngulas figat, quod vicissim & celeriter agēdo non solum plana perlabitur, sed etiam conuexa conscendit, tot vestigiis instructa, quot costis. Huius itaq; rei causa est, vt si i qualibet corporis parte ab aluo vsq; ad caput ictu aliquo collidatur, debilis reddita cursum habere non possit, quia vbicunque illi ictus incidit, spinam soluit, per quam costarum pedes & motus corporis agebantur, vnde etiam hic serpens qui tandiu tot iaculis inuulnerabilis obstitit, ad vnus saxi ictum debilis cessit, ac mox circumuentus telis facile oppressus est. Corium autem eius Romam deuectum, quid fuisse. Corii serpentina portento sa magnitudo Regulus Carthaginenses bello oppressit. Ilo poposcerunt, sed cū intolerabiles & duras conditiones pacis audissent, tutius rati sese armatos mori quam miseros viuere, precio non solū Hispanorū vel Gallorum auxilia, qua iam dudum plurima habebant, sed etiā Gręcorū cōparanda duxerunt. Itaq; Xanthippū Lacedæmoniorū regē cum auxiliis accitū ducē bello praefecerunt. Xantippus inspectis Pœnorū copiis atq; in cāpum deductis, longe in melius mutato apparatu, pugna cum Romanis inseruit. Ingēs ibi ruina viriū Romanarū fuit, nā. xxx. M. Romanorū militū in illa tunc congressione prostrata sunt. Regulus ille dux vir nobilis cum. d. viris captus est, & in catenas coniectus, decimo demum anno Punicī bellī nobilem triumphum Carthaginensibus praebuit. Xantippus tam audacis facti conscius rerum instabiliū mutationem timens ilico ex Africa migrauit in Græciam. Igitur Aemilius Paulus & Fuluius nobilior consules audita captiuitate Reguli & clade exercitus Romani transire in Africam cū classe. cc. nauium iussi Clipeam petunt. Eo Carthaginenses cum pari classe confestim venerunt, nec differre potuit nauale certamen. ciiii. naues Carthaginensium demersæ. xxx. cū pugnatoribus captę. præterea. xxxv. M. militū cęsa sunt. Romanorum autem nouē

h

nauibus deprehēsis. M. c. periere milites. Consules autem Clípeę castra posuerunt. Duo Hannones imperatores Pœnorum eo rursus cum exercitu magno conuenerunt, prælioque commisso. ix. M. militum perdidērunt. Sed & tunc apud Romanos nunquam diu-urna felicitas erat, & qualescunque successus magnis cōtinuo ma-
 lorum molibus obruebantur. Quam itaque Romana classis ad Ita-
 liam prædis onusta remearet, infando naufragio euerfa est, nam
 ex. ccc. nauibus. ccxx. perierunt. lxxx. vix abiectis oneribus libe-
 ratę sunt. Hamilcar dux Pœnorum cum exercitu in Numidiam
 Mauritiamque missus, postquam hostiliter cruenta in vni-
 uersos egit, quod Regulum libenter suscipisse dicerentur. M. argē-
 ti talentis. & xx. M. bouum reliquos condemnavit. Principes autē
 omnium populorum patibulo suffixit. Tertio anno sicut semper
 indomitus furor cito periculorum obliuiscitur, Seruilius Cępio &
 Sempronius Blesus consules. cclx. nauibus in Aphricam trans-
 gressi vniuersam oram maritimam, quę circa Syrtes iacet depo-
 pulati sunt, atque in superiora progressi, captis euerisque ciuitati-
 bus plurimis ingētem prædam ad classem deuexerunt. Inde cum
 ad Italiam redirent, circa Palinuri promontorium, quod a Luca-
 nis montibus in altum excurrit, illi scopulis. c. l. naues onerarias
 nobilemque prædam crudeliter acquisitam infeliciter perdidē-
 runt. Vicit aliquando apud Romanos improbissimam cupiditatē
 enormitas miseriarum, nam patres, quibus nauticę rei iam perte-
 sum erat, decreuere ne amplius quam. lx. nauium classis ad subsi-
 dium haberetur Italię, quod quidem decretum cōtinuo adacti in-
 domita cupiditate ruperunt. Præterea Cotta consul in Siciliam
 trāsgressus plurimis præliis aduersus Pœnos & Siculos terra ma-
 rique pugnavit, & per totam Siciliam partim hostiū, partim etiā
 sociorū inhumanas strages reliquit. Lucio Cæcilio Metello Gaiō
 Furio Placidio consulibus Hasdrubal nouus Carthaginensiu im-
 perator cum elephantis. c. xxxiii. & equitum, peditūque amplius.
 xx. M. Lilybeum venit ex Aphrica, & continuo cum Metello cō-
 sule apud Panormum pugnam conseruit. Sed Metellus vim ma-
 gnā belluarum timens prius eas magno vsus consilio vel in fu-
 gam, vel in mortem egit, & sic facile quamuis magnam vim hos-
 tium superauit. xx. M. Carthaginensium in eo prælio cæsa sunt.
 Elephanti quoque. xxvi. interfecti. ciiii. capti. & per Italiam du-
 ctū maximum Italīs gentibus spectaculum præbuerunt. Hasdru-
 bal cum paucis Lilybeum profugit, atque absens a Pœnis capite
 damnatus est.

Hamilchar i
 Numidas &
 Mauros.

Vincitum Haf
 drubal.

¶ Quod Carthaginenses deuicti pacem a
 Romanis petierunt nec
 impetrauerunt.

CAPVT VIII.

¶ Ost hæc fessi tot malis Carthaginenses pacē Legati Car-
 esse petendā a Romanis decreuerunt, Ad quā thaginenses
 rem Attilium Regulum antea ducem Roma vna cum Ata-
 num, quem iam per quinque annos captiuum tilio Romam
 detinebāt, inter ceteros legatos præcipue mit eunt.
 tendum putauerunt, quem nō impetrata pace
 ab Italia reuersum, resectis palpebris illigatū
 in machina vigilando necauerunt. Alter deinde Attilius Regu-
 lus & Manlius Vulscus ambo bis consules cum classe. cc. nauium
 & .iiii. legionibus Lilybeum profecti sunt, quod oppidum in pro-
 montorio sitū Romani obsidere conati, superueniente Hanniba-
 le, qui Halmicharis fuit filius victi, maiore exercitus sui parte per-
 dita, ipsi ægre euaserunt. Post hos Claudius cōsul cum classe. cxx.
 nauium ad Drepani portum contra hostem profectus, ibiq; mox
 excæptus classe Pœnorum superatus est. Et ipse quidē cum. xxx.
 nauibus Lilybeū in castra confugit, reliquę omnes, hoc est. lxxxx.
 aut capte aut demersę fuerūt. viii. M. militū cæsa. xx. M. capta re-
 ferūt. Gaius quoque iunior collega Claudii vniuersam classem
 naufragio amisit. Anno etiam consequenti classis Punica in Ita-
 liam transit, eiusque plurimas partes longe lateque vastauit. Inter
 ea Luctatius cum classe. cc. nauium in Siciliam transfuectus, dum
 apud Drepanum ciuitatem pugnam inter primores Sicilię cietet
 transfixo scemore ægerrime, cum iam obrueretur, erectus est. Por-
 ro autem Pœni cum. cccc. nauibus magnisque copiis ad Siciliam
 duce Hannone concurrunt. Nec tamen Luctatius segnior, immo Hannonis fu-
 consilia Pœnorum celeritate mira præuenit. Postquam proxime ga.
 sibi vtrorumque classes apud Aegades insulas, per totam noctem
 intertextis propemodum ancoris constiterunt, orta luce prior Lu-
 ctatius signum bello dedit. Crudescente pugna victus Hanno na-
 uem auertit, & dux fugę primus fuit. Aliquanta cum eo pars exer-
 citus sui Aphricam petunt, alii confugere Lilybeum, sexaginta
 tres Punicę naues captę sunt. cxxv. demersę. xxxii. M. hominum
 capta. cæsa. xiiii. M. fuere. Romanorum autem. xii. naues demer-
 sę sunt. Luctatius deinde ad Ericinam ciuitatem quam Pœni te-
 nebant, venit, ibique duo. M. Carthaginensium conferta pugna
 interfecit.

Carthaginienses Romam mittunt, & pacem petunt, conditionibusque ante propositis consequuntur.

CAPVT IX.

Pacem exorant Cartha. Pacis conditio

Vnc Carthaginienses precipiti festinatione ad Luctatium consulē, ac deinde Romam mittūt, orant pacem, quam conditionibus ante propositis ilico cōsequuntur. Conditiones autē erāt, vt Sicilia Sardiniaque decederent, pro quo impensis bellicis puri argenti. iiii. M. talentorum Euboicorum, equis portionibus per annos. xx. penderent. Huius pacis conditio habita post annum. iiii. & .xx. ex quo bellū puniū primū fuerat inchoatū. Quis rogo duarū ciuitatum vnum bellū per annos. xxiiii. gestum fando explicet? quot reges Carthaginiensium, quot consules Romanorum, quot agmina exercituum, quantum numerū nauium cōtraxerit, profligarit, oppresserit, & tum demum, si illa ad plenum perpenſa videantur, de presentibus iudicet? Anno ab vrbe condita. dvii. repētina subuersio ipsius Romę praeuenit triumphum Romanorū. neque enim temere dixerim, quando non vel modicam lætitiā Romę superueniens repente quam grauissimus luctus oppresserit. Si quidem Quinto Luctatio, Catulo Aulo Manlio consulibus diuersę igniū aquarumque clades pene absumpsere urbem, nam Tyberis in solitis auctus imbribus, & vltra opinionē vel diuturnitate vel magnitudine redundans omnia Romę ædificia in plano posita deleuit. Diuersę qualitates locorum ad vnā conuenere perniciem, quoniā quæ segnior redundatio tenuit, madefacta dissoluit, & quæ cursus torrentis inuenit, impulsā deiecit. Aquarum grauissimam cladem grauior ignis secuta vastatio est, qui ignis incertū vnde surrexerit plurimas ciuitatis partes peruagatus, cum hominum domorūque miserabilem stragem fecisset, tum etiam tantum opum vno incendio consumpsit, quantum plurimæ & peregrinę victoriæ conferre non possent. Dehinc cum omnia in circuitu fori popularetur, ædē Vestę corripuit. Et nec sibi siquidem diis subuenientibus ignem illum qui æternus putabatur, temporarius ignis oppressit, vnde etiā Metellus dum arsuos deos eripit, vix brachio semiuſto ablatuſ a fugit. Tito Sempronio Graccho & Gaio Valerio Fulcone consulibus cum Phaliscis bellauere Romani, eoque proelio quindecim millia Phaliscorum interfecta sunt.

Roma inundatione Tyberis vastata

Metelli pietas in deos.

Galli Cisalpini noui hostes bellum Romanis intulerunt.

CAPVT X

Odem anno Galli Cisalpini noui extitere hostes, aduersum quos varia sorte bellatum est, nā in primo conflictu Valerio cōsule. iiii. M. d. cecidere Romanorū, secundo. xiiii. M. Gallorum cęsa. ii. M. capta sunt, sed ob priorem cladē triumphus consuli denegatus est. Tito Manlio Torquato, Gaio Attilio Bubulco consulibus Sardinia insula rebellauit, auctoribus Pœnis, vnde mox Sardi subacti & oppressi sunt. Carthaginiensibus autem violatoribus pacis, quam ipsi poposcissent, inferri bellum decretum est. Contra Carthaginienses pacem suppliciter poposcerunt, & cum hi missis legatis nihil profecissent, post etiam. x. principibus bis æque supplicatibus nec ipetrarent, nouissime Hannonis hominis minimi inter legatos oratione meruerunt. Hoc anno porta Iani gemini clausa est, quia nusquam eodem anno bellum erat, quod sub Numa solum Pompilio rege prouenerat. Hic demum nobis tacendum est, & quia tempora quidem conferri nostra nullo modo possunt, silentio transmitti expedit, ne obrectatores dierum vitæ suæ ad insultandum potius sibi hoc strepitu suscitemus. Ecce portæ Iani clausæ fuerunt, foris bellum Romanorum nō fuit omnem sobolem suā in gremio suo conuiescentem Roma continens non superauit.

Sardinia Romano imperio rebellis.

Fidefragi Carthaginienses. Iani portæ obserantur.

Post primum punicum bellum Roma vno anno post. cccc. annos quieuit.

CAPVT XI.

Et hoc quando? post primum bellum punicum, post quantum temporis? post annos quadringentos sexaginta, quantum diu? anno vno, & quid altero subsecutum est? vt de cæteris taceam, bellum Gallicum, & Hannibal cum bello Punico secundo. Heu mihi cognouisse hæc & denudasse. Quinetiam me pudet pax ista vnus anni, vel magis vmbra pacis, lenimentum miseriarum, an incetium malorum fuit? stillicidium istud olei in medium magnæ flammæ cadens extinxit fomitem tanti ignis, an aluit? Parū aque frigide ardentissimis haustum in febribus sanauit egrotum, an potius incēdit? per annos ppe. dcc. id est ab Hostilio Tullo vsque ad Cæsare Augustum, vna trāmodo æstate Romana sanguinē viscera non sudarūt, & inter plurimas magnæ sæculorū etates misera ciuitas, vere misera mater, vix vno tēpore a timore luctuū, vt non dicā ab ipsis luctibus cōquieuit. Hoc si quisquam hominū tam parū invita sua quietis habuisset, nūquid vel vixisse dicere? h iiii

Aut si quisquam per totum annum doloribus & cruciatibus angatur, medio autem anni ipsius spatium unum tantum diem tranquillum, & sine conflictationibus transigat, nunquid ex eo die leuamentum malorum accipiet, ac non totum annum miseris deputabit? Sed illi inquit hunc annum pro glorioso signo infatigabilis virtutis collocauerunt, atque utinam pro obliuione calamitatis continuæ præterissent, nam sicut in corpore hominis ita demum dignoscitur lepra, si variatim iter sanas cutis partes color diuersus appareat, at si ita se vbique diffundat ut omnium coloris, quamuis adulterari faciat, perit illa discretio, ita si labor continuus equali tolerantia, sine respirandi appetitu perfluxisset, intentio voluntatis & electio consuetudinis diceretur. Quam autem in hoc paucillum otii tanto pere vel maiorum gaudia, vel minorum studia reclinantur, profecto discernitur, & quam iucunditatem habuerit hæc breuitas, & quam amaritudinem illa complexitas, hoc est, quies illa quam grata fuisset, si diuturna mansisset, & hæc incessabilis miseria quam etiam vitanda fuerit, si vitari quacunque potuisset. Anno ab vrbe condita dcliiii. Hamilchar dux Carthaginensium ab Hispanis in bello, quum aliud bellum aduersus Romanos clam pararet, occisus est.

Hamilcharis interitus.

Illyrii ob interfectos a se Romanos legatos bellis perfligantur.

Numerosissimus Romano exercitus.

Turpis Romanorum fuga

Cap. XII.
 Equenti anno legati Romanorum ab Illyriis interfecti sunt. Post cum ipsis Illyriis atrocissimum bellum gestum est, in quo multis oppidis, populisque deletis, reliqui se Fulvio Posthumioque consulibus dederunt. Tertio deinceps anno miseram ciuitatem sacrilegis sacrificiis male potentes funestauere pontifices, namque decemuiri consuetudinem prisce superstitionis aggressi Gallum virum & Gallam foeminam cum muliere simul Græca in foro boario viuos defoderunt. Sed obligamentum hoc magicum in contrarium continuo versum est, namque diras illis, quas fecerant externorum mortes foedissimis suorum cedibus expiauerunt, siquidem Lucio Aemilio Catulo Gaio Attilio Regulo consulibus magna formidine consternatus senatus defectione Cisalpinæ Galliæ, quum etiam ex vltiore Gallia ingens aduentare exercitus nunciaretur, maxime gessatorum, quod nomen non gentis sed mercenariorum Gallorum est. Itaque permoti consules totius Italiæ ad præsidium imperii confluxerunt. Quo facto in vtriusque consulis exercitu, dccc. M. armatorum fuisse referuntur, sicut Fabius historicus, qui eidem bello interfuit, scribit, Ex quibus Romanorum & Campanorum fue-

runt peditum. ccclxviii. M. equitum vero. xxvi. M. de cætera multitudo sociorum fuit. Commisso proelio apud Arretium Attilius consul occisus est. lxxx. M. Romanorum, nec saltem tanta, quanta eos terrere debuit, cæsa sui parte fugerunt, nam. iiii. M. eorum tunc interfecta historici tradunt, quod ideo ignominiosus turpiusque est, tam paucis amissis tanta agmina diffugisse, quia se in aliis victoriis non viribus animorum præualuisse, sed bellorum prouentibus prodiderunt. Quis enim rogo in exercitu Romanorum creditur numerum istum fuisse saltem, non dico fugisse? Post hæc secundum cum gallis proelium gestum est, in quo plane. xl. M. trucidata sunt Gallorum. Sequenti anno Manlius Torquatus & Fulvius Flaccus consules primi trans Padum Romanas duxerunt legiones. Pugnatum est ibi cum Insubribus gallis, quorum interfecta sunt. xxiiii. M. v. M. capta. Eo deinde anno, qui huic proximus fuit, dira miseram urbem terrere prodigia. Miseram utique que huic fremitu hostium, inde nequitia demonum terrebat, namque in Piceno flumine sanguis effluxit, & apud Tuscos coelum ardere visum est, & Arimini nocte multa lucem claram effuluisse, ac tres lunas distantibus coeli regionibus exortas apparuisse. Tunc quoque magno terræ motu Achaia & Rhodus insulae adeo concussæ sunt, ut labentibus vulgo tectis ingens ille quoque Colossus rueret. Eodem anno Flaminius consul contemptis auspiciis, quibus pugnare prohibebatur, aduersum Gallos confligit, & vicit. In quo bello octo milia Gallorum cæsa, decem & septem milia capta sunt. Post hoc Claudius consul gessatorum triginta milia deleuit, vbi etiam ipse Viridomarum regem in primam aciem progressus occidit, & inter multa Insubrum quos ad deditiorem coegerat oppida, Mediolanum quoque urbem florentissimam cepit. Deinde Istri noui hostes excitati sunt, quos Cornelius Minutiusque consules multo quidem Romanorum sanguine subegerunt. Emergit hic paululum antiquius illæ Romanorum improbæ laudis etiam de parricidiis appetitus, nam Fabius censor Fabium Buteonem filium suum furti insinulatum interfecit, dignum se facinus, quod pater vel parricidio plectendum duceret, quod ne leges quidem, nisi multa pecunie aut summum exilii circa quem libet hominum censuerunt.

Gallorum cædes.

Lux nocturna
 Tres lunæ
 Terræ excussio.

Viridomari interitus.
 Mediolanum capitur.

Hannibal Imperator Pœnorum inimicitias fecit cum Romanis.

CAPVT XIII

h iiii

Hannibal Saguntum oppugnat.

Nno ab vrbe condita. dxxxiiii. Hannibal Pœnorum imperator Saguntū florentissimā Hispaniæ ciuitatem, amicā populi Romani primū bello petitam, deinde obsidione cinctam, & fame excruciatam, omniaque fortiter contēplatione fidei, quam Romanis deuouerant, digna indignaque tolerantem. viii. demū mense de-

Odium Hannibalis in Romanos.

leuit. Legatos Romanorū ad se missos iniuriosissime etiam a conspectu suo abstinuit. Exinde odio Romani noīs, quod patri Hamilchari, cum esset. ix. ānos natus, fidelissime, alias infidelissimus ante aras iurauerat, Publio Cornelio Scipione & Publio Sempronio Longo consulibus, Pyreneos montes transgressus inter ferocissimas Gallorū gentes ferro viam aperuit, & nouo demū die a Pyreneo ad alpes peruenit vbi dū montanos Gallos repelleret ab ascēsu, obnitentes bello superat, atque inuias rupes igni ferroque rescindit, qua triduum cōmoratus quinta demū die eum maximo labore ad plana Italiæ peruenit. Fuisse tunc exercitū eius centum milia peditum & xxx. M. equitū definiunt. Scipio consul Hannibali primus occurrit, cōmissoque prēlio apud Ticinum ipse grauius vulneratus per Scipionem filium admodū pretextatum, qui post Afrīcanus cognominatus est, ab ipsa morte liberatus euasit. Cæsus est ibi pene omnis Romanus exercitus. Pugnātū est, deinde eodem consule ad flumē Trebiam, iterūque Romani pari clade superati sunt. Sēpronius consul cognito college casu a Sicilia cū exercitū rediit, qui similiter apud eundē flu. congressus amisso exercitū pene solus euasit. In eo tamen prēlio etiā Hannibal sauciatus est, qui postea cum in Hetruriam primouere transiret, in summo Apennino tempestate correptus biduo continuo immobiliter cum exercitū niuibus cōclusus & obnustus obriguit, vbi magnus hoīm numerus, iumenta quāplurima, elephantū autem pene oēs frigoris acerbitate perierunt. At vero alter tunc Scipio frater consulis Scipionis in Hispania plurima bella gessit. Magonem quoque Pœnorū ducem bello vicit & cepit.

Varia prodigiorum miracula.

Cap. XIII. Iris tunc etiam Romani prodigiis territi sunt, nam & solis orbis minui visus est, & apud Arpos parmæ in cœlo visæ, sol quoque pugnasse cū luna, apud Capenas intra diem duas lunas ortas, in sardinia sanguine duo scuta sudauisse. in phaliscis cœlum scindi, velut magno hiatu visum, apud Antium metentibus cruetas spicas

in corbem decidisse. Igitur Hannibal sciens Flaminiū cōsulem Hannibalī solum in castris esse, quo celerius imparatum obrueret, primo oppugnando re progressus arripuit propiorem, sed palustrem viam & tum forte Flaminiū apud Sarnus late redundans pendulos & dissolutos campos reliquerat, paratus. de quibus dictum est. Et quæ rigat equora Sarnus, in quos cū exercitū Hannibal progressus nebulis maxime quæ de palude exhalabant prospectum auferentibus, magnam partem sociorum iumentorumque perdidit. Ipse autē vni elephanto qui solus superfuerat, super sedēs vix difficultatē itineris euasit, sed oculum, quo dudū iam ægrotauerat violentia frigoris & vigiliarū ac laboris amisit. Vbi vero proximus castris Flaminiū consulis fuit, vastatione circumiacētium locorum Flaminiū in bellum excitauit. Hæc pugna ad Thrasumenū lacū facta est, vbi exercitus Romanus infelicissime arte circūuentus Hannibalī funditus trucidatus est. Ipse quoque consul occisus. xxiiii. M. Romanorum in eo proelio cæsa, sex. M. capta referuntur. De exercitū vero Hannibalī. ii. M. ceciderunt. Famosum hoc apud Thrasumenū lacū certamen fuit tanta clades Romana, maxime cum ita intentus pugnantium ardor extiterit, vt grauissimum terremotum, qui tunc forte tam vehemens factus est, vt vrbes diruissē, montes trāstulissē, discidissē rupes, & flumina retrorsum coegissē referatur, pugnantes omnino non senserunt. Factam ad Thrasumenū ruīnam sequitur pugna Cānen-sis, quamuis Fabiū Maximī dictatoris tempus medium fuerit, qui impetum Hannibalī cunctando tardauit.

Cap. XV. Apud Cānas pugnatum est cum Hannibale, & victi sunt Romani.

Cap. XV.

Nno ab vrbe condita. d. xl. Lucius Aemilius Romana clades apud Cannas, Paulus & Publius Terentius Varro consules, contra Hannibalē missi, impatientia Varronis consulis infelicissime apud Cannas Apulievi cum, omnes Romanæ spei vires pene perierunt, nam in ea pugna. xliiii. M. Romanorū interfecta sunt, quamquam & de exercitū Hannibalī magna pars cæsa est, nullo tamē punico bello Romani adeo ad extrema internitionis adducti sunt. Periit enim in eo consul Aemilius Paulus, consulares autem & pratorii viri. xx. interfecti sunt, senatores vel capti vel occisi sunt. xxx. nobiles viri. ccc. pedestriū militum. xl. M. equitum. iii. M. d. Varro consul cum. l. equitibus Venusium fugit. Nec dubium est vltimum illū diē Romani status futurū fuisse, si Hannibal mox post victoriam ad peruadendā urbem contendisset. Hannibal in testimoniū victoriæ suæ tres mo-

Romana clades apud Cannas.

Attende Ro-
manę militię
penuriã.

diõs annulorum aureorum Carthaginem misit, quos ex manibus interfectorum equitum Romanorum senatorumque detraxerat. Usque adeo autem vltima desperatio Romanę reipublicę apud re-
siduos Romanos fuit, vt senatores de relinquenda Italia, sedibusque quarendis consilium ineundum putarint. Quod autore Cęcilio Metello confirmatum fuisset, nisi Cornelius Scipio tribunus tũc militum, idem qui postea Africanus fuit, districto gladio deteruisset, ac potius pro patrię defensione in sua verba iurare coegisset. Romani ad spem vitę, quasi ab inferis respirare ausi dictatorem Decium Iunium crearunt, qui delectu habito ab annis decem & septem immature, inordinatęque militię quatuor legiones vnde-
cunque contraxit. Tunc etiam seruos spectati roboris ac voluntatis, vel oblatos, vel si ita opus fuit, publico precio emptos sub titulo libertatis sacramento militię adagit. Arma que deerant templis detraxerunt, egentis erario priuatę opes refusa sunt. Ita equester ordo, ita plebs trepida, oblita studiorum in cõmune cõsuluit. Iunius quoque dictator antiquũ Romanę miserię factum recolens p̄ supplemento exercitus edicto, vel vt asylo patefacto hoies, quicũque sceleribus ac debitis obnoxii essent, impunitate permessa militię mancipauit, quorũ numerus ad sex. M. viros fuit. Campania verovel potius ois Italia ad Hannibalem desperata penitus Romani status reparatione defecit. Post hoc Lucius Posthumius prætor aduersum Gallos pugnare iussus cum exercitu cęsus est. Deinde Sempronio Graccho & Quinto Fabio Maximo cõsulibus Claudius Marcellus ex prætoris p̄consul designatus Hannibalis exercitũ prælio fudit, primusque post tãtas reipublicę ruinas spem fecit, Hannibalem posse superari. Scipiones autem in Hispania Hasdrubalem Pœnorum imperatorem ad Italiam exercitum comparantem, grauissimo bello oppresserunt. Nã. xxxv. M. militũ de exercitu eius vel cęde, vel captiõne minuerũt. Celtiberos milites, qui primũ externam manum Romani in castris habere cœperunt, precio sollicitatos ab hostium societate in castra sua duxerunt. Sempronius Gracchus proconsul ab hospite suo Lucano quodam ductus in insidias occisus est. Centenius Penula centurio decerni sibi vltro bellũ aduersum Hannibalẽ petiit, a quo cum octo. M. militũ, quos in acie eduxerat, cęsus est. Post hunc Gneus Fuluius prætor ab Hannibale victus amisso exercitu vix euasit. Pudet recordatiõis, quid enim dicam improbitatẽ magis, an miseriam Romanorũ? immo verius vel improbam miseriam, vel miseram improbitatem? Quis credat eo tempore, quo ærarium populi Romani egenã stipẽ priuata collatiõne poscebat, miles in castris, nõ nisi aut puer, aut seruus, aut

Centenius Pe-
nula & Gneus
Fuluius ab Hã-
nibale vincun-
tur.

sceleratus, aut debitor, & ne sic quidẽ numerus idoneus erat, senatus in curia omnis pene nouitius videbatur. Postremo cum ita imminutis factisque omnibus desperaretur, vt consiliũ de relinquenda Italia subiretur, eo tempore cum vnũ domesticum bellũ, vt diximus, ferri vix villo modo posset, tria insuper transmarina bella quis credat fuisse suscepta, vnum in Macedonia cõtra Philippum potentissimum Macedonia regẽ, Alterũ in Hispania contra Hasdrubalem Hannibalis fratrẽ, Tertium in Sardinia contra Sardos, extra hoc quartum Hannibalis, quo in Italia premebantur, & tamen fortis in alterutrum desperatio in meliora profecit, nã in his omnibus desperando pugnarunt, pugnando vicerunt, ex quo euidenter ostenditur nec tẽpora tunc fuisse tranquilliora ocis, sed homines miseris fortiores. Anno ab vrbe cõdita. d. xliii. Claudius Marcellus Syracusas opulentiõssimam vrbe Sicilię secunda oppugnatione vi cępit, quam quum iam pridem obsedisset, Archimedis syracusani ciuis admirabili ingenio præditi machinis repulsus expugnare non potuit.

Claudius mar-
cellus Siracusas secũdo op-
pugnat.

Hannibal vsque ad Anienem fluuiũ deuenit tertio lapide ab vrbe Roma. Cap. Xvi.

Ecimo anno postquã Hannibal in Italiam venerat Gneo Fuluiõ & Publio Sulpitio consulibus Hannibal de Campania mouit exercitum, & cum ingenti clade oim per Sidicinum Sinuesanumque agrum via Latina profectus ad Anienem fluuiũ tribus milibus ab vrbe confedit, incredibili totius ciuitatis metu, cum senatu populoque diuersis curis trepido, matronę quoque amētes pauore propugnacula currerent, & conuehere in muros saxa, primęque promuris pugnare gestirent. Ipse autem cum expeditis equitibus usque ad portam Collinam infestus accessit, deinde oēs copias in aciem direxit. Sed & consules Fuluius & Publius nõ detrectauere pugna. At vbi expositę vtrinque acies constiterunt, in cõspectu Romę præmium victorię futurę tantus subito se imber e nubibus grandine mixtus effudit, vt turbata agmina vix armis retentis in sua se castra colligerēt. Deinde cum serenitate reddita in campum copię atque in aciem rediissent, rursus violentior fusa tempestas maiore metu mortalium audaciã coercuit, territosque exercitus in tentoria refugere coegit. Tunc conuersus in religionem Hannibal dixisse fertur, potiunde sibi Romę modo voluntatem non dari modo potestatem. Respondeat nunc mihi obtrectatores veri Dei hoc loco, Hannibali a capessenda subruendaque Roma vtrum Roma

Ad tẽtate ad
Anienem flu-
uiũ Hãniba-
le consternan-
tur Romani.

na restitit fortitudo, an diuina miseratio, an forsitan conseruati isti
 Diuino auxilio Roma ab Hannibalis oppressione tutatur.
 dedignantur fateri, quod Hannibal & victor extimuit, & cædens
 pbauit. At si istam diuinam tutelam per pluuiam de coelovenisse
 manifestum est, ipsam autem pluuiam opportunis & necessariis
 temporibus non nisi per christum, qui est verus deus ministrari, etiã
 ab huiusmodi hominibus satis certo sciri, nec negari posse existi-
 mo, maxime nunc, quando ad documentum potetia eius cum sic-
 citate turbante, pluuiam poscere assidue contingit, & alternis vic-
 bus nunc gentiles, nunc christiani rogant, nec vnquam etiam ipsis testi-
 bus factum est, vt optati ibres superueniant nisi in die, quo rogari chri-
 stum & christianis rogare permittitur, proculdubio constat urbem
 Romam per hunc eundem verum deum, qui est Christus Iesus ordi-
 nantem secundum placitum ineffabilis iudicii sui & tunc ad futuram
 fidei credulitatem seruata fuisse, & nunc pro parte sui incredulam
 castigatã. At vero in Hispania ambo Scipiones a fratre Hasdru-
 balis interfecti sunt. In Campania Capua capta est a Quinto Ful-
 uio proconsule, principes autem Campanorum veneno mortem si-
 bi conscuerunt, Senatum omnem Capuam etiam prohibente senatu
 Romano Fuluius supplicio necauit. Interfectis in Hispania Scipio-
 nibus cum omnibus incusso pauore cunctantibus Scipio se admo-
 dum adolescens vltro obtulisset, & pudenda penuria esset ararii
 Claudio Marcello & Valerio Leuino auctoribus, qui tunc consu-
 les erant, aurum argentumque signatum ad questores palam omnes
 senatores in publicum contulerunt, ita vt nihil preter annulos sin-
 gulos, bullasque sibi ac filiis, & deinde filiabus vxoribusque singu-
 las tantum auri uncias, & argenti non amplius quam singulas li-
 bras relinquerent.

¶ Scipio in Hispania imperium proconsulare
 sortitus est. Cap. XVII.

Scipio adules-
 cens suorum
 cladem vlti-
 mus Carthagi-
 ne proficiscitur

Cipio annos natus. xxiiii. imperium in Hispa-
 nia proconsulare sortitus, vltionem patris pres-
 cipue & patru animo intendens Pireneum trans-
 gressus primo impetu Carthaginem nouam ca-
 pit, vbi stipendia maxima, presidia valida, co-
 piam auri argentique magnam Pœnorum habebat,
 tur, ibi etiam Magonem fratrem Hannibalis
 captum cum cæteris Romam misit. Leuinus consul ex Macedonia re-
 diens Agrigentum urbem Siciliae expugnauit, ibique Hannonem
 Aphrorum ducem cepit. xl. ciuitates in deditioem accepit. xxvi.
 expugnauit. Hannibal in Italia Gneum Fuluium proconsulem,
 preterea tribunos. xi. & .vi. M. militum interfecit. Marcellus con-

sul cum Hannibale triduum continuum dimicauit. Primo die pari pu-
 gna discessum est. Sequenti victus consul, tertio die victor octo. M.
 hostium interfecit, ipsumque Hannibalem cum reliquis fugere in castra
 copulit. Fabius consul maximus Tarentum, que a Romanis desciebat Fabius Taren-
 rat, iteque expugnauit, & cepit, ibique ingentes copias Hannibalis cum tinum expu-
 ipso duce eius Carthalone deleuit. xxx. M. hominum captiuorum vendi-
 dit, precia in fisco rettulit. Sequenti anno in Italia Claudius Mar-
 cellus consul ab Hannibale cum exercitu occisus est. Scipio in His-
 pania Pœnorum ducem Hasdrubalem vicit, & castris exiit. Præterea
 lxxx. ciuitates, aut deditioem, aut bello in potestate redegit. Aphris
 sub corona venditis sine precio dimisit Hispanos. Hannibal vtrum-
 que consulem Marcellum & Crispinum insidiis circueuentos inter-
 fecit. Claudio Nerone & Marco Liuiio Salinatore consulibus, quum
 Hasdrubal Hannibalis frater ab Hispanis per Gallias ad Italiam
 veniret, iussusque a Carthaginensibus vt fratri cum copiis iunge-
 retur, magna secum auxilia Hispanorum Gallorumque deduceret,
 cum maturato aduentu descendisse iam ex alpius consulibus pro-
 ditus fuisset, ab exercitu Romano ignorante Hannibale præuentus
 cum omni exercitu suo interfectus est. Diu quidem incertus belli
 euentus fuit, elephantis maxime Romanam infestantibus aciem,
 qui a militibus Romanis occisi sunt, quos a volitando velites vo-
 cant, quod genus militiae paulo ante fuerat repertum, vt lecti agri-
 litate iuuenes cum armis suis post terga equitum sederent, & mox
 quum ad hostem ventum esset, equis desilirent, & continuo pedes
 ipsi ex alia parte equitibus per quos aduecti fuerant, dimicantibus,
 hostem perturbarent. Ab his ergo velitibus elephantum retroacti,
 quum regi iam a suis non possent, fabrilis scalpro intra aures adacto
 necabantur. Id genus occidendæ quum opus esset, bellum idem dux
 Hasdrubal primus inuenerat. Fuit hoc proelio Pœnis Metaurus
 flumen, vbi Hasdrubal est victus, quasi Thrasumenus lacus, & Cese-
 sana Piceni ciuitas, vt vicus ille Cannensis, nam. lxxiii. M. de exer-
 citu Hasdrubalis ibi occisa sunt, capta sunt. v. M. cccc. Quatuor. M.
 ciuium Romanorum inter eos reperta atque reuocata sunt, quod vi-
 ctoribus consulibus solatio fuit, nam & ab exercitu eorum octo mi-
 lia ceciderunt. Hannibali caput fratris sui Hasdrubalis ante castra
 proiectum est. Quo viso & simul clade Pœnorum cognita, anno
 decimotertio quo in Italiam venerat, refugit in Brutios. Post hæc
 anno continuo inter Hannibalem & Romanos quies a tumultu bel-
 lorum intercessisse visa est, quia inquietudo morborum in castris
 erat & grauissima pestilentia vtrique exercitus augebatur. Inter-
 ea Scipio vniuersa Hispania a Pireneis usque ad oceanum in prouin-

Attende ma-
 gnam Pœno-
 rum stragem.

Hannibal in
 Brutos aufugit

Poeni ad extinguen-
dum ignem a Scipione illatum prope rantes incauti pereunt.

ciam redacta, Romam venit. Consul cum Lycinio Crasso creatus in Africam transiit. Hannonem Hamilcharis filium ducem Poenorum interfecit, exercitumque eius partim caede partim captiuitate disperdidit, nam. xl. M. Poenorum eo proelio occidit. Sempronius consul cum Hannibale congressus & victus Romam refugit. Scipio in Africa aggressus hyberna Poenorum atque alia Numidarum, quae utraque haud procul ab Utica erant, nocte cubia fecit incendi. Poeni trepidi cum casu accidisse ignem putarent, inermes ad extinguendum concurrunt, quare facile ab armatis superati sunt vel oppressi. In utrisque castris. xl. M. hominum igni ferroque consumpta sunt, capta. v. M. duces ipsi miserabiliter ambulati egre effugerunt. Hasdrubal imperator Carthaginem profugus venit. Itaque Siphax & Hasdrubal mox plurimum reparauere exercitum, atque iterum cum Scipione congressi sunt, victique fugerunt. Siphacem fugientem Laelius & Massinissa ceperunt. Caetera multitudo Cyrtam confugit, quam Massinissa oppugnata in deditioem recepit. Siphacem ad Scipionem cathenis vincitum deduxit, quem Scipio cum ingentibus spoliis plurimisque captiuis Romam perducendum Laelio tradidit.

Hannibal reuersus est, ut fessis Carthaginensibus subueniret.

CAPVT XVIII.

Hannibal relicta Italia in Africam proficiscitur.

Hannibal in Africam redire iussus, ut fessis Carthaginensibus subueniret, flens reliquit Italiam, omnibus Italici generis militibus qui seque qui nollent interfectis, cui quum ad Africanum littus propinquanti iussus esset quidam de nauticis ascendere in arborem nauis atque inde speculari, quam regionem teneret, sepulchrum dirutum se prospexisse respondit. Abominatus dictum Hannibal, deflexo cursu ad Leptim oppidum, copias exposuit, ubi continuo refecta multitudo Carthaginem venit, deinde Scipionis colloquium petiit. Ibi quum diu se attoniti mutua admiratione duo clarissimi duces suspexissent, infecto pacis negotio proelium conseratum est, quod diu magnis ducum artibus dispositum, magnis copiarum molibus gestum, magnis militum viribus consummatum Romanis victoriam contulit. Octoginta elephantibus ibi vel capti vel occisi sunt. Carthaginensium interfecta sunt. xx. M. d. Hannibal omnia & ante proelium & in proelio expertus, cum paucis, hoc est vix quatuor equitibus inter tumultum elapsus Andrumetum confugit, postea Carthaginem post. xxx. & sex annos

quam inde paruus cum patre exierat, venit, consultatque senatus nullam esse spem residuam, nisi in petenda pace persuasit. Gaius Cornelio Lentulo Publio Aelio Peto consulibus Carthaginensibus pax per Scipionem voluntate senatus populi concessa est. Naues tamen plus quam. d. in altum productae, in conspectu ciuitatis incensae sunt. Scipio iam tunc cognomento Africanus triumphans urbem ingressus est, quem Terentius qui postea comicus ex nobilissimis Carthaginensibus captiuis pileatus, quod indultae & libertatis insigne fuit, triumphantem post currum secutus est.

Pax concessa Carthaginensibus

Secundum Punicum bellum finitum est & Macedonicum successit.

CAPVT XIX.

Anno ab urbe condita. d. xlvi. bellum Punicum secundum finitum est, quod gestum est annis. xvii. cui Macedonicum continuo successit, quod Quintus Flaminius consul fortitus post multa & grauissima proelia, quibus Macedones victi sunt, pacem Philippo dedit. Deinde cum Laedæmoniis pugnavit, victo Nabide duce ipsorum nobilissimos obsides Demetrium Philippi filium & Armem Nabidis filium, ante currum duxit Romam captiuos, qui sub Hannibale per Graeciam captiui venditi fuerant, vniuersi capitibus rasis ob deterfam seruitutem, currum triumphantis secuti sunt. Eodem tempore Insubres Boii atque Cenomani contractis in vnum viribus, Halmichare Poenorum duce, qui in Italiam remanserat Cremonam Placentiamque vastantes, difficillimo bello a Lucio Fulvio praetore superati sunt. Postea Flaminius proconsul Philippum regem, & cum eo Thracas, Macedonas, Illyrios, multasque praeterea gentes, quae in auxilium eius venerant, bello subegit. Victi Macedones castra amiserunt. viii. M. hostium eo die caesa. v. M. capta Polybius scribit. Valerius dicit. xl. M. trucidata. Claudius vero. xxxii. M. interfecta commemorat. Sed haec varietas scriptorum utique fallacia est. Fallaciae autem causa profecto adulationis est, dum victoris laudes accumulare virtutemque apprime extollere vel praesentibus vel posteris student, alioquin inquisitus non fuisset numerus, nec qualiscunque fuisset expressus, quod si gloriosum est duci & patriae plurimos hostium peremisse, quanto magis laetum patriae est duci beatum posse videri, suorum vel nullos vel paucissimos perdidisse. Ita lucidissime patet,

Quotannis gestum est secundum bellum Punicum. Bellum Macedonicum.

Flaminiis congressus in Macedonas. Caesarum numerus.

quod simili impudentia mentiendi qua occisorum hostium numerus dicitur, sociorum quoque amissorum damna minuuntur, vel etiam omnino reticentur. Igitur Sempronius Tuditanus in Hispania citeriore bello oppressus cum omni exercitu Romano interfectus est.

Sempronii in teritus.

Boii in Hetruria Macellum oppressere.

Consul Marcellus in Hetruria a Boiis oppressus magnam partem exercitus perdidit, cui postea Furius consul alter auxilio accessit, atque ita uniuersam Boiorum gentem igni ferroque vastantes prope modum usque ad nihilum deleuerunt. Lucio Valerio Flacco Porcio Marco Catone consulibus, Antiochus rex Syriae bellum contra populum Romanum instruens in Europam transiit ex Asia. Tunc etiam Hannibal propter excitandi belli rumores, qui de eo apud Romanos ferebantur, exhiberi Romae a senatu iussus clam ex Africa profectus ad Antiochum migravit, quem cum apud Ephesum inuenisset, mox cunctantem in bellum impulit. Tunc etiam lex quae ab Oppio tribuno plebis lata fuerat, ne qua mulier plus quam semunciam auri haberet, neue versicolori vestimento, nec vehiculo per urbem uteretur, post .xx. annos abrogata est. Publius Scipione Africano iterum & Tito Sempronio Longo consulibus, apud Mediolanum .x. M. Gallorum caesa, sequenti autem proelio .xi. millia Gallorum Romanorum vero .v. M. occisa sunt. Publius digitus praetor in Hispania citeriore pene omnem amisit exercitum. Marcus Fuluius praetor Celtiberos cum proximis gentibus vicit, regemque eorum cepit. Minutius a Liguribus in extremum periculum adductus & insidiis hostium circumuentus vix Numidae equitum industria liberatus est. Scipio Africanus inter ceteros legatus ad Antiochum missus etiam cum Hannibale colloquium familiare habuit. Sed infecto pacis negotio ab Antiocho discessit. In vtraque Hispania per Flaminius Fuluiumque praetores bella multum horrida cruentaque vtriusque populi gesta sunt. Porro Publius Cornelio Scipione & Marco Acilio Glabrione consulibus, Antiochus quamuis Thermopylas occupasset, quarum munimine tutior propter dubios belli euentus fieret, tamen commisso bello a consule Glabrione superatus, vix cum paucis fugit e proelio, Ephesumque peruenit. Is habuisse fertur armatorum .lx. M. ex quibus .xl. M. caesa, capta autem plusquam .v. M. referuntur fuisse. Alter consul Scipio cum Boiorum gente conflixit, in quo proelio .xx. M. hostium interfecit. Sequenti anno Scipio Africanus habens in auxilio Eumenem Attali filium aduersus Hannibalem, qui tunc Antiochi classis praerat, bellum nauale gessit. Antiochus victo Hannibale & in fugam acto, simulque omni exercitu amisso pacem rogauit, filiumque Africani, quem vtrum exploranter, an in proelio cepisset, incertum est, vltro remisit.

Legatus ad Antiochum Scipio mittitur.

tro remisit. In Hispania vltiore Lucius Aemilius proconsul a Lusitanis cum uniuerso exercitu caesus interiit. Lucius Bebius in Hispaniam proficiscens a Liguribus circumuentus cum uniuerso exercitu occisus est, vnde ne nuncium quidem superfuisse constat, vt internitionem ipsam Romae Massilienses nunciare curauerint. Consul Fuluius de Graecia in Gallograeciam, quae nunc est Galatia transuectus ad Olympum montem peruenit, ad quem uniuersi Gallograeci cum coniugibus & liberis confugerant, ibique acerbissimum bellum gessit, nanque de superioribus locis sagittis & saxis grandibus caeterisque telis Romani grauiter contriti tandem usque ad congressum hostium proruperunt. xl. M. Gallograecorum eo proelio interfecta referuntur. Martius consul aduersus Ligures profectus, superatusque quatuor millia militum amisit, & nisi victus fugisset celeriter in castra, eandem internitionis cladem, quam Bebius dudum ab eisdem hostibus acceperat, pertulisset. Marco Claudio Marcello Quinto Fabio Labeone consulibus, Philippus rex, qui legatos populi Romani interfecerat, propter Demetrii filii sui, quem legatum miserat, verecundissimas preces, veniam meruit, eundemque continuo velut Romanis amicum, sui que proditorem fratre quoque ipsius ad parricidium fratris ministro, nihil de vtroque miserum mali suspicantem, veneno necauit. Eodem anno Scipio Africanus ab ingrata sibi urbe diu exulans apud Linternium oppidum morbo periit. Iisdem etiam diebus Hannibal apud Prusiam Bithyniae regem cum a Romanis reposceretur, veneno sese necauit. Philopomenes dux Achiuorum a Mesaniis captus occisus est in Sicilia. Tunc vulcani insula, quae ante non fuerat, repente mari edita cum miraculo omnium usque ad nunc manet. Quintus Fuluius Flaccus praetor in citeriore Hispania maximo proelio .xxiiii. M. hominum fudit, quatuor millia cepit. Tiberius Sempronius Gracchus in Hispania vltiore .c. l. oppida vacuata quassataque bellis ad deditioem coegit. Eadem tempestate & Lucius Posthumius in citeriore Hispania .xl. M. hostium bello interfecit. Gracchus praetor ibidem iterum .cc. oppida expugnauit & cepit, Lepido & Mutio consulibus. Basternarum gens ferocissima auctore Persa Philippi filio, praedae spe sollicitato, & transeundi Istri fluminis facultate, sine vlla pugna vel aliquo hoste deleta est, nam tunc forte Danubius, qui & Ister crassa glacie supstratus pedestre facile transitum patiebatur. itaque cum improvide toto & maximo simul agmine inestimabilis hominum, vel equorum multitudo transfret, enormitate ponderis & concussione gradientium concrepans gelu & glaciali crusta dissiluit, uniuersumque agmen, quod diu sustinuerat mediis

Ligures Lucium vna cum suo exercitu penitus deleuerunt.

Hannibal veneno sese necauit.

Macedonicū
bellum inter
maxima bel-
la referēdum.

Perse in Rom.
victoria.

Capit̄ Perse.

Attende filii
Perse fortunā

gurgitibus victa tādē & cōminuta destituit, atque eadem rursus fragmentis impredientibus superducta submergit. Pauci ex omni populo per vtrāque ripam vix concisis euasere visceribus Publio Lycinio Crasso & Gaio Cassio Lōgino consulibus. Macedonicū bellum gestum est, merito inter maxima bella referēdum, nam in auxilio Romanorum tota primum Italia, Deinde Ptolemæus rex Aegypti, & Ariarates Cappadocię, Eumenes Asię, & Masinissa Numidię fuerunt. Persen & macedonas secuti sunt Thraces cum rege Cothe, & vniuersi cum rege Genitio Illyrii. Itaque adueniēti Crasso consuli Perses occurrit, commissoque proelio miserabiliter victi fugere Romani. Sequenti pugna pene pari clade partis vtriusq; in Hyberna discessum est. Deinde Perses profligato multis proeliis exercitu Romano in Illyrium transgressus, Sulcanum oppidum defensum præfidiis Romanis pugnando cepit, vbi magnam Romanorum præfidiōrum multitudinem partim occidit, partim sub corona vendidit, partim secū in Macedonia duxit. Postea cum eo Lucius Aemilius Paulus consul dimicauit, & vicit, nā. xx. M. peditum in eo proelio interfecit. Rex cum equitatu subterfugit, sed cōtinuo captus atque in triumpho cum filiis ante currū actus, post apud Albam in custodia defecit. Filius eius iunior fabricam gerariam ob tolerandam inopiam Romæ didicit, ibique cōsumptus est. Plurima præterea & satis diuersis prouentibus bella multarum vbiq; gentium gesta sunt, quę breuitatis causa prætermisi.

¶ Bella in Hispania gesta. Cap. xx.

Nno ab vrbe cōdita. dc. Lucio Lycinio Luculo & Aulo Posthumio Albino cōsulibus, quomnes Romanos ingens Celtiberorum metus inuasisset, & ex omnibus nō esset, qui ire in Hispaniam vel miles vel legatus auderet. Publius Scipio qui postea Aphricanus est dictus, vltro sese militaturum in Hispaniam obtulit, cum tamen in Macedoniam forte iam deputatus esset. Itaque profectus in Hispaniam magnas strages gentium dedit, sapius etiam tā militis quam ducis vsus officio, nam & barbarum prouocātem singulariter congressus occidit. Sergius autem Galba prætor a Lusitanis magno proelio victus est, vniuersoque exercitu amisso ipse cū paucis vix elapsus euasit. Eodem tempore censores theatrum lapideum in vrbe cōstrui censuerunt, quod ne tunc fieret, Scipio Nasica grauissima oratione obstetit, dicens inimicissimum hoc fore bellatori populo, ad nutriendam desidiam, lasciuięque commentum, adeoque mouit senatum, vt non solum vendi omnia teatro

cōparata iusserit, sed etiam subselia ludis poni prohibuerit. Quā obrem intelligant nostri quibus quicquid extra oblectamētum libidinīs occurrit, offensio est, propter hoc quod se infirmiores esse hostibus suis ipsi sentiunt, & fateantur theatra accusanda non tempora, nec blasphemandum deum verum solum, qui vsque nunc ea prohibet, sed abominandos deos, vel dæmones suos qui ista petierunt, profundo siquidem satis malignitatis suę argumento, tale sacrificium flagitantes, quo non magis fuso cruore pecudum, quā profligata virtute hominum pascerentur, nam vtique tunc nec hostes, nec fames, nec morbi, nec prodigia deerant, immo tunc plurima erant, sed theatra non erant, in quibus quod incredibile dictum est, ad aram luxurię virtutum victimę trucidantur. Carthaginē sibus aliquando visum est homines immolare, sed male præsumpta persuasio breui prætermissa est, a Romanis vero exactum est, vt semetipsos perditioni impenderent. Factum esse sic fatentur, & clamant, vt fiat, qui pro mactanda gregis sui pecude fortasse offenderentur, & pro interficienda cordis sui virtute lætantur, quin potius Nasicę erubescant, qui christianis exprobrādū putant, & non nobis de hostibus quos semper habuerunt, sed illi de teatro, quod Sergii Galbæ haberi prohibuerat, conquerantur. Igitur in Hispania Sergius Galba prætor Lusitanos citra Tagum flumen habitantes, quom voluntarios in deditiōnem recēpisset, per scelus interfecit, simulans enī de commodis eorum se acturum fore, a circūpositis militibus cunctos inermes incautosque prostrauit, quę res postea vniuersę Hispaniæ propter Romanorum perfidiā causa maximī tumultus fuit.

¶ Iterum bellum terribile ortum est in Hispania.

CAPVT XXI.

Nno ab vrbe condita. dc. ii. Lucio Censorino & Marco Manlio consulibus tertium Punicum bellum exortum est. Igitur cum senatus delendam Carthaginē censuisset profecti in Aphricam cōsules & Scipio tunc tribunus militum prope Vticā maioris Aphricani castra tenuerunt. Ibi Carthaginensibus euocatis, iussisque vt arma & naues traderent, nec moratis tanta vis armorū repente tradita est, vt facile tota ex his Aphrica potuisset armari. Sed Carthaginenses postquā arma tradiderunt & relicta vrbe secedere procul a mari. x. M. passuum iussi sunt, dolorem ad desperationem contulerunt, aut defensuri ciuitatem, aut cum ipsa per ipsam sepeliendi, ducesque sibi duos creauerunt Hasdrubales, armaque primum facere aggressi aris ferrique inopiam auri & argenti metallis suppleuerunt, cōsules oppugnare Carthaginem statuunt, cuius situs huiusmodi fuisse dici-

i iiii

Carthaginis
conditio.

Byrsa

tur. Vigintiduo millia passuum muro āplexa toto mari pene cin-
gebatur absque faucibus, quæ. iiii. M. passuum aperiebantur. Is lo-
cus murum. xxx. pedes latum habuit saxo quadrato in altitudine
cubitorum. xl. Arx, cui Byrsæ nomen erat, paulo amplius quā. ii.
M. passuum tenebat. Ex vna parte murus communis erat vrbis &
Byrsæ imminens mari, quod mare stagnum vocabant, quoniam
obiectu protentę linguę tranquillatur. Consules igitur quāuis ali-
quāntā muri partem quassatam machinis diruissent, tamen a Car-
thaginensibus victi ac repulsi sunt, quos fugientes Scipio repulso
intra muros hoste defendit. Cenforinus in vrbem rediit. Manlius
omissa Carthagine ad Hasdrubalem arma conuertit. Scipio Ma-
sinissa mortuo inter Masinisse filios tres Numidię regnū diuisit,
quo circa Carthaginē reuerso Manlius Terzagam vrbē expugna-
uit atque diripuit. Duodecim. M. ibi Aphrorum cæsa. sex. M. ca-
pta sunt. Hasdrubal Pœnorum imperator Masinissæ nepos subse-
riorum fragmentis in curia a suis propter suspicionem proditiōnis
occisus est. Iuuenius prætor in Macedonia aduersus Pseudo Phī-
lippum congressus cum maxima clade totius Romani exercitus
interfectus est.

¶ Tertium bellum punicum actum est. Cap. XXII.

Attende Car-
thaginiensium
fortem mise-
rabilem, qui i-
ditionem Ro-
manorum ve-
nere.

Nno ab vrbe condita. dc. vi. id est anno. l. post
bellū Punicum secundum Gneo Cornelio &
Lentulo Lucio Mummio consulibus. Publius
Scipio superioris anni consul delere Carthagi-
nem suprema sorte molitus Cothonē ingredi-
tur, vbi dū sex continuis diebus ac noctibus pu-
gnatur, vltima Carthaginenses desperatio tra-
xit ad deditiōnem petentes, vt quos belli clades reliquos fecit, sal-
tem seruire liceat. Primum agmē mulierum satis miserabile, post
viros magis deforme descendit, nam fuisse mulierū. xxv. M. vi-
rorū. xxx. M. memorię traditum est. Rex Hasdrubal se vltro de-
dit. Transfugæ, qui Aesculapii tēplum occupauerant voluntario
præcipitiō dati igne consumpti sunt. Vxor Hasdrubalis se duosque
filios secum virili dolore & furore fœmineo in medium iecit incē-
dium, eundem nunc mortis exitum faciens nouissima regina Car-
thaginis, quē quondam prima fecisset. Ipsa autē ciuitas decē & se-
ptē diebus continuis arsit, miserūq; spectāculū de varietate condi-
tionis humanę victoribus suis præbuit. Diruta est autē Carthago
omni mirabili lapide in puluerē cōminuto. dcc. post, anno quo cō-
dita erat. Multitudo omnis captiuorum exceptis paucis principib-
us venundata est. Ita. iiii. postquā cœptum fuit anno bellū Puni-

cum tertium terminatum est. Sed mihi quālibet studiose quæren-
ti, verū tamen homini tardioris ingenii nusquā omnino causa bel-
li Punici tertii, quam intantum Carthago accēderit, vt iuste euer-
ti decerneretur, eluxit. Illudq; me vel maxie mouet, quod si ita, vt
in superioribus bellis euident in assurgentem causa & dolor accen-
debat, consultatiōe non opus erat. At vero cum alii Romanorum
propter perpetuam Romę securitatem delendā esse decernerent,
alii vero propter perpetuam Romanę virtutis curam, quā sibi sem-
per ex suspitione æmulæ vrbis impenderēt, ne vigor Romanus bel-
lis semper exercitus in languidam segnicie[m] securitate atq; ocio
solueretur incolumem. Carthaginem statui suo permittēdam esse
censerent, causam non ex iniuria laceffentium Carthaginiensium,
sed ex inconstantia torpescentium Romanorum ortam inuenio.
Quod cum ita sit, cur christianis temporibus imputant heberatio-
nem ac rubiginem suam, qua foris crassi, intus exesi sunt, qui porro
ante. dc. fere annos, sicut sui timentes prudentesque prædixerant
cotem illam magnam splendoris & acuminis sui Carthaginē per-
diderunt. Itaque finem volumini faciam, ne forsitan collidēdo ve-
hementius, discussa ad tempus rubigine, vbi necessarium acumen
elicere non possum, superuacuam asperitatem inueniam, quāquā
obuiantem asperitatem nequaquam expauescerem, si interioris
spem acuminis inuenirem.

¶ Pauli Orosii in quintum historiarum librum præfatio.

Cio aliquantos post hæc deinceps permoueri
posse quod victorię Romanę multarum gen-
tium & ciuitatū strage crebrescūt, quamquam
si diligenter appendant, plus dāni inueniēt ac-
cidisse, quā commodi, neq; enim paruipenden-
da sunt tot bella seruilia, socialia, ciuilia fugiti-
uorum, nullorumvitiq; fructuū & magnarū ta-
men miseriarum. Sed conuiueo, vt quēadmodum volunt, ita fuis-
se videatur, vnde arbitror esse dicturos. Ecquid his tēporibus bea-
tius, quibus continui triumpho, cælebres victorię, diuites prædæ,
nobiles pompe, magni ante currus reges, longo ordine victę gētes
agebantur? Quibus breuiter respōdebitur, & ipsos de tēporibus so-
lere causari, & nos p̄ eisdem tēporibus instituisse sermonem, quæ
tempora non vni tantum vrbis attributa, sed orbi vniuerso constat
esse cōmunia. Ecce quā feliciter Roma vincit, tam infeliciter quic-
quid extra Romam vincitur. Quāti igitur pendenda est gutta hæc
laboriosæ felicitatis, cui ascribitur vnius vrbis beatitudo in tanta
mole infelicitatis, per quam agitur totius orbis euersio? Aut si ideo

Felicitatē Ro-
manorum de-
plorat utpote
quæ aliorum
infelicitate au-
cta fuerit.

felicía putantur, quia vniús ciuitatis opes auctæ sunt, cur nõ potius infelicissima iudicentur, quibus miserabili vastatione multarum ac bene institutarum gentium potētissima regna ceciderunt? An forte aliud tunc Carthagini videbatur, cum post annos. c. xx. quibus modo bellorū clades, modo pacis conditiones perhorrescens, nunc rebelli intentione, nunc suppliciter bellis pacem, nunc pace mutabat bella, nouissimeque miseris ciuibus passim se ignem vltima desperatione iaciētibus, vnus rogas tota ciuitas fuit, cui etiam nunc situ parue mœnibus destitutæ pars miseris est audire, quid fuerit. Aedat Hispania sententiam suam, cum per annos. cc. vbiq; agros suos sanguine suo rigabat, importunumq; hostem vltro hostitiam inquietantem, nec repellere poterat nec sustinere, cum se quique diuersis vrbibus ac locis fracti, cæde bellorum obsidionum fame exinaniti, interfectis coniugibus, ac liberis suis ob remedia miseriarū concursu misero ac mutua cede iugulabatur. Quid nūc de suis temporibus sentiebat, ipsa postremo dicat Italia, cur per annos. cccc. Romanis vtique suis contradixit, obstetit, repugnauit, si eorum felicitas, sua infelicitas non erat, Romanosque fieri rerum dominos bonis communibus non obstabat. Non requiro de innumeris diuersis gentiū populis diu antea liberis, tunc bello victis, patria abductis, precio venditis, seruitute dispersis, quid tunc sibi maluerint, quid de Romanis opinati sint, quid de temporibus iudicant. Omitto de regibus magnarū opum, magnarum viriū, magnæ gloriæ diu potentissimis, aliquando captis, seruiliter catenatis, sub iugum missis, ante curram actis, in carcere trucidatis, quorum tam stultum est exquirere sententiam, quam durū non dolere miseriam. Nos, nos inquam ipsos vitæq; nostræ electionem, cui acquiescimus, cōsolamur. Maiores nostri bella gesserunt, bellis fatigati pacem petentes tributa obtulerunt. Tributum precium pacis est. Nos tributa pendimus, ne bella patiamur, ac per hoc in portum ad quem illi tandem pro euadendis malorum tempestatibus confugerunt, nos consistimus, & manemus. Igitur nostra tempora viderimus, vtrū felicia, certe feliciora illis ducimus, quam, quod illi vltimo delegerunt, nos continue possidemus. Inquietudo enim belloq; qua illi attriti sunt, nobis ignota est, in ocio autem, quod illi post imperiū Cæsaris, natiuitatemq; Christi tenuiter gustauerunt, nos nascimur, & senescimus, quod illis erat debita pensio seruitutis, nobis est libera collatio defensionis, tantumq; interest iter præterita presentiaq; tempora, vt quod Roma in vsum luxuriæ suæ ferro extorquebat a nostris nunc in vsum cōmunis reipublicæ conferat ipsa nobiscū. Aut si ab aliquo dicitur, tolerabiliores parentis

Tributū precium pacis.

bus nostris Romanos hostes fuisse, quam nobis Gothos esse, audiat & intelligat, quanto aliter quam circa se ipsum agitur, sibi esse videatur. Olim quæ bella toto orbe feruebant, quæque prouincia suis regibus, suis legibus, suisque moribus vtebatur, nec erat societas affectionum, vbi diffidebat diuersitas potestatum. Postremo solutas & barbaras gentes quis tandem ad societatem adduceret, quas diuersis sacrorum ritibus institutas etiā religio separabat? Si quis igitur tunc acerbitate malorū victus patriam cum hoste deseruit, quem tandem ignotum locum ignotus adiit? Quam gentem generaliter hostem hostis orauit? Cui se congressu primo credidit, non societate nominis inuitatus, nõ communionem iuris adductus, non religionis vnitate securus? An parum exempli dederunt Busiris in Aegypto peregrinorum infeliciter incurritum impiissimus imolator? Crudelissimaque circa aduenas Dianæ Tauricæ litatura, sed magis crudelia sacra Thraciæ cum Polynestore suo vsque ad propinquos hospites scelerata. Et ne antiquitatibus videar immorari, testis est Roma de Pompeio interfecto, testis est Aegyptus de interfecto Ptolemæo. Mihi autem prima qualescūque motus perturbatione fugienti, de confugiendi statione securo vbique patria, vbique lex & religio mea est, nunc me Africa tam libenter accipit, quam confidenter accessi, nūc me inquam ista Africa pace simplici excepit, sinu proprio iure cōmuni, de qua aliquando dictum, & vere dictum est. Hospitio prohibemur harenæ, Bella cient, primaque vetant consistere terra, nunc vltro ad suscipiendos socios religionis & pacis suæ, beniuolum late gremium pādīt, atque vltro fessos quos foueat, inuitat.

Busiris.

Dianæ tauricæ litatura.
Thraciæ sacra crudelia

¶ Per fidem christianam vbique securum esse peregrinum.

CAPVT I.

Christiano ho-
mini tutissi-
ma esse oia.

Attende sci-
tum Orosii.

Omnibus oia
comunia esse

Atitudo orientis septētrionis copiositas, meridiana diffusio magnarum insularum largissime tutissimeque sedes mei iuris & nominis sunt, quia ad christianos & Romanos Romanus & christianus accedo, nō timeo deos hospitis mei, nō timeo religionem eius nece mea, nec habeo talem quē pertimescam locū, vbi & possessori liceat perpetrare quod velit, & peregrino non liceat adhibere, quod cōuenit vbi sit ius hospitis, quod meum non sit. Vnus deus qui tēporibus quibus ipse innotescere voluit, hanc regni statuit vnitatem, ab omnibus & diligitur & timetur. Eadem leges quæ vni deo subiectæ sunt vbiq̄ue dominantur, vbiq̄ue ignotus accessero, repētina vim tanquā destitutus nō pertimesco. Inter Romanos, vt dixi, Romanus. Inter christianos, christianus. Inter homines homo, legibus iploro rem publicam, religione conscientiam, cōmunionem naturam. Vt tēporarie omni terra quasi patria, quia quæ vera est, & illa quā amo, patria in terra penitus nō est. Nihil perdidit, vbi nihil amaui, totūque habeo quod do. Quem diligo mecū est, maxime quia & apud omnes idem est, qui me non modo notum omnibus, verum & p̄ximū facit, nec egentem deserit, quia ipsius est terra & plenitudo eius, ex qua omnibus omnia iussit esse cōmunia. Hæc sunt nostrorum temporum bona, quæ in totum, vel in tranquillitate presentium vel in spe futurorum, vel in p̄sugio communi non habuere maiores, ac per hoc incessabilia bella gesserunt, quia mutadatum fedium cōmunionem non libera persistēdo in sedibus suis aut infeliciter necati sunt, aut turpiter seruiērūt. Quod clarius p̄optiusque ipsis veterum gestis per ordinem explicatis aperietur. Anno ab vrbe condita sexcentesimo sexto, hoc est eodē anno, quo & Carthago deleta est, Gneo Cornelio Lentulo & Lucio Mummio cōsulibus, ruina Carthaginis euersio Corinthi subsecuta est, quarū potentissimarum vrbium paruo vnus temporis interuallo per diuersas mundi partes miserabile colluxit incendium, nam cum Metellus p̄ter Acheos Boetiosque duobus bellis, hoc est primo apud Thermopylas iterum in Phocis deuicisset, quorum priore bello occisa esse viginti milia secundo septem milia cæsa Claudius historicus refert. Valerius Antias in Achaia pugnatum esse & viginti milia Achæorum cum duce suo Dieuo cecidisse confirmat. Polybius vero Achiuus, quamuis tunc in Africā cū Scipione fuerit, tamen quia domesticam cladem ignorare non potuit, semel in

Achaia pugnatum Critolao duce asserit. Dieuum vero adducens tem ex Arcadia milites ab eodem Metello p̄tore oppressum cū exercitu docet. Sed de varietate discordantium historicorum aliqua iam diximus, quæ sufficiat detecta hæc & male nota mendaciorum nota, quare parum credendum esse in cæteris euidenter ostendunt, qui in his quoque quæ ipsi viderunt diuersi sunt. Igitur post extincta totius Achaia p̄sidia, destitutarum vrbium euersionem Metello p̄tore meditate consul Mummius repentinus cum paucis venit in castra, qui dimisso Metello Corinthum sine mora expugnauit, vrbem toto tunc orbe opulentissimā, quippe quæ velut officina omnium artificum atque artificiorum, & emporium commune Asiae atque Europæ, per multa retro sæcula fuit. Permissa crudeliter etiam captiuis p̄dandi licentia, sic omnia cædibus ignibusque completa sunt, vt de murorum ambitu quasi e camino in vnum apicem coartatum exundaret incendium. Itaque plurima parte populi ferro flammisque consumpta, reliqua sub corona vendita est. Vrbe incensa muri funditus diruti sunt. Muralis lapis in puluerem redactus. Præda ingēs erepta est. Sane cum propter multitudinem & varietatem statuarum simulachrorumque in illo ciuitatis incendio, permixta in vnum aurum argenti atque æris omnia simul metalla fluxissent, nouum genus metalli factum est, vnde vsque in hodiernum diem, siue ex ipso, siue ex imitatioe eius æs Corinthium, sicut memoriæ traditum est, & Corinthia vasa dicuntur.

Corinthi vasa
statio.

Corinthia vasa
sa.

Iterum bella grauiā surrexisse
in Hispania. CAPVT II.

Idem cōsulibus Viriatus in Hispania genere Lusitanus homo pastoralis & latro primum infestando vias, deinde vastando prouicias, postremo exercitu p̄torum & consulum Romanorum, vincendo, fugando, subiiciendo, maximo terrori Romanis omnibus fuit, siquidem Iberum & Tagū maxima & diuersorum locorum flumina late transgredienti, & per uaganti Gaius Vecilius p̄tor occurrit, continuo caso vsque ad internitionem pene omni exercitu suo, vix ipse p̄tor cum paucis fuga lapsus euasit. Deinde Gaium Plautium p̄torem idem Viriatus p̄liis multis fractum fugauit. Post etiam Claudius Vnimannus cum magno apparatu belli instructus contra Viriatum missus, quasi pro abolenda superiore macula turpiorem auxit ipse infamiam, nam cōgressus cum Viriato vniuersas, quas secum deduxerat, copias, maximasque Romani exercitus amisit.

Vecilius &
Gaium Plauti-
um fugauit
Viriatus.

k

Lusitanorum
cum Romanis
congressus.

Appij Claudij
in Salascos
Gallos cōgref-
sus.
Triumphādi
lex.

Androginus
Romæ vius.
Androginus
dicitur qui vit-
est & foemia.
Pestilentia
fauicia.
Pestis effectus

Lusitanos de-
uicit Fabius.

Viriatuſ trabeas faſces, cæteraque inſignia Romana in montibus ſuis trophea præfixit. Eodem tempore. ccc. Luſitani cum. M. Romanis in quodam ſaltu contraxere pugna, in qua. lxx. Luſitanos, Romanos autem. ccc. xx. cecidiſſe Claudius refert. Et cum victores Luſitani ſparſi ac ſecuri abirent, vnus ex his longe a cæteris ſegregatus cum circūfulſis equitibus pedes ipſe deprehenſus, vnus eorum equo lancea perſoſſo ipſius equitis ad vnum gladii ictū caput deſecuiſſet, ita omnes metu perculit, vt proſpectantibus cunctis, ipſe contemptim atque ocioſus abſcederet. Appio Claudio Quinto, Cæcilioque Metello conſulibus Appius Claudius aduerſus Salascos Gallos congreſſus, & victus, decem. M. militum perdidit. Reparata pugna. v. M. hoſtium occidit, ſed quæ iuxta legem, qua cōſtitutum erat, vt quiſquis quinque milia hoſtium peremiſſet, triumphandi haberet poteſtatem. Iſte quoque cum triumphū expectaſſet, propter damna vero ſuperiora non impetrauiſſet, in famæ impudentia atque ambitione vſus priuatim, cum tribus triumphauit. Lucio Cæcilio Metello & Fano Maximo Seruiliano conſulibus iter cætera prodigia Androginus Romæ viſus, iuſſu Haruſpicum in mare merſum eſt, ſed nihil ipſæ expiationis procuratio perfecit, nam tanta ſubito peſtilentia exorta eſt, vt miniſtri quoque faciendorum funerum primū non ſufficeret, deinde non eſſent. Itaque magnæ domus vacuæ viuīs plene mortuis remanſerunt. Lar-giſſimæ introrſum hæreditates, & nulli penitus hæredes. Deinde iam non ſolum in vrbe viuendi, ſed etiam appropinquandi ad urbem negabatur facultas. Tam ſæui per totam urbem tabeſcentiū ſub tectis, atque in ſtratis ſuis cadauerum putores exalabatur. Expiatio illa crudelis, & viam mortibus hominū morte hominis inſtruens, tandem Romanis inter miſerias erubeſcentibus, quam miſera & vana eſſet innotuit. Ante enim in ſuffragium præueniende cladis eſt habita, & ſic peſtilentia ſubſecuta eſt, quæ tamen ſine vllis ſacrificiorum ſatiſfactionibus tantummodo ſecundum menſuram arcani iudicii expleta correptione ſedata eſt, quam ſi artiſices illi circumuentionum haruſpices ſub ipſa, vt aſſolēt, declinatione morborum forte celebraſſent, proculdubio ſubſidiis, & ritibus ſuis reductæ ſanitatē gloriā vëdicaſſent. Ita miſera & ad ſacrilegia male religioſa ciuitas mendaciis, quibus liberari non poterat, eludebatur. Igitur Fabius conſul contra Luſitanos & Viriatum dimicans Bacciam oppidum, quod Viriatuſ obſidebat, depulſis hoſtibus liberauit, & in deditiōem cum plurimis aliis caſtellum recæpit. Fecit facinus etiam vltimis barbaris Scythiæ, non dicam Romanæ fidei & moderationi execrabile. Quingētis enim principi-

bus eorum, quos ſocietate inuitatos deditiōis iure ſuſceperat, manus præcidit. Pompeius ſequentis anni conſul ſines Numantinorū ingreſſus, accepta maxima clade diſceſſit, non ſolum exercitu per ne omni proſtigato, verum etiam plurimis nobilium, qui eius militiæ aderant, interemptis. Viriatuſ autem per quatuordecim annos Romanos duces atque exercitus protruiſſet, inſidiis ſuorū interfectus eſt, in hoc ſolo Romanis circa eū fortiter agentibus, quod percussores eius indignos præmio iudicarunt. At ego non modo nunc, verum etiam ſæpe intertexere oriētis illa inextricabilia bella poteram, quæ raro vnquam niſi ſceleribus aut incipiunt, aut terminantur. Sed Romanorum, cum quibus nobis actio eſt, tanta ſunt vt iure ſaſtidiatur alienæ. Mithridates tunc ſiquidem rex Parthorum ſextus ab Arſace, victo Demetrio præfecto, Babyloniam urbem, ſinesque eius vniuerſos victor inuaſit. Omnes præterea gentes, quæ inter Hidaspem fluuium & Indum iacēt, ſubegit. Ad Indiam quoque cruentum extendens imperium, Demetrium ipſum ſibi ſecundo bello occurrentem & vicit & cæpit, quo capto Diodorus quidam cum Alexandro filio, regnum eius & regium nomen vſurpauit, qui poſtea ipſum Alexandrum filium quem participem periculi in peruadendo regno habuerat, ne in obtinendo conſortē haberet, occidit. Marco Aemilio Lepido & Gaio Hoſtilio Mancino conſulibus, prodigia apparere diuerſa, & quantū in ipſis fuit ex more curata ſunt, ſed nō ſemper aucupatoribus euentū & ſtructoribus fallaciæ haruſpicibus, opportuni caſus ſuffragantur. Nanque Mancinus conſul, poſtquam a Popilio apud Numantiam ſuſcepit exercitum, a deo proelia infeliciter cuncta geſſit, atque in id ſuprema deſperatiōe perductus eſt, vt turpiſſimum foedus cum Numantinis iſdem facere cogeretur, quamuis & Pompeius iam aliud æque infame foedus cum iſdem Numantinis paulo ante pepigiſſet. Senatus diſſoluit foedus, & Mancinum tradi præcepit Numantinis, qui nudato corpore, manibus poſt tergum reuinctis, ante portas Numantinorum eſt expoſitus, ibique vſque in noctē manens, a ſuis deſertus, ab hoſtibus autem non ſuſceptus lachrymabile vtriſque ſpectaculum præbuit.

Pompeius ex
Numantinorū
finibus proſti-
gatur.
Inſidiis ſuorū
cædit Viriatuſ

Mithridates
& res ab eodē
in Babibonia
& India geſte.

Alexander a
Diodoro præ
interfectus.

Mancinus ad
Numantinos
victus ducit.

¶ Quod falſa numina ſibi vſur-
parunt Romani.
CAPVT III.

k ii

Apostrophe
in Romanos
varia numina
falso colentes

Proclamatio
in Mancini
deditioem.

Romanorum
clades apud
Cannas.

Gallogræcos
Brutus hosti-
liter interiit.

Sclamare hoc loco dolor exigit, quæ falso vo-
bis Romani magna illa numina iustitiæ ac fi-
dei fortitudinis & misericordiæ vendicatis?
A Numantinis hæc verius discite. Fortitudi-
ne opus fuit, pugnando vicerunt. Fides exige-
batur, credentes aliis secundum se, quos occide-
re potuerat, pacto fœdere dimiserunt. Iustitia
probanda erat, probavit eam vel tacitus senatus, quæ iisdem Nu-
mantini per legatos suos aut inuiolatam pacem solam, aut omnes
quos pignore pacis accepto viuos demiserant, reposcebant. Mife-
ricordia examinanda videbat, satis documentum dederunt vel emit-
tendo ad vitam inimicum exercitum, vel ad pœnam non recipi-
endo Mancinum. Mancinus ne rogo dedendus fuit, qui victi exerci-
tus impendentem trucidationem pretentum boni pacti fœderis dis-
pulsit. Qui periclitantes patriæ vires in meliora tempora reserua-
uit. At si displicuit fœdus quod pactum est quæ miles hoc pignore
redemptus, aut quæ reuenteretur receptus est, aut quæ repeteretur
redditus non est? At si placuit seruati militis qualiscunque prouis-
io, quæ Mancinus qui hoc pepigit solus deditus fuit: Nuper Varro
vt perpropera pugna iniretur, collegam Paulum obluçantem im-
pulsit, trepidantem præcipitavit exercitum, infelices copias apud
infames illas Romanis cladibus Cannas non disposuit certami-
ni, sed opposuit morti plus quàm quadraginta milia ibi militum Ro-
manorum sola impatientia sua, de qua sibi victoriam iandudum
Hannibal præsumebat, amisit. Collega etiam Paulo, quo tandem
viro perditio nouissime in urbem pene solus impudentissime redi-
re ausus meruit impudentiæ suæ præmium, nam gratiæ ei, quod de
republica non desperasset quam tamẽ ipse fecerat desperatam, pu-
blice in senatu actæ sunt. Porro autem Mancinus qui forte bellica
circumuentum exercitum ne perderet, laborauit, ab eodem sena-
tu deditioem damnatus est. Scio Romanis & illud in Varrone dis-
plicuisse, sed tẽpori concessum est, & hoc in Mancino placuit, sed
secundum tempus præsumptum est, atque ideo ab initio perfecistis,
vt nec ciuis consulat conuenienter ingratis, nec hostis fideliter cre-
dat infidis. Interea Brutus in interiore Hispania. lxx. M. Gallogre-
corum, qui Lusitanis auxilio venerant, asperrimo bello & difficili,
quæ incautos circũuenisset, oppressit. Quorũ in eo prælio. l. M. oc-
cisa. sex. M. capta referuntur, pauci fuga euaserunt. In citeriore His-
pania Lepidus proconsul Vacceos innoxiam gentem & supplicem,
& senatu prohibente pertinaciter expugnare tentauit. Sed mox
accepta clade grauissima improbe pertinaciæ pœnas luit. sex. M. quip

pe Romanorum in hoc iniusto bello iustissime cæsa sunt, reliqui
exuti castris, armis etiã perditis euaserunt. Nec minus turpis hæc
sub Metello clades, quam sub Mancino fuit, quare nunc sibi hæc
tempora loco felicitatis ascribant, non dico Hispani tot pulsati fa-
tigatique bellis, sed ipsi Romani tam cõtinuis subacti cladibus, te-
tiesque superati, vt non exprobrem quot prætores eorum, quot le-
gati, quot consules, quot legiones, quantique exercitus consumpti
sunt. Illud solum reuoluo, quanta fuerit timoris amẽtia. Miles Ro-
manus hebetatus, vt iam nec ad experimentum quidem belli co-
hibere pedem, atque affirmare animum posset, sed mox cõspecto
Hispano specialiter hostem diffugiens, vinci se pene prius crede-
ret, quam videri. Quo argumento patet apud vtrosque misera illa
tempora iudicata, quæ & Hispani & si vincere poterant, inuiti ta-
men desererent ocia sua dulcia, & bella externa tolerarent, & Ro-
mani quanto impudentius alienæ quieti sese ingererent, tanto tur-
pius vincerentur.

In vrbe Roma puerum natum nouum monstrum,
& in Sicilia montem Aetnam vastos
ignes eructasse.

CAPVT IIII.

Seruo Fulvio Flacco, & Quinto Calphurnio Pi-
sone consulibus, Romæ puer ex acilla natus est
quadrupes, quadrimanus, oculis. iiii. auribus to-
tidem, natura virili duplex. In Sicilia mons
Aetna vastos ignes eructauit, ac fudit, qui tor-
rentum modo per præcipites prona, proxima
quæque corripientibus excussere flammis lon-
ginq̄iora autem fauillis calidis cum vapore graui late volitantibus
torruerunt, quod Siciliae semper vernaculum genus monstri
non portendere malum assolet, sed inferre. In Bononiensi agro fru-
ges in arboribus natae sunt. Igitur in Sicilia bellum ciuile ortum
est, quod adeo graue & atrox multitudine seruorum, tunc ad arma
instructorum, copiaque & magnitudine virium fuit, vt non dicam
prætores Romanos, quos penitus profligauit, sed consules quoque
terruerit, nã septuaginta milia seruorum, tum in arma conspirantiũ
fuisse referunt, excepta vrbe Mesana, quæ seruos liberaliter habi-
tos in pace cõtinuit. Cæterũ Sicilia in hoc quoque miserior est, quia
insula, & nunq̄ erga pactũ suũ iuris idonea, nunc tyrãnis subiecta,
nunc seruis, vel illis dñatu improbo exigentibus seruitutẽ, vel istis
præsumptione pueris cõmutantibus libertatẽ, maxime quia clau-

Prodigia.
Monstruosus
puer.
Aetnæ flama

Fruges in ar-
boribus natae.
Siciliae bellũ
ciuile.
Seruorum cõ-
spiratio.

k iiii

sa vndique mari egerere foras non facile potest intestinum malū. Viperinam quippe conceptionem perditiōnis suae aluit sua libidine auctam, sua morte victuram. In hac autē seruilis tumultus excitatus, quanto rarior cæteris, tanto truculentior est, quia intentiōne cōmouet libera multitudo, vt patriā augeat, seruilis vt perdat.

¶ Scipio consul creatus Numantiam deleuit. Cap. v.

Siciliæ miserima cōditio. Numantiæ situs.

Fugientiū Romanorum & Numantinorū vicissitudo.

Obsidetur Numantia.

Anno ab vrbe condita. dc. xx. cum maior pene infamia de fœdere apud Numantiam factō, q̄ apud Caudinas quondam furculas pudorē Romanę frontis oneraret, Scipio Aphricanus cōsensu omnium ex tribuno cōsul creatus, atque ad expugnandam Numantiam cum exercitu missus est. Numantia autem citerioris Hispaniæ haud procul a Vacceis & Cantabris in capite Gallatię sita, vltima Celtiberorum fuit, hæc per ānos. xiiii. cum solis. iiii. M. suorum. xl. M. Romanorū non solum sustinuit, sed etiam vicit, pudendisque fœderibus affecit. Igitur Scipio Aphricanus Hispaniā ingressus, non ilico se ingessit hostibus, vt quasi incautos circunueniret, sciens nunquā id genus hominum adeo in ocium corpore atq; animo resolui, vt nō ipsa qualitate habitudinis suae apparatus aliorum præcelleret, sed aliquandiu militem suum in castris velut in scholis exercuit. Et cum partim estatis totāque hyemē, ne attentata quidem pugna trāssegisset, sic quoque parum propemodum hac profecit industria, nanque vbi copia pugnandi facta est, exercitus Romanus oppressus impetu Numantinorū terga conuertit, sed increpatione & minis obiectantis sese consulis, manuque retinentis tandem indignatus in hostem rediit, & quem fugiebat, fugere cōpulit. Difficilis in relatu fides Numantinos effugauere, & fugiētes videre Romani. Vnde quāuis Scipio, quia præter spem acciderat, lætatus & gloriatus esset, tamen vltra bellum aduersus eos audendum non esse professus est. Itaque Scipio insistendum inopinatis prouentibus censuit, vrbem ipsam obsidione conclusit, & fossa circumdedit, cuius latitudo pedibus. x. altitudo. xx. fuit. Ipsum deinde vallum sudibus præstructum crebris turribus cōmuniuit, vt si qua ab erumpente hoste in eū, tentaretur irruptio, iam non quasi obsessor cū obsessio, sed versa vice obsessus obsessio repugnaret. Numantia autem in tumulo sita haud procul a flumine Durio tria. M. passuum ambitu muri amplexabatur, quāuis aliqui asserant eā & paruo situ & sine muro fuisse. Vnde credibile est, cum hoc spatii cura alendo & custodiendorumq; pecorū, vel etiam exercendi ruris cōmodo, cum bello premerentur inluserint ipsam arcem paruā na-

tura munitam obtinētes. Alioquin tantam paucitatem hominū, tam amplum vrbis spatium non munire magis quā prodere videbatur. Igitur conclusi diu Numantini, & fame trucidati deditiōne sui obtulerunt. Si tolerabilia iuberentur, sæpe etiam orantes iustæ pugnae facultatem, vt tanquam viris mori liceret. Vltimo omnes subito duabus portis eruperunt, larga prius potione vsi non vini, cuius ferax is locus non est, sed succo tritici per artem cōfecto, quem succum a calefaciendo celiam vocant. Suscitur enim illa ignea vis germinis madefactę frugis, ac deinde siccat, & post in farinā redacta molli succo admiscetur, quo fermento sapor austeritatis & calor ebrietatis adiicitur. Hac igitur potione post longam famem recalescentes bello sese obtulerunt. Atrox diu certamen, & vsque ad periculum Romanorū fuit, iterumque Romani pugnare se aduersum Numantinos fugiendo probauissent, nisi sub Scipione pugnasent. Numantini interfectis suorum fortissimis bello cedunt, compositis tamen ordinibus, nec sicut fugientes in vrbem reuertuntur, corpora interfectorum ad sepulturam oblata accipere noluerunt. Nouissima spe desperationis in mortem omnes destinati clausam vrbem ipsi introrsum succenderunt, cunctique pariter ferro veneno atque igne cōsumpti sunt. Romani nihil ex his penitus habere relictis præter securitatem suam, neque. n. euerfa Numantia viciisse se magis Numantinos, qui euasisse duxerunt, vnum Numantinum victoris catena non tenuit vnde triumphum dedit, Romanos non vidit. Aurū vel argētum, quod igni superesse potuisset, apud pauperes non fuit. Arma & vestes ignis absumpsit.

¶ Deleta Numantia cæteras gentes pacem petiisse. CAPVT VI.

Digitur ea tempestate cum hæc apud Numantiam gesta sunt, apud Romam Gracchorum seditiōes agitabantur. Scipio autem cum deleta Numantia cæteras Hispaniæ gentes pace componeret, Tiresum quendam Celticū principem consuluit, quare ope res Numantina aut prius inuicta durasset, aut post fuisset euerfa. Tiresus respondit. Cōcordia inuicta discordia exitio fuit, quod Romani tanquā sibi ac de se dictum exempli loco accæperunt, quippe quibus iam de seditiōne discordantis totius vrbis nunciabatur. Carthagine Numantiaque deleta oritur apud Romanos vtilis de prouisione collatio, & oritur infamis de ambitioe contentio. Gracchus tribunus plæbis iratus nobilitati, quod inter autores Numantini fœderis notatus esset, agrum a priuatis eatenus possessum populo diuidi statuit. Octauo tribuno plæbis obsistenti

Celia potio, qua Numantini erūpere volentes vsi sūt.

Gracchorum seditio.

ademit imperium, & successorem Numitium dedit. His causis fenatum ira, populum superbia inuasit, ac tunc forte Attalus Eumenis filius moriens testamento populum Romanum imperio Asiae heredem succedere iusserat. Gracchus gratiam populi precio appetens legem tulit, uti pecunia, quae fuisset Attali, populo distribueretur. Obstante Nasica etiam Pompeius spondit, se Gracchum primum magistratum adisset, accusaturum.

In vrbe ortam seditionem grauem, & in Sicilia feruilem contagionem.

CAPVT VII.

Gracchi interitus.

Gracchus cum niteretur, ut ipse tribunus plebis subsequente anno permaneret, cumque comitiorum die seditiones populi accederet, auctore Nasica inflammata nobilitas fragmentis subteliorum plebem fugauit. Gracchus per gradus quibus itur super Calphurnium fornix detracto amiculo fugiens ictus fragmento subtelii corruit. Rursusque assurgens alio ictu clauae cerebro impacte exanimatus est. Ducenti praeterea in ea seditione interfecti, eorumque corpora in Tyberim proiecta sunt, ipsius quoque Gracchi inhumatum cadaver extabuit. Orta praeterea in Sicilia belli feruilem contagio, multas late infecit puincias, nam & Minturnis. cccc. .i. serui in crucem acti, & Sinuessae ad. iiii. M. seruorum a Quinto Metello & Gneo Seruilio Cypione oppressa sunt. In metallis quoque Atheniensium idem tumultus feruilem ab Heraclito praetore discussus est. Apud Delon & serui nouo motu intumescens oppidanis praeventibus pressi sunt absque illo primo Siciliensis mali fomite, a quo iste velut scintillae emicantes diuersa haec incendia feminauit. In Sicilia enim post Fuluium consulem Piso consul Mamercium oppidum expugnauit, ubi octo. M. fugitiuorum interfecit, quos autem capere potuit patibulo suffixit, cui cum Rutilius consul successisset, idem quoque Taurominium & Aetnam firmissima fugitiuorum refugia bello recapti, ubi amplius quam. xx. M. tunc seruorum trucidata referuntur. Misera profecto talis belli & inextricabilis causa. Pereundum utique dominis erat, nisi insolentibus ferro obuiam iretur. Sed tamen in ipsis quoque infelicissimis damnis pugna, & infeliciores lucris victoriae, quanti perire victi, tantum perdidere victores.

Attalum regem Asiae testamento Asiam reliquisse Romanis. CAPVT VIII.

Anno ab vrbe condita. dccc. xlii. Publius Lycinus Crassus consul & pontifex maximus, aduersus Aristonicum Attali fratrem qui traditam testamento Romanis Asiam peruaserat, cum instructissimo est missus exercitu. Praeterea magnis regibus, hoc est Nicomede Bithiniae, Mithridate Ponti & Armeniae, Ariarathe Cappadociae, Phillomene Paphlagoniae, eorumque maximis copiis adiutus, conferto tamen bello victus est, & cum exercitu post plurimam caedem in fugam acto, ipse iam circumuentus ab hostibus, & pene captus esset, virgam, qua erat usus ad equum in oculum Thracis iniecit. Barbarus autem cum ira & dolore exarsisset, latus Crassum gladio transuerberauit. Ita ille excogitato genere mortis effugit, & dedecus & seruitutem. Perpenna consul, qui Crasso successerat, audita morte Crassi & clade exercitus Romani raptim in Asiam peruolauit, Aristonicum recenti victoria furiantem improviso bello adortus, nudatum omnibus copiis in fugam vertit. Cumque Stratonice urbem, ad quam ille confugerat obsidione cinxisset, trucidatum fame ad deditorem coegit. Perpenna consul apud Pergamum correptus morbo diem obiit. Aristonicus vero ductus ad urbem Romam iussu senatus in carcere strangulatus est. Eodem anno Ptolemaei Alexandrinorum regis vita misera miseriorem vitam exitum dedit. Is enim sororem suam stupro cognitam, ac deinde in matrimonio receptam turpius quam duxit, abiicit. Priuignam vero suam, hoc est filiam sororis & coniugis, coniugem asciiuit, filiumque suum, quem ex sorore susceperat, necnon & filium fratris occidit. Quamobrem tantis incestis parricidiisque execrabilis ab Alexandrinis regno pulsus est. Iisdem temporibus Antiochus non contentus Babylonia atque Hecharbana totum Mediae imperium aduersus Pharaathem Parthorum regem congressus victus est, qui cum in exercitu suo. ccc. M. armatorum habere videretur. c. M. & amplius calonum & lixarum immixta scortis & histrionibus trahebat. Itaque facile cum uniuerso exercitu suo Parthorum viribus oppressus interiit. Gaio Sempronio Tuditano & Marco Acilio consulibus Publicum Scipionem Africam pridie pro concione de periculo salutis suae contestatum, quod sibi pro patria laboranti ab improbis & ingratis denunciari cognouisset, alio die mane exanimem in cubiculo suo repertum non temere inter mala Romanorum maxima recensuerim, praesertim cum tantum in eorum Africani vigor & modestia valeret, ut facile uiuo eo, neque sociale neque ciuile bellum posse existere crederetur. Hunc quidam uxoris suae Semproniae,

Crassus cum maximo exercitu Asiam proficiscitur. Hic ponitur Crassi adiutores. Crassus uicit.

Aristonicus a Perpenna superatus. Perpennae obitus. Aristonici supplicium. Scelerata Ptolemaei flagitia

Ptolemaeus ob sua crimina regno priuatus est.

Gracchum autem fororis dolo necatum asserunt, ne scelerata, vt credo, familia, atque in perniciem patriæ suæ nata, iter impias seditiones virorum, non etiam facinoribus mulieribus esset immanior.

¶ Iterum Aetnam vasto tremore exundasse igneis globis.

CAPVT IX

Aetna flammæ euomit.
Lyparæ insulæ adustio cuncta exsiccans.

Arco Aemilio & Lucio Oreste consulis, Aetna vasto tremore concussa exundauit igneis globis. Rursusque alio die Lypara insula & viciniam circa eam mare intantum efferbuit, vt adustas quoque rupes dissoluerit, tabulataque nauium liquifacis caris extorruerit, exanimatos pisces supernatantes excoxit, homines quoque nisi qui longius potuere diffugere, reciproco anhelitu calidi aeris adustis introrsum vitalibus suffocauit.

¶ Vbi in Africa a bellorum excidiis cessatum est, horribilem & inusitatam perditionem locustarum secutam.

CAPVT X.

Arco Plautio Iseo & Marco Fulvio Flacco consulis vix dum Africam a bellorum excidiis quiescentem, horribilem & inusitata perditio consecuta est, namque cum per totam Africam immensa locustarum multitudines coaluissent, & non modo iam spem cunctam frugum abrasissent, herbasque omnes, cum parte radicum & folia arborum cum teneritudine ramorum consumpsissent, verum etiam amaras cortices atque arida ligna perrosissent, repentino arrepta vento, atque in globos coacta, portataque diu per aerem Africano pelago immerse sunt. Harum cum immensos acervos longe undis urgentibus fluctus per extensa late littora propulissent, terrarum nimis atque ultra opinionem pestiferum odorem, tabida & putrefacta congeries exhalauit. Vnde omnium pariter animantium tanta pestilentia consecuta est, vt auium pecudum ac bestiarum corruptione dissolutarum putrefacta passim cadauera vitium corruptionis augerent. At vero quanta fuerit hominum lues, ego ipse dum refero, toto corpore perhorresco, siquidem in Numidia in qua tunc Micipsa rex erat, decem milia hominum, circa oram vero maritimam, qua maxime Carthaginensi atque vticensi littori adiacet, plus quam centum milia perisse traditum est. Apud ipsam vero Vticam ciuitatem xxx. milia militum, que ad presidium totius Africæ ordinata fuerat

Immersione locustarum comes pestis subsecuta est.

extincta atque abrasa sunt. Que clades tam repentina ac violenta institit, vt tunc apud Vticam sub vna die per vnam portam ex illis iunioribus plus quam. M. d. mortuos elatos fuisse narretur. Verum tamen pace & gratia omnipotentis Dei dixerim, de cuius misericordia & in cuius misericordia & in cuius fiducia hec loquor, quamuis & temporibus nostris exoriantur aliquando hæc diuersis partibus locustæ, & plærunque etiam, sed tolerabiliter ledant, nunquam tamen temporibus christianis tanta vis inextricabilis mali accidit, vt perniciës locustarum, qua nullo modo ferri viuæ potuisset, mortua plus noceret, & quandiu viuente peritura erant omnia, ea perditâ pereuntibus magis omnibus optandum fuerit, ne periret.

¶ Post euersam Carthaginem iterum iussum est eam restitui.

CAPVT XI.

Nno ab vrbe condita. dc. xxxvii. Lucio Cæcilio Metello & Quinto Tito Flaminio consulibus Carthago in Africa restitui iussa. xx. & secundo demum anno, quam fuerat euersa, deductis ciuium Romanorum familiis, que eam incolerent, restituta & repleta est, magno antea prodigio præcedente, nam cum mensores ad limitandum Carthaginensem agrum missi stipites terminorum indices finis, nocte a lupis reuulsos mordicus, corrososque reperissent, aliquid diu hæsitatum est, vtrom Romanæ paci expediret, Carthaginem reformari. Eodem anno Gaius Gracchus Gracchi illius, qui iam occisus in seditione fuerat, frater, tribunus plebis per tumultum creatus, magna rei publicæ perniciës fuit, nam cum sæpe populum Romanum largitionibus promissisque nimis in acerbissimas seditiones excitauisset, maxime legis Agrariæ causa, pro qua etiam frater eius Tiberius Gracchus fuerat occisus, tandem a tribunatu Minutius successor decessit. Minutius tribunus cum maxima ex parte decessoris sui Gracchi statuta conuulsisset, legesque abrogasset, Gaius Gracchus cum Fulvio Flacco ingenti stipatus agmine Capitolium, vbi concio agitabatur, ascendit. Ibi maximo tumultu excitato, quidam præco a Gracchanis interfectus, velut signum belli fuit. Flaccus duobus filiis armatis cinctus, comitante etiam Graccho togato, breuèque gladium sub sinistra occultante, quamuis & præconem frustra præmisisset, qui seruos ad libertatem vocaret, Ianum tanquam in arce occupauit, contra quem Decius Brutus vir consularis a cliuo publico cum ingenti certamine irruit. Ibi diu obstinatissime dimicauit Flaccus Gracchus postquam in templum Minervæ successerat, gladio incumbere volens interuentu licitoris re-

Vide quid esset rat de locustis optandum.

Restauratur Carthago.

Prodigium in restituenda Carthagine visum.

Gracchus Reipublicæ perniciës.

Gracchi facti causa seditio.

tentus est. Itaque cum diu anceps bellum ageretur, tandem sagittarii ab Opimio missi confertam multitudinem disturbauerunt. Duo Flacci pater filiusque cum per aedem Lunae in domum priuacorum interitus. tam desiluissent, foresque obiecissent, rescisso craticio pariete, confossi sunt. Gracchus pro se amicis pugnantibus ac peruentibus egre ad pontem sublicium peruenit, ibique neuius caperetur, ceruicem seruo suo praebuit. Caput Gracchi excisum consuli allatum est, corpus ad Corneliam matrem Missenum oppidum deuectum est. Haec autem Cornelia Africani maioris filia Missenum post prioris filii mortem secesserat. Bona Gracchi publicata sunt. Flaccus adulescens in robore necatus est. Ex factione Gracchi. cc. l. homines in Auentino monte caesi referuntur. Opimius consul sicut in bello fuit fortis, ita in questione crudelis, nam amplius quam tria. M. hominum suppliciiis necauit, ex quibus plurimi ne dicta quidem causa innocentes interfecti sunt. Iisdem temporibus Metellus Baleares insulas bello peruagatus edomuit, & piraticam infestationem, quae ab iisdem tunc exoriebatur plurima incolarum caede compressit. Gneus quoque Domitius proconsul Allobroges Gallos iuxta oppidum Vindalium grauissimo bello vicit, maxime cum elephantorum noua forma equi hostium hostesque coterrenti diffugissent, xx. M. ibi Allobrogum caesa referuntur, iii. M. capta sunt.

¶ Aetnam ultra solitum exarsisse. Cap. XII.

Eodem tempore Aetna mons ultra solitum exarsit, & torrentibus igneis superfusus lateque circumfluentibus Catinam urbem finesque eius oppressit, ita ut tecta quaedam calidis cineribus preusta & pregrauata corruerent, cuius leuandae cladis causa senatus. x. annorum vectigalia Catinensibus remisit.

Aetnae incendio diruitur Catina.

¶ Galli a Fabio victi penes Rhodanum, & a Matio circa alpes. CAPVT XIII.

Nno ab urbe condita. dc. xxviii. Fabius consul Bitonto regi Arneruorum Galliae ciuitatis bellum maximo instructu comparanti adeo cum paruo exercitu occurrit, ut Bitintus paucitatem Romanorum vix ad escam canibus, quos in agmine habebat, sufficere posse iactaret, qui cum sibi ad transferendas copias unum pontem Rhodani fluminis parum esse intelligeret, alium cum paucis litribus catenisque connexum superstratis confixisque tabulis struxit. Conferta pugna, & diu grauiter agitata victi Galli, conuersique in fugam dum quisque sibi timet, coaceruatis inconsulte agminibus praepropero transitu pontis vincula ruperunt, ac mox cum ipsis litribus merfi

sunt, c. lxxx. M. armatorum in exercitu Bitinti fuisse traduntur, ex quibus. c. l. M. vel caesa vel merfa sunt. Quintus Martius consul Gallorum gentem sub radice alpium sitam bello aggressus est, qui cum se Romanis copiis circumseptos viderent, belloque impares fore intelligerent, occisis coniugibus ac liberis in flammis sese proiecerunt. Qui vero praecipue Romanis peragendam tunc mortis suae copiam non habuerant, captique fuerant, alii ferro, alii suspensio, alii abnegato cibo sese consumpserunt, nullusque omnino vel paruuus superfuit, qui seruitutis conditionem vitae amore tolerare valuisset.

¶ Iugurthae Numidarum regi bellum consensu Romani populi indicitur.

CAPVT XIII.

Nno ab urbe condita. dc. xxxv. Publius Scipio ne Nasica & Lucio Calphurnio Bestia consulibus, Iugurthae Numidarum regi, bellum consensu populi Romani senatus indicitur. Sed ego de Iugurtha ordinis tantum loco & causa commemorationis breuiter perstrinxi, quia ut de natura eius varia atque intolerabilia, ita & de rebus tam dolose, quam strenue gestis, propter optimam scriptorum luculentiam satis sufficiens apud omnes noticia est. Igitur Iugurtha Micipsae Numidarum regis adoptiuus, haeresque inter naturales eius filios factus, primum cohaeredes suos, id est, Hyspalem occidit, Adherbalem bello victum Africa expulit, Calphurnium inde consulem aduersum se missum pecunia corrumpit, atque ad turpissimas conditiones pacis adduxit. Praeterea cum Romam ipse venisset omnibus pecunia aut corruptis, aut attentatis seditiones dissensionesque permisit, quam cum egrederetur, infamiam satis notauit eulogio, dicens. O urbem venalem & mature perituram, si emptorem inueniris. In sequenti anno Aulum Posthumium Posthumii consulis fratrem, quem is. xl. M. armatorum exercitui praefecerat, apud Calamam urbem thesauris regis conditis inhiatam bello oppressit, cui victo ignominiosissimum foedus exegit, uniuersam pene Africam a Romanis deficientem regno suo iunxit. Postea tamen Metelli consulis integritate & disciplina coercitus, duobus etiam proeliis victus vidit praesente se & vastari Numidiam suam & non posse defendi, a quo in deditioem coactus. ccc. obsides dedit, frumentum atque alios commeatus persoluturum sese spondit, tria milia amplius perfugarum reddidit. Exin cum incertus in pace improbos non prohiberet excursus, Gaii Marii consulis qui non minore pene quam ipse praeditus erat astutia, Romanisque viribus fra-

Desperatio Gallorum in uelutrone am mortem addixit.

Iugurthae bellum indicitur a Romanis.

Iugurtha Micipsae adoptiuus cohaeredites suos profugauit. Pacem vendidit Calphurnius.

Iugurthæ cū
Boccho socie-
tas.

ctus est, maxime postquā Marius urbē Capsam ab Hercule Phœnice, vt ferunt conditam, regiis tunc thesauris confertissimam dolo circumuenit & capūt. Diffidens deinde propriis rebus & viribus Iugurtha societatem cum Boccho Maurorū rege fecit, cuius equitatus in immensum auctus Marianum exercitum creberrimis incursionibus fatigauit. Postremum apud Cyrtham urbem antiquā Masinissæ regiam aduersum Romanos expugnationem eius parantes. lx. milia equitum instructus occurrit. Nunquam vlla Romano militi tumultuosior pugna & terribilior fuit, adeo vt discursu & fremitu circumcursantium & impetentium equitum suscitatus puluis cœlum subtexuerit, diem ademerit, noctemque obduxerit, tantus autem telorū nimbus ingruerit, vt nulla pars corporis esset ab ictu tuta, quippe quibus & visus ad prospiciendum impedimento caliginis, & expeditio ad cauendū compressiōe multitudinis deerat. Nec laborabat eques Maurus ac Numida, vt bene collocatum hostē opportuno teli impetu rimaretur, sed potius in incertū pila mittebant, certi quod vulnera incerta nō essent. Ita coacti in vnū Romani equites, in vnū pedites densabant. Intercapedini tantī periculi nox interueniēs finē dedit. Eadem postera die & belli & periculi facies erat erūpere in hostē, quāuis stricto miles gladio non valebat ferire, eminus enim iaculis repellebat, fugere non poterat, vndiq; enī velocior ad persequendū eques incluserat. Iam tertia dies, & nullū vndecūq; suffragium, dira vndiq; mortis facies obiciēbat, tandē Marius consul forti desperatiōe spei viam fecit, & cum vniuerso simul agmine prupit e vallo, cāpoq; sese simul e proelio dedit. Et quum itē circumfusi hostes non solum agminis extrema lanierēt, verū etiā media excussis procul telis cederēt, turbatosq; Romanos insuper etiā estu solis, intolerantia sitis, mortis circumstantia, vsq; ad extremū desperatiōis fatigaret, subito notum illud Romanorū aduersus Aphros tēpestatum imbriūq; suffragium celo missum insperatæ salutis fuit, siquidē repentina pluuia sitientibus Romanis & æstuantibus refrigerium potumq; prebuit. Porro autē Numidis hastilia telorū, quæ manu intorquere sine armētis solent, lubrica ac pro hoc inutilia reddidit. Scuta etiā, quæ elephātis corio extento atque durato habilia & tuta gestabant, cuius ea natura est, vt acceptum imbrē, tanq̄ sponsia ebibat, ac per hoc intractabile repentino pondere fiat, quia circumferri non poterant, defendere nequiverunt. Ita ex insperato conturbatis destitutisq; Mauris ac Numidis, Bocchus & Iugurtha fugerunt. Post hoc. l. M. armatorum nouissimo bello ab iisdem regibus obiecta hæc quoque vsque ad internitionem Romanis vincētib; cesa referunt. Ex eo Boc-

Insperata plu-
uia sitientibus
Ro. subuenit.

chus spem belli abiiciens pacem petiuit, atque in precium pacis Iugurtham dolo captum cathenisque obrutum per Syllam legatum misit ad Marium, qui in triumpho ante currum cum duobus filiis suis actus, mox in carcere strangulatus est. Iisdem diebus obscœnum prodigium ac triste visum est. Lucius Aelius eques Romanus cum vxore & filia Roma in Apuliam rediens tempestate cor reptus est, qui quum filiam consternatam videret, vt citius propioribus tectis succederent, relictis vehiculis, arreptisque equis filiam virginem equo insidentem in medium agmen accepit. Puella vero ictu fulminis exanimata est. Sed omnibus sine scissura aliqua vestimentis adeptis, ac pectoris pedumque vinculis dissolutis, monilibus etiam annulisque discussis, ipso quoque corpore illeso, nisi quod obscœnum in modum nuda, & lingua paululū exerta iacuit, equus quoque ipse quo utebatur, straturis frenis & cingulis dissolutis passim ac dispersis exanimis procul iacuit. Post hoc paruo intercessu temporis Lucius Vecturius eques Romanus Aemiliam virginem Vestalē furtiuo stupro polluit. Duas præterea virgines vestales eadem Aemilia ad participationem incesti sollicitas contubernibus sui corruptoris exposuit ac tradidit. Indicio per seruū facto supplicium de omnibus sumptum est. Iisdem præterea Iugurthini belli temporibus Lucius Cassius consul in Gallia Tigurinō vsque ad oceanum persecutus, rursumque ab eisdem insidiis circumuentus occisus est. Lucius quoque Piso vir consularis legatus Cassii consulis interfectus. Gaius Publius alter legatus, ne residua exercitus portio quæ in castra confugerat, deleretur, obsides & dimidiam partem rerum omnium Tigurinō turpissimo fœdere dedit, qui Romam reuersus a Cælio tribuno plebis die dicta eo quod Tigurinō, in exilium profugit. Scipio proconsul capta vrbe Gallorum, cui nomen est Tolosa. c. M. ponderis auri, & argenti. cx. M. e templo Apollinis sustulit, quod quum ad Massiliam amicam populo Romano urbem cum præsidis misisset, interfectis clam, sicut quidam contestantur, quibus ea custodienda & peruehenda commiserat, cuncta per scelus furatus fuisse narratur, vnde magna quaestio post Romæ acta est.

Obscœnum
prodigium.
Lucij Aelij fi-
lia fulminata
interiit, illeſis
vestibus & cor-
pore.

Tolosa a Scipio-
pione oppu-
gnatur.

¶ Multas gentes in vnum conspirasse,
vt Romanum nomen
delerent.

CAPVT XV.

111

Ambronum
in Romanos
coniuratio.

Romanorum
consternatio.

Tigurini &
Ambrones a
Mario vincuntur

Nno ab vrbe condita. dcxlii. Gaius Manilius & Quintus Cæpio proconsules, aduersus Cimbro & Teutones Tigurinos & Ambronas Gallorum gentes, quæ tunc, vt imperium Romanum extinguerent, conspirauerant, missi prouicias sibi Rhodano flumine medio diuiserunt, ibi dum inter se grauissima inuidia & contentione disceptant cum magna ignominia & periculo Romani nominis victi sunt, siquidem in ea pugna Marcus Aemilius consularis captus atque interfectus est. Duo filii consulis cæsi. lxxx. M. Romanorum sociorumque ea tempestate trucidata. lx. M. calonum atque lixarum interfecta Antias scribit. Ita & ex omni penitus exercitu. x. tantummodo homines, qui miserum nuncium ad augendas miseras reportarent, superfuisse referuntur. Hostes, binis castris atque ingenti præda potiti noua quadam atque insolita execratione cunctaque cæperant, pessunderunt. Vestis discissa & pieccta est, aurum argentumque in flumen abiectum est, lorice virorum concisæ, phaleræ quoque equorum disperditæ, equi ipsi gurgitibus immerfi, homines laqueis collo inditis ex arboribus suspensi sunt, ita vt nihil prædæ victor, nihil misericordiam victus agnosceret. Maximus tunc Romæ non solum luctus, verumetiam metus fuit, ne confestim Cimbræ alpes transgredierentur, Italiamque deleterent. Iisdem temporibus Quintus Fabius Maximus filium suum adolescentem ruri relegatum cum duobus seruis parricidii ministris interfecit, ipsosque continuo seruos in precium sceleris manumisit. Die dicta Gneo Pompeio accusante damnatus est. Igitur Marius quarto consul, cum iuxta Isaram Rhodanumque flumina, vbi in sese confluunt, castra posuisset, Teutones Cimbræ & Tigurini & Ambrones, postquam continuo triduo circa Romanorum castra pugnarunt, si quo pacto eos excuterent vallo, atque in equum funderent, tribus agminibus Italiam petere destinarunt. Marius post digressum hostium castra mouit, & collem occupauit, qui campo & fluuio, vbi hostes sese diffuderant, imminabat. Quumque exercitus eius aqua ad potandum deesset, querelis omnium coargueretur, aquam quidem in conspectu esse respondit, sed eam ferro esse vendicandam. Primis itaque calonibus cum clamore in pugnam ruentibus subsecutus exercitus, mox iusto certamine compositis ordinibus bellatum est, & vicere Romani. Quarto die rursus productæ vtrinque in campum acies vsque ad meridiem pene pari pugnare discrimine. Post vbi incalcescente sole fluxa Gallorum corpora in modum niuium distaberunt, vsque in noctem cædes potius quam

pugna protracta est. Ducenta milia armatorum in eo bello interfecta sunt. lxxx. M. capta. vix. iiii. M. fugisse referuntur. Dux quoque eorum Teutobecchus occisus est. Mulieres eorum constantiore animo, quam si vicissent, petierunt a consule, vt sibi inuiolata castitate, virginibus sacris ministrare fas esset, quo vitam sibi reseruarent, quam rem quum non impetrassent, paruulis suis ad saxa illis cunctæ sese ferro ac suspensio peremerunt. Hæc Tigurinis & Ambronibus gesta sunt. Teutones autem & Cimbræ integris copiis alpium niues emensi Italiæ plana peruaserunt, ibique quum rigidum genus diu blandioribus aureis cibis poculis ac lauacris moliretur, Marius quintus consul & Catulus diuersus eos missi, die ad pugnam & campo dato, Hannibalis secuti ingenium in nebula disposuere pugnam, in sole pugnaverunt. Prima siquidem perturbatio Gallorum fuit, quod Romanam aciem prius offendere dispositam, quæ adesse senserunt. Quumque ilico vulnerati equites retro in suos cogrentur, totamque multitudinem indisposite adhuc aduentantem conturbarent, & sol cum vento ortus ex aduerso emicuisset, visus eorum puluis oppleuit, & splendor hebetauit. Ita factum est, vt tanta ac tam terribilis multitudo, minima Romanorum clade suauissima internitione cederetur. Centum. xl. M. eorum tunc in bello cæsa. xl. M. capta dicuntur. Mulieres grauiorem pene excitauere pugnam, quæ plaustris in modum castrorum circumstructis, ipse autem desuper propugnantes diu prope repulere Romanos. Sed quum ab his nouo cædis genere terrerentur, abscissis enim cum crine verticibus inhonesto satis vulnere turpes relinquebantur, ferro quod in hostem sumperant, in se suosque verterunt, nanque aliam concursim mutuo iugulata, aliam apprehensis inuicem faucibus strangulata, aliam funibus per equorum crura confertis, ipsisque equis extimulatis, quibus equorum crura nexuerant, indidere ceruices, quouisque protractæ atque exanimatæ sunt, aliam laqueo se subiectis plaustrorum temonibus pependerunt. Inuenta est etiam quædam quæ duos filios traiecit per colla eorum laqueis ad suos pedes vinxerit, & quum se ipsam suspensio morituram dimisisset, secum traxerit occidendos. Inter hæc multa & miserabilia mortis genera. Reguli quoque duo strictis in se gladiis concurrisse referuntur. Lucius & Boiorix reges in acie ceciderunt. Claudius & Ceforix capti sunt. Ita in his duobus præliis. ccc. l. M. Gallorum occisa. & c. xl. M. capta sunt, absque innumerata mulierum multitudine, quæ se suosque paruulos foemineo furore, vi autem virili necauerunt.

Teutones & Cimbræ a Mario præuenti cæduntur.

Mulieres tu multuosiore audacia in Romanorum bellum mouerunt.

¶ Post triumphum Marii incredibile facinus & nunquam antea Romanis cognitum perpetratum fuisse.

CAPVT XVI.

igitur talem Marii triumphū Romanamque victoriam incredibile facinus, & nunquā antea Romanis cognitum Romæ subito perpetratum, versa in horrorem ac mœrorem tota vrbe fuscauit. Publitius quidam malleolus seruis annitentibus matrem suā interfecit. Damnatus parricidio, insutusque e culeo in mare proiectus est, impleueruntque Romani facinus & pœnam, de qua re Solon atheniensis decernere non ausus fuerat, dū fieri posse non credidit, & Romani qui se ortos a Romano scirent, etiam hoc fieri posse intelligentes supplicium singulare sanxerunt. Anno ab vrbe cōdita. dcv. post Cimbricū & Teutonicum bellū & quintum Marii consulatū, quo status imperii Romani iure conseruatus iudicatur, cōsulatu sexto eiusdem Gaii Marii ita labefactatus est, vt pene vsq; ad extremū intestina clade conciderit. Euoluere ac percurrere mihi discordiarū ambages & inextricabiles seditiōnū causas incōmodū simul ac longū videtur, sane breuiter strinxisse sufficiat, quod primus Lucius Apuleius Saturninus excitati tumultus autor extiterit, Quinto Metello Numidico viro sane primario acerrimus inimicus, qui eum censores creatū protractum domo, atque in Capitolium fugientem armata multitudo obsedit, vnde equitum Romanorum indignatiōe deiectus est, plurima ante Capitolium cæde facta. Anunium deinde competitorum suū Saturninus & Glaucia, fraude Maii Marii consulis occiderunt. Subsequente anno Marius sextū consul & Glaucia prætor, & Saturninus tribunus plæbis conspirauerunt, Metellum Numidicum in exiliū quacunque vi agere. Die dicta a suppositis eiusdem factionis infamibus ausibus contionem domi suę habuit, ibique ab aliis rex, ab aliis imperator est appellatus. Marius manipularim plæbe descripta alterum consulē cū præsiidiis in colle disposuit, ipse portas communiuit. In foro proelium cōmissum est. Saturninus a Marianis foro pulsus in Capitolium confugit, Marius fistulas quibus eo aqua deducebatur, incidit. Bellum deinde in aditu Capitolii horridum satis actum est, multique circa Saufenium & Saturninum cæsi. Saturninus palam clamitans Marium autorem esse omnium molitionum suarū contestatus est. Quum autem ipse Saturninus & Saufenius & Labienus cogente Mario, curiam confugissent, per equites Romanos effractis foribus occisi sunt. Gaius Glaucia extinctus e domo Claudii trucidatus est. Furius tribunus

Publicii ob imperfectam matrem supplicium.

Saturninus seditiōnis autor.

plæbis bona omnium publicanda decreuit. Gneus Dolabella Saturnini frater per forum olitorium fugiens cum Lucio Legatio interfectus est. Itaque autoribus tantæ seditiōnis occisis, quies populo fuit. Tunc Cato atque Pompeius rogationem de reditu Metelli Numidici totius vrbis gaudio promulgarunt, quod ne perficeretur, Marii cōsulis & Furiū tribunū plæbis factionibus intercessum est. Rutilius quoque vir integerrimus, adeo fidei atque innocentiae cōstantia vsus est, vt die sibi ab accusatoribus dicta vsq; ad cognitionem neque capillū barbamue summisserit, neque sordida veste humiliue habitu suffragatores conciliarit, inimicos permulserit, iudices temperarit, orationemque a prætore concessam nihilo summissiorē quā animum habuerit. Quum euidenti oppugnaretur calumniā & opinione bonorum omnium iure absolendus putaretur, periurio iudicum condemnatus est, qui Smyrnam commigrans literarū studiis contentus consenuit.

Rutilii integritas.

¶ Mœstam urbem prodigia terruerunt. Cap. XVII.

Anno ab vrbe cōdita. dc. lix. Iulio Cæsare & Lucio Marco Philippo consulibus, intestinis caussis sociale bellū totam cōmouit Italiam, siquidem Liuius Drusus tribunus plæbis Latinos oēs spe libertatis illectos, cū placito explere nō posset, in arma excitauit, quo accessit, vt mœstam urbem prodigia dira terrerent, nam sub ortu solis globus ignis a regione septentrionis cum maximo cæli fragore emicuit. Apud Aretinos quum panes per conuiuia frangerentur, cruor e mediis panibus, quasi e vulneribus corporum fluxit. Præterea per septem continuos dies grando lapidū, immixtis etiā testarum fragmentis terram latissime verberauit. In Sānitibus vastissimo hiatus terræ, flamma prorupit, & vsque in cœlum extendi visa est. Complures præterea in itinere videre Romani globum coloris aurei cælo ad terram deuolui, maiorēque factū rursus a terra in sublime ad orientem solem ferri, ac magnitudine sua ipsum solem obtexisse. Drusus tantis malis anxius domi suæ incerto quidē auctore interfectus est. Igitur Picentes & Vestini Marfi Peligni Marucini Sānites & Lucani, quum adhuc occultā defectionem meditantur, Gaiū Seruium prætorem legatū ad se missum apud Asculum occiderunt, statimque clausa ciuitate omnes ciues Romanos in dicta cæde iugularunt. Continuo atrocissimā perniciē infamissima præcessere prodigia, namque omnium generū animalia, quæ manus hominum perpeti, atque inter homines viuere solita erant, relictis stabulis pascuisque cū balatu hinnitu mugituque miserabiliter

Drusi coniuratio.

Varia prodigiorum miracula.

ad silvas montesque fugerunt. Canes quoque quorum natura est extra homines esse non posse, lachrymosis ululatus vagiluporum ritu oberrarunt. Igitur Gneus Pōpeius prætor cum Picentibus iussu senatus bellum gessit, & victus est. Postquam sibi Samnites Papium Mutilium imperatorem præfecerant, Marsi autem Agamēnonē archipiratam præoptauerant, Iulius Cæsar Sānitum pugna victus cæso fugit exercitu. Rutilius consul Marium propinquum suum legatum sibi legit, quem assidue submonētem, moram bello vtilem fore, & paulisper in castris exerceri militem oportere Tironē, dolo id eum agere ratus contempsit, seseque in insidias Marforum, & vniuersum agmen exercitus sui incautus iniicit, ubi & ipse consul occisus, & multi nobiles interfecti, & octo. M. Romanorum militum cæsa sunt. Arma & corpora interfectorum in conspectu Marii legati Telonius Flavius pertulit, atque in testimonium cladis euexit. Marius raptis continuo copiis victores insperatus oppressit, octo milia & ipse Marforum interfecit. Cæpio autem a Vestinis & marsis deductus in insidias cum exercitu trucidatus est. Iulius Cæsar postquam apud Eserniam victus aufugerat, contractis vndique copiis aduersus Sānites & Lucanos dimicans multa hostium milia interfecit. Quumque ab exercitu imperator appellatus esset, Romamque nuncios pro adepta victoria misisset, senatus sagum hoc est vestem mœroris, quam exorto sociali bello sumpserat, hac spe arridēte deposuit, atque antiquū togæ decorē recuperavit. Marius deinde sex milia Marforū cecidit, septē milia armis exiit Sylla cum. xxiiii. cohortibus Eserniā missus, ubi arctissima obsidione Romani ciues & milites præmebantur, maximo bello, & plurima cede hostium urbem sociosque seruauit. Gneus Pōpeius Picētes graui proelio fudit, qua victoria senatus latos clauos & cætera dignitatis insignia recæpit, quum togas tantūmodo de victoria Cæsaris primum respirante sumpisset. Porcius Cato prætor & Plotius legatus Hetruscos & Umbros plurimo sanguine impenso difficillimo labore vicerunt. Gneo Pompeio & Portio Catone consulibus, Pompeius diu obsedit Asculū ciuitatem, nec tamē expugnauisset, nisi populū in campum præmptē grauiissima oppressione vicisset. Decē & octo milia Marforū in ea pugna cum Franco suo imperatore cæsa sunt, capta. iiii. milia. Quatuor milia autem italicorum virorum ex ea cede profugorum, iugum montis coacto in vnū agmine forte conscenderant, ubi oppressi exanimatique niuibus miserabili morte riguerunt, & viscebantur, nec vllum erat procul intuitibus mortis indicium, nisi diuturna imobilitas, quā nullo modo humanæ vitæ vegetatio diu perpeti potest. Eadem die Picentes

Cæforum numerus.

Togam superferunt Rom.

victi sunt, quorum dux Iudacilius conuocatis principibus suis, post magnificas epulas, largaque pocula cunctos ad exemplum sui puocans hausto veneno consumptus est, cunctis factum eius laudantibus, sed nemine subsequente. Anno ab vrbe condita. dc. lxi. quum ad obsidendos Sānites Pōpeius & Romanus esset exercitus, & Posthumius Albinus vir consularis tunc Lucii Syllæ legatus intolerabili superbia omnium in se militum odia suscitasset, lapidibus occisus est. Sylla consul ciuilem cruorem non nisi sanguine hostili expiari posse testatus est, cuius rei conscientia permotus exercitus ita pugnam adorsus est, ut sibi vnusquisque pereundum videret, nisi vicisset. Duodeuiginti Sānitum. M. illo proelio cæsa sunt. Iuuentium quoque Italicum ducē & magnum ipsius populū persecutus occidit. Porcius Cato consul marianas copias habes, quum aliquanta strenue gessisset, gloriatus est, Gaium Marium non maiora fecisse, & ob hoc quum ad lacū Fucinum contra Marfos bellum gereret, a filio Gaii Marii in tumultu belli, quasi ab incerto autore perstratus est. Gaius Gabinus legatus in expugnatione hostilium castrorum interfectus est. Marrucini Vestinique Sulpitio legato Pōpeii persequente vastati sunt. Pompeius & Obsidius Itali imperatores ab eodem Sulpitio apud flumen Theanum horribili proelio oppressi & occisi sunt. Pompeius Asculum ingressus, præfectos & centuriones, cunctosque principes eorum virgis cecidit, securique percussit, seruos prædamque omnem sub hasta vedit, reliquos libereros quidem nudos & egentes abire præcepit. Et quum de hac præda opitulationem aliquam in usum stipendii publici senatus fore speraret, nihil tamen ex ea Pompeius egentem ærario contulit, namque eodem tempore quum penitus exhaustum esset ærarium, & ad stipendium frumenti deesset expensa, loca publica quæ in circuitu Capitolii pontificibus, auguribus, decemuiris & Flaminiibus in possessionem tradita erant, cogente inopia vediti sunt, & sufficiens pecuniæ modus qui ad tempus inopie subsidio esset, acceptus est. Equidem in sinum tunc ipsius ciuitatis euersæ omnium vrbium, nundatarumque terrarum abrasæ vndique opes congerebantur, quum ipsa Roma turpis adigentem inopia præcipuas sui partes auctionabatur. Quamobrem consideret tunc tempora sua, quum quasi inexplebilis venter cuncta consumens & semper esuriens cunctis vrbibus, quas miseris faciebat, ipsa miserior nihil relinquens, nihil habebat, & stimo domestice famis ad continuationem bellicæ inquietudinis trudebatur. Iisdem vero temporibus rex Sothimus cum magnis Thracum auxiliis Græciam ingressus, cunctos Macedoniae fines depopulatus est. Tandemque a Gaio Sentio prætore infeliciter fu-

Albinus lapidibus obruitur

Attende magnam Romanorum inopiam.

peratus, redire in suum regnum coactus est.

Bellum Mithridaticum & bella ciuilia coepere pene simul.

CAPVT XVIII.

Mithridatici belli variae fuerunt sententiae.

Nno ab vrbe condita. dc. lxxii. nondum finito sociali bello, Romae primum bellum ciuile commotum est, eodemque anno Mithridaticum bellum, & si minus infame, non tamen minus graue coeptum est. Equidem de Mithridatici belli spatio varie traditum est, vtrum abhinc coeperit, an tunc praecipue exarserit, maxime quum alii. xxx. alii xl. annis gestum fuerat. Sed quauis iisdem temporibus gesta perplexis coaceruata malis exarserint, a me tamen speciatim, & si breuiter singula proferentur. Marius, Sylla consul contra Mithridatem in Asia cum exercitu profecturus, in Campaniam tamen propter socialis belli reliquias consistentes affectauit septimum consulatum, & bellum suscipere Mithridaticum, quo Sylla cognito impatiens reuera iuuenis, intemperataque ira percitus cum. iiii. legionibus primum ante urbem confedit, vbi Gratidium Marii legatum, quasi primam victimam belli ciuilis occidit, mox urbem cum exercitu irrupit, facces ad inflammandam urbem poposcit. Omnibus metu addictis per sacram viam cito agmine in forum venit. Marius quum permouere nobilitatem, inflammare plebem, equestrem deinde ordinem per arma re aduersus Syllam frustra tentasset, postremo seruis spe libertatis & praedae ad arma sollicitatis, nec quicquam repugnare ausis, tandem in Capitolium coeessit. Sed quum eo Syllanae cohortes irruissent, magna suorum caede diffugit. Ibi tunc Sulpitius Marii collega seruo suo prodente prostratus est. Seruum vero ipsum, quod hostem indicauerat, manumitti, quod vero dominum perdiderat, saxo Tarpeio deiici consules decreuerunt. Marius fugiens quum persequentium instantia circumseptus esset, in Minturnensium paludibus sese abdidit, de quibus infeliciter luto oblitus, ignominioseque pertractus, turpi autem spectaculo Minturnas deductus, contrususque in carcere percussorem ad se missum solo vultu exterruit. Deinde lapsus e vinculis, in Africam transfugit, sollicitatoque ex Utica filio, vbi is custodia obseruatur, continuo Romam regressus, Cinnae consuli societate scelerum coniunctus est. Igitur ad confligendam vniuersam rempublicam, exercitum sibi in quatuor partes diuiserunt. Tres siquidem legiones Mario datae, parti copiarum Gneus Carbo praepositus est, partem Sertorius accipit, ille scilicet Sertorius iam hinc ciuilis belli incensor & particeps, qui etiam hoc finito aliud post in Hispania bellum excitauit, quod per multos annos maximis Romanorum

Sulpitii cedens

cladibus traxit. Cetera vero exercitus portio Cinna secuta est. Porro autem Gneus Pompeius qui a senatu cum exercitu accersitus, vt reipublicae opitularetur, & diu sese nouarum rerum aucupatione suspenderat, contemptus a Mario vel Cinna, ad Octavianum consulem sese contulit, & mox cum Sertorio conflixit. Infelicem pugnam interuentus noctis diremit. Sexcenti ex vtraque parte milites trucidati sunt. Postera die quum permixtim corpora ad sepulchram discernentur, miles Pompeianus fratris sui, quem ipse interfecerat, corpus agnouit, in transcurso enim vtrinque cognitionem vultus, & galeae considerationem furor ademerat, quauis parum sit culpe circa ignorantiam, vt videatur nescisse de fratre, quod non ambigitur scisse de ciue. Itaque victor victo infelicior, vbi & fratris corpus agnouit, & parricidium suum, execratus bella ciuilia, ilico percitus suum gladio transuerberans, simulque lachrymas & sanguinem fundens, super fratrum sese cadaver abiecit. Et quid hoc profuit ad confusionem crudelis incepti, quod in primo statim bellorum ciuiliu exordio infamis fama percrebuit, concurrisse ignaros quidem fratres, sed conscios ciues, petiisse fratrem scelere victorem fratris occisi spolia, ac mox tantae immanitatis reum eodem gladio, atque eadem manu per suam necem parricidium, quod admiserat, vindicasset? Nunquid in tantarum animositate partium tam triste mouit exemplum? Nunquid apud quemquam periculum sceleris reputat terror erroris? Nunquid haec quae communis est etiam cum beluis pietas & reuerentia naturae, quod vnus perimendo ac pereundo commisit, quod in se agi posset intremuit, seseque ab huiusmodi incepto conscientia victus remouit? Quin potius annis fere. xl. consequentibus in tantum continuata sunt bella ciuilia, vt magnitudo laudis appetenda ex magnitudine sceleris putaretur. Omnes enim post tale documentum in tali malitia parricidiorum pericula refugissent, nisi parricidia ipsa voluissent. Igitur Marius coloniam Hostiensem ingressus omnia ibi genera libidinis, auaritiae & crudelitatis exercuit. Pompeius fulmine afflatus interiit, exercitus vero eius pestilentia correptus pene totus absumptus est, nam. xi. Milium virorum de castris Pompeii mortua, sex. M. autem de parte Octauii consulis subtracta sunt. Marius Antium & Ariciam ciuitates hostiliter irrupit, cunctosque in his praeter proditores interfecit, bona suis diripienda permisit. Post Cinna consul cum legionibus, & Marius cum fugitiuis urbem ingressi nobilissimos quosque e senatu, & plurimos consulares viros interfecerunt. Sed quota haec portio ostentatae miserie est, vno verbo definisse caedem bonorum, cuius fuit tanta numerositas, tanta diuturnitas, tanta crudelitas, tantaque diuer-

Gneus Pompeius a Mario contemptus ad Octavianum se contulit.

Pompeius fulmine interiit.

A describēda
nobiliū viro
rum strage se
excusat.

Marius septi-
es COS.

Romanorum
in Romanos ir-
ruptio.

fitas. Veruntamen æquius est me aliquid utilitatis subtraxisse cau-
sa, quā tantum horroris ingessisse notitiæ, siue peritis hæc siue im-
peritis obiciātur. De patria siquidem de ciuibus & de maioribus
nostris hæc loquimur, qui his excogitati malis tam abominanda
gesserunt, de quibus etiam auditis posterī perhorrescant, qui profe-
cto nolunt ista nimium exaggerari, aut sufficientis notitię modera-
tione, si sciunt, aut misericordis reuerentię contēplatione, si nesci-
unt. Igitur Marius quum interfectoꝝ ciuium capita illata cōiuiis,
oblata Capitolio, collocata Rostris, spectaculū ornatumq; conge-
reret, ac septimum consulatū cum Cinna tertium cōsule peruasif-
set, in exordio cōsularis imperii fera tandem morte præreptus est.
Cinna bonoꝝ neces malorum cæde suppleuit, nā quum introducta
per Mariū fugitiuorum manus insatiabilis prædandi esset, nullā-
que partem autoribus prædę consulibus ministraret, in forū quasi
stipendii causa sollicitata, militibusque circumdata, inermis extin-
cta est. Cæsa sunt illa die in foro vrbis octo. M. fugitiuorum, idēq;
Cinna quartum consul ab exercitu suo interfectus est. Interea reli-
dū senatorum, qui potentiam Cinne & Marii crudelitatem, insa-
niam Fimbrię, Sertoriūq; audaciam fuga euaserant, transuecti in
Græciam coegere precibus Syllam, vt periclitanti, immo iam pe-
ne perditæ patriæ opem ferret. Igitur Sylla mox vt Campanū lit-
tus attigit, Norbanum consulem prælio oppressit, septem milia
tunc Romanorum Romani interfecerunt, sex milia eorundem ab
iisdem capta sunt. c. xxiiii. de Syllana parte ceciderūt. Fuluius ve-
ro Hadrianus, cui imperium pro prætore erat, regnum Aphricę ser-
uorum manu affectans, a dominis eorum apud Vticam, congestis
sarmentis, cum omni familia incensus est. Damalippus prætor in-
centore Mario consule Quintum Sæuolam, Gaium Carbonem,
& Lucium Domitium Publium Antistiū, in curiam quasi ad con-
sultandum vocatos crudelissime occidit. Corpora interfectorum
per carnifices vnco tracta, atque in Tyberim missa sunt. Eodem
tempore Syllę duces plura prælia aduersus Marianas partes infe-
licissima felicitate gesserunt, nam & Quintus Metellus Charina-
tis copias cecidit, & castra peruasit, & Gn. Pom. Carbonis equita-
tum grauiter trucidauit. Syllæ etiam & Marii adolescentis maxi-
mum tunc prælium apud Sacriportum fuit, in quo de exercitu Ma-
rii cæsa sunt. xxv. milia, sicut Claudius scribit. Pompeius Carbo-
nem etiam castris exiit, fugientemque insecutus, nunc cædendo,
nunc ad deditiōem cogendo, plurima exercitus parte priuauit.
Metellus Norbani agmen oppressit, vbi. ix. M. Marianę partis oc-
cisa sunt. Lucullus quum a Quinto obsideretur, erupit, & repentina

pugna obsessorem deleuit exercitum, nam plus quam. x. milia ibi
tunc cæsa referuntur. Sylla deinde cum Campanio Sannitū du-
ce & Charinatis reliquis copiis ante ipsam vrbem portaque Colli-
nam ad horam diei nonam signa contulit, grauissimoque prælio
tandem vicit. lxxx. milia hominum ibi fusa dicuntur. xi. milia sese
dederunt, reliquam multitudinem in fugam versam insatiabilis
victorum ciuium ira consumpsit.

¶ Sylla vrbem intrauit, multosque interfe-
cit & proscripsit. CAPVT XIX.

Sylla mox vt vrbem victor intrauit. iiii. milia ho-
minū qui se per legatos dederant, contra fas, Syllana.
contraque fidem datam inermes securosq; in- Cædes in vrbe
terfecit. Plurimi tunc quoque vt non dicā inno- ædita.
centes, sed etiam ipsius Syllanę partis occisi
sunt, quos fuisse plus quā. ix. millia ferunt, ita
libere per vrbē cædes percussoribus passim va-
gantibus vt quemq; vel ira vel præda sollicitabat, agitabatur. Igit̃
cunctis iā quod singuli timebant, aperta fronte timentibus, Quin-
tus Catulus Syllę dixit. Cum quibus tandē victuri sumus, si in bel-
lo armatos, i pace iermes occidimus? Tūc Sylla autore Lucio Fur-
sidio primipilari primus infamē illā tabulā p̃scriptionis induxit.

¶ Sylla dictaturam adeptus est. CAPVT XX.

Drima proscrip̃tio. lxxx. M. hoim fuit, in qui-
bus quatuor cōsulares erāt Carbo Marius Nor-
banus & Scipio, interq; eos Sertorius tunc ma-
xime pertimescēdus. Itē alia cū. d. noibus p̃-
posita est, quā cū Lollius quippe securus, nihil
que sibi cōsciū legeret, vbi suū repente nomē
offendit, dum se trepidus adoperto capite foro
subtrahit, interfectus est. Sed ne in ipsis quidē tabulis fides ac finis
malorū videbatur, nanq; alios quos p̃scripserant, iugulabant, alios
autē postquā iugulauerant, p̃scribebant, nec ipsius mortis erat via
simplex, aut vna conditio, vt in nece ciuiū saltem ius hostiū serua-
retur, qui nihil victis p̃ter vitā exigunt. Marcum Mariū, siquidem
de caprili casa extractum vinciri Sylla iussit, ductumq; trans Ty-
berim ad Lucretiorum sepulchrum, effossis oculis, membrisq; mi-
nutatim defectis, vel etiam fractis trucidari. Post hūc Publius Le-
ctorius senator & Venuleius triumuir occisi. Marci Marii caput
Præneste est missum, quoviso Gaius Marius vltima desperatione
correptus, vbi a Lucretio obsidebatur, ne incideret in inimicorum
manus cum Telefino mutua morte concurrir. Dūq; violētius ipse

Lolii cædes

Cæduntur Le-
ctorius & Ve-
nuleius.

Sylla dicta-
tor creatur.

in concurrentem manus adegit, circa suū vulnus manū percutien-
tis hebetavit, Ita eo interfecto ipse leuiter vulneratus ceruicem ser-
uo suo præbuit. Charinatem prætorem Romanū Sylla iugulauit.
Inde Præneste profectus, omnes Marianæ militiæ principes, hoc
est legatos, quæstos, præfectos, & tribunos iussit occidi. Pōpeius
Carbonem a Collura insula in Aegyptum fugere conantē, in Si-
ciliam ad se retractum, & cōplures cum eo socios eius occidit. Syl-
la dictator creatus est, vt damnationis & crudelitatis libido hone-
sti præcipuique nominis reuerentia & amaretur & velaretur. Pō-
peius in Africam transgressus, eruptione circa Vticam facta. x.
& nouem. M. hominum interfecit, quo bello Domitius dux Ma-
rianus, dum iter primores pugnat, occisus est. Idemque Pompeius
Hiertam Numidię regem persecutus, fugientem ab Vgode Boc-
chi Maurorum regis filio spoliari omnibus copiis fecit, quem con-
tinuo Bullam reuersus tradito sibi oppido interfecit.

¶ Post bella ciuilia sonantibus vndique bellorum fra-
goribus quatuor bella exurrexisse.

CAPVT XXI.

Sylla dictatu-
ra priuatur.
Belli Syllani
spatiū & per-
nicias.

Reatis itaque Publio Seruilio & Oppido Clau-
dio consulibus, Lucius Sylla est tandem priua-
tus. Hoc fine conclusa sunt duo bella funestis-
sima, sociale italicum & Syllanū ciuile. Hæc
per annos decem tracta plus quam. c. l. M. Ro-
manorum consumpserunt, tantumque lectissi-
morum virorum vernaculorumque militum

hoc ciuili bello Roma perdidit, quantum in ea superiori tempore,
qum se iam aduersum Alexandrum magnum circumspiceret, in-
discretis ætatibus census inuenit. Præterea, viros consulares. xxiiii.
prætores sex, ædilos. lx. senatores fere ducentos, absque innumeris
totius Italiæ populis, qui passim sine consideratione deleti sunt.
Quomodo neget quisquam, si valet, quin eodem damno suo vice-
rit Roma, quo amisit Italia. Proh pudor. Nunquid nam & hic cō-
paratione ambigua egent tempora? Immo vel maxime inquit,
nam quid tam apte, quam bellis ciuilibus bella ciuilia comparan-
tur? An forte dicetur, etiam in his tēporibus bella ciuilia non fuisse,
se, quibus a nobis respondebitur. Iustius quidem socialia vocari
oportere, sed nobis proficere, si ciuilia nominentur. Tunc enī cau-
sis vocabulisq; ac studiis paria docentur omnia, dum sibi in his tan-
to plus vindicat reuerentia christianę religionis, quāto minus præ-
sumpserit ira victoris, nam qum plerunque improbi tyrāni temere
re inuadentes Rempubicam, vsurpatoque regio statu, Romani

imperii corpus abruperint, atque ex eo bella, vel per se iniusta im-
portarint, vel in se iusta commouerint, Britannis Gallisque popu-
lis erecti & instructi. Hæc bella quantum externis proxima, tan-
tum longinqua ciuibus, quid nisi socialia iure vocitentur, qum ipsi
Romani Sertorii quidem, aut Perpennæ, aut Crassi, aut Spartaci
bella ciuilia vsquam nominarint. In tali ergo defectu, vel duellio-
ne sociorum minore nunc vtique inuidia laboraret, si fortassis exis-
teret vel grauis pugna, vel cruenta victoria. Verūtamen qum in
hisce temporibus omnia plus necessitatis afferant & minus pudor-
ris, hoc est causa, pugna, victoria, vel extinguenda insolentia tyrā-
norum, vel pro cohibendo sociorum defectu, vel pro inurendo vs-
tionis exemplo, cui tandem dubium est, quāto nunc mitius, quan-
toque clementius excitata, vt dicunt, bella ciuilia geruntur, immo
reprimuntur. Quis enim vnum ciuile bellum per decē annos his
temporibus agitatū audierit? Quis vno bello. c. l. M. hominum
vel hostium ab hostibus, vt non dicam ciuium a ciuibus cæsa me-
minerit? Quis illam quam explicare longum est, optimorum at-
que illustrium virorum multitudinem trucidari in pace cognoue-
rit. Postremo qui illas infames interficiendorum tabulas tenuerit,
legerit, senserit, ac non potius omnibus notum sit, vna cūctos
pace compositos, atque eadē salute securos, victos victoresque pa-
riter communi exultasse lætitia, ac etiam in tantis totius imperij
Romani puinciis, vrbus, ac populis, vix paucos aliquando extis-
tisse, quod iusta vltio inuito etiam victore damnarit? Et vt verbis
verba non onerem, non temere dixerim tantā vel in bello saltem
extinctam modo fuisse Gregarię militū manum, tāta tunc cæsa
est in pace nobilium. Igitur Sylla mortuo Lepidus Marianę partis
assertor aduersus Catulum Syllanū ducem surgens rediuiuos bel-
loꝝ ciuiliū cineres suscitauit. Bis tūc acie certatum est. Plurimi
Romanorū iam ipsa paucitate miserorum, & adhuc illo furore in-
sanientium cæsi sunt. Albanorū ciuitas obsidione oppugnata atq;
excruciata fame, vltima miserabilium reliquiarum deditioe ser-
uata est. Ibi tunc Scipio Lepidi filius captus atque occisus est. Bru-
tus in Cisalpinam Galliam fugiens, persequente Pompeio apud
Regium interfectus est. Ita hoc bellum ciuile non magis clamen-
tia Catuli, quam tēdio Syllanę crudelitatis, vt ignis in stipula ea-
dē celeritate qua exarsit, euauit. Anno ab vrbe cōdita. dc. lxxiiii.
sonantibus vndique bellorum fragoribus, quorum vnum in Hispa-
nia erat, aliud in Pamphilia, in Macedonia tertium, quartum in
Delmatia, exanguis adhuc atque exhausta intestina pernicie, tan-
quā febribus Romana respublica, propulsare armis occidentis, se-

m ii

Exclamatio
miserationis
plena

Scipionis in-
teritus.
Bruti cædes.

Sertorius Hispaniam ferro sollicitat.

Pompeius a Sertorio fugatus. Sertorius Lauronem depopulatur.

Memmius caedes. Interficitur Sertorius. Perpennae interitus.

ptentrionisque fortissimas gentes cogeatur. Sertorius siquidem vir dolo atque audacia potens, cum partium Marianarum fuisset, Syllam fugiens ex Africa dilapsus in Hispaniam bellacissimas ferocissimasque gentes in arma ex armis excitauit. Aduersus hunc, ut breuiter definiam, duo duces missi Metellus & Domitius, quorum Domitius ab Hirtuleio Sertorii duce cum exercitu oppressus est. Manilius proconsul e Gallia in Hispaniam cum tribus legionibus & M. d. equitibus transgressus, iniquam cum Hirtuleio pugnam conseruit, a quo castris copiisque nudatus, in oppidum Hilerdam pene solus confugit. Metellus autem multis proeliis fatigatus, per deuia oberrans hostem mora fatigabat, donec Pompeii castris conlociaretur. Pompeius vero contracto apud Polentiam exercitu Lauronem ciuitatem, quam tunc Sertorius oppugnabat, frustra conatus defendere, victus aufugit. Sertorius superato fugatoque Pompeio Lauronem captam cruentissime depopulatus est, reliquum agmen Lauronensium, quod caedibus superferat, miserabiliter in Lusitaniam in captiuitatem traduxit. Pompeium autem hoc est illum Romanorum ducem a se victum fuisse gloriatus est, quem magna praeditum fiducia ad hoc bellum non pro consule, sed pro consulibus Roma misisset. Fuisse tunc Pompeio. xxx. milia peditum & mille equites Galba scribit. Sertorium autem. lx. milia peditum, octo milia equitum habuisse commemorat. Postea vero Hirtuleius cum Metello congressus apud Attalicam Bethycam urbem. xx. milia militum perdidit, victusque in Lusitaniam cum paucis refugit. Pompeius Belgidam nobilem Celtiberiae urbem cepit. Sertorius cum Pompeio deinde congressus. x. M. militum eius interfecit. Ex alio cornu vincente Pompeio tantundem pene ipse perdidit. Multa inter eos praeterea proelia gesta sunt. Memmius quaestor Pompeii idemque vir sororis eius occisus est. Hirtuleii fratres interfecit. Perpena, qui se Sertorio iunxerat comminutus est. Postremo ipse Sertorius. x. demum anno belli inchoati, iisdem, quibus & Viriatus suorum dolis interfectus finem bello fecit, Romanisque victoriam sine gloria dedit, quae Perpennam postea pars exercitus eius secuta sit, qui a Pompeio victus cum vniuerso exercitu suo interfectus est. Ciuitatibus vero cunctis vltro ac sine mora per ditionem receptis, duae tantum restiterunt, hoc est Vximia & Caligurum quae Vximiam Pompeius euertit, Caligurum Afranius iugis obsidione coactam, atque ad infames escas miseranda inopia coacta vltimo caede incendioque deleuit. Percussores Sertorii praemium ne petendum quidem a Romanis esse duxerunt, quippe qui meminissent aetate Viriati percussoribus denegatum. Et quis nullo tunc praemio patrauerit Roma

nam securitatem, tamen fide fortis ac viribus semper Hispania, cum optimos inuictissimosque reges reipublicae dederit, nullum unquam tyrannorum ab initio usque in hodiernum diem vel de se aditum misit, vel in se extrinsecus incurrentem viuum, potentemve dimisit.

De bello Macedonico.

CAPVT XXII.

Interea Macedonicum bellum Claudius sortitus varias gentes quae Rhodopeis montibus circumfusae sunt, ac tunc Macedonia crudelissime populabantur, bello petiit. nam inter caetera dictu audituque horrida, quae in captiuos agebant, raptis, cum poculo opus esset, Romanorum capitum ofibus, cruentis capillatisque adhuc, ac per interiores cauernas male effosso cerebro oblitis, auide ac sine horrore, tanquam veris poculis utebantur, quorum cruentissima atque immanissima corda sciuerant. Has itaque ut dixi, Claudius Macedoniae pellere finibus bello attentauit, magnisque se malorum molibus obiecit, unde cum haec animo gereret curis circum septus morbo insuper correptus interiit. Huius successor Scribonius attemptatarum superiore bello gentium vim declinans, in Dardaniam arma conuertit, eamque superauit.

Macedonicum bellum.

Claudii interitus. Scribonius.

De suscepto bello orientis.

CAPVT XXIII.

Publius vero Seruilus ex consule Ciliciam & Pamphiliam crudelissime adortus, dum subdere studet, pene deleuit. Lyciam & vrbes eius obseffas, oppressasque cepit. Praeterea Olympum montem peruagatus Phasidem euertit, Corycum diruit, Tauri quoque montis latera in Ciliciam vergentia, perscrutatos Isauros bello comminatos in ditionem redegit, primusque Romanorum, per Taurum duxit exercitum, ac limitem itineris fecit. Triennio emenso, quo bellum gestum est, Isaurici nomen assumpsit. Cosconius proconsul sortitus Illyricum, protrita subactaque Delmatia, Salonas urbem florentissimam post biennium, tandem expugnauit & cepit.

Publius Seruilus diuersas vrbes oppugnat.

Gladiatores Capuae a ludo Gnei Lentuli dis fugisse.

CAPVT XXIII.

m iii

Romanorum
consternatio.

Crassus post
magnam gla-
diatoribus il-
latam stragē
reliquias in fu-
gam cōuertit.

Nno ab vrbe cōdita. dc. lxxix. Lucullo & Cas-
sio consulibus gladiatores. lxxiiii. Capuæ a lu-
do Gnei Lentuli diffugerunt, qui continuo du-
cibus Crisso & Inomao Gallis, & Sparthaco
Thrace, Vesuuium mōtem occuparunt, vnde
erumpentes Clodii prætoris, qui eos obsidione
cinxerat, castra, expugnarunt, ipsoque in fugā
acto cuncta in prædam verterunt. Inde per Consentiā & Meta-
pontū circumducti ingentia breui agmina collegerunt, nam Cris-
so. x. M. multitudo, Sparthaco autem triplex tunc numerus fuisse
fertur. Inomaus enī iam superiore bello fuerat occisus. Itaq; cum
cædibus, icendiis, rapinis, stuprisque omnia miscerēt, in exequiis
matronæ captiue, quæ se dolore violati pudoris necauerat, manus
gladiatorum ex. cccc. captiuis scilicet, qui spectandi fuerāt, specta-
turi, vtpote lanistæ gladiatorum potius quam militum principes
ædiderunt. Deinde consules Gellius & Lentulus aduersus eos cum
exercitu missi, quorum Gellius Crissum acerrime pugnantē præ-
lio oppressit, Lentulus a Sparthaco superatus aufugit. Post etiā col-
latis frustra ambo consules copiis, accepta graui clade fugerunt.
Dehinc Gaium Cassium proconsulem idem Sparthacus oppres-
sum bello interfecit. Itaque exterrita ciuitate non minore prope-
modum metu, quam sub Hannibale circa portas fremente trepida
uerat, senatus Crassum cum legionibus cōsulum nouoque supple-
mento militum misit. Is mox, vt fugitiuorum pugna iniit. sex. M.
eorum interfecit. dccc. vero cepit. Inde prius quam ipsum Spar-
thacum ad Caput Silari fluminis castra metantem bello aggrede-
retur, Gallos auxiliares eius Germanosque superauit, e quibus tri-
ginta milia hominum cum ipsis ducibus occidit. Nouissime ve-
ro ipsum Sparthacum disposita acie cōgressum, & maximas cum
eo fugitiuorum copias perculit, nam sexaginta milia eorum cæsa,
sex milia capta referuntur. iiii. M. ciuium Romanorum recæpta
sunt. Cæteri qui ex hoc bello lapsi oberrabant per complures du-
ces frequenti indagine attriti sunt. At ego iterum ac sæpius repe-
to, nunquid nam & hic comparatiōe aliqua egent tempora? Quis
rogo audire nō horreat? non dicam bella talia, sed vel nomina tan-
ta bellorum externa, ciuilia, socialia, ciuilia fugitiuorum, quæ nec
sic saltem sese vt commoti maris fluctus, quāuis molibus magnis
sequuntur, sed vndique diuersis causis vocabulis, formis malisque
excitata, coaceruataque concurrunt. Vt e proximo repetam, & in-
fame illud seruile præteream Iugurthinum bellum, nōdum adhuc
ab Africo detonuerat, & iam Cimbricum a Circio fulminabat.

De Cimbricis illis nubibus adhuc fœdi vastique torrentes effusi
sanguinis agebantur, & iam socialis belli nebulas in magna conti-
nuo malorum nubila coituras misera exhalabat Italia. Adhuc ve-
ro post infinitam crebramque Italici belli tempestatem, discurre-
tuto per Italiam minime poterat. Ita omnes absque illis periculo
sissimis inimicarum vrbium voraginibus dissoluta ac lubrica pace
titubabant. Iā sibi Marianum atq; Syllanū Roma parturiebat exci-
dium, & aliud e diuerso oriens atq; aquilo, hoc est Mithridaticum
minabatur, quod quidem Mithridaticū a superioribus cœptū, por-
ro in vltiora porrigitur. De Mariana face rogos Syllanæ cladis
accensus est. De isto rogo funestissimo Syllani & ciuilis belli per
plurimas terrarum partes ardentes sudes sparsi sunt, multaque in-
cendia ex vno fomite diffuderunt, nam Lepidus & Scipio in Ita-
lia, Brutus in Gallia, Domitius Cinnæ gener in Africa, Carbo
in Cossura & Sicilia, Perpenna in Liguria, & post cum Sertorio in
Hispania, Omniumque atrocissimus Sertorius in eadē Hispania
hæc tunc ciuilia, vel quo alio dicenda sunt nomine bella excitans
tes, de vno multa, de minimo magna fecerūt, absque illis tribus va-
stissimis bellis, quæ tunc externa vocabantur, hoc est, Pamphilico,
Macedonico atque Delmatico, dissimulato etiam magno illo Mi-
thridatico longe omnium diuturnissimo, infestissimo, ac formido-
losissimo, deinde adhuc Hispaniensi Sertoriano nondū finito, im-
mo adhuc ipso viuente Sertorio hoc fugitiuorum, & vt verius dicā
gladiatorum bellum inhorruit, iā non spectandum paucis, sed vbi-
que metuendum. Quod quia fugitiuorum bellum dicitur, nemini
vile habeatur ex nomine. Sæpe in eo singuli & aliquādo simul cū
agminibus frustra iunctis abo consules victi sunt, plurimique no-
biles trucidati, ipsi autem fugitiui plusquam centum milia fuere,
quæ cæsa sunt. Ex quo admonemus, vt ipsa consoletur se Italia de
vexatione externorum præsentium per recordationem præterito-
rum. Exeatque in seipsam, nec putet se incomparabiliter crudelius
dilacerari. Quāobrem huic quinto volumini iam finem fecerim,
vt bella ciuilia externis vbiq; permixta vel quæ dicta sunt, vel
etiam quæ sequuntur, quia sic sibi serie temporum & malis sequen-
tibus cohaerent, libri saltem termino separentur.

Lepidus
Scipio
Domitius
Brutus
Carbo
Perpenna
Sertorius

Præsentia le-
nienda esse
memoria præ-
teritorum.

¶ Finis quinti libri.

m iiii

¶ Pauli Orosii viri doctissimi in
sextum historiarum li-
brum prologus.

Deum quilibet
homini nū
contemnere
potest, nescire
in totum non
potest.

MINES homines cuiuslibet vel sectę, vel pa-
trię, vel vitę, ita semper ad prospectum pru-
dentię naturali bono eriguntur, vt oblecta-
mento corporis, rationale mentis, & si non
actu pręferant, iudicio tamen pręferendū
sciant. Quę mens ratiōe duce illustrata in
medio virtutū, quibus genuino fauore, quā-
uis vitiis inclinatur, assurgit, scientiam deī
quasi arcem prospicit. Deum enim quilibet
hominum ad tempus contemnere po-
test, nescire in totum nō potest. Vnde quidam dum in multis diis
credunt, multos indiscreto timore finxerūt. Sed hinc iam vel ma-
xime cum autoritate veritatis operante, tunc etiam ipsa ratiōe di-
scutiēte discessum est. Quippe & philosophi eorum, vt de nostris
sanctis sileam, dum intento mentis studio quærunt, scrutanturque
omnia, vnum deum autorem omnium reppererunt, ad quem vnū
omnia referuntur, vnde etiam nunc pagani, quos iam declarata ve-
ritas de contumacia magis quam de ignorantia conuincit, quā a
nobis discutuntur, non se plures deos sequi, sed sub vno deo ma-
gno, plures ministros venerari fatentur. Restat igitur de intelligē-
tia veri dei per multas intelligendi suspitiones confusa dissensio,
quā de vno deo omnium pene vna opinio est. Hucusque huma-
na scrutatio tametsi cum labore patuit, at vbi ratiocinatio deficit,
fides subuenit. Nisi enim crediderimus, non intelligemus. Ab ip-
so audias, ipsique deo credas, quod verum velis scire de deo.

¶ Hic dicitur, quomodo Deus ex nihilo
fecit imperium Romanum
id est ex pastoribus.
CAPVT Primum.

TAQUE idem vnus & verus deus,
in quem omnis, vt diximus, & si
ex diuersis opinionibus secta cō-
currit, mutans regna & disponēs
tempora, peccata quoq; puniens,
que infirma sunt mūdi elegit, vt
cōfundat fortia, Romanumque
imperium assumpto pastore pau-
perimi status fundauit. Hoc per
reges & consules diu prouectum
postquam Asię Aphricę atque
Europe potitum est, ad vnum imperatorem eūdem fortissimū cun-
cta sua ordinatione congeffit. Sub hoc imperatore, quem omnes
fere gentes amore & timore permixto, iuste honorarent, deus ve-
rus, qui superstitione sollicita ab ignorātib; colebatur, magnum
illum intelligentię suę fontem aperuit, promptiusque per homi-
nem docturus homines, filium suū misit operantem virtutes, quę
præcellerent hominē, coarguentēque dæmonas, quos aliqui deos
putauissent, vt quia ipsi tanquam homini non credidissent, operi-
bus tanquam dei crederent, deinde vt in magno silentio ac pace la-
tissima inoffense & celeriter noui nominis gloria, & annunciata
salutis velox fama percurreret, vel etiā vt discipuli eius per diuersas
gentes euntibus, vltroque per cunctos salutis dona offerētibus
obeundi ac differendi, quippe cū Romanis ciuib; inter ciues Ro-
manos esset tuta libertas. Quod ideo cōmemorādum putauī, quia
hic sextus libellus vsque ad Cęsarem Augustū, de quo hæc dicun-
tur, extenditur. Quod si aliqui hanc lucidissimam rationem irri-
tam putant, suisque diis potius assignant, quos primum prudentia
elegerint, dein præcipuo cultu inuitarint, vt si per eos amplissimū
hoc pulcherrimumque imperiū concederetur. Sic enim iactitāt,
quod ipsi optimo genere sacrorū meruerint præcipuum deorum fa-
uorem, quibus ademptis vel prætermisissis discesserint omnes ad i-
tis arisque relictis dii, quibus imperium hoc steterat. Vnde quam-
uis reuerentia sanctitatis tuę multa fortissime verissimeque disse-
ruerit, tamen & mihi locus exigit, vt pauca subiiciam. Si Romani
colendo deos emeruerunt fauorem deorum, & non colendo amise-
runt, vt ipse Romulus parens Romę inter tot mala ab ipso ortu suo
ingruentia saluus esset, colēdo quis meruit? An Amulius auus qui
eum exposuit ad necem? An pater, qui incertus fuit? An Rhea ma-
ter stupri rea? An Albanī parentes, ipsa quoque ab initio Roma-
ni nominis germīna persequentes? An tota Italia, quę per. cccc.

Vnus & verus
Deus qui nu-
tu suo omnia
moderatur &
disponit.

Apostrophe
ad diuum Au-
gustinum.

Nemo Deum
apprehendere
nisi per ipsum
potest.

Christiana fi-
des pœnis &
cruciatibus au-
ctior facta est

annos dum audere potuit, excidio eius inhiauit? Nō inquit, sed dii ipsi, quia se colendos sciebāt, futuros custodiere cultores. Ergo præscii sunt. Si ergo præscii sunt, cur hoc imperium inter tot annorum sæcula eo potissimum tempore ad summam potentia arcem perduxerunt, quo ille nasci inter homines atque agnosci ut homo voluit, post cuius nomen & ipsi pro nihilo contempti sunt, & cum vniuerso mundo etiam illi quos ipsi prouexerant cucurrerūt? Sed humiliter obrepfit inquit & latenter intrauit. Latentis & humilis vnde tam celebris fama? Tam indubitata fides? Tam manifesta potentia? Signis quibusdam & virtutibus mentes hominū superstitione sollicitas cepit & tenuit? Adhæc si potuit homo, dii magis posse debuerunt. An quia ille hanc potentia a patre sibi traditam prædicabat, peruentum est aliquando ad intelligentiam illius noti & ignoti dei, quam apprehendere, ut dixi, nemo nisi per ipsum potest? Nec quisquā potest, nisi qui toto se despecto, ac perspecto conuersus ad sapientiam dei omnē quaerendi ratiocinationē transtulerit ad credendi fidem. Verūtamen breuiter discuto. Dii isti, quos tantos ferunt ut Romanam reipublicam & propiciū prouexisse, & aduersi afflixisse videantur, eo certo tempore, quod palam constat, quo nasci Christus voluit, & annunciari gentibus cepit, deuotissime atque intentissime colebantur. Ita illi cōsules & sibi & cultoribus suis, non potuerunt repellere, vel reprimere superstitionem eius, propter quam spernendos se cultoresque suos destitutos viderent, quāquā si ab inuitis danda venia, nec desperandi fuerunt, si a voluntariis seruanda præscientia, nec prius fuerant adiudandi. Hoc factum est inquit, nam excitauimus gentes, accendimus reges, instituimus leges, disposuimus iudices, præparauimus pœnas supplicii & cruciatibus, orbē totū scrutati sumus, si quo modo tandem christianum nomen & cultus de vniuerso mundo posset abradi. Hoc eatenus est factū, donec foecunda crudelitas eouisset inter tormenta ac per tormēta proficeret, quādiu ipsum regiū culmen per quod solū phiberi potuerat, occuparet. Et quod postea consecutum est? Imperatores inquit christiani cessare sacra, & claudi templa iusserūt, atque ideo excessere omnes aditis, arisque relictis dii, quibus imperiū hoc steterat. O quanta & quam inoffensa lux veritatis est, si non aduersus eam vltro sese offerentem imbecilli infeliciter oculi clauderentur. Si christiana fides per multa retro tempora sequentibus vndique aduersum se gentibus, regibus, legibus, cœdibus, cruciatibus, ac mortis reprimi nullo modo potuit, immo ut dixi, inter hæc & per hæc creuit, cultus autem idolorum iam quodāmodo ex se deficiens ac sibi erubescens ad vnā clemens-

tissimam iussionem sine vlllo pœnali terrore cessauit, cui dubium est, hoc per istius intelligentia demonstrationem de creatore suo tandem innotuisse creaturæ, quem illa eatenus per varias ratiocinationes mētis intentæ quibuslibet aliis offuscata quaesierit, ac per hoc statim amoris eius, quem etiam ignorans dilexerat, inhæsisse. Nec igitur mirum est, si in magna familia inueniuntur aliqui serui, qui consuetudine, lasciuiaque seductorum assuefacti, patientia domini sui ad contemptum ipsius abutantur, vnde & merito Deus vel ingratos, vel incredulos, vel etiam cōtumaces variis correptionibus arguit. Quod semper vtique fatendum est, tunc tamen præcipue quando adhuc pervniuersum mundū nulla erat ecclesia, que interuentu fidelium precum meritas mundi pœnas, iustumque iudiciū dei exorata ipsius clamentia temperaret, vnde etiam hæc, quæ mala hominibus videntur, qualiacunq; sint grauiora, sine dubio omnia fuerunt, sicut ipso ordine, quo cœpta sunt probabuntur. Bellum Mithridaticum, vel ut verius dicam, belli Mithridatici clades multas secum inuoluens prouincias, tracta & protenta per xl. annos fuit, nam. dc. lxi. ut dixi anno ab vrbe condita, quo etiam primum ciuile bellum cœperat inardescere, consulatu vero Ciceronis & Antonii, ut verbis poetæ optimi loquar, barbarico vix cōsummata veneno est. Sed in his temporibus. xxx. gerēdi belli inueniuntur anni. Qualiter autem. xl. a plerisque dicti sunt, non facile discernitur.

Hic dicit de Mithridate rege Ponti atque Armeniæ.

CAPVT II.

Mithridates rex Pōti atq; Armeniæ postquam Nicomedem Bithyniæ regem amicū populi Romani regno priuare molitus est, atque a se natu monitus, si facere tentaret bellū sibi a populo Romano ferendum fore, iratus Cappadociam continuo peruasit, atque expulso ab ea Ariobazane rege cunctam prouinciam igni ferroque vastauit, Bithiniam deinde pari clade corripuit, Paphlagoniā simili exitu afflixit, pulsus ex ea Philomene & Nicomede regibus. Post cū venisset. Ephesum, crudeli præcepit edicto ut per totam Asiam quicumque inuenti essent ciues Romani sub vna die omnes necarētur, & factum est. Nec explicari aut cōprehendi vlllo modo verbis potest, quæ tunc multitudo Romanorū ciuium cæsa sit, quis mœror plurimarū prouinciarum, quis gemitus occidendorū pariter atque occidentium fuerit, quum singuli quique aut proderent innocentes hospites, & amicos, aut ipsi periclitari pœna hospitiū cogerētur? Archelaus quoq;

Mithridaticæ
cladis spatiū.

Lucanus in
primo.

Gentes a Mi-
thridate oppu-
gnatae.

Sylla Archelao obstitit.

Mithridates cum Sylla foedus iniit.

dux Mithridatis cum .cxxx. M. peditum atque equitum in Achaiam premissus, Athenas cunctamque Graeciam partim vi, partim conditione obtinuit. Sylla cui post consulatum Mithridaticum bellum obuenerat, Archelaum apud Pyraeum Atheniensium portum septemplum muro communitum diu obsedit, ipsam Atheniensium urbem vi cepit, ac postea iusto proelio cum Archelao conflixit. Centum & .x. milia de exercitu Archelai interfecta, vix .x. milia superuisse referuntur. Cōperta clade Mithridatis lectissima .lxx. M. militum Archelao in subsidium misit ex Asia. Secundo proelio ex his .l. M. interfecta sunt, ibique Diogenes Archelai filius trucidatus est. Tertio bello omnes copiae quas Archelaus habebat extinctae sunt, nam .xx. M. militum eius in paludem pulsa quae Sylla fidem implorarent, insatiabili victoris ira interfecta sunt, totidemque alia in flumine coacta ac necata, reliqui miserorum passim trucidati sunt. Porro autem Mithridates in Asia nobilissimarum urbium princeps occidere, bonaque eorum publicare animo intendat. Quumque iam .M. dc. ita interfecisset Ephesii exemplum verentes excluso praesidio ei portas obiecerunt. Similiter Smyrnaei, Sardii, Colophonii, Trallianique fecerunt. Perturbatus Mithridates per Archelaum ducem suum cum Sylla de pace pepigit. Interea Fimbria Marianorum scelerum satelles homo omnium audacissimus, Flaccum consulem, cui legatus ierat apud Nicomediam occidit, ac mox arrepto exercitu, Mithridatis filium ex Asia ad Miletopolim fugans, stationem regis iuadit, ipsumque Pergamo perleuit, fugientemque insecutus apud Pitanaem obsedit, & profecto cepisset, si Lucius Lucullus ciuilibus discordiis curam rei publicae pretulisset. Quumque eum mari coartare obiecta classe voluisset, ab Illiensibus repulsus est. Inde Fimbria Illiensibus iratus, a quibus pro Syllanae partis studio obiectu portarum repulsus videbatur, ipsam urbem Illium antiquam illam Romae parentem funditus caede incendioque deleuit. Sed eam Sylla continuo reformauit. Idem Fimbria apud Thiatyram quum ab exercitu Syllae obsideretur, desperatione adactus, in templo Aesculapii manu sua interfectus est. Fannius & Magnus de exercitu Fimbriae profugit. Mithridatici sese adiunxerunt, quorum hortatu Mithridates cum Sertorio per legatos in Hispaniam missos, foedus pepigit Sertorius ad eum Marcum Marium firmandi foederis causa misit. Quem rex apud se retentum breui ducem fecit in locum Archelai, qui se ad Syllam cum uxore liberisque contulerat, Marius & Eumachus duces a Mithridate aduersus Lucillum missi, magno exercitu breui congregato, cum Publio Rutilio apud Calcedoniam congressi sunt, eumque cum

plurima exercitus ipsius parte caeciderunt. Lucullus Mithridatem Cyzicenos obsistentem fossa cinxit, eumque quod faciebat pati compulit, atque ad ipsos Cyzicenos, ut bono animo essent nuntium misit unum ex militibus nandi peritum, qui duobus vtribus suspensus medius ipse regulam tenens, plantisque subremigans septem milia passuum transmeauit. Mithridates inopia laborans partem copiarum instructam armis domum abire praecipit, quam Lucullus excipiens vniuersam disperdit, nam amplius quindecim milia hominum tunc interfecisse narratur. Tunc etiam Fannius qui se Mithridati iunxerat & Metophanes regius praetor a Mamercho victi cum duobus. M. equitum in Mesiam profugerunt, atque inde in Hiconiam digressi, incolles camposque & in eremos inciderunt, ubi non solum montes vsti, vel saxa quasi quadam fuligine offuscata cernuntur, verum etiam capi ambusto solo squallidi per quinquaginta passuum sine vilo ignis vel fornacis indicio & pendulo in profundum cinere putres iacent. Tribus etiam locis torridae voragines ostenduntur, quas graeci phisavocant, in quibus dum oberrantes inopinatis tandem periculis redempti sunt, & clam in regis castra venerunt. Deiotarus rex Gallograeciae praefectus regis bello trucidauit. Interea Mithridates apud Cyzicum eadem mora, qua obsidebat, obsessus in magnam penuriam pestilentiamque exercitum suum coartauit, nam plus quam tercenta milia hominum fame & morbo in eadem obsidione amissi fertur, ipse se cum paucis arrepta nauis clam fugit e castris. Lucullus incruento milite spectator cladis alienae nouum genus victoriae adeptus est, moxque Marium adortus vicit atque fugauit. In quo proelio plus quam vndecim milia Marianorum militum interfecta referuntur. Lucullus postea cum eodem Mario nauali proelio congressus triginta & quinque naues regias, & complures onerarias aut demersit aut cepit. Multi ibi ex his quos Sylla proscripserat, intercepti sunt. Marius postera die de spelunca ubi latebat extractus, immeritas hostilis animi poenas luit. Eodem vero Lucullus impetu Apameam vastauit, & sub monte Olympo prius Athanum nitissimam ciuitatem captam expugnatamque diripuit. Mithridates aduersus Byzantium instructa classe nauigans tempestate correptus octuaginta rostratas naues perdidit. Ipse cum quassata iam nauis mergeretur in Myoparonem Seleuci piratae, ipso pirata iuuante transiit. Inde Sinopen, ac postea Myson cum magna difficultate peruenit.

Lucullus parte exercitus Mithridatis interfecit.

Deiotarus rex Gallograeciae.

Hic dicit de Catilina ubi de incesto accusatus.

CAPVT III.

Catilina incesti
accusatus.

Odem anno apud Romam Catilina incesti accusatus, quod cum Fabia virgine vestali stuprum comisisset arguebatur, Catuli gratia fultus euasit. Lucullus Sinopen expugnaturus obsederat. Hanc Seleucus archipirata & Leocares spado, qui praesidii causa praerat, expoliata tam atque incensam reliquerunt. Lucullus miserorum hostium intestina clade permotus celeri occursum immisissum restinxit incendium. Ita misera ciuitas versa vice hostium sociorumque, vnde defendenda dispersa, & vnde disperdenda serua ta est. At vero Marcus Lucullus qui Curioni in Macedonia successerat, totam Bessarum gentem bello petitam in deditioem recepit. Eodem tempore Metellus praetor Siciliae, cum foedissima illa Gaii Verris praetura Sicilia afflicta inuenisset, maxime Pergamenone archipirata nefariis praedis & cedibus dilacerante, qui pulsa classe Romana, Syracusanum portum obtinuerat, mox eum nauali terrestrique proelio comminutum Sicilia decedere compulit. Praeterea Lucullus transgressus Euphratem & Tigrim apud Tigranocertam urbem cum Mithridate & Tigrane congressus, paruissima suorum manu magnum hostium numerum occidit, nam xxx. milia hominum in eo bello caesa referuntur. Tigranes vix. cl. equitibus comitatus aufugit, diademate & tiara ne ignosceretur abiectis. Tunc ad Lucullum totius pene orientis supplices venire legati. Imminente hyeme per Armeniam in Mesopotamiam regressus, Nisibin urbem illis in locis tunc inclutam expugnauit, & cepit.

Hic dicit ubi per omnia maria piratae se diffuderunt.

CAPVT IIII.

Piratae subiugauit Pompeium.

Isdem diebus piratae per omnia sperfi maria, etiam non tantum intercipientes nauium comitatus, sed etiam insulas prouinciasque vastantes impunitate sceleris, & auditate praedae vulgo sese associantes in imensum augebantur, quos Gneus Pompeius post multam quidem vastationem, quam terra marique diu egerant mira tandem celeritate compressit. Eodem tempore Cretam insulam per biennium Metellus euerit, diuturnoque bello domitam in potestate redegit, legesque Minois Romanis legibus permutauit. Pompeius postea successor Luculli in minori Ar-

menia iuxta montem Dastracum castra regis obsidione conclusit. Rex cum omnibus copiis, eruptione per noctem facta insuper etiam persequentes bello repellere statuit. Pompeius fugientes persequi intendit. Itaque bellum nocte commissum est. Luna tunc orta a tergo Romanis erat. Regii longitudine umbrarum proximitatem hostium rati, cuncta in irritum tela fuderunt. Romani veluti inermes postea aggressi sine labore vicerunt, namque de exercitu regio. xl. M. caesa vel capta sunt. Romani vulnerati. M. vix autem xl. interfecti. Rex inter tumultus belli fuga lapsus adiutus etiam beneficio sublustris noctis euasit, relictusque ab omnibus amicis philosophis, scriptoribus rerum vel carminum, ac medicis, solus per deuia equum manu trahens, atque ad omnes nocturnos strepitus trepidans in quoddam castellum diuertit, atque inde in Armeniam perrexit. Pompeius regem insecuturus inter duo flumina quae ab vno monte diuersis specubus exoriuntur, hoc est Euphratem & Araxem urbem Nicopolim senibus lixis & agris volentibus condidit. Oranti Tigrani veniam dedit. Exercitum Herodis Albanorum regis, praefectosque eius ter proelio vicit, postea epistolas Herodis & munera cum albanis instauranda libenter accepit. Artacem regem Hiberiae bello fudit, totaque Hiberiam in deditioem accepit. Inde cum Armeniam, Colchos, Cappadociam & Syriam ordinatis rebus composuisset, promouens de Ponto in Parthiam ad Hebatanam urbem caput parthici regni. l. die venit. In Bosphoro Mithridate cerealia sacra celebrante, terrae motus a deo grauis repente extortus est, ut magna clades ex eo urbium atque agrorum secuta narratur. Eodem tempore Castor Mithridatis praefectus, qui Panagorio praerat, interfectis amicis regis arcem occupauit, & quatuor Mithridatis filios ad praesidia Romana transmisit. Mithridates accensus ira in scelera exarsit, nam complures tunc amicos suos, & Exipodrum filium suum interfecit, quem antea iam alium Homocharem parricidio trucidasset. Pharnaces alter filius eius exemplo fratrum territus, exercitum ad persequendum se missum sibi conciliauit, & mox aduersus patrem duxit.

Pompeius fugientes persequitur.

Pompeius Nicopolim condidit.

Mithridates ira motus filium occidit.

Hic dicit de fine vel exitu Mithridatis.

Cap. V.

Mithridates diu ex altissimo muro filium precatus, ubi inexorabilem vidit, moriturus exclamasse fertur. Quoniam Pharnaces, inquit, memori iubet. Vos si estis dii patrii, precor ut quaeque & ipse hanc vocem a liberis suis audiat. Statimque descendens ad uxores pellices, ac filias suas, venenum omnibus dedit. Quod cum ipse nouissimus

n ii

Mithridatis
exitus.

Superstitio Mi-
thridatica.

hausisset, nec tamen propter remedia, quibus vitæ sua aduersus noxios succos sæpe obstruxerat, veneno confici posset, frustra que spatiaretur, si quo tandem modo infusa pestis per venas vegetatio ne corporis acti discurreret, Gallum quendam militem iam fracto muro discurrentem inuitauit, eique iugulum præbuit. Hunc exitum Mithridates habuit vitæ, nobisque sententiæ suæ fortissimum argumentum reliquit, homo omnium, ut fertur, superstitionissimus, annos natus. lxxv. habens secum semper philosophos, omniumque artium peritissimos. Si estis, inquit, dii patrii. Ita ille diu colendo, ac diu querendo persenserat, hos non esse certos deos, qui esse putabatur. Rex multæ experientiæ atque æuo grauis verum deum, ad cuius notitiam non nisi auditu per fidem venitur, non intelligebat. Hos autem falsos esse rationis ipsius luce præiudicabat, aliud consuetudini, aliud menti suæ tribuens. Si estis, inquit, dii, hoc dicere est, ego sentiens super hominem esse potentiorum ipso homine potestatem, precandi necessitate motus commendo diligentiam, & excuso ignorantiam meam. Inuoco qui est, dum conuenio qui non est. Quapropter cum dolore & timore considerandum, qua poena, quoue iudicio digni erunt, qui contra interdictum iam populi & publicæ veritatis eos sectantur, & colunt deos, de quibus etiã illi iam tunc dubitare poterant, qui adhuc præter eosdem scire nihil poterant. Veruntamen breuiter consulo, qualia tunc toto orienti tempora videbantur, cum per quadraginta annos miseræ nationes alternis tantorum ducum vastationibus terreabantur, cum queque ciuitas tantis concursibus inedia inuitabiliter periclitabatur, inde accensura alterum, vnde alterum temperasset, hoc mox habitura supplicii, quod remedii ad tempus habuisset, cum trepidæ diuersarum prouinciarum legationes inter succedentes Romanorum duces, & truculentiorum notitiam Mithridatem alternis ad vtrunque, prout quæque fors belli attollebat, & incertis satisfactionibus transferebantur, augendo pericula quæ sanabant. Nunc quid continuo Pompeius, homo Romanorum moderatissimus per plurimas partes orientis finito Mithridatico bello egerit, paucis præferam.

De Pompeio dicit, qui cum audisset mortuum
Mithridatem multa fecit bella
in oriente.
CAPVT VI.

Nno ab vrbe condita. dcc. lxxxix. Marco Tulio Cicerone, & Gaio Antonio consulibus, Pompeius occisi Mithridatis nuncio accepto Syriam & Phœnicem bello aggressus, Ithyreos primū Arabesque perdomuit, urbemque eorum, quæ Petram nominant, cepit. Hinc ad Iudeos quibus Aristobolus expulso fratre Hircano primus ex sacerdote rex præerat, atque ad Hierosolimam urbem eorum Gabinum cum exercitu mittit. Ipse continuo subsequutus, & a patribus vrbe susceptus, sed a plebe muro templi repulsus expugnationem eius intendit. Id non solum natura loci, verum etiam ingenti muro, fossaque maxima munitum, cum alias aliis legiones, dies, noctesque succedere sine requie cogeret vix tertio mense expugnauit. xiiii. milia ibi Iudeorum caesa narrantur, cætera multitudo in fidem venit. Pompeius muros ciuitatis euerti, equarumque solo imperauit, & cum aliquantos Iudeorum securi percussisset, Hircanum sacerdotio restituit. Aristobolum captiuum Romam duxit. Hoc bellum orientis cum viginti & duobus regibus sese gessisse ipse Pompeius pro contione narrauit. Interea coniuratio Catilinæ aduersus patriam per eosdem dies in vrbe habita ac prodita, in Hetruria vero ciuili bello extincta est. Romæ vero conscii coniurationis occisi sunt, sed hanc historiã agente Cicerone, & describente Sallustio, satis omnibus notam, nunc a nobis breuiter fuisse perstrictam sat est, motus etiam a Pelignis ortus a Marcellis patre & filio per Lucium vectum proditus, patefacta Catilinæ coniuratione, quasi succisa radice compressus est, & de vtroque per Bibulum in Pelignis, per Ciceronem in Brutis vindicatum est.

Hic dicit de Heluetiorum gente fortissima, & gentibus Gallorum, cum quibus pugnauit Cæsar, & vicit.

CAPVT VII.

Nno ab vrbe condita. ccccccxciiii. Gaio Cæsare & Lucio Bubulo consulibus, lege Vatinia Cæsari tres prouinciæ cum legionibus septem in quinquennium date. Gallia Transalpina & Illiricum. Galliam comatam postea senatus adiecit. Hanc historiã Suetonius Tranquillus plenissime explicuit, cuius nos copotes portiunculæ decerpimus. Heluetiorum aios fortissime Gallorum omnium gentis, ea vel maxima causa, quod perpetuo pene cum germanis bello altercabant, a quibus Rheno trans flumine dirimunt, Orgentorix quidam princeps gentis spe totas iuandendi Gallias in arma accederat. Quo ceteri optiades correpto &

Pompeius Ithyreos & arabes deuicit.

Bubulus pelignos cohibuit

n iii

Heluetiorum
Turrigorum
& Baiorū nu-
merus.

Ingens Ger-
manorum ca-
des.

ad mortem coacto cohibere tamē semel animatas in prędam plę-
bes nequiuērent. Qui coniuratione facta ac die dicta exustis vi-
cis ac domibus suis, ne quod desiderium ex spe reuertendi foret, p-
fecti sunt. Quos quum apud Rhodanum flumen obuios Cęsar ha-
buisset, magno difficilique bello bis vicit, victosq; ad deditiōem
coegit. Horum fuit, quum primum progressa est omnis multitudo
Heluetiorū, Turrigorū & Baiorū vtriusque sexus ad. clvii.
milia hominū. Ex his. xlvii. milia in bello ceciderunt, cętera in
terras proprias remissa sunt. Postea Cęsar contra Ariouistum re-
gem excitantem inuehentēque secum incredibiles germanorum
copias, quibus nuper vniuersos galliarum populos subegisse iacta-
bat, apud Sequanos vicit. Quum autem diu exercitus Cęsarıs ger-
manorū multitudine & virtute perterritus pugnam detrectasset.
Ariouistus in Germaniam arrepta nauicula Rhenum transuectus
effugit, vxores vero eius duę, totidēque filię captę sunt. Fuerunt au-
tem in exercitu Ariouisti, Arudes Marcomanes, Triboci, Van-
giones, Nemetes, Edures, & Sueui. Pugna maxime grauis ex Pha-
lange germanorū fuit, quam coacto in vnum agmine, scutisque su-
pra capita contextis ad irrumpendā Romanorū aciē tuti vndiq;
perfruxerint. Sed postquam aliqui Romanorū militum agilitate
audaciaque insignes supra obductam saliere testudinē, scutisque si-
gillatim velut squamis reuulsis desuper nudos deprehensorū dete-
ctorumque humeros perfoderunt, territi hostes nouo mortis peris-
culo terribilem dissoluere cōpagem. Exinde in fugam versi per. l.
M. passuum insatiabiliter cęsi sunt, neque conici potuit numerus
germanorum, vel quantus fuerit occisorū. Post hęc Belgarū gens
que tertia pars galliarum est, aduersus Cęsarem exarsit. Quorum
distributum copia hęc fuit. Bellouagi qui cęteris numero & virtu-
te prestare viderentur habuere lectissima. lx. M. armatorū. Sues-
sones ex duodecim oppidis. l. milia Neruii, quorum adeo indomi-
ta feritas prędicabatur, vt nunquā in id temporis mercatores ad se
admiserint, vina cęteraque vernalia deferre, quibus inducta iucun-
ditas torporem virtutis afferret, habuerunt similiter. l. milia Atra-
bates, etiam & Abiani. x. milia, Morini. xxv. milia, Menappi de-
cem milia, Galetii decem milia, Velocasses & Veromandui æque
decem milia. Atuatici decem & nouē milia, Condrusi, Eburones,
Cercesi, Cenomani, qui vno nomine germani vocatur. xl. milia,
& ita fuisse referuntur. cclxxxv. milia armatorū lectissima. His re-
pente sylua erumpentibus exercitus Cęsarıs perturbatus, atque in
fugam actus, plurimis suorum amissis, tandem hortatu ducis resti-
stit, victoresque aggressus vsque ad internitiōem pene deleuit.

Igitur Cęsar magnis in Gallia rebus gestis, quum in Italiam profis-
cisci decreuisset, Galbam cum legione. xii. ad Veragrados Edu-
nosque misit. Qui quum hyemandi causa in vico Veragradorum,
cui nomen erat Octodorus, confedisset, mediamque oppidi partē,
que torrente diuidebatur accolis concessisset, quadam die eosdem
discessisse per noctē ac proximo insedisse colli videt. Quippe illi
paucitatem vix medię legionis despectui habentes, vltroeam si-
bi prędam nullā cessuram negotio arbitrabantur, finitimosq; suos
in hanc cędis ac prędę societate vocauerunt. Igitur Galba tã prę-
sentibus periculis circumsępto ac trepido inter varias consultatio-
nes certi consilii, incerto repente galli descensu montis effusi ea ca-
stra imperfecta circundant, rarosque per vallum propugnatores sa-
xis telisque onerant. Quumque iã castra irruperentur, Pacuuii pri-
mipilaris & Voluseni tribuni consilio cuncti Romani portas eru-
perunt, incautosque subito aggressi hostes primū perturbauerunt,
deinde in fugam versos miserabili strage fuderunt, nam amplius q̄
triginta milia barbarorū tunc cęsa referuntur. Igitur Cęsar quum iã
pacatas vniuersas galloꝝ gentes putaret, ad nouū & maximū bel-
lū retractus est, nanq; dū Publius Crassus adolescēs cū legione se-
ptima oceanotenus apud Andegauos hyemat, Veneti cęteriq; cō-
fines repente in arma coniurant, legatos Romanorū vincunt, eosq;
ita demū se reddituros, si obsides suos recipiāt, Romanis indicant,
socios sibi ad id bellum Osissimos, Leuxouios, Namnetes, Ambi-
baritos, Morinos Diablites, & Menapios affiscunt, auxilia quoq;
a Britannia accersunt. Cęsar per Crassum de rebellione deditarū
gentium certior factus, quamuis intelligeret quanta ineundi belli
difficultas esset, tamen rē tanti negocii non negligendam esse ra-
tus, ne cęteris exemplo eiusmodi audendi licentia laxaretur. Itaq;
terrestri proelio persequi hostes frustra aggressus, quippe quum ho-
stes per interfusa ex oceano æstuaria, atque inaccessos recessus tu-
tis terrarum finibus munirentur, naues longas ædificari in Ligere
fluuiō iubet, per quem in oceanum deductę cōstiterunt. Moxque
vt ab hostibus visę sunt, continuo. ccxx. naues eorum paratę atq;
omni genere armorū instructissimę progressę in portu ex aduerso
steterunt. Bruto circumspectante imparē longe nauium esse confli-
ctum, quia barbarorū naues solido robore intextę, saxorum modo
adactos rostratarum ictus retūdebant. Hoc primum auxilio fuit,
quod falces acutissimas non pertinaciter cunctis pręfixas, funibus
autē subnexas parauerat, quibus quum opus esset, apprehensos emi-
nus rudentes, subductis hastilibus per funem falcē retrahendo suc-
ciderent. His cęleriter expeditis dirumpi hostilium antęnarū ar-

Octodorus.

Venetorum i
Romanos con-
iuratio.
Qui cum ve-
netis conspira-
rint.

n iiii

mamenta præcepit. Ita Antēnis ruentibus complures ilico naues velut captas immobiles reddidit. Alii hoc periculo territi, expansis velis qua ventus intenderet fugere conati, cessante mox vento destituti ludibrio fuere Romanis. Itaque incēsis omnibus nauibus, interfectisque his qui pugnauerāt, Galli reliqui sese omnes dediderunt. Sed Cæsar maxime ob iniuriam legatorū, & vt genti ad oīa consilia mobili terribilis exempli notam inureret, cunctis principibus per tormenta interfectis, reliquos sub corona vendidit. Iisdē diebus Titurius Sabinus Aulercos Eburones Luxouiosque, qui primates suos, quod autores belli resuscitandi esse nollent, interfece- rant, eruptione facta incredibili cæde deleuit. Publius vero Cras- sus cum in Aquitaniā peruenisset, bello excæptus est, nanque so- ciatō magno equitatu pedestribusque copiis præualidis, Romanos adorti diu grauer turbauerunt. Post victi, atque in oppidū socia- tum coacti, obsessique cum se expugnari viderēt, armis traditis in deditiōem recepti sunt. Aquitani clade permoti vndique exerci- tum contrahunt, de citeriore quoque Hispaniā auxilia accerunt, duces bello maxime eos præficiunt, qui cū Sertorio militauerant. Hi omnes dum obsidionem Crasso parant, in castris suis Crasso obruente deleti sunt, nam ex Aquitanis & Cantabris, quorū. l. mī- lia tunc in auxilium venerant. xxxviii. mīlia cæsa referuntur. Cæ- sar germanos qui Rhenum cum imensis copiis transmiserant, si- mul & totas Gallias subicere sibi parabat, belloque adortus vsque ad internitionem cecidit. Quorum fuisse numerum ad. cccc. l. mī- lia fuerunt. Tunc Cæsar in Germaniā facto ponte transgrediēs Sycambros & Vbios obsidione liberat.

Hic dicit qualiter Cæsar Gallias subiecit, & transiit in Britanniam. Cap. v III.

Consternan-
tur sueui.

Britanniā in-
uadit Cæsar.

Sueuos maximam & ferocissimā gentem, quo- rum esse. c. pagos & populos, multi prodidere, totāque Germaniā aduentu suo terret, mox- que in galliā rescisso ponte cōcedit. Inde ad Morinos venit, vnde in Britaniā proximus & breuissimus transitus est. Nauibus circiter onerariis atque actuariis. lxxx. præparatis in Britanniam trāsuehitur. Vbi acerba primū pugna fatigatus, dein de aduersa tempestate correptus plurimam classis partem, & non paruum militum, equitum vero pene omnē disperdit. Regressus in Galliam legiones in hyberna dimisit, ac. dc. naues vtriusque cō- modi fieri imperauit. Quibus iterū in Britanniā primo vere trans- uectis, dum ipse in hostē cum exercitu pergit, naues in ancoris stan-

tes, tempestate correptæ, vel collisæ inter se, vel harenis illisæ ac dissolutæ sunt. Ex quibus. xl. perierunt, cæteræ cum magna diffi- cultate reparatæ sunt. Cæsar equitatus primo congressu a Britan- nis victus, ibique Labienus tribunus occisus est. Secundo proelio cum magno suorum discrimine victos Britanos in fugam vertit. Inde ad flumen Tamesim profectus est, quem vno tantū loco vas- dis transmeabilem ferūt. In huius vltiore ripa Cassouelauno du- ce immensa hostium multitudo cōfederat, ripamque fluminis ac penē totum sub aqua vadum acutissimis sudibus perstruxerat. Quod vbi a Romanis deprehensum ac vitatum est, barbaræ legio- nes non ferentes syluis sese abdidere, vnde crebris eruptionibus Ro- manos grauer ac sepe lacerabant. Interea Trinobantum firmis- sima ciuitas cum Androgorio duce datis. xl. obsidibus Cæsarī sese dedit. Quod exemplum secutæ vrbes aliæ complures in foedus Ro- manorum venerunt, iisdēq; demonstrantibus Cæsar oppidū Cas- souelanum inter duas paludes situm, obtentu insuper syluarū mu- nitum, omnibusq; rebus confertissimū tādē graui pugna cepit.

Reuerſo Cæſare a Britannia iterum Galli rebel-
lauerunt, & victi sunt.

CAPVT IX.

Sin Cæsar a Britanniis reuerſus in Galliam postquam legiones in Hiberna miſit, repenti- nis bellorum tumultibus vndique circūuentus & conflictatus est, nanque Ambiorix cū Ebu- ronibus & Atuaticis cōspirans animatus tre- uirorum cōſilio, Cottam & Sabinum legatos, apud Eburonas cum tota funditus legione inſi- diis circūuentos interfecit. Ambiorix hac victoria elatus Atuati- cos & Neruios plurimosque alios raptim in arma contrahit, atque ad Ciceronem legatum qui similiter tunc legiōi in Hybernīs, præ- erat, contendit. Multitudo hostium ex hoc colligi potuit, quod cū in obsidione caſtrorū vallum circundandum eſſe a captiuis Roma- nis diceretur, & instrumenta ruralia non haberēt, gladiis concidē- do terram, & ſagulis exportando, vix tribus horis vallum pedū. x. & fossam pedum. xv. per. mīlia paſſuū. xv. in circuitu perfecerūt. Præterea. c. xx. turres miræ altitudinis extruxerunt. & cum septē dies noctesque succidui hostium cunei pugnarent, ac ventus subitō plurimus exortus eſſet, teſtas fundis feruentes intorſere, flāma- taque tela focis, ac mox concepto igne rutilantia intra caſtra iece- runt, quo facto per cuncta culmina raptim ventus inſiſtens ſparſū animauit incēdium. Sed nec ſic quidem Romani cum vndiq; ob- ruerentur vulneribus, laboribus, vigiliis, ieiuniis, incēdiisue ceſſe-

Labienī inte-
ritus.

Ambioricis
conspiratio.

runt. Tandem Cæsari nunciatum est, vnam deletam esse legionē, alteram iā pene confectam. Aduentante vero cum duabus legio-
nibus Cæsare deseruere hostes obsidionem, atque in eū cuncti rap-
tis copiis ruunt. Cæsar paruissimis castris consulto cōdidit, equi-
tibusq; premissis, vt fugam fingerent, imperauit, vt ad transitū val-
lis quę media erat, sibiq; periculosa videbatur, hostes contēptu sui
inuitaret. Quibus aduentantibus insuper obstrui portas precepit.
Quo viso Galli quasi iam vicissent, ad obducendū extrinsecus val-
lum conuersi sunt. Cæsar totis repente portis paratum effudit ex-
ercitum, verosq; in fugam Gallos vastissima cæde confecit, nā. lx.
milia fuisse tunc referuntur, e quibus pauci per paludes inuias eua-
serunt. Induciomarum Treuironū princeps magnas armatoꝝ copias
habens, postquā de consensu Galliarū totius certior redditus est, La-
bieni castra, legionemq; cui is preerat, quod facile factū arbitra-
tur, delere statuit, ac deinde Eburonibus Neruiisq; coniunctus ad
opprimendum Cæsare pergere. Labienus quibus potest artibus si-
mulat timorem, atq; ita Induciomarū negligentiorē cum insul-
tantibus copiis provallo oberrantem repentina eruptione prostra-
uit. Hac victoria Labieni reliqui Gallorum conatus repressi sunt,
& Cæsar paulo quietior reliqua parte hyemis fuit. Sed intelligēs
sibi maiora belli superesse negocia, maxie quia plurima parte ex-
ercitus amissa, aliisque grauius faucis, ne ad sustinendum quidem
sibi idoneus, ne dicam ad comprimendum Galloꝝ impetū videre
tur, Gneo Pōpeio consule conscribi legiones, sibiq; in auxiliū mit-
ti petiit. Itaq; ante exactā hyemē tres ad eum legiones venerunt.
Igitur Cæsar prius q̄ in vnum hostiū copiarū coirent, ineunte vere
aggredi trepidos & opprimere sparsos in finibus suis parat. Primū
itaq; Neruiorum fines diripit, prædā vero quę copiosissima erat,
exercitui permittit. Deinde Menappios qui sibi ppter immensas
paludes atque impeditissimas sylvas munitissimi videbantur, tri-
bus agminibus inuadit, nimiaque cæde vulgo agitata residuos sup-
plices in deditiōnē recæpit. Labienus sequenti prælio omnes Tre-
uironum copias interfecit, arte in bellum prouocatas, prius quam
Germanis aduentantibus iungerentur, & continuo ipsam ciuita-
tem capit. Cæsar vlcisci mortem Sabini & Cottæ legatorum vo-
lens in Ambiorigem & Eburones deletæ legionis autores, postq̄
in Arduennam syluam refugisse comperit, quę sylua totius Gal-
liæ maxima est, atque a ripis Rheni finibusque Treuironū ad Ner-
uios vsque pertingit, & in lōgitudinem plus quam .l.M. passuum
patet, permetiens rem sui maximī periculi fore, si per obstructas
spatiosasque sylvas ignoti diuiderentur, hostemq; locis notissimū

Galli cædūt
a Cæsare.

Labienus In-
duciomarum
bello prostra-
uit.

Arduēna syl-
ua totius Gal-
liæ maior.

quererent, omnē Galliā p nuncios inuitat vt quiq; secūdū placitū
suū recōditas in Arduenna sylua prædas quærant, diripiantq;. Quo
facto Gallis vtrinque morientibus, maximas Romanorum iniu-
rias sine cuiusquam Romani discrimine vindicauit. Ita hoc tutis-
simo vincendi genere securus in Italiā rediit. Igitur Cæsare in
Italiā reuerso Gallia rursus in arma cōiurat, multique simul po-
puli coeunt. Dux his Vergentorix fuit, cuius consilio statim omnes
Galli ciuitates suas vltro incenderunt, prima a suis incensa Bituri-
go. Inde ad Cæsarem qui magnis itineribus per Narbonensem p-
uinciam clam ad exercitum recurrerat, impetum faciunt. Cæsar
tunc oppidum nomine Cenapum obsidione cōcluserat, quod diu
oppugnātū, tādē post multas Romanorū clades pluuio die cum ho-
stiliū machinarum augmenta, Neruique elanguerent, applicis
tis turribus captum atque deletum est. xl. ibi hominū milia fuisse
referuntur, e quibus vix. lxxx. per fugam lapsi ad proxima Galloꝝ
castra venerunt. Preterea Aruerni ceterique confines sollicitatis
etiam ad se Heduis multis aduersus Cæsare præliis bellauerunt.
Qui cum se pugnādo fatigati in quoddam castellum recæpissent,
milites præde inhiantes ad expugnationem oppidi animū incen-
dunt, frustra Cæsare de loci iniquitate causante. Itaque ibi Cæsar
erumpentibus desuper hostibus pressus multa exercitus sui parte
perdita victus aufugit. Dum hæc ad Chaïestam geruntur, Vergen-
torix, quem omnes consensu pari regem præoptauerant, suadet vt
ex tota Galliā omnes qui arma ferre possent, huic bello præsto sint.
Hoc. n. esse vnū bellum, quo aut perpetua libertas, aut æterna ser-
uitus, aut mors omniū consequatur. Itaque absque eo numero quē
infinutum ante contraxerat, equitū circiter octo milia peditū. ccl.
milia cōtracta sunt. Dehinc duo colles sibi inuicem obuertos, Ro-
mani Gallique ceperunt. Vnde multis sepe eruptionibus & variis
prouentibus præliantes, tandem Romani præcipua Germanorum
equitum quos sibi iādudum amicos nunc in auxiliū acciuerant
virtute vicerunt. Vergentorix alia die congregatis omnibus, qui
fuga euaserant, dixit se autorē bona fide defendendę libertatis at-
que rumpendi foederis fuisse, & nunc siue Romanis sese ad mortē
omnes offerant, siue solū pro omnibus dedant, paratum animo fo-
re. Itaque Galli voluntatem, quā pudore aliquādiu texerant, quasi
ex consilio regis assumerent, ilico sibi veniam precantes, eum so-
lum velut autorem magni sceleris dederūt. Bellouagi omnibus
finibus Gallorum gentis ipsorū opinione fortiores habebantur. Hi
Correo duce bellum instaurant, sibiq; in hanc suscepti belli socie-
tatem Ambianos Aulercos Velocasses Athrabatesque coniun-

Nouæ Galli-
arum conspi-
rationes.

Romani opū
tulātibus Ger-
manis vicere.

gunt, & locum quēdam cictum atq; impeditū vndique paludibus capiunt, commissoque proelio magnam Remorum manum, quæ auxilio Romanis erat, trucidant. Deinde cum opportunū sibi locum insidiis prouisum occupassent, atque hoc comperto Romani ad insidiarū locum instructi ordinatque venissent, commisso proelio Gallos fugiētes eisdem locorū munitionibus quibus clausi fuerant, incluserunt, cunctosque ad internitionē ceciderunt. ibi Chorreus vel fugam vel deditiōē detrectans Romanos, ne viuis caperetur instanter occidendo, vt occideretur, coegit. Igitur cum pacatā esse vniuersam Galliā Cæsar, neque ausurā fore ad aliquos aspirare motus arbitraretur, legiones in Hyberna dimisit, ipse tamen Ambiorigis fines qui tot bella excitauerant, horrenda hominum strage vastauit. At vero Gaius Caninius legatus bellū apud Pictonas inuenit, vbi magna hostiū multitudo impeditā itinere legionem circundedit, atque ad extremū discrimen adduxit. Porro Fabius alter legatus, acceptis Caninii literis in Pictonas proficiscitur, ibique a captiuis de opportunitate locorū certior factus insopinantes hostes opprimit, magnisque stragibus factis plurimas prædas agit. Deinde quā Caninio signū aduentus sui dedisset, Caninius totis castris subito exiliens sese iniecit hosti. Ita Fabio ex alia parte, & Caninio ex altera insistentē maximo & diuturno bello innumere Gallorum copiæ trucidatæ sunt. Inde Fabius in Tarnutes profectus est. Sciebat. n. Dommacū ducem antiquissimum rebellionis, totius incentorem ab hoc bello elapsū, si a Remoricis gentibus adiunctus esset, maximos iterum tumultus in Gallia esse moturum, sed adhuc eos ipsa nouitate trepidantes mira virtute & celeritate perdomuit. Interea Draptesynaque Literius, cum adesse Caninium & legiones esse in finibus suis viderent, vndique collectis copiis oppidum intrant, quod in æditissima montis arce pendens duabus partibus per abrupta latera nō paruo flumine cingebatur, medio deinde descensu largissimo fonte securū, plurimaque introrsum copia frumenti tutū, irritos procul discursus hostiū despiciēbat. Caninius quod solū Romana prouisiōe potuit, ambos duces cum parte copiarū plurima in campum euocatos maximo proelio superauit, nam vno e ducibus interfecto alter cū paucissimis fugit. Nullus in oppidū rediit, sed ad id oppugnandum Cæsare opus fuit. Itaque certior per nuncios factus Cæsar accurrit, circūspectisq; omnibus, videt, si expugnare vi molliatur, ludo & spectaculo hostiū delendum esse exercitum suū, hoc solum esse præsidium si quoquo modo hostes aqua arceantur. Sed & hoc quoque nisi Cæsar nemo potuisset, si quidem fons quo ad potum utebantur, medio

Caninius offert sese hosti

deuexi montis latere fundebatur. Cæsar ad proximū fontis admo uerivineas turremq; extrui iubet, sit magnus ilico concursus ex oppido. Quibus sine periculo proeliantibus, Romani quāuis pertinaciter obliterent, crebriusq; succederent, complures tamen trucidantur. Igitur extruitur agger, & turris pedum. lx. cuius vertex æquare ad fontis locum posset, vt vel ex æquo tela conici queant, vel præcipitata desuper saxorum volumina non timeri. Oppidani autem vbi exanimari siti non solum pecora sua, verū etiam infirmiores hominum ætates vident, cupas pice seuo & singulis repletas, ac deinde immisso igne in prona præcipitāt, easque ipsi toto oppido effusi subsequuntur. Ardentibus machinis cum graue proelium suis Cæsar ac periculosum videret imminere, cohortes in circuitu oppidi ire velociter per occultū imperat atque vndique subito vastum clamorē attollere. Quo facto, consternati oppidani, dum recurrere ad muniendum oppidū volunt, ab oppugnatione turris vel demolitione aggeris recesserunt. Illi tamē qui ad incidendas fontis venas sub obtentu aggeris tuti cuniculos perfodiebant, repertos in abstruso aquarū meatus, per multa diuidendo tenuari in semet ipsis, consumique fecerunt. Oppidani fonte siccato vltima desperatione correpti deditiōem sui faciunt. Cæsar autem omnibus qui arma tulerant manus sustulit, & vitam relinquit, quo testatior esset etiam posteris poena improborum. Multum enim ad coercendam audaciam valet propositum punitiōis, exemplum cum ipsa miseri præsens forma viuentis & ad recordationem admonet conscios, & ad sciscitationem cogit ignaros.

Plurimi Romanorum trucidantur.

Beneuolentia Cæsaris i suos

Hic dicit quando Galli exhausti & domiti sunt.

CAPVT X.

Xhaustis atq; edomitis Gallis, Cæsar securus cū legiōibus in Italiā rediit, nullos post se Galloꝝ motus pertimescēs, certo se sciens minime alios quos, qui vel moueri audeant, vel si moueantur, timendi sunt, reliquisse, cōstitui nunc ante oculos velim exanguē defœtāq; Galliam post illas ardentissimas febres internoꝝq; estus vitalium molliora torrentes, vt sese habebat, quāta macie, quantoq; pallore affecta sit, quā demissa ac resoluta iaceat, quā ipsos quoq; necessariū officii motus, ne eundē incursum malorū reuocēt, pertimescat. Irruit enim in eam repentino ipetu Romanus exercitus, veluti fortissimo corpori fortior lues, quæ tanto grauius accenditur, quanto impatientius toleratur. Sitiebat misera, cum instante gladio præsteri sponsonē seruitutis eterne, auulsis insuper obsidibus, cogere.

Sitiebat vt dixi, notam illam omnibusque suauissimā velut aquae gelidae dulcedinem libertatis, quantoque eam magis subtrahi intelligebat, tanto avidius desiderabat. Hinc illam tā frequens contra vetita praesumptio inuadebat, & pro defendēda libertate, importuna libertas, praereptaque insatiabiliter potiundi licentia, quod male conceptam perniciem restrigere videbatur, angebat. Hinc Romanus exercitus ante pugnam insidiator, argutior, hinc impugna hostis infestior, hinc post pugnam victor imitior, hinc omnia ad domandam impatientiam crudescētia, hinc iam nec remediis credebatur. Itaque si interrogare possem hanc, de qua loquimur nationē, quid tunc, cum haec ipsa sustinebat, de illis temporibus iudicaret, responderet, vt arbitror, dicens. Sic me illa tunc febris exanguem reddidit ac frigidam fecit, vt etiam haec, quae omnes pene perstrinxit, feruere vel commouere nequiverit, atque ita me Romani inclinauerunt, vt nec ad Gothos surgam. Sed ne ipsa quidem Roma clades quas intulit euitauit. Exercitae namque diu actaeque sunt per totos mundi cardines potentiae ducum, viresque legionum, quae in sese concurrentes eius dāno vincerent, cuius periculo vincerentur.

Victorem scilicet a Gallia Caesarem reuersum ciuilia bella sequuntur, & Crassus consul prouinciam sortitus est in Parthos. CAPVT XI.

Am victorem Caesarem de Gallia reuersum ciuilia bella comitata sunt, aliaque grauissima mala, interfecti apud Parthos Crassi & trucidati exercitus praecesserunt. Anno ab vrbe condita. dcc. lxxxvii. Crassus in consulatu collega Pompeii prouinciam sortitus in Parthos, homo inexplebilis cupiditatis, audita in Hierosolymis templi opulentia, quam Pompeius intactam reliquerat, in Palaestina diuertit, Hierosolymam adit, templum inuadit, opes diripit. Inde per Mesopotamiam tendens in Parthiam quacunque iter habuit sociis ciuitatibus auxilia indixit, precia exegit, moxque vt Euphratem transiit, ilico Abegasem legatum ab Herode rege Parthorum ad se missum obuium habuit, a quo vehementer increpitus est, quod contra foedus Luculli Pompeii avaritia inductus Euphratem transierit. Quamobrem sine mora futurum, vt pro auro Parthico serico ferro oneraretur. Itaque cum prope Caras ventum esset, Parthi subito ingruentes cum Sucena & Sylacea praefectis, sagittis oppressere Romanos. Caei dere ibi plurimi senatores, aliqui etiam consulares & praetorii viri. Crassus quoque filius Crassi lectissimus iuuenis in acie occisus est. Praeterea quatuor cohortes cum Vargunteio legato

Attende quid dicat de Crasso.

Crassi interitus.

mediis deprehensa campis interfectae sunt. Surenas rapti equitatu Crassum persequi intendit, eumque circumuentum ac frustra colloquium eius petentem interfecit, quamuis viuum auferre maluisset. Pauci noctis beneficio liberati Caras confugerunt, cognita clade Romanorum multae orientis prouinciae a societate & fide populi Romani defecissent, nisi Cassius collectis ex fuga militibus paucis intumescētem Syriam egregia animi virtute ac moderatio ne pressisset. Qui & Antiochum copiasque eius ingentes proelio vicit & interfecit, Parthosque quoque ab Herode in Syriam missos. Iamque ingressus Antiochiam bello expulit, ducemque eorum Osagem interfecit.

Narratur hic de Romano exercitu, qualiter, vt oceanus crescit & minuitur.

CAPVT XII.

Gitur Romani status agitur semper alternatio, & velut forma oceanus maris quae omni die dispar nunc succiduis per septem dies attollitur incrementis, nunc consequentibus totidem diebus naturali damno & defectu interiore subducitur. Vt. n. de proximis ordiar, Cimbris Tigurinisque uincens quum apud Rhodanum flumen Romanus exercitus perierit, & arctissimas Roma sensit angustias, refusa continuo clade Cymbrorum magis elata prouentibus priorum oblita defectum est. Hanc deinde recentissime prosperitatis iactantiam Italicum bellum & dilaceratio Syllana castigat. Rursus post haec domesticam intestinamque perniciem, quae usque ad medullas pene euiscerata & exesa est, paribus propemodum spatiis temporum non solum reparata, ueruetiam extenta est, quum Lucullus Asiam Pompeius Hispaniam, Caesar Galliam perdomuit, Romanumque imperium usque ad extremos propemodum terrae terminos propagatum est. Hanc nunc amplissimam dilatationem vastissima ruina consequitur. Apud parthos enim consul Romanus occiditur, exercitusque deletur, atrocissimum illud Pompeii & Caesaris bellum ciuile conscribitur, & inter haec Roma ipsa repentino correpta incendio concrematur. Anno siquidem ab vrbe condita. dcc. incertum unde concretus plurimam partem urbis ignis inuasit, neque unquam antea tanto correptam ac vastatam ciuitatem ferunt, nam quatuordecim vicos cum vico iugario consumptos memoriae proditum est. Hinc iam ciuile bellum committitur, quod magnis iadudum dissensionibus ac molitionibus parabatur.

Oceanum mare septies in die voluitur incrementis.

Lucullus Asiam Pompeius Hispaniam, Caesar Galliam occupauerunt.

Hic de bello ciuili dicitur inter Cæsarem & Pompeium, & de incendio vrbs. Cap. XIII.

Am rediens Cæsar victor de Gallia decerni sibi absentem alterum consulatum poposcit. Contra dictum est a Marcello consule adnitate Pompeio, deinde decretum est a senatu, ut in urbem Cæsar nisi dimisso exercitu veniret, & ex Marcelli consulis autoritate ad legiones quæ apud Nuceriam erant Pompeius cum imperio missus est. Cæsar Rauennam sese contulit. Marcus Antonius & Publius Cassius tribuni plebis pro Cæsare intercedentes, intercedente Lentulo consule curia foreque prohibiti ad Cæsarem profecti sunt, Curione Cælioque simul comitantibus. Cæsar Rubicone flumine transmeato mox ut Ariminum venit, v. cohortes, quas tunc solas habebat, cum quibus, ut ait Liuius, orbem terrarum adortus est, quid facto opus esset edocuit. Deplorens autem iniurias suas, causam belli ciuilis pro restituendis in patriam tribunis esse testatus est. Inde per Antonium septem cohortes, quæ apud Salonem morabantur a Lucretio recepit, tresque legiones, quæ Domitio apud Corphiniû erant ad partes suas traduxit. Pompeius atque omnes senatus crescentibus Cæsaris viribus trepidi, tanquam Italia pulsi, in Græciam transuecti Durachiû gerendi belli sedem delegerunt. Cæsar Romam venit, negatque sibi ex ærario pecuniam fractis foribus inuasit, protulitque ex eo auri pondera. iiii. M. cxxxv. argenti pondera ppe. dccc. M. Inde digressus Ariminum ad legiones, mox alpes transuectus Massiliam venit, ad quam oppugnandam quod receptus non esset, Trebonium cum tribus legionibus relinquens ad Hispanias contendit, quas Lucius Afranius & Marcus Petreius & Marcus Varro Pompeiani duces cum legionibus obtinebant. Ibi multis proeliis Petreium Afraniumque superatos composita pacatione dimisit. In vltiore vero Hispania duas legiones a Marco Varrone suscepit, similiter & duces eius. Post hæc Curio Catonem Sicilia expulsi, Valerius Cottam Sardinia, Tuberonem Africa Varrus eiecit. Cæsar Massiliam rediens obsidione domitam vincta tantum & libertate concessa, cæteris rebus abrasit. At vero Dolabella ex parte Cæsaris in Illyrico per Octauium & Libonem victus, copiisque exutus ad Antonium fugit. Basilium & Sallustium parentes singulas legiones, quibus præerat, similiter & Antonium. Hortensius quoque ab infimo mari cum classe concurrens, omnes pariter aduersus Octauium & Libonem profecti & victi sunt. Antonium cum se Octauio cum quindecim cohortibus dedisset, omnes ad Pompeium a Libone deducti sunt. Curio ex Sicilia in

Pompeius consilio senatu aduersus Durachium bellum parat.

Aphricam cum exercitu transgressus est. Quem Iuba rex continuo exceptum cum omnibus copiis trucidauit. Octavius Salonas oppugnare conatus omnes pene copias quas duxit, amisit. Cælius Cælius fugit desciuit a Cæsare, ac se Miloni exuli iunxit. Quumque ambo seruum Miloni relicto Cæsare. uorum manu Capuam oppugnare molirentur, occisi sunt. Bibulus apud Corcyram pudore victus, quod custodia eius quam pelago & oppido prætendebat hostis illuserat, inedia sese vigiliisque confecit. Appius Claudius Censorinus, qui iussu Pompeii Græciam tuebatur, iam abolitam poetici oraculi fidem voluit experiri, quippe ab eo vates adactus descendere in specum respondisse fertur de bello consulenti. Nihil ad te hoc Romane bellum pertinet. Euboicæ cæla obtinebis. Cæla autem vocant euboicum sinum. Ita Appius perplexa incertus sorte discessit. Admonet nos aliquid obrectatoribus nostris consultor iste consulere. Querebantur utique fide christianorum sibi sacra interdita caerimoniaeque sublata, & ob hoc ideo maxime, quod extis vaticiniisque cessantibus futurae clades, quia sciri nequeunt, non vitantur. Cur ergo loquere ante imperium Cæsaris natiuitatemque Christi, sicut ipsorum auctores attestantur, abolita fuerit poetici oraculi fides? abolita autem ideo, quia contempta, porro autem quare contempta? nisi qui vel falsa, vel vana, vel dubia? Vnde prudenter poeta premonuit. Inconsulti abeunt sedemque odere Sibyllæ. Et ne forte id paruipedam, quod contemptu abolitum atque antiquatum fuit, hoc est aut nomen, aut sedem, Apollo ille Phythius erat, quem ferunt magno illo Phytone serpente interfecto, totius vaticinationis autorem & principem, heredem & sedis & diuinationis & nominis extitisse, ibique eum reddere elegisse responsa, ubi orta cum autore ipsa diuinatione videbatur. Præterea quæ per alias quoque terrarum partes spumantibus buccis, rabidoque discursu omnis furiorum ructat insania, ad quem plurimi terrarum reges, quasi ad viam vocem consulti numinis cucurrerunt, cui sæpissime ipsi Romani quoque opulentissima dona miserunt. At si Apollo iste Phythius paulatim discernente experientia contemptus relictus atque abolitus est, quid viuum de mortua pecude, quid vege de amete muliercula sperari potest? Quid postremo, inflauit quum pinguis ebur Tyrrenus ad aras, expositis opime pecudis intestinis non sinxit esuriens? nam sicut ipsi fatentur, vel obscura vel falsa dicendo ipse Apollo seducit. Quãobrem equo animo ferant, si imitari interim nolunt, nos id veritatis iudicio etiã prohibere, quod potuerunt maiores eorum vel experiendo continere. Interea apud Durachiû multi orientis reges ad Pompeium cum auxiliis conuenerunt. Quo quum Cæsar venisset, Pompeium

Cælius fugit se Miloni relicto Cæsare.

Declamatio sane pulchra.

obsidione frustra cinxit, ipse terrā. xv. M. passuū fossa præstruens, quum illi maria paterent, Pompeius castellū quoddam propinquū mari, quod Marcellinus tuebatur, evertit, præsidiaque Cæsaris, quæ ibidem morabantur occidit. Cæsar Torquatū legionemq; vnā, vt expugnaret, aggressus est. Hoc periculo sociorū Pompeius cognito, omnes eo copias contraxit, in quæ se ilico Cæsar omnia obsidione conuertit. Torquatus autē e vestigio prorumpēs auersum insecutus est. Ita Cæsaris milites ancipiti periculo territi ipso Cæsare frustra obsistente fugerunt. Pompeius vero Cæsaris quoq; testimonio victor persequētē reuocauit exercitum. xxiiii. M. militum Cæsaris, centuriones. xxxii. equitesque Romani complures in eo prælio cæsi sunt. Cæsar idē citato agmine per Epirū in Thessaliam perrexit. Pompeius vero cū maximis copiis secutus, bellū cōmissum est. Itaque instruitur vtrinque acies. Pōpeius. lxxxviii. cohortes triplici ordine locauit. Fuerunt autē peditū. xl. M. equites in sinistro cornu. dc. in dextro. d. præterea reges multi senatores, equitesque Romani plurimi, absque leuū armaturarum magna copia, Cæsar similiter. lxxx. cohortes triplici ordine disposuit, cui fuerūt minus quam. xxx. M. peditum. equites. M. Videre ibi & gemere erat contractas Romanorū vires in campis Pharsalicis ad occisionem mutuā constitisse, quas si concordia rexisset, nulli populi, nulli reges ferre potuissent. Prima congressione equitatus Pompeii pulsus sinistra latera nudauit. Deinde quū diu vtrinque dubia forte cederentur, atque ex alia parte Pōpeius inter hortandum diceret, parcite ciuibus, nec tamen faceret, ex alia vero Cæsar hoc faceret, quod vrgeret, dicens, miles faciem feri, parce ciuibus, tandem vniuersus Pompeii fugit exercitus, castraq; direpta sunt. Cæsa sunt in eo prælio Pompeianorum. xv. M. centuriones. xxxiiii. Hic exitus pugnae ad Paleopharsalum fuit. Pompeius fugiens in ostio Penei amnis onerariam nauem nactus in Asiam trāsiit. Inde per Syrum in Aegyptum venit ibique mox vt littus attigit iussu Ptholemei adolescentis in gratiam Cæsaris victoris occisus est. Pompeii vxor filiiq; fugerunt. Cætera Pompeiana classis direpta est, omnibus qui in ea erant crudelissime trucidatis, ibique & Pōpeius Bithynicus occisus est. Lentulus verovir consularis apud Pelusium interfectus est. Cæsar compositis apud Thessaliā rebus Alexandriam venit, perlatoque ad se ac viso Pompeii capite, anuloque, fleuit. Quumque se in regiam recepisset, eludebatur a tutoribus, quominus pecuniam acciperet, templa sua astu spoliātibus, vt & regios thesauros vacuos esse ostenderent, & in inuidiam Cæsaris populum concitarent. Præterea Achilles dux regius, imbutus

Præcipit
Pompeius
quod non mā
dat executio
ni.

semel Pompeii sanguine, Cæsaris quoque necem meditabatur, nā iussus exercitum dimittere cui præerat. xx. M. armatorū, non modo spreuit imperiū, vix & aciem direxit. In ipso prælio regia classis forte subducta iubetur incendi. Ea flamma quum partem quoq; vrbis inuasisset. cccc. M. librorum proximis forte edibus condita exussit, singulare profecto monumentum studii, curæque maiorū, qui tot tantaque illustrium ingeniorum opera congefferant, vnde quālibet hodie, quæ in templis extant, quæ & nos vidimus armaria librorum, quibus direptis exinanita ea a nostris hominibus nostris que temporibus memorentur, quod quidem verū est, tamen honestius creditur, libros alios fuisse quæsitos, qui pristinas studiorū curas emularentur, quam aliam vllam fuisse tunc bibliothecam, quæ extra. cccc. M. librorum fuisse ac per hoc euasisse credatur. Cæsar postea insulam vbi pharus est, cepit. Eo achillas cum Gabinianis militibus venit, ingens pugna commissa est, magna ibi Cæsarianorum militū multitudo cecidit, omnes etiam interfectores Pompeii interfecti sunt. Cæsar vi insistentium hostiū pressus scapham ascendit, quā mox subsequentiū grauata ac merfa per. cc. passus ad nauem vna manu eleuata, qua chartas tenebat natando peruenit, mox nauali certamine pulsatus magna facilitate classē regiam depressit & cepit.

Magna Cæsarianorum strages,

¶ Petentibus Alexandrinis regem reddidit Cæsar.

CAPVT XIII.

Alexandrinis petentibus regem reddidit, monitum, vt magis amicitiam Romanam, quam arma experiri studeret, qui tamen vt liber fuit, illico bellum intulit, sed continuo cum toto exercitu suo & ipse deletus est, nam. xx. M. hominū in eo bello cæsa referuntur. xii. M. cū. lxx. lōgis nauibus dedita. v. naues ex victoribus cecidisse referuntur. Rex ipse adolescēs scapha excæptus vt fugeret, multis insilientibus merfus necatus est. Corpus eius ad littus deuolutum indicio lorice aureæ cognitum fuit. Qua Cæsar Alexandriā præmissa Alexandrinos omnes ad deditiōem desperatione compulit, regnūque Aegypti Cleopatras dedit. Inde Syriam peruagatus Pharnacem in Ponto vicit, posteaquā Romam venit, dictator & consul creatus, in Africā trāsiit, & apud Tapsū cū Iuba & Scipione pugnavit, maximāque hominum multitudinem ibi interfecit. Castra vtriusq; direpta sunt. lx. elephātī capti. Cato sese apud Vticam occidit. Iuba percussori iugulum præcio dato præbuit. Punitius eodem se gladio perfodit. Scipio in nauī, qua ad Hispanias

Catonis interitus,

o iiii

Titi Torqua
ti interitus.

fugere contendens vento coactus in Africā redierat, semetipsum iugulauit, in eadem nauī etiā Titus Torquatus occisus est. Cæsar Pompeii magni nepotes, filiāque pompeiam, simulque cū his Faustum Syllā & Afrannium & Petreium filium iussit occidi. Inde quatuor triumphis urbē ingressus, disposito, recuperatoque reipublicæ statu continuo in Hispanias cōtra Pompeios Pompeii filios profectus. xvii. quam egressus ab vrbe fuerat die, Saguntū peruenit, statimque aduersus Pompeios duos & Labienum atque Actiū Varū multa bella & varia sorte gessit. Vltimū bellū apud Mundā urbē gestum est, vbi tantis est viribus dimicatum, tantaque cædes acta, vt Cæsar quoque veteranis etiam suis cedere non erubescens, quum cedi cogique aciem suā cerneret, præuenire morte futurum victi dedecus cogitarit, quum subito versus in fugā Pompeioz cessit exercitus. Et quidem eo die hoc bellum actum est, quo Pompeius pater ab vrbe Hellū gesturus aufugerat quatuorq; annis hoc ciuile bellū indefinens toto orbe tonuit. Titus Labienus & Actius Varus in acie cæsi sunt. Gneus Pompeius cum. c. equitibus aufugit. Frater eius Sextus Pompeius contracta celeriter non parua Lusitanorum manu cum Celsonio congressus est victus, fugiensq; interfectus est. Munda ciuitas cum immensa hominum cæde Cæsare oppugnante vix capta est.

Sextus Pompeius occidit

Qualiter in curia a senatu interfectus sit Cæsar.

CAPVT XV.

Cæsar Romam rediit, vbi dum reipublicæ statum contra exempla maiorum clementer instaurat, autoribus Bruto & Cassio, conscio etiā senatu plurimo in curia. xxiiii. vulneribus cōfossus interiit. In qua coniuratione fuisse amplius quam. lx. conscios ferunt. Duo Bruti & Gaius Cassius alique socii strictis pugionibus in Capitolium secesserunt. Diu deliberatum est vtrum Capitolium cum autoribus cædis oporteret incēdi. Corpus. n. raptum populus dolore instimulatus in foro fragmentis tribunalium ac subseliorum cremauit. Percensuit latitudinem regni sui Roma cladi bus suis, atque in suam conuersa cædē singulas quasque gentes ibidem, vbi domuit, vindicauit. Asiæ Europæ atque Aphricæ nō dico tribus mundi partibus, sed totis trium partium angulis ædidit gladiatores suos, feriatisque inimicis spectaculum miseræ vltiōis ingessit. Nec tamen sufficit ipsas quoq; cum autoribus causas fuise consumptas, recidiua semina in eodē agro germinauerunt, magna continuo metentibus maloz incrementa cum magno sudore

factura. Victor ciuilibus belli a ciuibus. Cæsar occiditur, in cædem vnus trahuntur agmina consciorum. Certum enim erat, quod Cæsar indigne peremptus plures posset habere vltiores. Plurima nobilitas vna simul cathena sceleris copulatur, ne fore tanta malorum materia non belli magnitudine suppleatur, sed vindictæ breuitate tenuetur. Medeam illā fabulæ ferunt, dentes quondam seuisse serpentis, e quibus quasi competentes semini segetes armati homines terra emerferunt, seseque mox inuicem pugnando prostrauerunt. Equidem hoc poetarū commēta finxerunt. Nostra autem Roma, Cæsare occiso, quanta de cineribus eius agmina armata parturiit, quanta bella in testimoniū miseræ foecunditatis non legenda pueris, sed spectanda populis excitauit, & tamen horū omnium malorum initium superbia est. Inde surrexerunt bella ciuilia, inde itegepullularunt. Non ergo iniusta cædes est eorū qui eam iniuste insectantur, si ambitionis æmulatio per ipsos & in ipsis & agitur & punitur, donec qui detrectauere collegium discāt ferre dominatum, summaque imperii totius ad vnū redacta, longe aliud omnes homines viuendi genus subeant, vt omnes humiliter placere student, non insolenter offendere, sed ad tam salubrem humilitatis doctrinam magistro opus est. Itaque opportune cōpositis rebus Augusti Cæsaris temporibus, natus est dominus Christus, qui quum in forma dei esset, formam serui humiliter assumpsit, vt tūc demum aptior fieret humilitatis institutio, quando iam per totum mundū pœna superbiæ omnibus esset exemplo.

Augusto regnante natus est Christus.

De potentia & virtute Augusti Cæsaris. Cap. xvi.

Anno ab vrbe cōdita. dccx. interfecto Iulio Cæsare, Octavius qui testamēto Iulii Cæsaris auctuli & hæreditatē & nomen assumpsit, idēque qui postea rerū potitus Augustus est dictus, simul vt Romā adolescens admodum venit, indolem suam bellis ciuilibus vouit, nam vt breuiter coaceruationem malorū explicem bella ciuilia quinque gessit, Mutinense, Philippense, Perusinum. Siculum, Actiacū, e quibus duo, hoc est primum, & nouissimum aduersus Marcum Antoniū, secundum aduersus Brutum & Cassiū, tertium aduersus Lucium Antonium, quartum aduersus Sextum Pompeium Gnei Pompeii filiū confecit. Antonius a senatu hostis, p̄nunciatus Decium Brutum apud Mutinam obsidione concluserat. Cōsules Hircius & Pansa, & cum his Cæsar ad liberandū Decium Brutum expugnandumque Antonium missi. Pansa primo veniens excaptus insidiis inter suorū clades, ipse quoque pilo gra-

Vincitur Antonius & Cæsar victoria potitus est.

uiter vulneratus ab eodem vulnere iterpositis diebus est mortuus. Hircius auxilium collegeres magnas Antonii copias vasta strage deleuit. Cæsar eatenus castra custodiuit. Secunda illa aduersum Antonium pugna, magnæ vtrunque strages actæ sunt, nanq; tunc ibi Hircius consul occisus est, victus fuit Antonius, Cæsar victoria potitus est, cui Decius Brutus de coniuratione occisi Iulii Cæsaris confessus preces pœnitentię fudit. Dolobella Trebonium vnum ex interfectoribus Cæsaris Smirnae interfecit. Dolobellam senatus hostem pronunciauit, consilium occisorum vterque exercitus Cæsar paruit. Postea Decius Brutus in Gallia a Sequanis captus & occisus est. Basilius autem æque vnus de percussoribus manu feruorum suorum necatus est. Lepidus satis agente Cæsaie Antonium recepit in gratiam, atque ob fidem reconciliatę gratiæ filiã eius matrimonio sortitus est. Inde cum ad urbem accessissent, ac rumor de futura proscriptione ortus esset, Caius Toranius vir pretorius nihil tamen metuens, incursum militum domi suę interfecit, aliique complures trucidati sunt. Itaque ne latius atque effrenatius proscriptorum cedes ageretur. cxxxii. senatorum nomina in tabula proposita sunt, primũ Lepidi precepto & nomine, deinde Antonii, tertio Cæsar. Ibi Antonius Tullium Ciceronem inimicum suum, ibi Lucium Cæsaie auunculum suum, & quod exaggerando sceleri accessit, viuam matrem proscripserat, ibi Lepidus Lucium Paulum fratrem suum. In eodem proscriptorum numero triginta equites Romani, multę diu & varię cædes actæ, domus proscriptorum direptis omnibus dirutæ sunt. At Dolobella in Syria multa cum Cassio bella gessit, a quo victus ipse interfecit. Brutus & Cassius magnis exercitibus comparatis apud Athenas conuenerunt, totamque Græciam depopulati sunt. Rhodios Cassius terra marique oppugnatos ad deditionem coegit, quibus preter vitam nihil reliquit. Igitur Cæsar & Antonius eosdem in Macedonia magnis bellorum apparatibus persecuti ad mortem copulerunt, quamuis manifestissime illa tunc pugna, non virtute partis Antonii, sed Cæsaie felicitate confecta sit. Cæsar enim tunc eger, cum se in castris capiendę quietis causa tenere statuisset, hortatu & precibus medici sui, qui per somnum admonitum sese fatebatur, vt eadie castris Cæsaie salutis ipsius causa educeret, in campum, egre inter copias egressus est, ac mox castra eius ab hostibus capta sunt, sed rursus Cæsaiani milites Cassii castra ceperunt. Quare ad desperationem adacti Brutus & Cassius immaturam sibi mortem ante belli terminum consciuerunt, nam inuitatis percussoribus Cassius caput, Brutus latus præbuit. At Romæ Fulvia vxor Antonii,

Hic ponitur quomodo Cæsaiani milites Cassii castra ceperunt.

foculus Cæsaie dominatum, vt mulier agitabat, incertum in hac mutatione consularis regiique fastigii, vtrum deficientis potentie vltima, an incipientis prima nominanda, certe etiam in eos insolens, per quos, vt insoleceret, agebatur, nam & Cæsaie reuersum apud Brundisium contumeliis, factionibus, insidiisq; petiit. A quo pulsata ad Antonium concessit in Græciam. Sextus Pompeius postquam se in proscriptorum numerum relatum comperit; conuersus in latrocinia omnem oram Italiae caedibus rapinisque vastauit. Sicilia precepta, comestibusque impeditis Romam fame affecit. Mox cum eo pacem triumviri, aut non dicam tyranni, id est Lepidus, Cæsar, Antoniusque fecerunt. Sed continuo cum contra pactum Pompeius fugitios delegeret, vt hostis habitus est. Mœna libertus Pompeii cum .lx. nauium classe ad Cæsaie defecit, eidemque classi ipse iussu Cæsaie præfuit. Idemq; continuo cum Statilio Tauro aduersus Menekratam Pompeianum ducem nauale bellum gessit. Deinde ipse Cæsar aduersus eosdem Pompeianos cruentissimum bellum gessit, nauale confecit, sed continuo victricem classem pene vniuersam apud Syllaceum naufragio amisit. Ventidius Perfas & Parthos in Syriam irrumpentes tribus bellis maximis fudit regesque eorum Pacorum in acie interfecit, ea scilicet die qua Crassus a Parthis fuerat occisus. Antonius vno vix castello expugnato pacem cum Antiocho fecit, vt ipse tantam rem consumasse videretur, Ventidium Syriæ præfecit, iussitque vt Antigono bellum inferret, qui Iudeos tunc forte debellauerat, captisque Hierosolymis templum spoliauerat, regnumque Herodi dederat. Quem continuo victum in deditionem recepit. Mœna libertus cum sex nauibus ad Pompeium rediit, a quo clémenter receptus Cæsaie classem incendit, quamuis nuper Cæsar alteram secundo naufragio perdidisset. Idemq; Mœna postea ab Agrippa nauali proelio circueuentus sex triremibus ad Cæsaie transiit. Sed hunc Cæsar tertio transfugam indulta tantum vita segnem reliquit. Deinde Agrippa inter Milas & Liparas aduersus Democham & Pompeium nauale bellum gessit, ac vicit, ibique tunc naues. xxx. aut demersit, aut cepit, reliquis laceratis. Pompeius denique Mesenam confugit. Cæsar interea Tauro meniam traiecerat, quę repentino impetu Pompeius afflixit. Vnde multis diuersis nauibus suis ac magna multitudine suorum militum perdita in Italiam Cæsar aufugit, nec interueniente mora in Siciliam rediit, ibique Lepidum ex Africa aduentantem obuium habuit, summas sibi partes terrore, minis ac superbia vendicantem. Post dies paucos Agrippa iussu Cæsaie a litore cum acie instructa prospectans atrocissime nauali proelio aduersus Pompeium conflixit

Sextus Pompeius totam Italiam latrocinis ac caedibus vastauit.

Bellum Agrippæ in Milas, & Liparas.

Lepidus per-
petuo multa-
tur exilio.

& vicit, nam. clxiii. naues aut demersit, aut cepit. Pompeius quum
x. & vii. nauibus vix elapsus euasit. Lepidus magna. xx. legionū
insolentia tumens quum Messaniā militibus permissam diripuis-
set, ipsum Cæsarem ad se venientem semel atque iterum spreuit, ac
potius telis appeti iussit. Quæ ille collecta in leuum brachium las-
cerna repellendo vitauit. Mox immisso equo ad suos reuersus in-
structo exercitu aduersus Lepidum veniens plurimas legiōes Les-
pidi, paucis interfectis, transire in suam partem cōpulit. Lepidus
tamen intelligens, quo vanitas sua tenderet, deposito paludamēto,
assumptaque veste pulla supplex Cæsari factus vitam & bona
impetrauit, perpetuo quidē multatus exilio. Taurus cæsaris præ-
fectus totam pene Siciliam ferro perentatam, conterritaque in fi-
dem recepit. xliiii. legiones sub vnius tunc imperio Cæsaris erāt.
Milites multitudine ferociōres quosdam pro accipiendis agris tu-
multus excitauerunt.

De Antonio victo & mortuo. Cap. xvii.

Ed Cæsar animo ingēs. xx. M. militum ex au-
torauit. xxx. M. seruorū dominis restituit. vi.
M. quorum domini non extabant, in crucem
egit. Quans urbem ingressus, vt in perpetuum
tribunitiæ potestatis esset, a senatu decretū est.
His diebus trans Tyberim e taberna merito-
ria fons lei terra exundauit, ac per totū diem
largissimo riuo fluxit. Antonius vero postquam Araxem trāsmi-
sit, omnibus vndique malis circumuentus, tādē Antiochiā cum
paucis rediit, nam cum multitudine equitum & sagittariorum ab
omnibus præliis, quæ plura tētauit victus effugeret, tum præterea
incertis & ignotis impeditus grauissima fame ad nefandos cibos
coactus est, plurimique militum sese hostibus dederunt. Inde in
Græciam transiit, iussitque Pompeiū qui victus a Cæsare exercitū
bellumque reparabat cum paucis ad se venire. Pompeius fugiens
a Tito & Formo Antonianis ducibus sæpe terrestri naualiq; bel-
lo victus & captus, ac post paululum interfectus est. Cæsar Illyri-
cum & Pōponiam, partemq; Italiæ bellis subegit & domuit. An-
tonius Artabanem Armeniæ regem proditione & dolo cepit, Quē
argentea cathena victum ad cōfessionem thesaurorū regiōrū coc-
git. Expugnatoque oppido in quo cōditos esse prodiderat, magnā
vim auri argenti que abstulit. Qua elatus pecunia, denunciari bel-
lum Cæsari atque Octauiæ sorori Cæsaris & vxori repudium indi-
ci iussit, & Cleopatram sibi ex Alexādrīa occurrere imperauit. Ip-
se Actium, vbi classem constituerat profectus, quum prope tertiam

Pompeii cæ-
des.

partem remigum fame absumptam offendisset, nihil motus, remi
inquit mō salui sint, nā remiges non deerunt, quoad Græciā hoies
habuerit. Cæsar. ccxxx. rostratis nauibus a Brundusio in Epirum
profectus est. Agrippa vero pmissus a Cæsare multas onerarias na-
ues frumento atq; armis graues ab Aegypto Syriā Asiāq; ad sub-
sidium Antonio venientes cepit. Peragratoq; Peloponnesiū sinu
Methonā urbem validissimo Antoniano præsidio munitā expu-
gnauit. Inde Corcyram cepit, fugientes nauali prælio persecutus
profligauit, multisque rebus cruētissime gestis ad Cæsarem venit.
Antonius defectu & fame militum suorum cōmotus bellum insti-
tuit maturare, ac repente instructis copiis ad Cæsaris castra pces-
sit, & victus est. Tertio post fugam die, castra Antonius ad Actiū
transtulit nauali prælio dimicare paratus. ccxxx. rostratae fuere
Cæsaris naues, & .xxx. sine rostris, triremes velocitate liburnicis
pares, & octo legiones classi superpositæ absque cohortibus quin-
que prætoriis. Classis Antonii. clxx. nauium fuit, quantū numero
cedens, tantum magnitudine præcellēs, nam. x. pedum altitudine
a mari aberat. Famofum & magnū hoc bellum apud Actiū fuit.
Ab hora quinta vsq; in horam septimā, incerta vincendi spe gra-
uissime vtrinq; cedes actæ, reliquū diei cū subsequente nocte in vi-
ctoriam Cæsaris declinauit. Prior regina Cleopatra cum. lx. velo-
cissimis nauibus fugit. Antonius quoq; detracto insigni prætoriae
nauis fugientē secutus est vxorem. Illucescente iā die victoriā Cæ-
sar cōsumauit. xii. M. ex victis cecidisse referuntur. vii. M. vulne-
rata sunt, e quibus. M. intercurandū defecerunt. Antonius & Cleo-
patra cōes liberos cum pte regiæ gazæ ad rubrum mare pmissen-
dos censuerunt, ipsi p̄sidiis circa duo Aegypti Pelusiū Parethoniū-
q; dispositis classem & copias instaurādo bello parauerunt. Cæsar
sextum ip̄erator appellatus, & quartum ipse cum Marco Lycinio
Crasso cōsul Brūdusium venit, ibiq; orbis terrarū præsidia diuisis
legiōibus composuit. Inde in Syriam, mox Pelusium adiit, vbi ab
Antonianis p̄sidiis vltro susceptus est. Interea Cornelius Gallus
premissus a Cæsare. iiii. legiones quas Antonius apud cyrenas præ-
sidiū loco constituerat, suscepit in fidem, atq; inde Parethoniū pri-
mam Aegypti a Lybiæ parte ciuitatē, victo cepit Antonio, ipsum
que continuo apud Pharū vicit. Antonius equestre aduersus Cæsa-
rem bellum iniit, in eo quoque miserabiliter victus aufugit. calen-
dis sextilibus prima luce Antonius quum ad instruendam classem
in portum descenderet, subito vniuersæ naues ad Cæsarem transie-
runt. Quumque vnico p̄sidiū spoliatus esset, trepidus se cum pau-
cis recēpit in regiam. Deinde imminente Cæsare, turbataq; ciuita-

Corcyra expu-
gnatur.

Classis Anto-
niana.
Pugnatur ad-
uersus Actiū.
Cleopatram fu-
ga.

Cleopatrem in-
teritus.

te idem Antonius sese ferro transuerberauit, ac semianimis ad Cleopatram in monumentum, in quod se illa mori certa condiderat, perlatus est. Cleopatra postquam se ad triumphum seruari intellexit, voluntariam mortem petens, serpentis, ut putatur, morsu, in sinistro tacta brachio, exanimis inuenta est, frustra Caesare etiam psyllos admouente, qui venena serpentium e vulneribus hominum haustu reuocare atque exugere solent. Caesar Alexandriae urbe omnium longe opulentissima & maxima victor potitus est, nam & Roma in tantum opibus eius aucta est, ut propter abundantiam pecuniarum, duplicia quam usque ad id fuerant, possessionum aliarumque rerum venalium precia statuerentur. Occisi sunt iussu Caesaris maior Antonii filius & Publius Caninius infestus semper Caesari, sed & Antonio infidus, & Cassius parmensis vltimaviolati patris Caesaris victima, & Quintus Quinius ob eam maxime notam, quod obscenissime lanificio textrinoque reginae, senator populi Romani praesse non erubuerat. Deinde Caesar pedestribus copiis in Syriam venit, deinde in Asiam ad hiberna concessit, ac post per Graeciam Brundisium peruectus est.

Hic Caesar primus imperator Augustus est salutatus.

CAPVT XVIII.

Octauo idus
Ianuarias, Au-
gustore gnate
totus orbis ab
omni bellorum
tumultu liber-
atus est.

Nno ab vrbe. dccxxvi. ipso imperante Caesare Augusto & Lucio Appuleio consulibus, Caesar victor ab oriente rediens octauo idus Ianuarii urbem triplici triumpho ingressus est, ac tum primum ipse Iani portas, sopitis omnibus, finitisque bellis ciuilibus clausit. Hoc die primum Augustus consultatus est. Quod nomen cunctis antea inuiolatum, & hucusque ceteris inausum dominis, tantum orbis licite usurpatum apicem declarat imperii, atque ex eodem die summa regis ac potestatum penes unum cepit esse, & mansit, quod graeci monarchiam vocant. Porro autem hunc esse eundem diem, hoc est octauo idus Ianuarias, quem nos epiphaniam, hoc est apparitionem siue manifestationem dominici sacramenti obseruamus, nemo credentium siue etiam fidei contradicentium nescit. De quo nostrae ipsius fidelissimae obseruationis sacramento verius nunc dicere, nec ratio nec locus flagitat, ut & quaerentibus referuasse, & negligentibus non ingressisse videamur. Hoc autem fideliter commemorasse ideo par fuit, ut per omnia venturi Christi gratia praeparatum Caesaris imperium comprobetur, nam cum primum Gaio Caesare auunculo suo interfecto ex Apollonia rediens urbem ingrederetur, hora circiter tertia repete liquido ac puro sereno circulus ad

speciem caelestis arcus orbem solis ambiit, quasi unum eum ac potissimum in hoc mundo, solumque clarissimum in orbe monstraret, cuius tempore venturus esset, qui ipsum solum, solus, mundumque totum & fecisset & regeret.

De restoratione seruorum domini. Cap. XIX.

Einde cum secundo in Sicilia receptis a Pompeio & Lepido legionibus. xxx. seruorum. M. dominis restituisset, & .xliiii. legiones solum imperio suo ad tutamen orbis terrarum distribuisset, ouansque urbem ingressus, omnia superiora populi Romani imperatori dedita donanda literarum etiam monumentis nedum aboleri censuisset. In diebus ipsis fons olei largissimus, sicut superius expressi de taberna meritoria per totum diem fluxit. Quo signo quid euentius quam in diebus Caesaris toto orbe regnantis futura Christi natiuitas declarata est? Christus enim lingua gentis in qua & ex qua natus est, unctus interpretatur. Itaque cum eo tempore quo Caesari perpetua tribunitia potestas decreta est, Romae fons olei per totum diem defluxit sub principatu Caesaris Romano imperio per totum diem, hoc est per omne Romani tempus imperii, Christum & ex eo christianos. i. unctum, atque ex eo unctos de meritoria taberna, hoc est de hospitali largaque ecclesia affluenter atque incessabiliter processuros, restituendosque per Caesarem omnes seruos, qui tamen cognoscerent dominum suum ceterosque, qui sine domino inuenirentur, morti supplicioque dedendos, remittendaque sub Caesare debita peccatorum in ea vrbe, in qua spontaneum fluxisset oleum, euidentissima his, qui prophetarum voces non audiebant, signa in caelo & terra prodigia prodiderunt. Tertio autem cum urbem triumphans quintum consul ingressus est, eo. s. die quem supra notauimus, cum & Ianuam post. cc. annos primum ipse clausit, & clarissimum illud Augusti nomen assumpsit, quid fidelius ac verius credi, aut cognosci potest, concurrentibus ad tantam manifestationem, pace, nomine, die, quam hunc occulto quidem gestorum ordine ad obsequium preparationis eius praedestinatum, fuisse, qui eo die quo ille manifestandus mundo post paululum erat, & pacis signum protulit, & potestatis nomen assumpsit? Quid autem in quarto reditu cum finito Cantabrico bello, pacatisque omnibus gentibus, Caesar urbem repetiit, ad contestationem fidei, quam exprimum actum sit, ipso ordine melius proferetur.

Christus quid

Fontis olei
typus.

Hic dicitur ubi Caesar in Hispania uti gentes legibus suis prohibens Iani portas aperuit.

CAPVT XX.

p ii

Nno ab vrbe condita. dccxxvi. iperatore Augu-
 gusto Cesare sexies, & bis Marco Agrippa con-
 sulibus, Cesar parum in Hispania per ducentos
 annos actum intelligens, si Cantabros atque
 Astures duas fortissimas gentes Hispanie suis
 vti legibus sineret, aperuit iam portas, atque in
 Hispanias ipse cum exercitu pfectus est. Can-
 tabri & Astures Gallatiæ prouinciæ portio sunt, qua exten-
 tū Pyrenei iugum haud procul secundo oceano sub septentrione deducitur. Hi non solum propriam libertatem tueri parati, verū etiam finitimorum præripere ausi, Vacceos & Gurgonios & Aurigonas assiduīs eruptionibus populabantur. Igitur Cesar apud Segissam castra posuit, tribus agminibus totam pene amplexus Cantabriam. Diu itaque fatigatum frustra atque in periculum sæpe ducto exercitu, tandem ab Aquitanico sinu per oceanum incautis hostibus admouere classem, atque exponi copias iubet. Tunc demum Cantabri sub mœnibus belgicæ maximo congressu belli eucti in Vinnium montem natura tutissimum confugerunt, vbi obsidione famis ad extremum pene consumpti sunt. Aracillum deinde oppidum magna vi ac diu repugnans postremo captum ac dirutum est. Præterea vltiores Gallatiæ partes, quæ montibus syluisque confite oceano terminantur, Antistius & Firmius legati magnis grauibusque bellis perdomuerunt, nam & Medulium montem Minio flumini imminentem, in quo se magna multitudo hominum ruebat per .xv. M. passuum fossa circumseptum obsidione cinxerunt. Itaque vbi se gens hominum trux natura & ferox, neque tolerandæ obsidioni sufficentem, neque suscipiendo bello parem intelligit, ad voluntariam mortem seruitutis timore concurrat, nam se pene omnes certati igne, ferro, ac veneno necauerunt. Astures vero positos castris apud Asturam flumen, Romanos, nisi proditi, præuentique essent, magnis consiliis virtutibusque opprobriis sent. Tres legatos cum legionibus suis in tria castra diuisos tribus æque agminibus obruere moliti repente suorum prodicione detecti sunt. Hos postea Carisius bello exceptos, non parua etiam Romanorum clade superauit. Pars eorum proelio elapsa Lanciam confugit. Cunctique milites circumdatam urbem incendio adoriri pararent, dux, Carisius, & suis cessationem imperauit incendii, & a Barbaris voluntatem deditiōis exegit. Studiose enim nitentur atque incolumen ciuitatem victoriæ suæ testem relinquere. Cantabricæ victoriæ hunc honorem detulit Cesar, vt tunc quoque belli portas clastro cohiberi iuberet. Ita tunc secundo per Cæsarem quarto post urbem conditam clausus est Ianus. Post hoc claudius Drusus priuignus Cæsa-

Cesar totam pene amplexus est Cantabriam.

Astures, nisi proditi fuisset Romanos vincere potuisset

ris Galliam Rhetiamque fortitus maximas fortissimasque gentes Germaniæ armis subegit, nam tunc veluti ac constitutum diem pacis festinarent, ita omnes ad experientiam belli decisionem videris undatim gentes commouebantur, aut suscepturæ conditionem pacis, si vincerentur aut vsuræ quæta libertate, si vincerent Norici, Ilyrici, Panonii, Delmata, Moesii, Thraces & Daci, Sar-
 matae plurimique & maximæ Germaniæ populi per diuersos duces vel superati vel repressi, vel etiam obiectu maximorum fluminum Rheni Danubiique seclusi sunt. Drusus in Germania primo Susperes, deinde Tencateros & Catos perdomuit. Marcomanos pene ad internitionem cecidit. Postea fortissimas nationes, & quibus natura, vires consuetudo experientiam virium dabat, Cheruseos, Suetuos & Sycambros pariter vno bello, sed etiam suis aspero superauit. Quorum ex eo considerari virtus ac feritas potest, quod mulieres quoque eorum si quando præuentu Romanorum inter plaustra sua concludebantur, deficientibus telis, vel qualibet re, qua velut telo vti furor possit, paruos filios collisos humi in hostium ora iaciebant, in singulis filiorum necibus bis parricide. Tunc etiam in Africam Vfulanos & Getulos latius vagantes, Cossus dux Cæsaris arctatis finibus coercuit, atque Romanis limitibus abstinere metu compulit. Interea Cæsarem apud Tarraconem citerioris Hispaniæ urbem legati Indorum & Scytharum toto orbe transmissi, tandem ibi inuenerunt vltro quod iam querere non possent. Refuderunt in Cæsarem Alexandri magni gloriam, quem sicut Hispanorum Gallorumque legatio in medio oriente apud Babylonem contemplatione pacis adiit, ita hunc apud Hispaniam in occidentis vltimo supplex cum gentilico munere Eous, Indus, & Scythia, Boreus orauit, Cantabrico bello per quinque annos acto, totaque Hispania in eternam pacem cum quadam respiratione lassitudinis reclinata ac reposita, Cesar Romam rediit. Quibus etiam diebus multa per se, multaque per duces & legatos bella gessit, nam inter ceteros & Piso aduersum Vindelicos missus est. Quibus subactis victor ad Cæsarem Lugdunum venit. Panonios nouo motu intumescens Tyberius priuignus Cæsaris cruentissima caede deleuit. Idemque continuo Germanos bello arripuit, e quibus .xl. milia captiuos victor adduxit. Quod reuera bellum maximum & formidolosissimum. xv. legionibus per triennium gestum est, nec fere vllum maius bellum, sicut Suetonius attestatur post punicum fuit. Sub eodem vero tempore Quintilius Varus cum tribus legionibus Germanis rebellantibus mira superbia atque auaritia in subiectos se agens, funditus deletus est. Quam Reipublicæ cladem Cesar Augustus

Plurimi Germaniæ populi bello superati

Hispania in eternam pacem reposita.

gustus adeo grauer tulit, vt sepe per vim doloris caput parietis collidens clamaret. Quintili Vare redde legiones. Bosphoranos vero Agrippa superauit, & signis Romanis, quæ illi quondam sub Mithridate sustulerant, bello recuperatis victos ad deditioem coegit. Parthi quasi toto terrarum orbe vel domito vel pacato omnium oculis signarentur, atque in se solos omnis vigor Romani imperii vertendus esset, quippe quos pristina vlciscendæ Crassianæ cædis conscientia mordebat, vltro signa, quæ Crasso interfecto abstulerant, ad Cæsarem remiserunt, regniisque obsidibus traditis, firmum fœdus fidei supplicatione eruerunt. Anno ab vrbe condita. dcclii. Cæsar Augustus ab oriente in occidentem, a septentrione in meridiem, ac per totum oceani circulum cunctis gentibus vna pace compositis Iani portas tertio ipse clausit. Quas quoque per. xii. fere annos quietissimo semper obseruatas ocio ipsa etiam rubigo signauit, nec prius vnquam nisi extrema senectute Augusti pulsata Atheniensium seditione & Dacorum commotione patuerant. Clausis igitur Iani portis, rempublicam quam bello quæsiuerat pace enutrire, atque amplificare studens, leges plurimas statuit, per quas humanum genus libera reuerentia disciplinæ morem gereret. Domini appellationem vt homo declinavit, nam cum eodem spectante ludos pronuntiatum esset a quodam minimo, o dominum equum & bonum, vniuersique, quasi de ipso dictum esse exultantes approbauissent, statim quidem manu vultuque indecoras adulationes repressit, & in sequenti die grauissimo corripuit ædicto, dominumque se post hoc appellari ne liberis quidem aut nepotibus suis vel seruo vel ioco passus est. Igitur eo tempore. i. eo anno quo firmissimam verissimamque pacem ordinatione dei Cæsar composuit, natus est Christus, cuius aduentui pax ista famulata est, in cuius ortu audientibus hominibus exultantes angeli cecinerunt. Gloria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Eodemque tempore, hic, ad quem rerum omnium summa concesserant, dominum se omnium appellari non passus est, immo non ausus, quia verus dominus totius generis humani inter homines natus erat, eodemque anno tunc primum idem Cæsar, quem his tantis mysteriis prædestinauerat Deus, censum agi singularum vbi que prouinciarum, & censeri omnes homines iussit, quando & deus homo videri & esse dignatus est. Tunc igitur natus est Christus, Romano censui statim ascriptus est. Hæc est prima illa clarissimaque professio, quæ Cæsarem omnium principem, Romanosque dominos rerum sigillatim cunctorum hominum edita ascriptione signauit, in qua se & ipse, qui cunctos homines fecit, inueniri hominem ascribi inter homines voluit. Quod

Cæsar Augustus tertio Iani portas clausit.

Quum natus esset Christus in vniuerso terrarum orbe pax orta est.

nunquam penitus ab orbe condito atque ab exordio generis humani in hunc mundum, ne Babylonio quidem vel Macedonico, vt non dicam minori cuiquam regno concessum fuit, nec dubium quin omnium cognitioni fidei inspectionique pateat, quod dominus noster Iesus Christus hanc urbem nutu suo auctam defensionemque in hunc rerum apicem prouexerit cuius potissime voluit esse, cum venit dicendus, utique cuius Romanus census professione Romani Quam obrem quia ad id temporis peruentum est, quo & dominus Christus hunc mundum primum aduentu suo illustrauit, regnumque Cæsari tranquillissimum dedit, hunc quoque sextum libellum hoc fine concluderim, vt germinantia tempora christiana magisque inter reprimentium minus crescentia, & quæ adhuc in propectu posita, horum ipsorum, quibus hæc respondere cogimur insectatione, mordentur, septimo libello, si tamen adiuuante domino suffecerim, comprehendam, vt quonia ab initio & peccare homines & puniri propter peccata non tacui, nunc quoque quæ persecutiones christianorum actæ sunt, & quæ vltiones secutæ, absque eo quod omnes ad peccandum generaliter proni sunt, atque ideo sigillatim corripiuntur, expediam.

Christus regnum tranquillissimum Cæsari dedit.

¶ Finis sexti libri.

¶ Pauli Orosii viri doctissimi in septimum historiarum librum prologus.

VFFICIENTER, vt arbitror, documenta sunt collecta, quibus absque vlllo archano, quod paucorum fidelium est, probari de medio queat, vnum illum & verum deum, quæ christiana fides prædicat, & condidisse mundum creaturamque eius quum voluit, & disposuisse per tempora multa, quum a multis ignoraretur, & confirmasse ad vnum, quum per vnicum declaratus est, simulque potentiam patientiamque eius multimodis argumentis eluxisse. In eo quidem angustias, deiectasque mentes offendi paulisper intelligo, quod tantæ potentie patientia tanta miscetur. Si. n. potens erat, inquit create mundum, componere pacem mundi, insinuare mundo cultum ad notitiam sui, quid opus fuit tanta, velut ipsi sentiunt, & tam perniciofa patientia, vt in vltimo erroribus, cladibus, laboribusque hominum fieret, quod a principio virtute eius quem prædicat, Dei sic potius cœpisse potuisset. Quibus quidem veraciter respondere possem, ad hoc ab initio creatum & institutum humanum genus, vt sub

p iiii

religione cum pace & sine labore viuens fructum obedientie eternitatem promereretur, sed ab usum bonitate creatoris, libertatem indulgentis in contumaciae venisse licentiam, atque ex contemptu in obliuionem defluxisse, iustamque nunc esse patientiam dei, & iustitiam in vtraque partem, vt nec contemptus disperdat in totum, cui misereri velit, & affici laboribus dum velit, sinat contemptus potens. Deinde subsequens esse, iuste semper adhibere, quamuis ignorantem gubernationem, cui aliquando pie restitutus sit poenitentem antiquae gratiae facultatem. Sed haec quoniam & si verissime fortissimeque dicuntur, fidelem tamen atque obedientem requirunt, mihi autem si videro aliquem ex credituris, certe nunc cum incredulis actio est, promptius ea proferam, quae ipsi & si probare noluerint, improbare non possint. Itaque quantum ad conscientiam humanarum mentium pertinet, vtrique sub reuerentia religionis & confessione, cultuque supernae potentiae viuimus, distante duntaxat fide, quia nostrum est fateri ex vno & per vnum deum constare omnia, illorum tam multos deos putare, quam multa sunt elementa. Si potentiae dei inquirunt, quem praedicatis fuit, vt Romanum imperium tam amplum ac tam sublime fieret, cur igitur patientiae eiusdem obtulit vt ante non fieret? Quibus sub eodem verbo respondebitur. Si potentiae deorum, quos praedicatis fuit, vt Romanum imperium tam amplum ac tam sublime fieret, cur igitur patientiae eorundem obtulit vt ante non fieret? an ipsi dii nondum erant? an adhuc Roma ipsa non erat? an illi non colebantur? an haec nondum idonea ad imperium videbatur? Si nondum erant dii, aut potentia, cessat intentio. Vt quid enim iam ibi eorum discussio moram, vbi ne ipsam quidem inuenio naturam? Si autem erant dii, aut potentia eorum, vt ipsi iudicant, aut patientia in culpa est, vel patientia si fuit, vel potentia si defuit, aut si magis suasibile videtur esse, tunc quidem deos qui praeuehere potuissent, sed nondum extitisse Romanos qui prouehi iure possent. Nos autem autorem regum potentiam, non artificem scientiam quaerimus. De diis quippe vt putant, magnis, non de fabricatissimis quaestio est, quibus nisi materia accedat ars cessat. Si enim praescisse illis ac voluisse praesto semper fuit, imo etiam subiacente praescientia, quia apud omnipotentiam de operibus duntaxat suis hoc est praescire, quod velle, quodcunque illud praesciebatur, cui voluntas astipularetur, non expectari oportuit, sed creari maxime, cum, & iuonem illum suum acervos formicarum in populos hominum lu do vertere solitum ferant. Porro autem de cura caerimoniarum, nec recensendum arbitror, quoniam inter sacra continua incessabilibus cladibus nullus finis, nulla requies fuit, nisi quum saluator mundi

Questio de potentia superna naturali.
Responso ad eandem.

Christus illuxit, cuius aduentui predestinatam fuisse imperii Romanam pacem & si iam sufficienter ostendisse me arbitror, paucis tamen adhuc supplere conabor. Principio secundi libelli quum tempora Romanae conditionis stili tenore perstringerem, multa conuenienter inter Babyloniam urbem Assiriorum tunc principem gentium, & Romanam nunc aequae gentibus dominantem composita conscripsi, fuisse illud primum, hoc vltimum imperium, illud paulatim cadens, at istud sensim conualescens defluxisse, illi sub vno tempore nouissimum regem, isti primum regem fuisse. Iam deinde tunc inuadente Cyro captam velut in mortem concidisse, cunctam fiducialiter assurgentem, post expulsos reges, liberis vti coepisse consiliis, praecipue quum vendicante libertatem suam Romana, tunc quoque iudeorum populus, qui apud Babyloniam sub regibus seruebat, in sanctam Hierusalem recepta libertate redierit, templumque domini, sicut a prophetis predictum fuerat, reformarit. Praeterea intercessisse dixeram inter Babylonium regnum, quod ab oriente fuerat, & Romanum, quod ab occidente consurgens, hereditate orientis enutriebatur, Macedonicum Africanumque regnum, hoc est quasi a meridie ac septentrione breuibus vicibus partes tutoris curatorisque tenuisse. Orientis & occidentis regnum aequae Babylonium & Romanum iure vocitari, neminem vnquam dubitasse scio. Macedonicum regnum sub septentrione esse cum ipsa caeli plaga, tum Alexandri magni arae positae vsque ad nunc sub Rypheis montibus docent. Carthaginem vero vniuersae praecelluisse Africae, & non solum in Siciliam, Sardiniam, ceterasque adiacentes insulas, sed etiam in Hispaniam regni terminos tetendisse, historiarum simul monumenta urbiumque declarant. Dictum est etiam vastate per Medos Babylonie, & irrupte per Gothos Romae, pares admodum annorum numeros cucurrisse. Nunc autem his illud adicio, quo magis clareat vnum esse arbitrum saeculorum, regnorum, locorumque omnium deum. Regnum Carthaginense a conditione vsque ad euerisionem eius paulo amplius quam .dcc. annis stetit, aequae regnum Macedonicum a Carano vsque ad Persem paulominus quam .dcc. vtrumque tamen septenarius ille numerus, quo iudicatur, omnia terminat. Roma ipsa etiam quamuis ad aduentum domini nostri Iesu Christi perfecto proueheretur imperio, tamen paululum & ipsa in occursum numeri huius offendit.

Hic dicitur quomodo Roma graui incendio vastata est.

CAPVT Primum.

Orientis & occidentis regnum recte Babiboniu & Romanum vocitatur.

Roma incendio correpta.

Am. dcc. conditionis sue anno. xiiii. vicis eius incertum unde confurgens flama consumpsit, nec unquam, ut ait Liuius, maiore incendio vastata est, adeo, ut post aliquot annos, Cæsar Augustus ad reparationem eorū, quæ tunc exusta erant, magnam vim pecuniæ ex erario publico largitus sit. Poteram quoque ostendere eundem duplicatum numerum mansisse Babylonie, quæ post. M. cccc. & quod excurrit annos, vltima a Cyro rege capta est, nisi præsentium contemplatione reuocarer. Illud sane libèter adiicio, quod primum illius regū omnium Nini. quauis & pater eius Belus obscure primus regnasse referatur, anno postquam regnare cœperat. xliii. natus est ille sanctus Abraam, cui datæ sunt repromissiones, ex cuius semine repromissus est Christus, deinde nūc primus istius imperatorū oīm Augusti Cæsar, quæuis & pater eius Cæsar metator imperii potius quam imperator extiterit. Istius inquit Cæsar, posteaque imperare cœpit emenso p̄p̄modū anno. xlii. natus est Christus, qui Abraam sub Nino primo rege fuerat repromissus. Natus est autē. viii. calendas ianuarii, quā primū incrementa oīa anni venientis incipiunt. Ita factum est ut cum Abraam. xliii. natus sit anno sub fine. xlii. natiuitatis Christi cōueniret, ut iam nō ipse in parte tertii anni, sed in ipso potius tertius annus oriretur. Qui annus, quantis, quæ nouis, quæque inuitatis bonis abundauerit, satis etiam me non p̄ferente compertū haberi arbitror, toto terrarum orbe vna pax oīm, non cessatione, sed abolitione belloꝝ, clausæ Iani gemini portæ extirpatis, bellorū radicibus nō repressis, census ille primus & maximus fuit, cum in hoc vnū Cæsar nomen vniuersa magnarū gentiū creatura iurauit, simulque cōiōnē census vniuersæ societatis effecta est. Igit̄ anno ab vrbe cōdita. dcc. xlii. natus est X̄ps salutarē mundo afferens fidem, vere petra mediō rerum posita, vbi cōminueretur qui offenderet, qui crederet saluaretur, vere ignis ardens, quem qui sequitur, illuminatur, qui tentat exurit. Ipse est Christus christianorum caput, saluator bonorum, malorum punitor, iudex omnium, qui formam secuturis verbo & opere statuens, quo magis doceret patientes in persecutionibus, quas pro vita æterna exciperent, esse oportere, mox ut virginis partu æditus mundo apparuit, a passionibus suis cæpit, nanque eum rex Iudææ Herodes simul ut natum comperit, necare decreuit, plurimosque tunc paruulos, dum vnum insectatur occidit. Hinc malignis improbe incurrentibus digna punitio est. Hinc inquit trāquille agitur mundus, cre-

Christi natiuitas.

Christus ab vrbe cōdita anno dcc. xlii. nascitur.

dentium gratia, in quantum pernitiōse inquietatur, blasphemantium poena est, securis per omnia christianis fidelibus, quibus aut æternæ vitæ requies in tuto, aut etiam huius in lucro est, quod proptius cum per ordinem referam, ipsis rebus ostendam. Postquā redemptor mundi dominus Iesus Christus venit in terras, & Cæsaris censu ciuis Romanus ascriptus est, dum per. xii. ut dixi, annos, clausæ belli portæ beatissimæ pacis tranquillitate cohiberentur, Gaium nepotē suum Cæsar Augustus ad ordinandas Aegypti Syriæque puincias misit, qui præteriens ab Aegypto fines Palestinæ apud Hierosolymam in tēplo dei tunc sancto & cælestri adorare contēpsit, sicut Suetonius tranquillus refert. Quod ut Augustus cōperit, prauo vsu iudicio, eum prudenter fecisse laudauit. Itaque anno imperii Cæsar. xlvi. adeo dira Romanos fames consecuta est, vt Cæsar Ianistarum familias omnesque peregrinos, seruorum quoque maximas copias, excæptis medicis & præceptoribus trudi vrbe præceperit. Ita peccante principe in sanctū dei, & correpto per famem populo, quantitatem offensionis qualitas vltionis ostēdit. Deinde ut verbis Cornelii Taciti loquar, sene Augusto Ianus patefactus, dum apud extremos terrarū terminos nouæ gentes sæpe ex vsu, & aliquando cum damno queruntur, vsque ad Vespasiani durauit imperium. Hucusque Cornelius. Cæterum & tunc capta euerisque vrbe Hierosolymarū, sicut prophete pronunciauerant, extinctisque Iudæis Titus qui ad vindicandū dñi nostri Iesu Christi sanguinem iudicio dei fuerat ordinatus, victor triumphas cum Vespasiano patre Ianum clausit. Igitur & si sub extremis Cæsaribus temporibus apertus est Ianus, tamen per multa tēpora ex eo, quauis in procinctu esset exercitus, nulla bella sonuerūt. Vnde etiam dominus Iesus Christus in euangeliis cum tēporibus illis in summa tranquillitate vniuersus mundus ageretur, cunctasque gentes pax vna velaret, & a discipulis suis interrogatus esset, de conditione temporū subsequētium inter cætera sic ait. Audituri autē estis proelia & opīones proeliorū, videte ne turbemini. Oportet enim hæc primū fieri, sed nondum est finis. Consurget enim gens in gentem, & regnum in regnum, & erunt pestilentia & fames & terræ motus per loca. Hæc autem omnia initia sunt dolorum. Tunc tradent vos in tribulationem, & occident vos, & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. Hoc autē diuina prouidentia docens, & credentes premonendo firmavit, & incredulos prædicatio confudit. Anno ab vrbe condita. dcc. lxxvii. post mortem Augusti Cæsar. Tyberius Cæsar imperium adeptus est, mansitque in eo annis. xxiii. Hic per semetipsum nulla bella gessit, sed ne per lega-

Grauiissima fames apud Romanos.

His diebus destructa & desolata est vrbs Hierosolimarum.

tos quidem aliqua grauiā, nisi quod tantum in aliquantis locis præcogniti cito gentium tumores comprimebantur. Sane. iiii. imperii eius anno Germanicus Drusi filius, Caligulæ pater, de Germanis, ad quos ab Augusto sene missus fuerat, triūphauit. Ipse autem Tyberius plurima imperii sui parte cum magna & graui modestia reipu. præfuit, adeo vt quibusdam præsidibus augenda prouinciis tributa suadentibus scripserit. Boni pastoris esse tondere pecus, nō deglutire. At postquam passus est dominus Iesus Christus atque a mortuis resurrexit, & discipulos suos ad prædicandum misit. Pilatus præfes Palestiæ prouinciæ ad Tyberium imperatorem atque ad senatum rettulit de passione & resurrectione Christi, consequentibusque virtutibus, quæ vel per ipsum factæ fuerant, vel per discipulos ipsius in nomine eius fiebant, & de eo quod certatim crescente plurimorum fide Deus crederetur.

Pilati ad Tyberium relatio miraculorum Christi.

Hic Tyberius Cæsar rettulit ad senatum, vt Christus Deus haberetur.

CAPVT II.

Tyberius cū suffragio magni fauoris rettulit ad senatum, vt Christus Deus haberetur. Senatus indignatione motus, quod non sibi prius secundum morē delatum esset vt de suscipiendo cultu prius ipse decerneret, consecrationem Christi recusauit, & dicto que constituit exterminandos esse ex vrbe Christianos, præcipue quum & Seianus præfectus Tyberii suscipiendæ religioni obstinatissime contradiceret. Tyberius tamen edicto accusatoribus christianorum mortem cōminatus est. Itaque paulatim imminuta est illa Tyberii Cæsaris laudatissima modestia in pœnam contradictoris senatus, nam regi quæcunque volūtate faciebat, voluntas erat, atque ex mansuetissimo præcipe sæuissima bestia exarsit, nam plurimos senatorum proscripsit & ad mortem coegit. Viginti sibi patricios viros consilii causa legerat. Horum vix duos incolumes reliquit, cæteros diuersis causis necauit. Seianum præfectū suū res nouas mouentem interfecit. Filios suos Drusum & Germanicum quorum Drusus naturalis, Germanicus adoptiuus erat, manifestis veneni signi perdidit. Filios Germanici filii sui interfecit. Referre sigillatim facta eius horret animus, pudetque, tanta libidinis & crudelitatis rabie efferbuit, vt qui spreuerāt christo rege saluari, rege Cæsare punirentur. Huius tamen imperii anno. xii. noua & incredibilis clades apud Fidēnatiū urbem accidit. Amphitheatricæ uera populo gladiatorum munus spectante collapsa est, & plus quā xx. milia hominū occidit. Dignum sane posteris tantæ correctio-

Sententiā Tyberii de suscipiendo cultu diuino.

nis exemplū, tum ad spectandas hoīm mortes, auidos hoīes cōuenisse, quando p salute hoīm prouidenda Deus hō esse uolūisset.

Hic dicit vbi dominus passus est, & quod terræ motus factus est per orbem. Cap. III.

Einde anno eiusdem. xv. quum Dominus Christus Iesus voluntarie quidem se tradidit passioni, sed impie a iudæis apprehensus, & patibulo suspensus est, maximo terræmotu per orbem facto, saxa in montibus scissa sunt, maximarūque urbium plurimæ partes plus solita concussione ceciderunt. Eadē quoque die ad horā diei

sextam solī toto orbe obscuratus, tetraque nox subito obducta terris est, & sicut dictum est, impiaque æterna timuerunt sæcula noctem. Usque adeo autem neque lunam lumini solis, neque nubes obstitisse manifestum est, vt. xiiii. luna ea die tota cœli regiōe interiecta longissime a conspectu solis abfuisse, & stellas tunc diurnis horis vel potius in illa horrēda nocte toto cœlo fulsisse referatur. Quod non solum sanctorum euangeliorū fides, sed etiam aliquanti Græcorum libri attestantur. Iam hic post passionē dominī, quem iudæi quum in ipsis fuit persecuti sunt, cōtinue clades iudeorū donec exinaniti dispersique deficiant, incessabiliter perstrepunt. Tyberius siquidem iuuentutē eorum per speciem sacramenti in prouinciās grauioris cœli relegauit, reliquas gentes eiusdem vel similia sectantes vrbe submouit sub pœna perpetuæ seruitutis, nisi obtemperassent. Sane Asiæ ciuitates illo terræmotu dirutas tributo dimisso ppria etiam libertate donauit. Hic ambiguus signis veneni obiit. Anno ab vrbe condita. dcc. xc. tertius ab Augusto Gaius Caligula cœpit regnare, mansitque in imperio annis non

Deus pro salute hominū humanitatē assumpsit.

Hora qua Xps passus est tenebræ in toto orbe factæ sunt.

Tempus quo incepit regnare Caligula.

vniverſo humano generi toto orbe metuendi. In diebus autem ſalutis, hoc eſt tēporibus chriſtianiſ conuellere quietem non poteſt, vel Cēſar infeſtus. Hic ſiquidē magno & incredibili apparatu pfectus quærere hoſtem viribus ocioſis, Germaniam Galliãq; percurrentes, in ora oceani circa proſpectum Britannię reſtitit. Quęque ibi Minocynobellinum Britannorū regis filium, qui a patre pulſus, cum paucis oberrabat, in deditiōem recepiffet, deficiente belli materia Romam rediit. Iiſdem autem diebus Iudæi, qui iã tunc ob paſſionē Chriſti meritis vbique cladibus exagitantur, apud Alexandriã ſæditione excitata proſtigati cæde, atque ab vrbe pulſi, expromendarum querelarum cauſa Philonem quendam virum ſane in primis eruditum legatum ad Cæſarem miſerunt. Sed Caligula cum omnibus hominibus, tum præcipue Iudæis eſſet infeſtiſ ſimus, ſpreta legatione Philonis, omnes Iudæorum ſacras ædes, atque in primis antiquum illud in Hieroſolymis ſacrarium prophanari ſacrificiis gentiliū, ac repleti ſtatuſ ſimulacriſque iſperauit, ſeque ibi vt deum coli præcepit. Pilatus autem præſes, qui ſententiã damnationis in Chriſtum dixerat, poſtq̄ plurimas ſeditiōes in Hieroſolymis expleuit & fecit, tantis irrogante Gaio angoribus coartatus eſt, vt ſua ſe tranſuerberans manu malorum cōpendium mortis celeritate quaſiuerit. Gaius vero Caligula libidiniſ ſuis etiam illud ſceleris adiecit, vt ſorores ſuas primum ſtupro pollueret, deinde exilio damnaret. Qui poſt omnes ſimul exules iuſſit occidi. Ipſe autem a ſuis protectoribus occiſus eſt. Duo libelli in ſecretis eius reperti ſunt, quorū alteri pugio, alteri gladius pro ſigno nominis aſcriptus erat, ambo lectiſſimorum virorum vtriuſque ordinis ſenatorii & equeſtris nomina & notas cōtinebāt morti deſtinatorum. Inuenta eſt & archa ingēs variorum venenorum pocula continens, quibus mox Claudio Cæſare iubente, demerſis infecta maria traduntur non ſine magno piſcium exitio, quos enecatōs per proxima littora paſſim æſtus eiecit. Magnum vero indicium miſerentis dei propter ſuffragium gratiæ in populum contine ex parte crediturum, & propter iræ temperamentum in populum tunc infideliter obſtinatum, vt quanta multitudo hominum præparatam mortem euaderet, ex multitudine interfectoꝝ piſcium diſcerneretur, omnibuſque noſceret, quid tanta veneni moles arte aucta agere in miſeram ciuitatem potuiſſet, quæ negligenter eſuſa etiam maria corrupit.

Hic dicitur vbi primum venit Romam beatus Petrus apoſtolus ſub Claudio.

CAPVT IIII.

Caligula ſe vt Deum coli pcepit.

Caligule interitus.

Anno ab vrbe condita . dccc. xcv. Tyberius Claudius ab Auguſto quartus regnum adeptus eſt, manſitque in eo ānos. xiiii. Exordio regni eius Petrus apoſtolus domini noſtri Ieſu Chriſti Romam venit, & ſalutarem cunctis credentibus fidem fideli verbo docuit potentiffimiffque virtutibus approbauit. Exin chriſtiani Romę eſſe cœperūt, ſenſitq; hoc collatum fidei ſuæ Romæ beneficiū, nam q̄ interfecto Caligula multa mala de abrogādo iſperio, ac repu. in antiquuū ordinē reſtituenda, euertēdaq; penitus Cēſarē vniverſa familia ſenatus & cōſules decreuiſſent, Claudius mox vt cōfirmauit iſperiuū, magna atq; adhuc Romę incognita vſus clemētia, ne in tantam nobiliū multitudinē vltio ſi eſſe cœpta, ſequeret, iudicium illud, quod ex reipu. ſtatu infeliciter conſultatū actumq; fuerat, memorię exemit, oimq; factoꝝ dictoꝝve in eo veniã & obliuionem in perpetuum ſanxit. Ita illam præclarã & famoſam Athenienſium Amneſtiã, quam quidem Romę inducere Iulio Cæſare interfecto, ſenatus, Cicerone ſuadente, tentauerat, ſed & Octauiano & Antonio propter vltionē extincti Cæſaris irrupētibus in irritum ceſſerat, hanc Claudius quib; multo truculentiore cauſa in eadem conſpiratorum ſtimularetur, vltronea clamētia nullo expetente firmauit. Accidit etiam eodem tempore præſentis gratię dei grande miraculum, ſiquidē Furius Camillus Scribonianus Dalmatiæ legatus, bellū ciuile molitus, legiōes multas fortiffimasq; ad ſacramenti mutationē pellexerat. Itaq; die dicto, vt in vnū vndiq; ad nouum iſperatorem conueniretur, neq; aquilæ ornari, neq; conuelli quoquomodo ſigna, moueriue potuerunt. Exercitus tanta & tam inuſitata miraculi fide motus & conuerſus in pœnitentiã, imperatorē Scribonianū quinto ſtatim die deſtitutū interfecit, ſeſeq; ſacramento prioris militiæ continuit. Triffius ac pernicioſius vrbi Romæ nihil vnq̄ fuiſſe, quã bella ciuilia ſatis notū eſt. Itaque propter aduentum apoſtoli Petri, & tenera chriſtianorum germina, vix dum adhuc pauca ad ſanctæ fidei profeſſionem erūpentia, hanc exorientem tyrannidem & conſurgens iſtud ciuile bellum quiſnam diuinitus eſſe cōpreſſum neget, qui præteritis tēporibus de compreſſiōe bellorum ciuiliū ſimile probarit exemplum? Claudius quarto imperii ſui anno, cupiens ſe vtilem reipu. oſtentare principem, bellum vbique & victoriam vndecunq; queſiuit. Itaque expeditionem in Britanniam mouit, quæ excitata in tumultum propter non redditos tranſugas videbatur, tranſuectusque in inſulã eſt, quam neque ante Iulium Cæſarem, neq; poſt

In exordio regni Claudii Cęſar's, Petrus apoſtolus Romam adiit.

Nihil Romæ deterius eueit bellis ciuilibus.

eum quisquam adire ausus fuerat. Ibi que, ut verbis Suetonii Traquilli loquar, sine villo proelio ac sanguine intra paucissimos dies plurimam insule partem in ditione recapit. Orchadas etiam insulas ultra Britanniam in oceano positas Romano adiecit imperio, ac sexto qua profectus erat mense Romam rediit. Conferatur nunc, si cuiquam placet, insula & insula, tempus & tempus, bellum & bellum, Cæsar & Cæsar, nam de fine nihil profero, quoniam hoc felicissima victoria, illud acerbissima clades fuit, & sic demum Romam agnoscat, per eius latentem providentiam, in agendis rebus, antea se partem felicitatis habuisse, cuius agnitione suscepta, plenissima felicitate perfruitur, non tamen in quantum blasphemiarum offendiculis deprauatur. Eodem anno imperii eius fames gravissima per Syriam facta est, quam etiam prophetae pronunciauerant, sed Christianorum necessitatibus apud Hierosolymam conuictis ab Aegypto frumentis, Helena Adiabenorum regina conuersa ad fidem Christi largissime ministravit. Anno imperii eius quinto in Theram & Therasiam insulas de profundo emicuit belua triginta stadiorum extenta spacio. Anno eius septimo sub procuratore Iudæe Cumano in Hierosolymis tanta seditio in diebus azimorum exorta est, ut in portarum exitu populo coartato triginta milia Iudeorum caede prostrata & compressione suffocata referantur. Anno eiusdem nono expulsos per Claudium vrbe Iudeos Iosephus refert, sed me magis Suetonius mouet, qui ait hoc modo Claudius Iudeos impulsore Christo assidue tumultuantes Roma expulit. Quod vtrum contra Christum tumultuantes Iudeos coerceri & comprimi iusserit, an etiam Christianos simul, velut cognatae religionis homines voluerit expelli, nequaquam discernitur. Verum tamen sequenti anno tanta fames Romae fuit, ut medio foro Imperator correptus a populo conuictis & fragminibus panis turpissime infestatus aegre per Pseudotyrum in palatium refugiens, furorem excitatae plebis euaserit. Paruo autem intercedente tempore. xxxv. senatores & ccc. simul equites Romanos minimis causis interfecit, ipse autem manifestis veneni signis mortuus est. Anno ab vrbe condita. dccc. viii. Nero Cæsar ab Augusto quinto principatum adeptus est, mansitque in eo annis non plenis. xiiii. Gaii Galigulae auunculi sui erga omnia vicia ac scelera sectator, immo transgressor, petulantiam, libidinem, luxuriam, auaritiam, crudelitatem nullo non scelere exercuit, siquidem percitus petulantia omnia pene Italiae ac Graeciae theatra perlustras, assumpto etiam variis vestitus dedecore, ceritos, cytharistas, tragædos & aurigas saepe sibi superasse visus est. Libidinibus porro tantis exagitatus est, ut ne a matre quidem

Gravissima fames apud Syriam.

Belua mirabilis extensionis

Fames apud Romanos orta est.

vel sorore vel vlla consanguinitatis reuerentia abstinuisset referatur, virum in vxorem duxerit, ipse a viro ut vxor acceptus sit. Luxurie vero tam effrenate fuit, ut retibus aureis piscaretur, quae purpureis funibus extrahebantur, frigidis & calidis lauaretur unguentis. Qui etiam nunquam minus. M. carucis confecisse iter traditur. Denique vrbs Romae incendium voluptatis suae spectaculum fecit. Per sex enim dies septemque noctes ardens ciuitas regio pauidi aspectus. Horrea quadro structa lapide magneque illae veterum insulae, quas discurrens adire flamma non potuit, magnis machinis quondam ad extrema bella praeparatis labefactatae atque inflammatae sunt, ad monumentorum bustorumque diuersoria infestici plebe compulsae. Quod ipse ex altissima illa mecenatiana turre prospectans, letusque flammam ut aiebat pulchritudine, tragico habitu Iliadem decantabat. Auaritiae autem tam praerupte extitit, ut post hoc incendium vrbs, quam se Augustus ex lateritia marmoream reddidisse iactauerat, neminem ad reliquias rerum vastatae adire permisit, cuncta quae flammam quoquo modo superfuerant, ipse abstulit. Centies centena milia sestertium ad annuam imperiam a senatu sibi conferri imperavit, plurimos senatorum nulla ex tante causa bonis priuauit, negociatorum omnium sub vna die, tormentis quoque adhibitis omnem penitus censum absterfit.

Hic multa Neronis Aug. facinora referuntur.

Senatores bonis priuauit.

Nero hic primus persecutus est christianos, qui etiam apostolos Petrum & Paulum occidit. Cap. v.

Rudelitate autem rabie ita efferatus est, ut plurimam senatus partem interfecerit, equestrem ordinem pene destituerit, sed ne parricidiis quidem abstinuit, matrem, fratrem, sororem, vxorem ceterosque cognatos & propinquos sine haesitatione prostravit, Auxit hanc molem facinororum eius temeritas impietatis in deum, nam primus Romae christianos suppliciis & mortibus affecit, ac per omnes prouincias pari persecutione excruciarum imperavit, ipsumque nomen extirpare conatus beatissimos christi apostolos Petrum cruce, Paulum gladio occidit. Mox acruatim miseram ciuitatem oborta undique clades oppressere, nam subsequente autumnus tanta vrbi pestilentia increbuit, ut triginta milia funerum in rationem libitinae venirent. Britannica deinde clades e vestigio accidit, qua duo praecipua oppida magna ciuium sociorumque clade & cede direpta sunt. Praeterea in oriente magnis Armeniae prouinciis amissis, Romanae legiones sub iugum Parthicum missae, aegreque Syria retenta est. In Asia tres vrbes, hoc est Laos

Nero primus Christianos suppliciis affecit.

Galba imperator creatus.

dicea Hierapolis, Colossæ terræmotu cōciderunt. At vero Nero postquam Galbam in Hispania imperatorem creatum ab exercitu cognouit, totius animo ac spe cōcidit. Quæque incredibilia perturbandæ, immo subruendæ reipublice mala moliretur, hostis a senatu pronuntiatus, ignominiosissime fugiens ad quartum ab vrbe lapidem sese interfecit, atque in eo ois Cæsaris familia cōsumpta est. Anno ab vrbe cōdita. dccc. xxii. Galba apud Hispanias vsurpauit imperium. Qui vt Neronis mortem comperit, Romam venit. Quæque omni auaritia & sæuitia, segnitiaque offenderet, Pisonem sibi nobilem industriumque adolescētem in filium atque in regnum adoptauit, cum quo septimo mense imperii sui ab Othone iugulatus est. Luit Roma cædibus principum excitatis ciuilibus bellis recentes christianæ religionis iniurias, & signa legionum illa, quæ sub aduentu in urbem Petri apostoli diuinitus coercita, conuelli nullo modo ad excitandum ciuile bellum valuerant, quod per Scribonianam parabatur. Petro in vrbe interfecto, & christianis pœnarum diuersitate laniatis, toto se orbe soluerunt. De Hispania sibi quidem ilico Galba surrexerat, quo mox presso, Otho Romæ, Vitellius in Germania, Vespasianus in Syria imperia simul atque arma rapuerunt. Probenz sane etiam inuicti potentiam simul & clementiam dei qui Christianis temporibus offenduntur, quanta celeritate tantorum incendia bellorum & excitata sunt & repressa, quæ antea & minimis causis magnæ ac diutinae clades agitantur, & nunc maximè undique consurgentes magnorum malorum fragores minimo negotio sopirentur. Iam. n. erat Romæ, quam uis persecutione vexante ecclesia, quæ iudici oium Christo etiam pro inimicis & persecutoribus supplicaret. Igitur Otho cum Galba & Pisonem Romæ interfectis, inter tumultus, cædesque inuasisset imperium, ac mox creatum imperatorem in Gallia per Germanicas legiones Vitellium comperisset, bellum ciuile molitus primum leuibus proeliis, hoc est vno apud alpes, alio circa Placentiam, tertio circa locum, quem Castoris vocant, contra Vitellianos duces congressus victor extitisset, quarto apud Bebricum proelio, quæ animaduertisset suos vinci, mense. iiii. quam imperare coeperat sese interfecit. Vitellius victor Romam venit, vbi quæ multa crudeliter ac nequiter ageret, incredibili etiam voracitatis appetitu humanam vitam probris aggrauaret, postquam de Vespasiano comperit, primum deponere est molitus imperium, postea a quibusdam animatus Sabinum Vespasiani fratrem nihil mali tunc suspicantem cum cæteris flauianis in Capitolium cōpulit, succensoque templo, & mixta simul flamma ruinaque omnes in vnum pariter interitum ac

Otho sibi mortem intulit. Vitellii sæuitia.

tumultum dedit. Post deficiente in Vespasiani nomen exercitu suo destitutus, appropinquantibus iam hostibus trepidus, quum se in quandam cellulam proximam pallatio contrusisset, turpissime inde protractus, quum per viam sacram nudus duceretur, passim cunctis simum in os eius coniectantibus in forum deductus. viii. quam regnum præsumperat mense apud Gemonias scalas minutissimum ictuum crebris cōpunctionibus excarnificatus atque inde vno tractus, & in Tyberim mersus etiam cōmuni caruit sepultura. Multis autem & nefariis modis per complures dies a Vespasianis militibus aduersum senatum populumque Romanum indiscreta cæde sæuitum est. Anno ab vrbe condita. dccc. xxv. breui illa quidem, sed turbida tyrannorum tempestate discussa, tranquilla sub Vespasiano duce serenitas rediit, nanque vt paulo altius repetam, iudæi post passionem Christi in totum destituti gratia dei cum oibus undique malis circunuenirentur, quidam in Carmellum montem seducti sortibus, quæ portenderent, exortos a Iudæa duces regni poturos fore, bellum ad se trahentes in rebellionem exarserunt. Extinctisque Romanis præsiidiis, legatum quoque Syriæ suppetias ferentem, rapta aquila, & cæsis copiis fugauerunt. Ad hos Vespasianus a Nerone missus Titum filium suum maiorem iter legatos habuit, nam multas & varias legiones secum in Syriam traiecit.

Vitellium graue supplicium.

Tranquillitas sub Vespasiano.

Hic dicitur vbi Hierosolyma euersa est a Vespasiano & Tito iudei capti vel interiecti sunt.

CAPVT VI.

Taque quum iudeos multis eorum oppidis captis in urbem Hierosolymorum, præcipue ob diem festum congregatos obsidione clausisset, cognita Neronis morte hortatu plurimorum regum & ducum, maxime Iosephi iudeorum ducis sententia, qui captus quum in vincula coniceretur, constantissime dixerat, sicut Suetonius refert, continuo se ab eodem sed imperatore soluendum, imperium adeptus est, relictoque in castris ad prosecutionem obsidionis Hierosolymorum filio Tito per Alexandriam profectus est Romam. Sed cognita interfectione Vitellii, paulisper Alexandriæ substitit. Titus vero magna ac diuturna obsidione, iudeos premens machinis, cunctisque bellicis molibus non sine suorum multo sanguine tandem muros ciuitatis irrupit. Sed ad expugnandam interiorem templi munitionem, quam inclusam multitudo sacerdotum ac principum tuebatur, maiore vi & mora opus fuit. Quod tamen postquam in potestatem redactum opere

Titi de diruendo templo cōsiliū.

q. iiii.

Titus imperator templum incendit, omnesque urbis muros fregit.

Titus biennio post Vespasianum regnavit.

& antiquitate suspexit, diu deliberavit, vtrum tanquam incitamentum hostium incenderet, an in testimonium victoriae referuaret, sed ecclesia dei iam per totum orbem vberime germinante, hoc tanquam effectum ac vacuum, nullique vsui bono commodum arbitrio dei auferendum fuit. Itaque Titus imperator pronunciatus ab exercitu templum in Hierosolymis incendit ac diruit, quod a die conditionis prima vsque ad diem euersionis vltimam manserat annis. M. cii. Muros urbis vniuersos solo adaequavit. dc. M. Iudeorum eo bello interfecta Cornelius, & Suetonius referunt. Iosephus vero Iudaeus qui ei tunc bello praefuit, & apud Vespasianum propter praedictum imperium veniam gratiamque meruerat, scribit vndecies centena milia Iudeorum gladio & fame perisse, reliquias vero Iudeorum diuersis actas conditionibus toto orbe dispersas, quarum numerus ad nonaginta milia hominum fuisse narratur. Vespasianus autem & Titus imperatores magnificum agentes de Iudaeis triumphum, urbem ingressi sunt. Pulchrum & ignotum ante cunctos mortalibus inter. ccc. xx. triumphos qui a condicione urbis vsque in id tempus acti erant, hoc spectaculum fuit, patrem & filium vno triumphali curru vectos gloriosissimam ab his qui patrem & filium offenderant, victoriam reportasse. Qui continuo omnibus bellis ac tumultibus domi forisque compressis, pacem totius orbis pronunciauerunt, & Ianum geminum obseratis cohiberi claustris, sextum demum ipsi post urbem conditam censuerunt. Iure. n. idem honos vltioni passionis domini impensus est, qui etiam natiuitati fuerat attributus. Tunc deinde sine vllis bellorum tumultibus in imensum respu. humana prouehitur, siquidem Achaia, Lytia, Rhodus, Bizantium, Samos, Thracia, Cilicia, Comagenae, tum primum redactae in prouincias, Romanis iudicibus, legibusque paruerunt. Nono autem imperii eius anno tres ciuitates Cypri terremotu corruerunt, & Romae magna pestilentia fuit. Vespasianus autem in villa propria circa Sabinos. ix. anno principatus sui profluuiio ventris mortuus est. Anno ab vrbe condita. dcccxxxiiii. Titus, segregatis a numero principum Othone & Vitellio, ab Augusto octauus biennio post Vespasianum regnavit. Cuius tanta tranquillitas in imperio fuit, vt nullus oino sanguine in republica administranda fuisse referatur. Et tamen tunc Romae orto repente incendio plurimae aedes publicae concrematae sunt, abruptum tunc etiam Vesuuu montis verticem magna profudisse incendia ferunt, torrentibusque flamarum vicina regionis cum vrbibus hominibusque delesse. Titus cum ingenti omnium luctu in eadem villa qua pater eius morbo absumptus est.

Domitianus hic secundam persecutionem fecit in Christianos.

CAPVT VII.

Nno ab vrbe condita. dccc. xxxv. Domitianus Titii frater ab Augusto nonus fratri successit in regnum. Qui per annos. xv. ad hoc paulatim per omnes scelerum gradus creuit, vt confirmatissimam toto orbe Christi ecclesiam, datis vbiq; crudelissimae persecutionis edictis conuellere auderet. Is in tanta superbiam prolapsus fuit, vt dominum ac deum sese vocari, scribi, colique iusserit, nobilissimos e senatu, inuidiae simul ac praedae causa, alios palam interfecit, alios in exilium misit, ibique imperauit trucidari. Libidinis intemperantia quicquid cogitari potest, fecit, plurimas vrbis aedes, destructis populi Romani propriis rebus, extruxit. Bellum aduersum Germanos & Dacos per legatos gessit pari reip. pernicietate, cum & in vrbe ipse senatum populumque laniaret, & foris malum circumactum exercitum assidua hostes caede conficerent, nam quanta fuerint Diurpaneus Dacorum regis cum Fusco duce praecellia, quantaeque Romanorum clades longo textu euoluerem, nisi Cornelius Tacitus, qui hanc historiam diligentissime contextit, de reticendo interfectorum numero, & Sallustium Crispum, & alios autores quam plurimos sanxisse, & seipsum quidem potissimum elegisse dixisset. Domitianus tamen prauissima elatus iactantia sub nomine superatorum hostium de extinctis legionibus triumphauit. Idemque efferatus superbia, qua se deum coli vellet, persecutionem in Christianos agi secundus a Nerone imperauit. Quo tempore etiam beatissimus Ioannes apostolus in Pathmo insula fuit, Inter Iudaeos quoque acerbitate tormentorum & cruentissimae questionis exquiri genus Dauid, atque interfici praecipitum est, dum prophetis sanctis & inuidetur, & creditur, quasi adhuc futurus esset ex semine Dauid, qui regnum posset adipisci. Continuo tamen Domitianus crudeliter in palatio a suis interfectus est, cuius cadauer populari sandapila per vespiliones exportatum atque ignominiosissime sepultum est. Anno ab vrbe condita. dccc. xlvj. quamuis Eutropius. l. hunc esse annum scripserit, Nerua admodum senex a Petronio praefecto praetorio & Parthenio spadone interfectore Domitiani imperator. xii. ab Augusto creatus Traianum in regnum adoptauit, per quem reuera afflictae reip. diuina puissio consuluit. Hic priore edicto suo cunctos exules reuocauit, vnde & Ioan

Domitianus tanta fuit elatus superbia vt deum se vocari iusserit.

Domitianus falso triumphauit.

Domitianus a suis caditur.

nes apostolus hac generali indulgentia liberatus Ephesum rediit, emensoque anno imperii sui, Nerua cōfectus morbo diem obiit.

¶ Hic dicitur de Traiano.

CAPVT VIII.

Traianus multas dominio suo iūxit puñcias.

Nno ab vrbe condita. dccc. xlvii. Traianus genere Hispanus. xiii. ab Augusto reipu. gubernacula Nerua tradente suscepit, ac per annos. xix. tenuit. Apud Agripinam Galliaē vrbe insignia sumens imperii, mox Germaniam trans Rhenum in pristinum statum reduxit, trans Danubium multas gentes subegit. Regiones autem trās Euphratem & Tigrim sitas prouincias fecit. Seleuciam & Ctesiphontem & Babylonem occupauit. In persequendis Christianis errore deceptus tertius a Nerone cum passim repertos cogi ad sacrificandum idolis, ac detrectantes interfici precepisset, plurimique interficerentur, Plynii secundi qui inter ceteros iudices persecutor datus erat, relatu admonitus, eos homines preter confessionem Christi honestaque conuenticula, nihil contrarium Romanis legibus facere, fiducia sane innocentis confessionis nemini mortem grauem ac formidolosam videri, rescriptis ilico leuioribus temperauit edictum. Veruntamen continuo Romę aurea domus a Nerone tot priuatis publicisque rebus impensis condita repentino conflagrauit incendio, vt intelligeretur missa etiam ab alio persecutio in ipsis potissime monumentis, a quo primum exorta esset, atque in ipso autore puniri. Terręmotu. iiii. vrbes Asiae subuersę Helea, Myrma, Pythane, Cynie, & Gracię ciuitates duę Pynthorium & Orthorium. Tres Gallacię ciuitates eodem terręmotu dirutę. Pantheon Romę fulmine concrematum. Terręmotus Antiochiam pene totam subruit ciuitatem. Incredibili deinde motu subvno tempore videri, quasi rabie efferati per diuersas terrarum partes exarserunt, nam & per totam Lybię aduersus icolas atrocissima bella gesserunt. Quę adeo tunc interfectis cultoribus desolata est, vt nisi postea Hadrianus imperator collectas illuc aliunde colonias deduxisset, vacua penitus terra abrauo habitatore mansisset. Aegyptum vero totam & Cyrenem & Thebaidam cruentis seditio nibus turbauerunt. In Alexandria autem commisso proelio victi & attriti sunt. In Mesopotammia quoque rebellantibus iussu imperatoris bellum illatum est. itaque multa. M. eorum vasta cęde deleta sunt. Sane Salaminam vrbe Cypri, interfectis omnibus accolis deleuerunt. Traianus, vt quidam ferunt, apud Seleuciam Isaurię vrbe profluuiio ventris extinctus est. Anno ab vrbe condita. dccclxvii. Hadrianus consobrinę Traiani filius. xiiii. ab Au-

Plurimę vrbes a terręmotu dirutę.

gusto principatum adeptus vno & xx. annis imperauit. Hic per Quadratum discipulum apostolorum & Aristidem Atheniensem virum fide & sapientia plenum, & per Serenum Granium legatum libris de castina religione compositis instructus atque eruditus precepit per epistolam ad Minutium Fundanium proconsule Asiae datam, vt nemini liceret christianos sine obiectu criminis, aut probatione danare. Idem quoque continuo pater patrię in senatu vltra morem maiorum appellatur, & vxor eius Augusta. Hadrianus rempublicam iustissimis legibus ordinauit, bellum contra Sauromatas gessit, & vicit. Iudeos sane perturbatione scelerum suorum exagitados, & Palestina prouinciam quondam suam depulantes vltima cęde perdomuit, vltusque est Christianos, quos illi Cotheba duce, quod sibi aduersus Romanos non assentarentur excruciabant. Precepitque, ne cui Iudæo introeundi in Hierosolymam esset licentia, Christianis tantum ciuitate permessa, quã ipse se in optimum statum murorum extructiõe reparauit, & Aeliam Hierosolymam vocari de prænominē suo precepit.

¶ Quartam hic persecutionem Christianorum ab Antonio factam refert.

CAPVT IX.

Nno ab vrbe condita. dccc. lxxxix. Antonius cognomento Pius. xiii. ab Augusto imperator creatus cum liberis suis Aurelio & Lucio. xx. & non plenis tribus annis rempublicam gubernauit, adeo tranquille & sancte, vt merito pius, & pater patrię nominatus sit. Huius tamen temporibus Valentinus Heresiarches, & Credo magister Martionis Romam venerunt. Verum Iustinus philosophus librum pro Christiana religione compositum Antonio tradidit, benignumque eum erga Christianos homines fecit. Antonius ad duodecimum ab vrbe lapidem morbo correptus interiit. Anno ab vrbe condita. dcccxi. Marcus Antonius Verus. xiiii. ab Augusto regnum cum Aurelio Commodo fratre suscepit, mansit que in eo annis. xiiii. Hi primi rempublicam equo iure tutati sunt, bellum deinde contra Parthos admirabili virtute & felicitate gesserunt. Annus Antonius Verus ad id bellum profectus est. Vologessus enim rex Parthorum graui eruptione Armeniam & Cappadociam, Syriamque vastabat. Sed Antonius per strenuissimos duces magnis rebus gestis Seleuciam Assyrię vrbe super ydaspem fluuium sitam cum. cccc. M. hominum cepit, & cum fratre de victoria parthica triumphauit, ac non multo post, dum cum fra-

Antonii mors

Grauiſſima
peſtis totam
Italiam vaſta
uit.

Deus ſua be
nignitate re
fecit Rom.
Barbaros ve
ro fulmine p
territos fuga
uit.

tre in vehiculo ſederet, caſu morbi quem apoplexiam græci vo
cant, ſuffocatus interiit. Quo defuncto Marcus Antonius ſolus rei
publicę præfuit, ſed in diebus parthici belli perſecutiones Chriſtia
norum qua iam poſt Neronem vice in Aſia & in Gallia gra
ues præcepto eius extiterunt, multique ſanctorum martyrio coro
nati ſunt. Secuta eſt lues plurimis inſuſa prouinciis, totamque Ita
liam peſtilentia tanta vaſtauit, vt paſſim villa agrique oppida
ſine cultore atque habitatore deſerta in ruinas ſyluaſque conceſſe
rint. Exercitum vero Romanorum, cunctaſque legiones per lon
ginqua late hyberna diſpoſitas ita conſumptus ferunt, vt marco
mannicum bellum, quod continuo exortum eſt, non niſi nouo de
lectu militum, quem triennio iugiter apud Carnotum Marcus
Antonius habuit, geſtum fuiſſe referatur. Hoc quidem bellum pro
uidentia dei adminiſtratum eſſe cum plurimis argumentis, tum præ
cipue epiſtola grauiſſimi ac modeſtiſſimi imperatoris apertiffi
me declaratum eſt, nam quum inſurrexiſſent gentes imanitate bar
bara, multitudine innumerabiles, hoc eſt Marcomanni, Qualli,
Vuandali, Sarmatae, Sueui, atque omnis pene Germania, & in
Quallorum uſque fines progreſſus exercitus, circumuentuſque ab
hoſtibus propter aquarum penuriam, potius ſitis quam hoſtis peri
culum ſuſtineret, ad inuocationem noſ Chriſti, quam ſubito ma
gna fidei cõſtantia quidam milites effuſi in preces palam fecerant, ta
ta viſ pluuię effuſa eſt, vt Romanos quidem largiſſime ac ſine in
iuria refecerit, Barbaros autem crebris fulminum ictibus perterri
tos, præſertim quum plurimi eorum occiderentur, in fugam coege
rit. Quorum terga Romani uſque ad internitionem cedentes glo
riofiffimam victoriam, & omnibus pene antiquorum titulis præ
ferendam rudi paruoque militum numero, ſed potentiſſimo Chri
ſti auxilio reportarunt. Extare etiam apud pleroſque dicuntur lite
rae imperatoris Antonii, ubi inuocatione nominis Chriſti per mi
lites chriſtianos & ſitam illam expulſam & collatam fatetur fuiſſe
victoriam. Idemque Antonius Commodum filium ſuum aſſum
pſit in regnum, præteriti etiam temporis per omnes prouincias tri
buta donauit, omniaque ſimul fiſcalium negotiorum calumnioſa
monumenta congeſta in foro iuſſit incendi, ſeueriuſque leges no
uis conſtitutionibus temperauit. Poſtremo in Panonia conſtitutus
repentino morbo diem obiit.

Hic dicitur de flagitiis
& malis quæ geſſit
Commodus.

CAPVT X.

Nno ab vrbe condita. dcccc. xxx. Lucius An
tonius Commodus. xv. ab Auguſto patri ſuc
ceſſit in regnum, maſitque in eo annis. xiii. &
aduerſus Germanos bellum feliciter geſſit. Ce
teræ per omnia luxurię & obſcœnitatis dedeco
re deprauatus gladiatoris quoque armis ſapiſ
ſime in ludo depugnauit, & in amphiteatro fe
riſe ſe obiecit frequenter, interfecit etiam quamplurimos ſenato
res, maxime quos animaduertit nobilitate induſtriaque excellere.
Flagitia regis poena urbis inſequitur, nam fulmine Capitolium
ictum, ex quo facta inflammatio Bibliothecam illam maiorum cu
ra, ſtudioque compoſitam, eſeſque alias iuxta ſitas rapaci turbine
concremauit. Deinde aliud incendium poſtea Romę exortum,
ædem Veſtæ & pallatium, plurimamque urbis partem ſolo coæqua
uit. Commodus cunctis incommodus in domo Veſtiliani ſtragu
latus iteriſſe fertur, hoſtis generis humani etiam viuus iudicatus.
Poſt hunc a ſenatu creatus eſt ſenex Aelius pertinax. xvi. ab Au
guſto qui. vi. mense quam regnare cœperat, Iuliani iuriſperiti ſce
lere in pallatio occiſus eſt. Iulianus interfecto Pertinace iuaſit im
perium. vi. mox a Seuero apud pontem Miluium bello ciuili vi
ctus & interfectus eſt mense. vii. poſtquam cœperat imperare, Ita
in Pertinacem & Iulianum vnus annus conſumptus eſt.

Quintam perſecutionem hic dicit
a Seuero factam.

CAPVT XI.

Nno ab vrbe condita. dcccc. xliiii. ſeuerus genere Apher
Tripolitanus ab oppido Lepti, qui ſe ex nomine impe
ratoris quem occiſum vltus fuerat, Pertinacem appellari
voluit. xvii. ab Auguſto deſtitutum adeptus imperium. x.
& vi. annis tenuit. Hic natura ſæuus multis ſæpe bellis laceſſitus
fortiffime quidem rempublicam, ſed laborioſiffime rexit. Peſcen
niũ nigrũ, qui ab Aegypto & Syria ad tyrannidẽ aſpirauerat, apud
Cyzicum vicit & interfecit. Iudeos & Samaritas rebellare conantes
ferro cõpeſcuit. Parthos & Arabas Adiabenoſque ſuperauit. Quin
ta poſt Neronem perſecutione Chriſtianos excruciauit, plurimis
que ſanctos per diuerſas prouincias martyrio coronati ſunt. Hęc
prophanam in Chriſtianos & eccleſiam dei præſumptionem Se
ueri cœleſtis vltio e veſtigio acta ſubſequitur, nam continuo rapi
tur, vel potius retrahitur in Galliam ſeuerus e Syria ad tertium
ciuile bellum. Iam. n. vnum Romę aduerſum Iulianum, aliud in
Syria contra Peſceniũ gesserat, tertium Dodiũ Albinus Iuliani i oc

Comodi faci
nora.

Seuerus perti
nax i perator.

8

Seueri iteritus
Bassianus Se-
ueri regnū a-
deptus est.

cidendo Pertinace socius, qui se in Gallia Cæsarem fecerat, suscitabat, cuius bello multum vtrinque Romani sanguinis fufum est. Albinus tamen apud Lugdunum pressus & interfectus est. Seuerus victor in Britannia defectu pene omnium sociorum trahitur, ubi magnis grauibusque preliis sæpe gestis receptam partem insulæ a cæteris indomitis gentibus vallo distinguendam putauit. Itaque magnam fossam firmissimamque vallum crebris insuper turribus communiter per. cxxxii. M. passuum a mari ad mare duxit. Ibi quoque apud Eboracorum oppidum morbo obiit, relinquens duos filios Bassianum & Getam. Quorum Geta hostis publicus iudicatus interiit. Bassianus vero Antonii cognomine assumpto regno potitus est. Anno ab vrbe condita. dccc. lxxvii. Aurelius Antonius Bassianus, idemque Caracalla. xviii. ab Augusto principatum adeptus est, mansitque in eo annis non plenis septem. Vixit vero patre asperior, oibus libidine intemperantior, qui etiam nouercam suam Iuliam uxorem duxerit. Hic contra Parthos bellum molies inter Edeffam & Caras ab hostibus circumuentus occisus est. Post hunc. xviii. ab Augusto Ophilius Macrinus, qui præfectus prætorio erat cum filio Diadumeno inuasit imperium, sed emenso anno continuo apud Archelaidem militari tumultu occisus est. Anno ab vrbe condita. dccc. lxxx. Marcus Aurelius Antonius. xx. ab Augusto imperium adeptus tenuit annis. iiii. Hic sacerdos Heliogaballi templi nullam sui nisi stuprorum & flagitiorum totiusque obscenitatis infamem fatis memoriam reliquit. Tumultu autem militari exorto Romæ cum matre interfectus est. Anno ab vrbe condita. dccc. lxxiiii. Aurelius Alexander. xxi. ab Augusto senatus ac militum voluntate imperator creatus. xiiii. annis dignus equitatus preconio fuit. Cuius mater Mamea Christiana Origenem presbyterum audire curauit, nam statim expeditione in Persas facta Xerxem regem eorum maximo bello victor oppressit. Vlpiano usus assessore summam sui moderatorem reipublicæ exhibuit, sed militari tumultu apud Magontias cum interfectus est.

Aurelii Alexandri interitus.

De sexta persecutione a Maximino facta. Cap. XII.

Anno ab vrbe condita. dccc. lxxxvii. Maximinus. xxii. ab Augusto nulla senatus voluntate imperator ab exercitu postquam bellum in Germania prospere gesserat creatus, persecutionem in Christianos sextus a Nerone exercuit. Sed continuo, hoc est tertio quoque regnabant anno a Pupieno Aquileiæ interfectus, & persecutionis & vitæ finem fecit. Qui maxime propter Christianam Alexandri, cui successerat, &

Mameæ matris eius familiam, persecutionem in sacerdotes & clericos. i. doctores, vel præcipue propter Origenem presbyterum miserat. Anno ab vrbe condita. dccc. xci. Gordianus vigesimustertius ab Augusto imperator creatus est, mansitque in eo annis septem, nam Pupienus interfectus Maximini, & frater eius Albinus, qui usurpauerat imperium, in pallatio mox interfecti sunt. Gordianus admodum puer in orientem ad bellum parthicum profectus, sicut Eutropius scribit, Iani portas aperuit, quas vtrumque post Vespasianum & Titum aliquis clauserat, neminem scripsisse memini, quum tamen eas ab ipso Vespasiano post annum apertas Cornelius Tacitus probet. Igitur Gordianus ingentibus proeliis aduersum Parthos prospere gestis, suorum fraude haud longe a Cyrceso super Euphratem interfectus est.

Gordiani cædes.

Primum hic Philippus cum filio suo ambo christiani facti sunt. CAPVT XIII.

Anno ab vrbe condita. dccc. xcvi. Philippus xxiiii. ab Augusto imperator creatus Philippum filium suum consortem regni fecit, mansitque in eo annis. vii. Hic primus imperatorum omnium christianus fuit, ac post tertium imperii eius annum. M. a conditione Romæ annus impletus est. Ita ludis magnificis Augustissimus omnium prætorum hic natalis annus a Christiano imperatore celebratus est. Nec dubium est quin Philippus huius tantæ deuotionis gratiam & honorem ad Christum & ad ecclesiam reportarit, quando vel ascensum fuisse ab eo Capitolium, immolatasque ex more hostias nullus autor ostendit. Ambo tamen, quamuis diuersis locis tumultu militari & Decii fraude interfecti sunt.

De septima persecutione facta a Decio. Cap. XIII.

Anno ab vrbe condita. M. iiii. Decius ciuilibus belli incensor & repressor, occisus Philippis. xxv. ab Augusto inuasit imperium, tenuitque annis tribus. Idem continuo in quo se etiam ob hoc Philippus interfecisse docuit, ad persequendos interficiendosque Christianos. vii. post Neronem feralia dispersit edicta, plurimosque sanctos ad coronas Christi de suis cruciatibus misit. Idemque filium suum Cæsarem legit, cum quo simul continuo in medio Barbarorum sinu interfectus est. Anno ab vrbe condita. M. vii. Gallus Hostilianus. xxvi. ab Augusto regnum adeptus vix duobus annis cum Volusiano filio obtinuit. Exoritur ultio violati nominis Christiani, & quatenus ad profligandas ecclesias edicta Decii cucurrerunt, eatenus incredibilium morborum

Gallus Hostilianus vix biennio regnavit.

Adeo grauis pestis fuit vt nulla fere ciuitas valuit ab ea liberari, pestis extenditur, nam nulla fere prouincia Romana, nulla ciuitas, nulla domus fuit, quæ non illa generali pestilentia correpta atque vastata sit. Hac sola pernicio insignes Gallus & Volusianus, dum contra Aemilianum nouis rebus studentem bellum ciuile moluntur, occisi sunt. Aemilianus tamen tertio mense inuasæ tyrānidis extinctus est. Anno ab vrbe condita. M. x. duo imperatores. xxvii. post Augustum loco creati sunt. Valerianus in Rhetia ab exercitu Augustus est appellatus. Romæ autem a senatu Galenus in regno infeliciter annis. xv. sublimatus respirante paulisper ab illa supra solitum, iugi & graui pestilentia, humano generi prouocat poenā suam obliuiosa malitia. Impietas. n. flagella quidem excruciatā sentit, sed a quo flagellatur, obdurata non sentit. Et vt de superiori bus taceam, facta a Decio Christianorum persecutione totum Romanum imperium pestilentia magna vexauit. Mentita est iniquitas sibi, prauo in perniciem suam circumuenta iudicio, pestilentia communis casus esse, accidentemque ex morbis, mortē naturæ finē esse nō poenā. Rursus igitur atque in breui irā dei sceleratis actiōibus prouocat, excepturus plagam, cuius aliquando meminisse cogatur.

De octaua persecutione facta a Valeriano.

CAPVT XV.

Valerianus siquidem mox, vt arripuit imperium, octaua sane Romæ persecutione adigi per tormenta Christianos ad idololatriā, abnegatēque interfici iussit, fuso per omnem Romani regni latitudinē sanctorū sanguine. Valerianus ilico nefarii autor edicti a Sapore Persarū regē captus, imperator populi Romani ignominiosissima apud Persas seruitute consenuit, hanc infamis officii, continuā, donec vixit, dānationē sortitus, vt ipse accliuus humi regē semper ascensurū in equum non manu sua, sed dorso attolleret. Et Galenus quidem tam claro dei iudicio territus tamque misero collegę permotus exemplo, pacem ecclesiis trepida satisfactiōe restituit. Sed non compensat iniuriæ vltionisque mensuram vnus impij, quamuis perpetua & supra modum abominanda captiuitas contra tot. M. excruciatā sanctorum, iustorumque sanguis ad deum clamans, in eadem sese terra vbi fusus est vindicari rogat. Non enim de solo constitutore præcepti iusto supplicium iudicio flagitabatur, sed etiam executores, delatores, accusatores, spectatores, ac iudices, postremo qui iniustissimæ crudelitati vel tacitavoluntate assentiebantur, quia deus secretorum cognitor est, & quorum maxima per omnes puincias pars hoim versabatur, eadem vltio

Galenus exemplo Dei accepto pacē toti ecclesiæ tribuit.

nis plaga corripī iustū erat. Soluuntur repēte vndiq; permisso dei ad hoc circūpositæ relictæque gentes, laxatisque habenis in oēs Romanorum fines inuehuntur. Germani alpibus Rhetia totaque Italia penetratis Rauennā vsque perueniunt. Alemanni Gallias peruagantes etiā in Italiam transeunt. Græcia Macedonia Pontus & Asia Gothorum inundatione deletur, nam Dacia trans Danubium in perpetuum aufertur. Quadi & Sarmatæ Pannonias depopulantur. Germani vltiores abrafa potiuntur Hispania. Parthi Mesopotamiā auferunt, Syriamque corrodunt. Extant adhuc per diuersas prouincias in Magnarum vrbū ruinis parua & pauperes ædes, signa miseriarū, & nominum indicia seruantes, ex quibus nos quoque in Hispania Taraconem nostram consolationem miseriæ recentis ostendimus. Et ne quid forte Romani corporis ab hac dilaceratione cessaret, cōspirant intrinsecus tyranni, cōsurgunt bella ciuilia, funditur vbiq; plurimus sanguis Romanorum, Romanis Barbarisque sæuiētibus, sed cito ira Dei in misericordiā vertitur, & ceptæ vltionis maior forma quam poena in mensurā plenitudinis reputatur. Igitur primus Genuus, qui purpuram imperii sumperat, apud Myrsam occiditur. Posthumius in Gallia inuasit tyrannidē, multo quidē reipublicæ cōmodo, nam per decē annos ingenti virtute ac moderatione vsus, & dominantes hostes expulit, & perditas puincias in pristinā faciem reformauit, sæditione tamen militum interfectus est. Aemilianus apud Magūtiā, cum res nouas moliretur oppressus est. Post mortē Posthumii Marius ibidem inuasit imperium, sed continuo interfectus est. Deinde Victorinus a Gallis vltro creatus, post paululū occisus est. Huic successit Tetricus, qui tūc Aquitaniæ præsidatus ministrabat officium, multasque sæditiones militum pertulit. At vero in oriente per Odenatū quendam collecta agresti manu, victi repulsique Persæ, defensa Syria, recepta Mesopotammia est, & vsque ad Ctesiphontem rusticani Syriæ cum Odenato vincendo venerunt. Galenus autem, quā rem publicam deseruisset, ac Mediolani libidinibus inseruiret, occisus est. Anno ab vrbe condita. M. xxv. Claudius. xxviii. voluntate senatus sumpsit imperium, statimque Gothos iam per annos. xv. Illyricum Macedoniamque vastantes bello adortus, incredibilem strage deleuit, cui a senatu clypeus aureus in curia, & in Capitolio statua æque aurea decreta est, sed continuo apud Syrmium prius quam imperium expleret, morbo correptus interiit. Claudio mortuo, Quintillius frater eius ab exercitu imperator electus, vir quidem moderationis vnice, & solus fratri præferendus. xvii. imperii die interfectus est. Anno ab vrbe condita. M. xxvii. Aurelia-

Germani Ra- uennā occupāt

Posthumius post opti. reip. moderationē, dolo suorū militū occiditur.

nus. xxix. imperium adeptus quinque annis & .vi. mēibus tenuit, vir industria militari excellentissimus. Expeditione in Danubiū suscepta Gothos magnis proeliis stravit, ditionemque Romanam antiquis terminis statuit. Inde in orientem cōuersus Zenobiam, quæ occiso Odenato marito suo Syriam recaptam sibi vendicabant, proelii magis terrore quā proelio in potestatem redegit. Tertium in Gallia minime sufficientem sustinere. Seditiones militum suorum, scribentēque etiam, me eripe his inuicta malis, ac per hoc proditorem exercitus sui sine labore superauit. Sic oriētis & aquilonis receptor magna gloria triumphauit, urbē Romam muris firmioribus cinxit.

De .ix. persecutione per Aurelianum in christianos facta. CAP. V. T. XVI.

Aurelianus Romā muris firmioribus cinxit.

Quiissime cum persecutionem aduersum christianos agi. ix. a Nerone decerneret fulmē ante eum magno pauore circumstantium ruit, ac nō multo post in itinere occisus est. Anno ab vrbe condita. M. xxxii. Tacitus. xxx. adeptus imperium sexto mense, occisus in Ponto est. Post quem Florianus partem regni in fortem ferens, tertio demū mense apud Tharsum interfectus est. Anno ab vrbe condita. M. xxxiii. Probus. xxxi. regnū sortitus obtinuit annis. vi. & mensibus. iiii. Gallias iā dudum a Barbaris occupatas per multa & grauiā proelia deletis tandem hostibus ad perfectum liberauit. Bella deinde ciuilia equidem plurimo sanguine duogessit, vnum in oriente, quo Saturninum tyrannide subnixum opprefit & cepit, aliud, quo Proculum & Bonosum apud Agrippinam magnis proeliis superatos interfecit. Ipse apud Syrmium in turre ferrata militari tumultu interfectus est. Anno ab vrbe condita M. xxxix. Carus Narbonensis. xxxii. suscepit imperiū, ac biennio tenuit. Qui cum filios suos Carinum & Numerianum consortes regni efficeret bello parthico, postquam duas nobilissimas Parthorum vrbes Cothem & Ctesiphontem cepit, super tigridem in castris fulmine ictus interiit. Numerianus, qui cū patre fuerat rediens fraude Apri foci sui interfectus est. Anno ab vrbe condita M. xli. Dioclitianus. xxxiii. ab exercitu imperator electus, annis viginti fuit. Statimque vt potestatis copiā habuit, Aprū interfectorem Numeriani manu sua interfecit. Carinum deinde, quem Charus Cæsarem in Delmatia reliquerat, flagitiose uiuentem, difficili bello & maximo labore superauit. Dehinc cū in Gallia Amadus & Aeliandus collecta rusticanorum manu, quos Vacaudas vo-

Carus Narbonensis biennio regnauit.

cabant, pernitiosos tumultus excitauissent, Maximianum cognomento Herculium Cæsare fecit, misitque in gallias, qui facile agrestium hostium imperitam & confusam manū militari virtute cōpescuit. Deinde Carausius quidā genere quidem infimus, sed cōsilio & manu prōptus, cum ad obseruanda oceani littora, quæ tunc Franci & saxones infestabant positus, plus in perniciem, quē in puentum reipublice ageret, ereptā prædonibus prædā nulla ex parte restituyendo dominis, sed sibi soli vendicando accendens suspitionē, quia ipsos quoque hostes ad incurfandos fines artificis negligētia permetteret, quamobrem est a Maximiano iussus occidi, purpurā sumpsit, ac Britannias occupauit. Igitur per omnes Romani imperii fines subitarū turbationum fragores cōcrepuerunt. Carausio rebellante in Britannia, Achilleo in egypto, cum & Aphricam Quinquagentiani infestarent, Narseus etiam rex Persarum orientē bello premeret. Hoc periculo itaque Dioclitianus promotus Maximianum Herculium ex Cæsare fecit Augustum. Constantiū vero & Maximianum Galerium Cæsares legit. Constantius Herculi Maximiani priuignam Theodorā accepit vxorē, ex qua sex filios fratres Constantini sustulit. Carausius Britannia sibi per .vii. annos fortissime vindicata ac retenta, tandē fraude Allecti socii sui interfectus est. Allectus postea ereptā Carausio insulā per trienniū tenuit, quem Asclepiodorus præfectus prætorio oppressit, Britanniaque post .x. annos recapit. Constantius vero Cæsar in Gallia primo proelio ab Alemannis perfligato exercitu suo vix ipse surreptus est, secundo autem secuta est satis secūda victoria, nā paucis horis. lx. M. Alemannorum cæsa referuntur. At Maximianus Augustus Quinquagentianos in Africa perdomuit. Porro autē Dioclitianus Achilleū obsessum per octo mēses apud Alexandria cepit & interfecit. Sed imoderata victoria vsus Alexandria direptioni dedit. Aegyptum totā per scriptiōibus & cædibus cœdauit. Præterea Galerius Maximianus cum duobus iā proeliis aduersum Narseū conflixisset, tertio inter Gallienicū & Caras congressus & victus amissis copiis ad Dioclitianum refugit. A quo arrogantissime excaptus est, ita vt per aliquot. M. passuum purpuratus ante vehiculum eius cucurrisse referatur. Verūtamen hac contumelia quasi cote vsus est ad virtutem, per quem detrita regii fastus rubigine, aciem mētis expediit. Itaque mox per Illyricum & Mœsiā vndiq; copias cōtraxit, raptimque in hostem reuersus Narseū magnis consiliis ac viribus superauit. Extinctisque Persarum copiis, ipsoque Narseo in fugam acto, castra eius inuasit, vxores, sorores, liberosque cepit, immensam vim gazæ Persicæ diripuit, captiuos quam plurimos Persarum nobi-

Carausius infimo loco natus cōsilio tñ & autoritate plenus.

Dioclitianus Achilleū interfecit.

lium abduxit. Reuersus in Mesopotammiam a Dioclitiano plurimo honore susceptus est. Postea per eosdē duces strenue aduersus Carpos Basternasque pugnatū est. Sarmatas deinde vicerunt, quorum copiosissimam captiuam multitudinem per Romanorū finium disperferunt praesidia.

¶ Dioclitiani persecutio, x. loco post Neronem refertur.

CAPVT XVII.

Interea Dioclitianus in oriente, Maximianus Herculus in occidente vastari ecclesias, affligi interficique christianos decimo post Neronem loco praecerunt, quae persecutio omnibus fere ante actis diuturnior atque immanior fuit, nam per decem annos incendiis ecclesiarum, proscriptiōibus innocentium, caedibus martyrum incessabiliter acta est.

Terrēmotus ī Syria mīta hominū milia interfecit.

Sequitur terrēmotus in Syria, ex quo apud Tyrum & Sidonem passim labentibus tectis, multa. M. hominum prostrata sunt. Secundo persecutionis anno Dioclitianus ab inuito exegit Maximiano, vt simul purpuram imperiumque deponerent, ac iunioribus in rempublicam substitutis ipsi in priuato ocio consenescerēt. Itaque sub vna die Dioclitianus apud Nicomediam, Maximianus apud Mediolanum potestatem imperii simul cultumque posuerunt. Galerius & Constantius Augusti primū Romanum imperium in duas partes determinauerunt. Galerius Maximianus Ilyricum Asyam & orientem. Constantius Italiam Aphricam & Gallias obtinuit. Sed Constantius vir tranquillissimus Gallia tantum Hispaniaque contentus Galerio in caeteris partibus cessit. Galerius duos Caesares legit, Maximum, quem in oriente constituit, & Seuerum, cui permisit Italiam, ipse in Ilyrico constitutus.

Constantinus vno & .xxx. an. regnauit.

Constantius vero Augustus summæ mansuetudinis & ciuilitatis in Britannia mortem obiit, qui Constantinum filium ex concubina Helena creatum imperatorem Galliarū reliquit. Anno ab vrbe condita. M. lxi. Constantinus. xxxiiii. gubernacula imperii a Constantio patre suscepit, quae vno & .xxx. annis felicissime tenuit. Occurritur mihi subito & tripudiis quibusdā insultatur. Eia inquiūt, tandē in foueas nostras diu expectate venisti, hic te decursu opperiebamur, hic delapsus opprimimus, hic confusū teneamus. Sustinuimus te haecenus artificiose quodā modo & callide fortuitas temporum mutationes christianorū vltionibus coaptantem. Interdū quidem verissimilium specie permoti, vtpote hoies ignari diuinorū secretorum timore palluimus, sed nūc euacuauit.

Maximianus noster omnem scenam fabulae tuae, nostraeque religionis antiquatae columna inexpugnabilis fulsit. Per annos decē euerse sunt ecclesiae vestrae, vt tu fateris, dilacerati cruciatibus, exiti mortibus, toto orbe christiani. Tenemus euidentis testimonium tuum, nullam superiorem persecutionem adeo vel grauem vel diuturnam fuisse. Et tamen ecce inter tranquillissima temporum bona ipsorum quoque imperatorum, qui ista fecerunt inusitata felicitas, nulla domi fames, nulla pestilentia, nullum foris bellū nisi voluntarium, quo exerceri vires non periclitari queant. Res praeterea humano generi hucusque incognita, multorum simul regum patiens consortium, & magna concordia, potestasque communis, alias nunquam nisi nunc in cōmune prospiciens. Deinde etiā quod absque vlla haecenus mortalium noticia est, imperatores illi maximi quippe & persecutores, honore deposito & assupta quiete priuati, quod beatissimum homines & summū bonum vitæ bonae iudicant, & hoc tunc velut praemii loco autores persecutionis adepti sunt, quando accensa persecutio medio sui tempore toto orbe sauebat. An etiam hanc beatitudinem illis temporibus poenalter accidisse asseris, & nos hic quoque terrere moliris, quibus humiliter responderim, me plurima cura pietatis accinctum comonere de veris, non terrere de falsis. Decem persecutiones a Nerone vsque ad Maximianum ecclesia Christi passa est. Nouem vt ego dixi vltiones, vt ipsi non negant calamitates e vestigiis consecutae sunt, nec in verbo premor, verū debitae vltiones, an fortuitae permutaciones fuisse videantur, quae tñ meo suoque testimonio clades fuerunt. In decima hesitatum putant miseri & caeci non vidētes tanto eā ipsis fuisse grauiorē, quanto minus intellecta est. Impius enī flagellatur, & non sentit, quod quum expositum fuerit, inuiti licet ppter ipsam rerū fidem fatebuntur, quia ex illa Maximianae persecutionis maxima punitione ista sunt vulnera, quibus etiā nunc isti dolent & intantum dolent, vt etiā clament, nosque ad reclamandum lacesant sollicitos fieri, qualiter cōticescā. In primo libello expositum a nobis est, Pōpeium Trogum & Cornelium Tacitum commemorasse non plene quidem, nostrum vero Moysen etiā ipsorum testimonio fidelem fideliter sufficienterque dixisse. Aegyptios & regem eorū quum populū dei seruire intentum & paratum deo suo ipediendae deuotionis instinctu, ad lutū paleasque reuocarent. x. acerbissimis plagis fuisse vexatos. Deinde violentia xatos ob Christi malorum edomitos non solū coegisse festinantem, sed etiā p priis suis argenteis & aureis vasis accumulauisse. Post vero oblitos plagae suae & cupidos praedae indebitae, inuidos etiā religionis alienae

Decennio ecclesiae Christi euerse fuerūt

Dicit Aegyptios fuisse vexatos ob Christi dilectionē

dum innocentes aude persequuntur, mari rubro ultimo receptos omnes funditus interisse. Quod ego nunc refero ac renuncio, & si forte fide non acceptatum, exitu tamen probandum, quia hæc in figuram nostri facta sunt.

Hic dicitur quod populus dei cum in Aegypto affligitur, decem plagis percussa est Aegypcus, & populus christianus dum .x. persecutionibus Romanis affligitur, .x. plagas accæperunt.

CAPVT XVIII.

Terq; populus vnus dei est, vna populi vtriusq; causa. Subdita fuit Israelitarū synagoga Aegyptiis. Subdita est christianorum ecclesia Romanis. Persecuti sunt Aegyptii Hebræos. Persecuti sunt Romani christianos. Decem ibi contradictiones aduersus Moysen. Hic decem edicta aduersus Christū. Diuersæ ibi plagæ Aegyptiorū. Diuersæ hic calamitates Romanorū, nā vt etiam inter ipsas se plagas inquatum tñ figura formæ cōparari potest conferam, ibi prima habuit correptio sanguinē vulgo vel manasse de puteis vel in fluminibus cucurrisse. Hic prima sub Nerone exegit plaga, vt vbiq; morientiu sanguis vel morbis in vrbe correptus, vel belis in orbe profusus esset. Ibi sequens plaga prodidit perstreptentes, persultantesq; in penetralibus ranas inedie p̄p̄modū causam habitatoribus atq; exilii fuisse. Hic sequens sub Domitiano poena similiter ostendit satellitum militumq; eius, improbis effrenatisq; discursibus, cruentissimi iussa principis exequentium, ad inopiam per omnes ciues Romanos adactos exilioq; dispersos. Ibi tertia vexatio habuit scinifices musculas scilicet puissimas ac sauiissimas, quæ mediis sæpe æstibus per loca squalida se coadunando & vibrando densate, nonnullo volatu allabi solent, capillisque hominū ac pecudū setis cum vrente morsu interseri. Hic itidē tertia sub Traiano plaga iudæos excitauit, qui cum antea vbiq; dispersi, ita iam quasi non essent, quiescerent, repentino oēs calore permoti in ipsos, inter quos erant, toto orbe sauiuerunt absq; magnis multarum vrbium ruinis, quas crebri terræmotus iisdem temporibus subruerunt. Ibi in quarta plaga muscæ caninæ fuerunt, reuera alūne putredinis, vermiumq; matres. Hic itidem quarta sub Marco Antonio plaga lues plurimis infusa prouinciis, Italiam quoq; cum vrbe Roma vniuersa exercitumq; Romanum per longinquos limites, & diuersa hyberna dispersum in mortem dissolutum putredini simul ac vermibus dedit. Ibi quinta correptio pecorum ac iumentorum repentino interit expleta est. Hic similiter quinta vltiōe sub perse

Hic videtur quo pacto sanguinem putei & flumina emanabant.

Muscæ caninæ quartā fecerunt plagā.

cutore Seuero creberrimis ciuilibus bellis propria viscera & adiumenta reipublicæ, hoc est plæbs puinciarum & legiones militū comminutæ sunt. Ibi sexta vexatio intulit vesicas efferuescentes vlceraq; manantia. Hic æque sexta punitio, quæ post Maximini p̄secutionē fuit, qui specialiter episcopos clericos omissa turba populari, hoc est ecclesiæ primates trucidari imperauerat, intumescens crebro ira atq; inuidia non per vulgi cædem, sed per vulnera morteq; principum ac potentium exaltata est. Ibi septima plaga numeratur coacto aere grandio p̄fusa, quæ hoibus iumentisque ac satis exitio fuit. Hic similiter .vii. plaga sub Gallo & Volufiano, qui persecutori Decio mox interfecto successerant plaga extitit, corrupto aere pestis infusa, quæ per oia Romani regni ab oriente in occidentem spatia cum omne propemodum genus hoim & pecudum neci dedit, tum etiam corruptit lacus, infecit pabula tabo. Ibi octauam Aegypti contritionem fecere excitata vndique locustæ tenentes ac terentes tegentesque omnia. Hic .viii. æque subuersionem Romani orbis excitata vndique intulere gentes, quæ cædisibus atq; incēdiis cunctas puincias deleuerunt. Ibi nona turbatio diuturnas & crassas ac pene tractabiles tenebras habuit, plus oīno periculi cōminata q̄ fecit. Hic itidem .ix. correptio fuit, cum Aureliano persecutionē decernent diris turbibus terribile ac triste fulmen, sub ipsius pedibus ruit, ostēdens, quid quæ vltio talis exigeretur, tantus posset vltor, nisi & clemens esset & patiens, quāquam intra sex ab hinc menses succidui tres imperatores, hoc est Aurelianus Tacitus & Florianus diuersis causis interfecti sunt. Ibi postremo .x. plaga, quæ & nouissima oim fuit, interfectio filiorum, quos primos quippe genuerant. Hic nihilominus .x. id est nouissima poena omnium idolorum perditio est, quæ primitus facta in primis amabant. Ibi rex potentiam dei sensit, probauit, & timuit, ac per hoc populum dei liberum abire permisit. Ibi nunquam populus dei postea ad seruitutem retractus. Hic nunquam populus dei ad idololatriam coactus est. Ibi Aegyptiorum vasa preciosa Hebræis tradita sunt. Hic in ecclesias christianorum præcipua paganos templa cesserunt. Sane illud vt dixi denunciandum puto, quia sicut Aegyptiis post has .x. plagas dimissos Hebræos persecuti molientibus irruit per superinductū mare æterna perditio, ita & nos libere quidē peregrinantes superuentura quandoq; persecutio gentilium manet, donec mare rubrū, hoc est ignem iudicii ipso dño nostro Iesu Christo duce & iudice transeamus. Hi vero in quos Aegyptiorū forma transfunditur, ad tempus potestate pmissa sauientes, grauissimis quidē permissu dei Christianos cruciatu

Sextæ plagæ similitudo.

Decimā cōparat plagam.

Constantinus
primus imperator
christianus, de
phillippo.

bus persequuntur. Veruntamen iidem omnes inimici christi cum rege suo antichristo accepto signo ignis aeterni, in quem magna impediendo caligine dum non videtur, intrat, perpetuam perditionem immortalibus arsuris suppliciiis sortientur. Igitur mortuo, ut dixi, Constantino in Britannia Constantinus imperator est creatus primus imperatorum christianus, excepto Philippo, qui christianus annis admodum paucissimis ad hoc tantum constitutus fuisse mirabilis est, ut. M. Romae annus Christo potius, quam idolis dicatur. A Constantino autem semper omnes christiani imperatores usque in hodiernum diem creati sunt, excepto Iuliano, quem impia, ut aiunt, machinantem, exitialis vita deseruit. Haec est lenta illorum paganorum poena, sed certa. Hinc sani insaniunt, Hinc non vulnerati compunguntur. Hinc ridentes gemunt. Hinc viuentes deficiunt. Hinc secreto excruciantur, quos nemo persequitur. Hinc iam paucissimi remanserunt, qui nunquam aliquo persequente puniti sunt. Veruntamen qualis tunc persecutores illos, de quorum impunitate non solum gloriari, sed etiam insultare conantur, finis mansit, expediam. Constantino in Gallis strenuissime repugnante praetoriani milites Romae Maxentium filium Herculi, qui priuatus in Lucania morabatur, Augustum nuncupauerunt. Maximianus Herculus iam ex Augusto priuatus, & adhuc publicus persecutor occasione filii sollicitatus, qui imperium abiecerat arripuit tyrannidem. Galerius Augustus Seuerum Caesarem aduersus Maxentium Romam mittit cum exercitu. Seuerus quum urbem obsideret militum suorum scelere desertus, & proditus, atque ex eo fugiens, Rauennae interfectus est. Hercules persecutor, & ex Augusto tyrannus confirmatum iam in imperio filium veste ac potestate regia spoliare conatus est. Conuitiis autem ac tumultibus militum palam conterritus in Galliam prouectus est, ut Constantino genero aequae dolis iunctus auferret imperium, sed per filiam deprehensus & proditus, deinde in fugam versus Massiliam oppressus & interfectus est. Porro Galerius occiso Seuro Lycinium imperatorem creauit. Quumque persecutionem a Dioclitiano & Maximiano missa ipse atrocioribus edictis accumulauisset, ac postquam per annos. x. omni genere hominum exhaustis puincias, putrefacto introrsum pectore, & vitalibus dissolutis, quum ultra horrorem humanam miseriam etiam vermes eructaret, medicique ultra iam foetorem non ferentes crebro iussu eius occiderentur, a quodam medico confranti ex desperatione sumente increpitus, iram dei esse poenam suam, atque a medicis ideo non posse curari, edictis late missis christianos de exiliis reuocauit. Ipse autem cruciatus non

Seueri caedes.

sustinens vim vitae suae attulit. Ita tunc respublica sub nouis. iiii. principibus fuit. Constantino & Maxentio filiis Augustorum. Lycinio autem & Maximino hominibus nouis. Constantinus pacem ecclesiis post. x. annos, quae a persecutoribus vexabantur, indulgit. Deinde inter Constantinum & Maxentium bellum civile exortum est. Maxentius saepe multis proeliis fatigatus ad pontem Miluium ultimo victus & interfectus est. Maximinus persecutiois christianorum inventor, executorque infestissimus apud Tharsum, dum civile bellum contra Lycinium disponit, interiit. Lycinius repentina rabie suscitatus omnes christianos e palatio suo iussit expelli. Mox bellum inter Lycinium ipsum & Constantinum efferbuit. Sed Constantinus Lycinium sororis suae virum in Pannonia primum vicit, deinde apud Cualas oppressit. Vniuersa Graecia potius Lycinium crebris bellis terra marique assurgentem & repressum, tandem ad deditioem coegit, sed Herculi Maximiani soceri sui motus exemplo, ne iterum depositam purpuram in perniciem reip. sumeret, priuatum iussit occidi, cum omnibus iam ministris nefariae persecutionis extinctis, hunc quoque in quantum exercere potuit, persecutionem, digna punitione flagitaret Constantini filii. Crispus & Constantinus & Lycinius adolescens Lycinii Augusti filius, Constantini autem ex sorore nepos Caesares sunt creati. His diebus Arrius Alexandriae urbis praefectus a veritate fidei catholicae deuians exitiale plurimis dogma constituit. Qui primum simul ut Alexandriae vel notus vel notatus inter confusos vulgo sectatores insectatoresque factus est, ab Alexandro eiusdem urbis tunc episcopo pulsus ecclesia est. Quumque homines, quos in errorem seduxerat etiam in seditionem excitaret apud Niceam urbem Bithyniae conuentus. cccxviii. episcoporum factus est, per quos Arrianum dogma exitiale & miserum est euidentissime deprehensum, palam proditum ac reprobatum est. Sed inter haec latent cause, cur vindicem gladium & destinata in impios punitionem Constantinus imperator etiam in proprios egit affectus, nam Crispum filium suum & Lycinium filium sororis suae interfecit. Praeterea multas gentes diuersis proeliis subegit. Urbem nomine suo Romanorum regum vel primus vel solus instituit. Quae sola expertis idolorum adhuc breuissimo tempore condita a christiano imperatore prouecta est, ut sola Romae tot saeculis miserisque prouectae, forma & potentia merito possit equari. Tum deinde primus Constantinus iusto ordine & pio vicem vertit edicto, si quidem statuit citra ullam hominum cedem Paganorum templa claudi.

¶ Hic Constantinus imperator iubet templa claudi.

CAPVT XIX.

f

Constantinus
pacem ecclesiae
reddidit

Maxentium
interitus.

Arrius fidei
catholicae
corruptor
plurimis
exitiale
dogma
docuit.

Constantinus
viginti quatuor
annis impe-
rauit.

Constantinus a
ducibus suis in-
terfectus

Ox Gothorum fortissimas & copiosissimas gētes in ipso Barbarici soli sinu, hoc est in Sarmatarum regione deleuit. Calocherum quendam in Cypro aspirantē nouis rebus oppressit. Triacēnalibus suis Delmatium Cæsare legit. Quōq; bellum in Persas molire in villa publica iuxta Nicomediam, dispositā bene rēpublicam filiis tradens, diem obiit. Anno ab vrbe cōdita. M. xcii. Constantinus xxxv. cum Constantio & Constante fratribus suis adeptus imperium. xxiiii. annis tenuit. Fuit autē inter successores Constantini & Delmatius Cæsar fratris filius, sed continuo militari factiōe deceptus est. Interea maligna semper aduersus deum verum insectatio diaboli, quæ ab initio mundi vsq; ad nunc, a sincero tramite fidei religionisq; infusis errorum nebulis, lubrica hoīm corda pturbat, postquam Christianis imperatoribus summam regiæ potestatis in meliora vertentibus ecclesiam Christi zelo idololatriæ persequi destitit aliud machinamentum, quo per eosdem christianos imperatores christi ecclesiam vexaret, inuenit. Fit igitur Arrio noui erroris auctori cæterisque discipulis ipsius ad familiaritatē Constantii imperatoris promptus aditus & facilis via. Suadetur Constantio, vt quosdam in deo gradus credat & qui per ianuam ab errore idololatriæ fuerat egressus, reuersus in sinum eiusdem in deo deos querit & tanquam per pseudotyrum inducitur. Peruerso igitur zelo potestas armatur illusa, & sub nomine pietatis vis persecutionis agitur. De noui nominis electione contenditur, vt Arrianorum potius ecclesiæ quam catholicorum sint. Sequitur terræ motus horribilis, qui plurimas orientis vrbes solo strauit. Constantius dum Constantem fratrem bello insectatur, incauta petulantia periculis sese offerens a ducibus eius occisus est. Constans aduersus Persas & Saporem, qui Mesopotammiam vastauerant, nouem præliis parum prospere decertauit. Seditione nouissime atque intemperantia militum nocte adoriri pugnam coactus, patratam pene victoriam insuper victus amisit. Postquam se Constans intolerandis vitiis dedisset, ac poena provincialium fauorem militum compararet, Magnentii dolis in oppido cui Helena nomen est in proximo Hispaniæ interfectus est. Magnentius enim apud Augustudunum arripuit imperium, quod continuo per Galliam & Africam Italiamque porrexit. In Illyrico autem Veteranionem ætate grandæuum imperatorem sibi milites creauerunt, virum natura simplicem, cunctisq; iocundum, sed qui ne prima quidem vnquam literarum elementa didicisset. Itaque cum primas

literas, literarūque syllabas imperator senex, interdum inuitus meditaretur, a Constantio qui tunc in Magnentiū vltione fratris accensus bellū parabat, deponere iussus, imperium abiiciens, cū literis purpuras cōtentusq; priuatis feriis, palatium simul scholāq; dimisit. Nepotianus deinde Romæ Constantini sororis filius, gladiato Nepotianus in manu fretus inuasit imperium, qui deinde cum improbus ac perperum inuasit. hoc inuisus cunctis esset, a Magnētianis ducibus oppressus est. Sequitur bellum illud horribile inter Constantium Magnentiumq; apud Nursiam urbē gestum, in quo multa Romanorū virium p̄ligatio etiam in posterū nocuit. Magnentius tamen victus aufugit ac nō multo post apud Lugdunum p̄pria se manu interfecit. Decentius quoq; frater eiusdē quem Cæsarem Gallis p̄fecerat, apud Senonas laqueo vitā finiuit. Constantius cōtinuo Gallum patruū filium Cæsarem legit, quē rursus crudeliter ac tyrannice agentem paulo postquam creauerat, occidit. Syluanum quoque per Gallias rebus nouis inhiantem mature circūueniendum opprimendumq; curauit. Igitur Syluano interfecto Iulianum patruem suū Galli fratrem Cæsarem creatum misit ad Gallias. Itaque Iulianus Cæsar euersas oppressasq; ab hostibus Gallias strenuissime in itegrum restituit. Alemannorum paruīs copiis magnam multitudinem fudit. Rheno Germanos reuixit. His elatus successibus fastigiū vsurpauit Augusti, & mox Italiam Illyricumque peruadens, Constantium Parthiis præliis occupatum regni parte priuauit. Constantius Iuliani scelere comperto, dimissa expeditione Parthorum, dū ad ciuile bellum reuertitur, in itinere inter Ciliciam Cappadociā que defunctus est. Ita ille qui discissa pace, & vnitae fidei catholice Christianos aduersus Christianos armans, ciuili, vt ita dicam, bello, ecclesiæ membra dilacerauerat, totum inquietum tēpus imperii sui, molestumque spatium vite sue bellis ciuilibus etiam perpropinquos & cōsanguineos excitatis exercuit, exegit, expedit. Anno ab vrbe cōdita. M. c. xvi. Iulianus iādudum Cæsar, post autem xxxvi. ab Augusto regno potitus anno vno & mēsis octo imperii summam solus obtinuit. Christianam religionē arte potius quam potestate insectatus, vt negaretur fides Xpi, & idolorū cultus susciperetur, honoribus magis prouocare, q̄ tormentis cogere studuit. Aperto tamen p̄cepit edicto, ne quis Christianus docendorū liberaliū studiorum p̄fessor esset. Sed tamen sicut a maioribus nostris cōpertum habemus, oēs vbiq; p̄pmodū p̄cepti conditiones āplexati, officium q̄ fidē deserere maluerunt. Iulianus autē bellum aduersus Parthos parans, cum Romanas vires contractas vndiq; ad destinatam secum retraheret perditionem, christianorum sanguis

Constantius Gal-
li occidit.

Constantii inte-
ritus.

Iulianus nitit̄
vt Christi fi-
des negetur.

Iouinianus ab exercitu imperator creatus.

Maxius p totū terrarū orbē terremotus

nem diis suis vouit, palam persecuturus ecclesias si victoriam potuisset adipisci, nam & amphitheatrum Hierosolymis extrui iussit, in quo reuersus a Parthis episcopos, monachos, omnesque eius loci sanctos, bestiis etiam arte sauioribus obiiceret, spectaretque laeniandos. Itaque postquam a Ctesiphonte castra mouit, dolo cuiusdam transfugae in deserta perductus, cum vi sitis & ardore solis, atque insuper labore harenarum confectus periret exercitus, imperator tanto rerum periculo anxius, dum ver vasta deserti incautus euagatur, ab obuiio quodam hostium equite cōto ictus interiit. Sic misericors deus impia consilia impii morte dissoluit. Anno ab vrbe condita. M. centesimo septimo Iouinianus tricesimus septimus imperator in summo rerū discrimine ab exercitu creatus, cum & locorum iniquitate captus, & hostibus circumseptus, nullam euadendi facultatem nancisceretur, foedus cum Sapore rege Persarū, & si parum putant dignum, satis tamen necessarium pepigit, quippe tutum & incolumem Romanum exercitū non solum ab incursum hostium, verum etiam a locorū periculo liberaret. Nisibiae oppidum & partem superioris Mesopotammiae Persis concessit. Inde dum Illyricum rediens per Galatiam iter agit, cum in cubiculum quoddam nouum sese cubitum recēpisset, calore prunarū & nitore parietum nuper calce Ilytorū aggrauatus & suffocatus octauo demum mense quam imperare cōperat, vitam finiuit. Anno ab vrbe condita. M. xcviij. Valentinianus. xxxviii. apud Niceā consensu militum imperator creatus est, mansitque in eo ānis. xi. qui cum Christianus integra fide sacramentum militiae gereret, & sub Iuliano Augusto tribunus scutariorū iussus ab imperatore sacrilego aut imolare idolis, aut militia excedere, fideliter sciens, & grauiora dei esse iudicia & meliora pmissa, spōte discessit. Ita parua iteriecta mora, Iuliano interfecto, ac mox Iouiniano mortuo, qui pro Christi noīe amiserat tribunatū, retribuēte Christo in locū persecutoris sui accepit imperiū, qui postea fratrem suū Valentē participē fecit imperii, & Procopiū tyrannū pluresque postea satellites eius occidit. Terremotus p totū terrarū orbē factus, ita turbatū quoque pelagus excussit, vt per vicinas terrarū capestrium partes, refuso mari plurimae insularum vrbes concussae & subrutae perisse referantur. Valens ab Eudoxio episcopo Arriani dogmatis assertore, & baptizatus & persuasus in sauiissimā hāresim declinauit, sed malignam insecutionem diu texit, nec voluntati potestate admiscuit, quoad uiuentis fratris autoritate cōpressus est. Cōtemplabatur. n. de eo quantam vim in vlcienda fide imperator posset exercere, qui tantā constantiam pro retinenda quondā miles habuisset. Ho-

rum anno imperii tertio Gratianus Valentiniani filius imperator est factus. Eodem anno apud Atrebatas vera lana de nubibus pluuiae mixta defluxit. Præterea Athanaricus rex Gothorum Christianos gente sua crudelissime persecutus plurimos Barbarorū ob fidem interfectos, ad coronam martyrii sublimauit, quorū tamen plurimi in Romanum solum non trepidi velut ad hostes, sed certi, quod ad fratres pro Christi confessione fugerent. Valentinianus Saxonum gentem in oceani littoribus & paludibus inuisitam virtute atque agilitate terribilem, periculosam Romanis finibus, eruptionem magna mole meditantem in ipsis Francorum finibus oppressit. Burgundionum quoque nouorum hostium nouum nomē, qui plusquam. lxxx. M. vt ferunt armatorum ripae Rheni fluminis insederunt. Hos quondam subacta interiore Germania a Druso & Tyberio, adoptiuis filiis Caesaris Augusti, per castra dispositos aiunt in magnam coaluisse gentem, atque etiam ita nomē ex opere presumpsisse, quia crebra per limitem habitacula constituta Burgos vulgo vocant, eorumque esse praeualidā & perniciosam manum Galliae hodie quae testes sunt, in quibus praesumpta possessione consistunt, quamuis prouidentia dei omnes Christiani modo facti catholica fide, nostrisque clericis quibus obedirent, recēptis blande, mansuete, innocenterque uiuant, non quasi cum subiectis Gallis, sed vere cum fratribus christianis. Anno autem. xi. imperii sui, Valentinianus, cum Sarmatae gētes sese per Pannonias diffunderent, easque vastarent, bellum in eos parans, apud Brigitionem oppidum subita effusione sanguinis, quod graece apoplexis vocatur, suffocatus & mortuus est. Post quē Gratianus filius eius occidentis imperium tenuit. Valente patruo in orientis partibus cōstituto, Valentinianum etiā fratrem suū paruū admodum, socium creauit imperii. Anno ab vrbe condita. M. c. xxxviii. Valens. xxxix. imperium quatuor annis Valentiniano mortuo tenuit, qui solus cum impie ageret, & posset erubescere, ilico velut effrenata liber audacia legem dedit vt monachi. i. Christiani, qui ad vnum fidei opus dimissa secularium rerum multimoda actione se redegerāt, ad militiam cogerētur. Vastas illas tunc Aegypti solitudines, harenasque diffusas, quas propter sitim ac sterilitatem periculosissimāque serpentum abundantiam conuersatio humana non nosset, magna habitantium monachorū multitudo cōpleuerat. Hic tribuni & milites missi, qui scētōs ac veros milites dei alio noīe persecutionis abstraherent, interfecerūt ibi agmina multa scētōrū, quae autē p diuersas vbiq; puicias his similibusque iussis aduersus ecclesias catholicas, & recte fidei populos gesta sint, satis significatū ipsa reticent.

Lana pluuiae admixta cecidit e nubibus.

Valentiniani interitus.

Firmus Cæsa
reâ Barbaris i
prædâ dedit.

di electione sufficiat. Interea in Africæ partibus Firmus sese ex
citatis Maurorum gentibus regem constituens, Africam Mau-
ritaniamque vastavit. Cæsaream urbem nobilissimam Maurita-
niæ dolo captam, deinde cædibus incendiisque completam Barba-
ris in prædâ dedit. Igitur comes Theodosius Theodosii qui post im-
perio præfuit pater, a Valente missus effusas Mauroꝝ gentes mul-
tis proeliis fregit, ipsumque Firmum afflictum & oppressum coegit ad
mortem. Postquam experientissima prudentia totam cum Mau-
ritania Africam meliorem pristinis legibus reddidisset, istimu-
lante & obrepente invidia iussus interfici, apud Carthaginem ba-
ptizari in remissionem peccatorum præoptavit. At postquam sacra-
mentum Christi quod quæsierat affectus est, post gloriosam sæcu-
li vitam, etiam de vitæ eternitate securus percussori iugulam ultro
prebuit. Gratianus interea imperator admodum iuuenis, cum in-
æstimabilem multitudinem hostium Romanis infusam finibus cer-
neret, fretus Christi potentiam longe impar militum numero sese
in hostem dedit, & continuo apud Argentariam oppidum Gallia-
rum formidolosissimum bellum incredibili felicitate confecit, nã
plus quã. xxx. M. Alemãnorum minimo Romanorum detrimento
in eo proelio interfecta narrantur. Tertio decimo autem anno impe-
rii Valentis, hoc est paruo tempore postea quam Valens per totum
orientem ecclesiarum lacerationes, sanctorumque sedes egerat, ra-
dix illa miseriarum nostrarum copiosissimos simul fructices ger-
minavit, siquidem genus Hunnorum diu inaccessis seclusa monti-
bus repentina rabie peccata exarsit in Gothos, eosque sparsim cõtur-
batos ab antiquis sedibus expulit. Gothi transito Danubio fugiẽ-
tes a Valente sine vlla fœderis pactione suscepti, ne arma quidem
quo tutius Barbaris crederetur, tradidere Romanis. Deinde propter
intolerabilem auaritiam Maximî ducis, fame & iniuriis adacti in
arma surgentes, victo Valentis exercitu per Thraciã sese miscen-
tes simul omnia cædibus, incendiis rapinisque fœdarunt. Valens egres-
sus de Antiochia, cum vltima infelicis belli sorte traheretur, sera
peccati maxima pœnitentia stimulatus ep̃os cæterosque sanctos
reuocari de bellis imperavit. Itaque. xv. imperii sui anno lachry-
mabile illud bellum in Thracia cum Gothis iam tunc exercitatio
ne virium, rerumque abundantia instructissimis gessit. Vbi primo sta-
tim impetu Gothorum perturbate Romanorum equitum turme nuda pe-
ditum deseruere præsidia. Mox legiones peditum vndique equitatu
hostium cincte, ac primum nubibus sagittarum obrute, deinde cum
amentes metu sparsim per devia cogerentur, funditus cæsa gladiis
insequentum, contisque perierunt. Ipse imperator quæ sagitta sauci-
us

Valens bellum
cum Gothis
gessit.

versusque in fugam ægre in cuiusdam villulæ casam deportatus late-
ret, ab insequentibus hostibus deprehensus, subiectoque igne consum-
ptus est, & quo magis testimonium punitionis eius & diuinæ indi-
gnationis terribili posteris esset exemplo, cõi caruit sepultura. Con-
soletur se & in hoc peruicacia miseriaque gentilium, quia temporibus
& regibus Christianis tantæ simul congestæ clades pressam
reipub. onerare ceruicem, euersæ prouinciæ, deletus exercitus,
imperator, incensus. Magnum reuera hoc est ad nostrum dolorem
magisque miserum quo magis nouum. Sed quid hoc ad consolatio-
nem proficit paganorum qui palam præudent, & in his quoque perse-
cutorem ecclesiarum fuisse punitum? Vnus deus, nam fidem tradi-
dit, vnã ecclesiã toto orbe diffudit, hanc aspicit, hanc diligit, hanc
defendit. Quolibet se quisque nomine tegat, si huic non sociatur alie-
nus, si hanc impugnat inimicus est. Consolentur se gentiles inquam
volunt Iudeorum hæreticorumque suppliciis tantum & vnum
deum esse, & eundem personarum acceptorem non esse, vel ex hac po-
tissimum Valentis extincti improbatione fateatur. Gothi antea
per legatos supplices poposcerunt, ut illis, episcopi, a quibus Chris-
tianæ fidei regulam discerent, mitterentur. Valens imperator exitia-
bili prauitate detentus doctores Arriani dogmatis misit. Gothi
primæ fidei rudimentum quod acceperunt tenuerunt. Valens catholi-
cæ fidei normam quam prius habuerat, derelinquens, peruerso Arria-
norum dogmati sese illexit. Itaque iusto dei iudicio ipsi eum viuum in-
cederunt, qui propter eum etiam mortui vitio erroris arsurus sunt. An-
no ab urbe condita. M. c. xxii. Gratianus. xl. ab Augusto post mor-
tem Valentis sex annis imperium tenuit, quibus iam dudum antea cum pa-
truo Valente & cum Valentiniano fratre regnaret, qui cum afflic-
tum ac pene collapsum reipu. statum videret, eadem prouisione
qua quondam legerat Nerua Hispanum virum Traianum, per quem
respub. reparata est, legit & ipse Theodosium æque Hispanum vi-
rum, & restituendam reipub. necessitate apud Syrmum purpuram
induit, orientisque & Thraciæ simul præfecit imperio hoc perfe-
ctiore iudicio, quia cum in omnibus humanæ vitæ virtutibus iste
par fuerit, in fidei sacramento religionisque cultu sine vlla compa-
ratione præcessit, siquidem ille persecutor, hic propagator ecclesiæ.
Ita illi ne vnus quidem proprius filius quo successore gauderet, in-
dultus est. Huius autem orienti simul atque occidenti per succidus
as usque ad nunc generationes gloriosa propagatio dominatur.

Creatus imperator Theodosius a Gratiano
Constantinopolim intrauit victor.

CAPVT XX.

f iiii

Vnus deus fi-
dem tradidit.

Gratianus
pera. sex annis
regnauit.

Daque Theodosius afflictam repu. ira dei, repa-
randam credidit misericordia illius, oemq; fidu-
cia sui ad opem Christi conferens maximas illas
Scythicas gentes, formidatasque cunctis maiori-
bus, Alexandro quoque illi magno, sicut Pōpeius
Corneliusq; testati sunt, euitatas, nunc aut extin-
cto Romano exercitu, Romanis equis armisque instructissimas, hoc
est Alanos, Hunnos & Gothos incunctāter aggressus magnis mul-
tisque p̄celiis vicit. Urbē Constantinopolim victor itrauit, & ne
parua Romani exercitus manum assidue bellando deterreret, foe-
dus cū Athanarico Gothorū rege percussit. Athanaricus autē cō-
tinuo vt Constantinopolim venit, diē obiit. Vniuersae Gothorum
gentes rege defuncto aspicientes virtutem benignitatēque Theo-
dosi Romano sese imperio dederunt. In his etiam diebus Perse,
qui Iuliano interfecto, aliisq; ip̄eratoribus saepe victis, nunc etiā
Valente in fugam acto recentissimae victoriā facietatē cruda in-
sultatione ructabant, vltro Constantinopolim ad Theodosiū mi-
sere legatos, pacem suppliciter postulantes, iētumque tunc foedus
est, quo vniuersus oriens vsque ad nunc tranquillissime fruitur. In-
terea qum Theodosius in oriente subactis Barbarorum gentibus,
Thracias tandem ab hoste liberarē reddidisset, & Arcadium filiū
suum consortem fecisset imperiū, Maximus vir quidem strenuus
& probus, atque Augusto dignus, nisi contra sacramenti fidem per
tyrannidem emerisset, in Britannia inuitus p̄p̄modum ab exer-
citu imperator creatus in Galliam transiit, vbi Gratianum Augus-
tum subita incursione perterritum, atque in Italiam transire me-
ditantem dolis circunuentum interfecit, fratremque eius Valenti-
nianum Augustum Italia expulit.

¶ Valentinianus in orientem fugiens, a Theodosio
paterna pietate susceptus, mox etiam imperio resti-
tutus est.

CAPVT XXI.

Anno ab vrbe condita. M. c. xxxviii. Theodo-
sius. xli. interfecto a Maximo Gratiano ip̄erū
Romani orbis obtinuit, māsitq; in eo annis. xi.
qum iā in oriētis partibus. vi. ānis Gratiano vi-
uente regnasset. Itaq; iustis necessariisq; causis
ad bellū ciuile permotus, qū e duobus Augustis
fratribus, & vltionē vnius interfecti sanguis exi-
geretur, & restitutionē miseria alterius exultantis oraret, posuit in
deo spem suam, seq; aduersus Maximum tyrannum sola fide ma-
ior, nam longe minor erat vniuersa apparatus bellici cōparatiōe,

Theodosius
Cōstātinopo-
li ingreditur.

Theodosius
ip̄erū totius
orbis xi. an.
obtinuit.

proripuit. Aquileia tunc maximus victoriā suę spectator insede-
rat. Andragatius vero comes eius summam belli administrabat,
qui qum largissimis militum copiis, ipsaque magnarum copiarū
fortitudine p̄cellēte consilio omnes incredibiliter alpium ac flu-
minum aditus communisset, ineffabili iudicio dei, nauali expedi-
tione dum incautum hostem p̄uenire & obruere parat, sponte
eadem, quae obstruxerat claustra, deseruit. Ita Theodosius nemi-
ne sentiente, vt non dicam repugnante, vacuatas transmisit alpes
atque Aquileiam improuisis adueniens hostem illum magnum
Maximum trucem & ab imāissimis quoque Germanorum gen-
tibus tributa ac stipendia solo terrore nominis exigentem sine do-
lo & controuersia clausit, cepit & occidit. Valentinianus recepta
Italia potitus imperio est. Andragatius comes cognita Maximi
nece p̄cipitem sese enauit in vndas dedit ac suffocatus est. Theo-
dosius incruentam victoriā deo procurante suscepit. Ecce regi-
bus & temporibus Christianis qualiter bella ciuilia qum vitari ne-
queunt, transiguntur. Ad victoriā peruentum est, irrupta est ci-
uitas, correptus tyrānus, & hoc parum est. Ecce a parte alia victus
hostilis exercitus atque ip̄so tyranno truculentior comes tyranni
ad mortem coactus tantę dissolutae elusęque insidiar, tantī appa-
tus exinaniti sunt, & tamen nullus dolos struxit, nullus aciē dispo-
suit, postremo nullus. i. gladium de vagina extulit. Formidolosi-
simum bellum sine sanguine vsque ad victoriā, & in victoriā duo-
rum morte confectum est. Et ne hoc quisquam casu factum putet,
quo magis potentia dei qua dispensantur, & iudicantur vniuersa
propalato sui testimonio declaratur, obstrepentiū mentes vel ad
confusionem vel ad fidem cogar, dico rem ignotā omnibus & om-
nibus notam. Post hoc bellum quo Maximus interfectus est mul-
ta vtique sicut omnes recognoscimus, Theodosiumque filiū eius
Honorium vsque ad nunc externa bella & ciuilia consecuta sunt,
& tamen omnia pene vsque in hodiernum diem equidem cū fru-
ctu simplicis sanctęque victoriā, vel nullo vel minimo sanguine
quieuerunt. Igitur Valentinianus iunior regno restitutus extincto
Maximo, eiusque filio victore, quem imperatorem Gallis Maxi-
mus relinquens p̄fecerat, ip̄se in Galliam transiuit, vbi cū tran-
quilla repub. in pace ageret, apud viennam dolo Arbogastis coz-
mitis sui, vt ferunt, strangulatus, atque vt voluntariam sibi conscia-
uiffe mortem putaretur, laqueo suspensus est.

¶ Arbogastes Valentiniano imperatore occiso statim
Eugenium tyrannum fecit imperatorem.

CAPVT XXII.

Andragatius
in vndas seip-
sū p̄cipitauit.

Valentinianus
dolo Arboga-
stis, laqueo sus-
pensus est.

Ortuo Valentiniano Augusto Arbogastes Eugenium tyrannū mox creare ausus est, legitq; hominem, cui titulū imperatoris ipōneret, ipse acturus imperiū vir Barbarus animo, consilio, manu, audacia, potentiaq; nimius, contraxitq; vndique innumeras inuictasque copias vel Romanorum præsidiis vel auxiliis Barbarorum, alibi potestate, alibi cognatione subnixus. Historiā notam etiā oculis plurimorum q̄ melius qui spectauere nouerunt. Dilatari non opus est verbis, potentia dei non fiducia hominis victorē semper extitisse Theodosium. Arbogastes iste præcipuū in vtroque documentū est, qui & tunc cum Theodosio paruit, tantis instructum præsidiis Maximū ipse minimis cepit, & nunc cum aduersus eundē Theodosium collectis Gallorum Francorūque viribus exundauit, nixus etiam præcipuo cultu idolorū, magna tamen facilitate succubuit. Eugenius atq; Arbogastes instructas acies campis expedierant, arcta alpium latera atque inuitabiles transitus, præmissis callide insidiis occuparant, vt etiā si numero ac viribus ipares forent, sola tñ belli dispositione victores. At vero Theodosius in summis alpibus cōstitutus expers cibi, ac somni sciēs quod destitutus suis, nesciens quod clausus alienis, dñm Xpm̄ solū solū qui posset oīa, corpore humi fusus, mēte cœlo fixus orabat. Dehinc postq̄ infomnem noctē precum continuatione transegit, & testes p̄p̄modum quas in precium præsidiū cœlestis apponderatus lacrymarū lacunas reliquit fiducialiter arma corripuit solus. Sciēs vero se esse non solū signo crucis tuendum, sed & victoriā adepturum, signo crucis se muniens signum victoriæ dedit, ac se in bellū, etiam si nemo sequeretur, victor futurus imisit. Prima salutis via extitit. Arbitrio hostilium partiū comes, qui cum ignarū imperatorem circūpositis excæpisset insidiis, conuersus ad reuerentiam præsentis Augusti non solum periculo liberauit, verū etiam instruxit auxilio. At vbi ad contigua imiscendæ pugnæ spatia peruentum est, continuo magnus ille & ineffabilis turboventorum in ora hostium ruit. Ferebantur p̄ aerē spicula nostrorum atq; vltra mensurā humani iactus per magnum iane portata, nunq̄ p̄p̄modum cadere priusquā impingerent sinebātur. Porro turbo aut cōtinuus ora pectoraq; hostium nunc illis grauius scutis euerberabat, nunc impressis pertinaciter obstructa claudebat, nunc auulsis violenter destituta nudabat, nunc oppositis iugiter i terga trudebat, tela etiā quæ ipsi vehementer intorserant, excæpta ventis impetu supinata, ac retrorsum coacta ipsos infeliciter cōfigebant. Prospexit sibi

Eugenius & Arbogastes caute alpes occupare intendunt

humanæ conscientię pauor, nam continuo sese parua suorum manu fusa victori Theodosio hostilis strauit exercitus.

¶ Eugenius tyrannus captus est & occisus. Cap. XXIII.

Vgenius captus atque interfectus est. Arbogastes sua se manu perculit. Ita & hic duorū sanguine bellum ciuile restitutum est absque illis, x. M. Gothorum, quos præmissos a Theodosio Arbogastes delesse funditus fertur, quos utiq; perdidisse lucrum, & vinci vincere fuit. Non insulto obtrektoribus nostris. Vnum aliquod ab initio vrbis conditę bellum proferant tam pia necessitate susceptum, tam diuina felicitate confectum, tam clamentī benignitate sopitum, vbi nec pugna grauem cædem, nec victoria cruentam exegerit vltionem, & fortasse concedam, vt non hæc fidei christiani ducis concessa videantur, quāuis ego hoc testimonio non laborem, quando vnus ex ipsis poeta quidem eximius, sed paganus per uicacissimus huiusmodi versibus & deo & homini testimoniū tulit, quibus ait. O nimium dilecte deo, tibi militat æther. Et conuati veniunt ad classica venti. Ita cœlitus iudicatum est inter partem etiam sine præsidio hominum de solo deo humiliter sperantem, & partē arrogantisime de viribus suis, & de idolis presumentem. Theodosius autem composita tranquillataque repub. apud Mediolanum constitutus diem obiit.

Eugenii cedes

Theodosius apud Mediolanum obiit.

¶ Arcadius & Honorius regnum imperii Romani susceperunt. CAPVT XX. III.

Nno ab vrbe condita. M. c. xlix. Arcadius Augustus, cuius nunc filius Theodosius orientē regit, & Honorius Augustus frater eius, cui nunc respu. inicitur. xlii. loco cōe imperium, diuisis tantū sedibus tenere cœperunt, vixitque Arcadius post patris excessum annis. xii. imperiiq; summā Theodosio filio suo paruo admodum moriens tradidit. Interea Gildo comes qui in initio regni eorum Africæ præerat, simul vt defunctum Theodosium comperit, siue, vt quidam ferunt, quadam permotus inuidia Africam orientalis imperii partibus iungere molitus est, siue, vt alia tradit opinio, minimam in paruulis spem fore arbitratus, præsertim cum absq; his non facile antea quisquā pusillus in imperio relictus ad maturitatē virilis ætatis euaserit, istiq; p̄p̄modum soli inueniantur, quos ob gratiā patris ac suā fidē & diuisos & destitutos Xpi tutela prouexerit. Africā excerptā a societate reipu. sibi vsurpare ausus est Gen

Arcadius regnū filio suo Theodosio reliquit.

Gildonis cru-
dele facinus.

tili magis licentia contentus, quam ambitu regie affectionis inflatus. Huic Mascezel frater fuit qui nouarum rerum molitiones in fratre perhorrescens cum filiis adolescentibus in Italiam rediit. Gildo & absentiam fratris & presentiam filiorum eius suspectam habens, adolescentes dolo circumuentos interfecit. Ad hunc iam ut hostem bello insequendum Mascezel frater missus est, quem idoneum per curam rei publice fore propriae orbitatis recens dolor pollicebatur. Igitur Mascezel iam inde a Theodosio sciens, quantum in rebus desperatissimis oratio hominis per fidem Christi a clementia dei impetraret, Capriam insulam adiit, unde secum sanctos seruos dei aliquot per motus precibus suis sumpsit, cum his orationibus, ieiuniis, psalmis dies & noctes continuans sine bello victoriam meruit, ac sine caede vindictam. Ardalis fluminis nomen est, quod fluit inter Thebastem & Metrideram ciuitates, ubi cum parua manu hoc est cum v. M. ut aiunt, militum contra lxx. M. hostium castra metatus, quum interiecta mora excedere loco, oppositaque praecipua vallis angustias transgredi vellet, intercurrente nocte beatum Ambrosium episcopum Mediolani paulo ante defunctum, per somnium sibi videre visus est, significantem manu & ipso ad humum ter baculo dicentem. hic. hic. hic. Quod ille prudenti coniectura intellexit, merito annunciantis fidem victoriae, verbo locum, numero diem significari. Substitit ac tertio demum die, post noctem orationibus hymnisque per uigilem, munitus ipsis caelestium sacramentorum mysteriis, in hostem circumfusum processit. Et quum ad eos qui primi occurrerant pia pacis verba factaret, signiferum quendam insolenter obstitentem, iam iamque pugnam excitantem, gladio percussit in brachio, eumque manu debilem ipso vulnere coegit primum inclinare vexillum. Quo viso reliquae cohortes deditioem iam fieri priorum estimantes, certatim sese ad Mascezelem signis tradidere conuersis. Barbari, quorum magnam multitudinem Gildo ad bellum dederat defectu militum destituti in diuersa fugerunt.

Gildo occisus est.

Cap. XXV.

Gildonis miserabilis exitus.

Gildo & ipse fugam molitus, arrepta nauis, ut in altum prouectus, ac deinde reuocatus in Africam est, post aliquot dies strangulatus interiit. Periclitaremur sub tantorum miraculorum relato, quasi praesumpta mentiendi impudentia, si adhuc vocem nostram, conscientia eorum, qui interfuerunt, non praecurreret. Nullae aguntur insidiae, nulla corruptio & lxx. M. hostium vincuntur. Pene sine pugna fuit victus ad tempus, ne plus audeat victor iratus. Transportatur in diuersum

locum, ut nesciatur a fratre occidi, quo vindicentur occisi. Sane idem Mascezel elatus rerum sequendarum insolentia, posthabito sanctorum consortio cum quibus antea deo militans vicerat, etiam ecclesiam temerare ausus est, atque ex ea quosdam non dubitauit extrahere. Secuta est poena sacrilegum, nam iisdem superstitionibus atque insultantibus, quos ab ecclesia ad poenam protraxerat, post aliquantum tempus solus ipse punitus est, probauitque in se vno ad utrumque semper diuinum vigilare iudicium, quando & cum sperauit adiutus & quum contempsit, occisus est. Interea quum a Theodosio imperatore seniore singulis potissimis infantum cura & disciplina vtriusque palatii commissa esset, hoc est Rufino orientalis aulae, Stiliconi occidentalis imperii, quid vterque egerit, quidve agere conatus sit, exitus vtriusque docuit quum alius sibi, alius filio suo affectans regale fastigium, ut rebus repente turbatis, necessitas rei publice, scelus ambitus tegeret, gentes Barbaras ille immisit, hic fouit. Taceo de Halarico rege cum Gothis suis saepe victo, saepe concluso, semperque dimisso. Taceo de infelicibus illis apud Polentiam gestis cum Barbaro & Pagano duce, hoc est Sauli cui summa belli commissa est, cuius improbitate reuerendissimi dies, & sanctum Pasca violatum est, cadentique hosti propter religionem, ut pugnaret exortum est, quum quidem ostendente in breui iudicio dei, & quid fauor eius posset, & quid ultio diuina exigeret, pugnae vicimus, victores victi sumus. Taceo de ipsorum inter se Barbarorum crebris dilacerationibus, quum se inuicem Gothorum cunei duo, deinde Halani atque Hunni variis caedibus populabantur.

Mascezelis p-
nicies, qui qui
de sperasi deo
adiutus est, co-
tenens eundem
occisus est.

Halaricus cum
Gothis saepe
victus.

Rhedagaius hostis Italiam intrauit, & occisus est cum gente sua.

CAPVT XXVI.

Hedagaius omnium antiquorum praesentiumque hostium longe immanissimus repentino impetu totam inundauit Italiam, nam fuisse in populo eius plus quam. cc. M. Gothorum ferunt. Hic supra hanc incredibilem multitudinem indomitamque virtutem Paganus & Scytha erat, qui ut mos est, Barbaris huiusmodi gentibus omnem Romani generis sanguinem diis suis propinare deuouerat. Hoc igitur Romanis arcibus imminente fit omnium Paganorum in vrbe concursus clamantium, hostem esse quum utique virium copia tum maxime praesidio deorum vincendum, potentem urbem aut ideo destitutam & mature perituram, quia deos & sacra perdidit, magnis querelis ubique agitur, & continuo de repetendis sacris, celebrandisque tractatur. Feruent tota vrbe blasphemati

Rhedagaii de-
cretum de per-
dendo genere
Romano.

t i

Nomen Christi tanquam lues aliqua presentium temporum probris ingrauat. Itaque ineffabili iudicio dei factum est, ut quoniam in permixto populo piis gratia ipsius poena debebatur, oportebatque permitti hostes, qui insuasibile in plurimis, & contradicentem civitatem seuerioribus solitos flagris coarguerent, non tamen eos qui indiscrete cunctos intemperata cede delerent, duo tunc populi Gothorum cum duobus potentissimis regibus suis per Romanas provincias bacharentur, quorum vnus Christianus propiorque Romano populo, & ut res docuit, timore dei mitis in cede, alius paganus barbarus & vere Scythia, qui non tantum gloria, aut preda, quantum inexaturabilis crudelitate ipsam cede amaret in cede, & hic iam receptus sinu. Ita licet Romam e proximo tremente terrore quassabat. Itaque si huic vltionis potestas permitteretur, quem Romani ob hoc precipue timendum arbitrabatur, quia fauore deorum sacrificiorum obsequiis inuitaret, & imoderatior cede sine fructu emedationis arisset, & error nouissimus peior priore creuisset, quoniam quidem in Pagani & idololatrate manus incidisse non solum Pagani residuis de restaurando cultu idolorum esset indubitata, sed & Christianis periculosa persuasio, quoniam & hi preiudicio terrerentur, & illi confirmarentur exemplo. Quoniam obrem iustus dispensato humani generis deus perire Pagani hostem voluit, & Christianum preualere permisit, ut Pagani blasphemantesque Romani & illo confunderetur perditio, & hoc punirentur immisso, maxime quoniam imperatoris Honorii admiranda in rege continetia & sanctissima fides non parum diuine misericordie mereretur. Ceduntur quidem aduersus immanissimum illum hostem Rhedagaisum aliorum hostium turme cum copiis suis, inclinantur ad auxiliu eorum animi. Adsunt Vldinus & Sarus Hunnorum & Gothorum duces presidio Romanorum, sed non sinit deus rem potentie sue virtute hominum & maxime hostium videri. Conterritu diuinitus Rhedagaisum in Fesulanis motes coegit, eiusque secundum eos qui parcissime referunt. CC. M. hominum inopum consilii & cibi in arido & aspero motis iugo, vrgente vndique timore concludit, agminaque quibus dudum angustavidebatur Italia latendi spe in vnum ac paruum verticem trudit. Quid multis morer. Non disposita in bellum acies fuit, non furor timorque in certa pugnae praetulit, non caedes acta, non sanguis effusus est, quod felicitati postremo loco deputari solet, damna pugnae euentu compensata victoriae, edentibus, bibentibus, ludentibusque nostris tanti illi tamque immanes hostes esurientes & sitientes languentesque confestimunt. Parum hoc est, nisi captum & cathenatum ac subiugatum sciant, quem timere Romani, illumque idololatram suum, cuius sacrificia se magis pertimescere quam arma fingeant, sine praelio victum

Deus permisit perire paganos, Christianum vero preualere voluit.

Vldinus & Sarus Hunnorum & Gothorum duces.

ac vincitum sub iugo cathenisque despiciant. Igitur rex Rhedagaisus solus spem fugae sumens clam suos deseruit, atque in nostros incidit, a quibus captus & paulisper retentus ac deinde interfectus est. Tanta vero multitudo captiuorum Gothorum fuisse fertur, ut vilissimarum pecudu modo singulis aureis passim greges hominum venderentur. Sed nihil superesse deus de eodem populo sinit, nam ilico cunctis qui emebantur morientibus, quod improbi emptores eorum non impenderunt turpiter precii, expenderunt misericorditer sepulturis. Igitur ingrata Roma, quae sicut nunc sensit non ad remittendam sed ad reprimentam idololatram presumptionem, iudicis dei obliuiscam quam misericordiam, ita continuo propter viuorum mortuorumque sanctorum pia recordationem, dei iram passuram plenam, si forte confusa poeniteat, & per experientiam fide discat, ab incursum Halarici regis & hostis, sed Christiana, aliquantulo ad tempus spacio, differtur.

Stilico voluit vsurpare imperium Romanum pro filio. CAPVT XXVII.

Nterea comes Stilico Vuandalorum imbellis aua re, perfidiae, & dolosae gentis genere aeditus, paruis pendens quod sub imperatore imperabat, Eucherium filium suum, sicut a plerisque traditur, iam inde Christianorum persecutionem a puero priuatoque meditantem in imperio quoquo modo substituere nitebatur. Quam obrem Halaricum cunctaque Gothorum gentem pro pace optima & quibuscunque sedibus suppliciter ac simpliciter orantem, occulto foedere fouens, publice autem & belli & pacis copia negata ad tenendam terrendaque reperi. referuauit. Preterea gentes alias copiis viribusque intolerabiles, quibus nunc Galliarum Hispaniarumque provinciae premuntur, hoc est Halarorum Sueuorum Vuandalorum, ipsoque simul motu impulsorum Burgundionum vltro in arma sollicitans, deterse semel Romani nominis metu, suscitauit, eas inter rim ripas Rheni quater, & pulsare Gallias voluit, sperans miser sub hac necessitatis circumstantia, quia & extorquere imperium genero posset in filium, & gentes Barbarae tam facile comprimi quam commoueri valerent. Itaque vbi imperatori Honorio exercituique Romano haec tantorum scelerum scena patefacta est, commoto iustissime exercitu occisus est Stilico, qui ut vnum puerum purpuram indueret, totius generis humani sanguinem dedit. Occisus est & Eucherius, qui ad conciliandum sibi fauorem paganorum restitutione templorum & euersione ecclesiarum, imbuturum se regni primordia minabatur, paucique cum iisdem satellites tantarum mollitionum puniti sunt. Ita minimo negotio

Rhedagaisi fuga & interitus

Stilico peruersissimo genere ortus.

Stiliconis interitus. Eucherii caedes.

paucorumque poena ecclesie Christi cum imperatore religioso & liberatae sunt & vindicatae. Itaque post haec tanta augmenta blasphemiarum, nulla inque puram vltima illa diuque suspensa urbem poena consequitur.

Halaricus urbem expugnauit Romam, & depre-
datus est.

CAPVT XXVIII.

Halaricus Ro-
mae deperdatur

Dest Halaricus, trepidam Romam obsedit, turbat, irrumpit. Dato tamen precepto prius, ut si qui in sancta loca praecipueque in sanctos apostolorum Petri & Pauli basilicas confugissent, hos in primis inuiolatos securosque esse sinerent. Tum deinde inquitum possent praedae inhiantes a sanguine temperaret, accidit quoque quo magis illa urbis irruptione indignatione dei acta, quam hostis fortitudine probaretur. ut. b. Inno. Romanae ecclesiae episcopus, tanquam iustus Loth subtractus a Sodomis occulta prouidentia dei apud Rauennam tunc positus peccatoris populi non videret excidium. Discurrentibus itaque per urbem Barbaris forte vnus Gothorum idemque potens & Christianus, sacram deo virginem iam aetate prouectam, in quadam ecclesiae domo repperit. Quumque ab ea aurum argentumque honeste exposceret, illa fidei constantia esse apud se plurimum & mox proferendum spondit, ac protulit. Dumque expositis opibus attonitum Barbarum magnitudine & pondere ac pulchritudine, ignota & vasorum qualitate, videret, virgo Christi ad Barbarum ait. Haec Petri Apostoli sacra ministeria sunt. Praesume si audes, de facto tu videris. Ego quia defendere nequeo, contendere non audeo. Barbarus vero ad reuerentiam religionis, timore dei & fide virginis motus, ad Halaricum haec per nuntium rettulit, qui continuo reportari ad apostoli Basilicam vniuersa, ut erant vasa, imperauit, virginem etiam simulque omnes qui se adiungerent Christianos, eodemque cum defensione deduci. Ea domus sanctis sedibus longo, ut ferunt, & medio interiectu urbis aberat. Itaque magno spectaculo omnium disposita per singulos singula, & super capita lata pala aurea atque argentea vasa portantur, exertis vndique ad defensionem gladiis pia pompa munitur. Hymnus deo Romanis Barbarisque concinnentibus publice canitur. Personat late in excidio urbis salutis turba, omnesque etiam in absconditis latentes inuitat, ac pulsata, concurrunt vndique ad vasa Petri, vasa christi, plurimi etiam pagani Christianis professione si non fide admiscuntur & per hoc tamen ad tempus, quo magis confundantur, euaunt. Quanto copiosius aggregantur Romani confugientes, tanto auidius circumfunduntur, Barbari defensores. O sacra & inef-

Insigne virginis facinus in conferendis vasibus beati Petri

Vasa beati Petri cum triumpho reportantur.

fabilis diuini iudicii discretio. O sanctum istud & salutare flumen, quod per arua exortum dum beato Alueo in sanctorum sedes tendit, oberrantes, periclitantesque animas in sinu pia rapacitate peruexit. O preclara illa Christianae militiae tuba, quae generaliter cum electos dulcissimo ad vitam modulamine inuitans, quos ad salutem inobedientes non suscitauit, inexcusabiles reliquit ad mortem. Mysterium hoc quod in transferendis vasis, dicendis hymnis, ducendis populis fuit, tanquam magnum cribrum fuisse arbitror, per quod ex congregatione populi Romani tanquam ex magna massa frumenti, per omnia ex vniuerso ambitu ciuitatis latebrarum foramina effluxere grana viua siue occasione siue veritate commota, oia tamen de praesente salute credentia ex horreo dominicae praeparationis accepta sunt. Reliqua vero sicut stercora, & velut palea ipsa vel incredulitate vel inobedientia praediudicata ad exterminium atque incendium remanserunt, quis haec perpendere plenius miraculis? quis praedicare dignis laudibus queat? Tertia die Barbari, quam ingressi urbem fuerant, sponte discedunt, facto quidem aliquantarum edium incendio, sed ne tanto quidem quantum. dcc. conditionis eius anno casus effecerat. Nam si exhibitam Neronis imperatoris sui spectaculis inflammationem recenseam, proculdubio nulla comparatione equiparabitur secundum id, quod excitauerat lasciuia principis, hoc quod nunc contulit ira victoris. Neque vero Gallorum meminisse in huiusmodi collatione debeo, quam continue pene per anni spatium incensa urbis attritos cineres possederunt. Et ne quisquam forte dubitaret ad correptionem superbae lasciuiae, & blasphemiae ciuitatis hostibus fuisse permissum, eodem tempore clarissima urbis loca fulminibus diruta sunt, quae inflammari ab hostibus nequiverunt. Anno itaque ab urbe condita M. c. lxxiiii. irruptio urbis per Halaricum facta est, cuius rei quauis recens memoria sit, tamen si quis ipsius populi Romani & multitudinem videat & vocem audiat, nihil, factum sicut etiam ipsi fatentur, arbitrabitur, nisi aliquantis adhuc existetibus ex incendio ruinis forte doceatur. In ea irruptione Placidia Theodosii principis filia, Arcadii & Honorii imperatorum soror, ab Attahulpho Halarici propinquo capta est atque in uxorem assumpta, quasi eam diuino iudicio velut speciale pignus obsidem Roma tradiderit, ita iuncta Barbari potentissimi regis coniugio multo reipublicae commo fuit. Interea ante biennium Romanae irruptionis excitatae per Stiliconem gentes Halarorum, ut dixi, Sueuorum, Vuandilorum, multaque cum his aliae Francos proterrunt, Rhenum traeseunt, Gallias inuadunt, directoque impetu Pyreneumque perueniunt,

Tuba Christianae militiae omnes ad vitam eternam inuitat.

Irruptio urbis per Halaricum facta.

Gratianus ty
rānus creatur
& occiditur.

Didymus.
Verianianus.

Diruitur His
pania.

cuius obice ad tempus repulsæ per circuniacentes puincias refun
duntur. His per Gallias bacchantibus apud Britannias Gratianus
municeps eiusdē insule tyrannus creatur, & occiditur. Huius loco
Constantinus ex infima militia, ppter solam spem nois, sine meri
to virtutis eligitur, qui continuo vt inuasit iperiu in Gallias trāsiit.
Ibi sæpe a Barbaris incertis fœderibus illusus detrimento magis
reipu. fuit. Misit vero in Hispanias iudices, quos quum puincię obe
dienter accepissent, duo fratres iuuenes nobiles & locupletes Di
dymus & Verianianus non assumpere, ne aduersus tyrannū quō
dem tyrannidē, sed imperatori iusto aduersus tyrannum & Barba
ros tueri sese patriamq; suam moliti sunt. Quod ipso gestæ rei or
dine patuit, nam tyrannidem nemo, nisi celeriter maturatā secre
to inuadit, & publice arma, cuius summa est, assumpto diademate
ac purpura videri antequam sciri. Hi vero plurimo tempore seruu
los tantum suos ex propriis præsiidiis colligētes ac vernacula a len
tes sumptibus, nec dissimulato proposito absque cuiusq; inquietu
dine ad Pyrenei claustra tendebant. Aduersus hos Constantinus
Constantē filium suum, prohdolor, ex monacho Cæsarem factum
Barbaris quibusdā qui quondā in fœdus recapti atq; in militia ab
lecti Honoriaci vocabantur, in Hispanias misit. Hinc apud Hispa
nias prima mali labes, nam interfectis illis fratribus qui tutari pri
uato præsidio pyrenei alpes moliebantur, his Barbaris quasi in pre
cium victoriæ primum prædandi in Palatinis campis licentia da
ta, dehinc supradicti montis claustrorumq; eius cura permissa est,
remota rusticanorum fideli & vtili custodia. Igitur Honoriaci im
buti præda & illecti abundantia, quo magis scelus ipunitum foret,
atq; ipsis sceleris plus liceret, pdita Pyrenei custodia claustrisque
patefactis cunctas gentes, quæ per Gallias vagabantur, Hispaniaq;
prouinciis imittunt, iidemq; ipsi adiunguntur, vbi actis aliquandiu
magnis cruentisq; discursibus post graues rerum atque hominum
vastationes, quarum ipsos quoq; modo pœnitet, habita sorte, & dis
tributa vsque ad nunc possessione cōsistunt. Multa nunc mihi de
huiusmodi rebus facultas loquendi foret, si non secundum oēs ho
mines apud vniuscuiusque mentem consciētia secreta loqueretur.
Irruptæ sunt Hispaniæ, cædes, vastationesque passæ sunt nihil qui
dem nouum, hoc enim nunc per biennium illud, quo hostilis gla
dius sæuit, sustinere a Barbaris, quod per. cc. quondam annos passæ
fuerunt a Romanis, quod etiam sub imperatore Galeno per annos
propemodum. xii. Germanis euertentibus excæperunt. Verunta
men quis non se, qui sui suorumque actuum vel etiam cogitatio
num conscius iudicia dei metuit iuste omnia passum, vel etiam

parua sustinuisse fateatur, aut quis se non intelligit deumque non
metuit, quomodo non iuste ista & quidem parua sustinuit? Quæ
cum ita sint, illud tantum clemētia dei eadem pietate qua dudum
predixerat, procurauit, vt secundum Euangelium suum, quo inces
sabiliter commonebat, quum vos persecuti fuerint in vna ciuitate,
fugite in aliam, quisque egrediens quo abire vellet ipsis Barbaris
mercenariis ministris ac defensoribus vteretur. Hoc tūc ipsi vltro
offerebant. Et qui auferre omnia interfectis omnibus poterāt, par
ticulam stipendii ob mercedem seruitii sui & transuecti oneris fla
gitabant, & hoc quidem a plurimis factum est. Qui autem nō cre
diderunt Euangelio dei quasi contumaces, vel si etiam non audie
runt, dupliciter contumaces non dederunt locum iræ, iuste super
ueniente ira comprehensi & oppressi sunt, quanquam & post hoc
quoque continuo Barbari execrati, gladios suos ad aratra conuersi
sunt, residuosque Romanos vt socios modo & amicos fouent, vt in
ueniantur iam inter eos quidam Romani, qui malint inter Barba
ros pauperem libertatem, quam inter Romanos tributariam solli
citudinem sustinere, quanquā si ob hoc solum Barbari Romanis
sinibus immissi forent, quod vulgo per orientem & occidentem ec
clesiæ Christi Hunni, Sueuis, Vuandalis & Burgundionibus, di
uersisque & innumeris credentium populis replentur, laudāda &
attollenda misericordia dei videretur, quandoquidem & si cum la
befactione nostri tantæ gentes agnitionem veritatis acciperent
quam inuenire vtique nisi hac occasione non possent. Quid enim
damni est Christiano ad vitam æternam inhianti huic seculo quo
libet tempore & quoquo pacto abstrahi? quid autē lucri est paga
no in medio Christianorum aduersus fidem obdurato si paulo diu
tius diem protrahat quandoque moriturus, cui desperata conuers
io est? Et quia ineffabilia sunt iudicia dei, quæ nec scire omnia nec
explicare, quæ scimus, possumus, breuiter expresserim correctio
nem iudicis dei, quoquo pacto accidat iuste sustinere, qui sciunt, iu
ste sustinere qui nesciunt. Anno ab vrbe condita. M. clxxv. Ho
noriū imperator videns tot oppositis tyrānis nihil aduersum Bar
baros agi posse, ipsos prius tyrannos deleri iubet. Cōstantio comi
ti huius summa belli commissa est. Sensit tunc demum respub. &
quam vtilitatem in Romano tandem duce receperit, & quam eate
nus puincię per lōga tēpora Barbaris comitibus subiecta tolerarit.

¶ Honorius rempublicam Constantio
committit, & extincti sunt
omnes tyranni.

CAPVT XXIX.

t iiii

Qui nō credi
derit Euange
lio, vt contu
max peribit.

Iudicia Dei i
effabilia esse.

De Cathalo-
go tyrannorū
intēdit loqui.
Gerontii cæ-
des.

Migitur Constantius comes in Galliam cum exercitu prouectus Constantinum imperatorem apud Arelatum ciuitatem clausit, cepit & occidit. Iam hinc ut de cathalogo tyrannorum quābreuissime loquar, Constantem filium Constantini, Gerontius comes suus, uir nequam magis quam pibus apud, uicem nam interfecit, atque in eius locum Maximum quendam substituit. Ipse uero Gerontius a suis militibus occisus est. Maximus exutus purpura, destitutusque a militibus Gallicanis, qui in Africam traiectione, deinde in Italiam reuocati sunt, nunc inter Barbaros in Hispania egens exulat. Ionius postea uir Galliarum nobilissimus in tyrannidem mox ut assurrexit, cecidit. Sebastianus frater eiusdem hoc solum ut tyrannus moriretur, elegit, nam continuo ut est creatus, occisus est. Quid de infelicissimo Attalo loquar, cui occidi inter tyrannos honor & mori lucrum fuit? In hoc Halaricus imperatore factus interfecto relictus ac defecto, citiusque his omnibus actis pene quam dictis minimum risit, & ludum spectauit imperii. Nec mirum si iure hac pompa miser lusus est, cuius ille umbratilis consul Tertulus ausus est in curia dicere, loquar uobis patres conscripti consul & pontifex, quorum alter spero, sperans ab eo qui non habebat spem, & male dictus utique, qui spem suam posuerat in homine. Attalus itaque tanquam inane imperii simulacrum cum Gothis usque ad Hispanias portatus est, unde discedens nauis, incerta moliens in mari captus, ad Constantium comitem deductus, deinde imperatori Honorio exhibitus truncata manu uitae relictus est. Heraclianus interea Africam comes missus, cum idem Attalus umbram gestaret imperii, Africam strenue aduersum iudices ab eo missos tutatus, consulatum affectus est, quo elatus supercilio Sabinum domesticum suum uirum ingenio callidum, industriaque solertem & sapientem nominandum, si animi uires tranquillis studiis accommodauisset, generum allegit, cum quo quorundam periculorum suspensiones dum patitur, fecit, atque, aliquandiu Africana annona extra ordinem detenta, ipse tandem cum imensa certe temporibus nostris satis incredibili classe nauium Romanam contendit, nam habuisse tunc. iiii. M. lxx. naues dicitur, quem numerum ne apud Xerxen quidem praecellere illum Persarum regem, nec Alexandrum magnum, vel quendam alium regum fuisse, historiae ferunt. Is simul ut cum agmine militum ad urbem pergens littore egressus est, occursum Comitis Marini territus, & in fugam versus arrepta nauis solus Carthaginem rediit, atque ibi continuo militari manu interfectus est. Sabinus gener eius Constantinopolim fugit, unde post aliquantum temporis retractus exilioque damnatus est. Hunc omnem cathalogum

Heraclianus
incredibilem
pene nauium
multitudinem
in
prelium duxit.

ut dixi, vel manifestorum tyrannorum vel inobedientium ducum optima Honorius imperator religione & felicitate meruit, merito sane quia in his diebus precipiente Honorio & adiuuante Constantio, Pax ecclesiae catholicae in est, & corpus Christi, quod nos sumus grata discessione sanatum est, Africa. imposita executione sancti praeccepti Marcellino tribuno uiro in primis prudenti & industrio, omnique bonorum studio appetentissimo, quem Marinus comes apud Carthaginem incertum zelo stimulatus, an auro corruptus occidit, qui continuo reuocatus ex Africa factusque priuatus vel ad poenam vel ad poenitentiam conscientiae suae dimissus est. Anno ab urbe condita. M. c. lxxviii. Constantius Comes apud Arelatum Galliae urbe consistens magna rerum gerendarum industria, Gothos a Narbona expulit, atque abire in Hispaniam coegit, interdicto precipue, atque intercluso omni conatu nauium & peregrinorum uisui commerciorum Gothorum. Tunc populis Atthaulfus rex praecaptiua sorore imperatoris in uxorem assumpta, Halarico in regnum successerat. Is ut supra auditum atque ultimo exitu eius probatum est, satis studiose sectator pacis, militare fideliter Honorio imperatori, ac pro defendenda Romana republica, impendere uires Gothorum uires praecoptauit, nam ego quoque ipse uirum quendam Narbonensem illustrem sub Theodosio militis, etiam religiosum prudentemque & grauem apud Bethleem oppidum Palaestinae, beatissimo Hieronymo presbytero referente, audiui se familiarissimum Atthaulfo apud Narbonam fuisse, ac de eo sepe sub testificatione didicisse, quod ille quum esset aetate uiribus, ingenioque nimis referre solitus esset, se in primis ardentem inhiasse, ut oblitterato Romano nomine, Romanum omnem solum Gothorum imperium & faceret & vocaret, essetque, ut uulgariter loquar, Gothia, quae Romania fuisset, haeret nunc Atthaulfus, quod quondam Caesar Augustus. At ubi multa experientia probauisset, neque Gothos ullo modo parere legibus posse propter effrenatam Barbariam, neque reipublicae interdicti leges oportere, sine quibus respublica non est respublica, elegisse se salutem, ut gloriam sibi de restituendo in integrum augendoque Romano nomine Gothorum uiribus quaerere, habereturque apud posteros Romanae restitutionis autor, postquam esse non poterat imitator. Ob hoc abstinere a bello, ob hoc inhiare paci nitentur, praecipue Placidiae uxoris suae, foeminae sane ingenio acerrimae, & religiosae satis probatae, ad omnia bonarum ordinationum opera persuasum & consilio temperatum. Quumque eidem pacis petendae atque offerendae studiosissime insisteret, apud Barchilonem Hispaniae urbe dolo suorum, ut fertur, occisus est. Post hunc Segericus rex a Gothis creatus cum itidem iudicio dei ad pacem propius

Gothi a Narbona expelluntur,
Atthaulfus Placidiae nupsit.

Placidiae pro-
bitas.

Vallia electus a Gothis ut pacem frangeret electus vero a deo ut pacem confirmaret. esset, nihilominus a suis interfectus est. Deinde Vallia successit in regnum ad hoc electus a Gothis, ut pacem infringeret, ad hoc ordinatus a deo, ut pacem confirmaret. Hic igitur territus maxime iudicio dei, quia cum magna superiore ab hinc anno Gothorum manus instructa armis nauigiisque transire in Africam moliretur, in xii. M. passuum Gaditani freti tempestate correpta miserabili exitu perierat, memor etiam illius acceptae sub Halarico cladis quum Gothi in Siciliam transire conati in conspectu suorum miserabiliter arrepti & demersi sunt, pacem optimam cum Honorio imperatore datis lectissimis obsidibus pepigit. Placidiam imperatoris sororem honorifice apud se honesteque habitam fratri reddidit. Romanae securitati periculum suum obtulit, ut aduersum ceteras gentes, quae per Hispanias cõsederent, sibi pugnaret, & Romanis vinceret, quãuis Halanorũ cæteri, Vuãdalarũ Sueuorũque reges eodem nobiscum placito despecti forent, mandantes imperatori Honorio. Tu cum omnibus pacem habe, omniumque obsides accipere, nos nobiscum confligimus, nobis perimus, tibi vincimur, immortalis vero que stus erit reipub. tuæ, si vtrique pereamus. Quis hæc crederet, nisi res doceret? Itaque nunquam quotidie apud Hispanias geri bella gentium, & agi strages ex alterutro Barbarorum crebris certisque nunciis discimus, præcipue Valliam Gothorum regem insistere patrande paci ferunt, ex quo cum concefferim, ut licet Christiana tempora reprehendantur, siquid conditione mundi usque ad nunc simili factum felicitate doceatur. Manifestauimus, ut arbitror, atque ostendimus non magis verbo pene quã digito innumera bella sopita, plurimos extinctos tyrannos, compressas, coangustatasque addictasque, exinanitasque immanissimas gentes minimo sanguine, nullo certamine, ac pene sine cede. Superest ut obrectatores nostros molitionum suarum poeniteat, veritatisque erubescant. Deum verum & solum qui potest omnia credant, timeant, diligant, sequantur, cuius omnia, & quae mala putant bona esse, didicerunt. Explicui, adiuuante Christo, secundum tuum præceptum, beatissime pater augustine ab initio mundi usque in presentem diem, hoc est, per annos quinque. M. dc. xviii. punitiones & cupiditates hominum peccatorum, conflictationes sæculi & iudicia dei, quae breuissime & simplicissime potui, Christianis tamen temporibus propter presentem magis Christi gratiam ab illa incredulitatis confusione discretis. Ita iam ego certo & solo, quem concupiscere debui, obedientiam meae fructu fruor, de qualitate autem opusculorum tu videris, qui praecipisti tibi adiudicanda, si aedas, per te iudicata, si deleas.

Finis. Laus deo.

Recitat quid tractauerit in hoc opusculo.

Excudebat PETRVS VIDOVAEVS typis & caracteribus suis impendio honesti viri IOANNIS PARRISI Bibliopolae adscriptii, in praecleara Parisiorum vniuersitate. Anno a CHRISTO nato M. D. XXIII. Calendis Nouembribus.

b 17225267 →

τῷ θεῷ ἐπισημαίνω τὴν τύχην.

PAR SIT FORTVNA LABORI.

VNIVERSIDAD
DE SALAMANCA

GREDOS